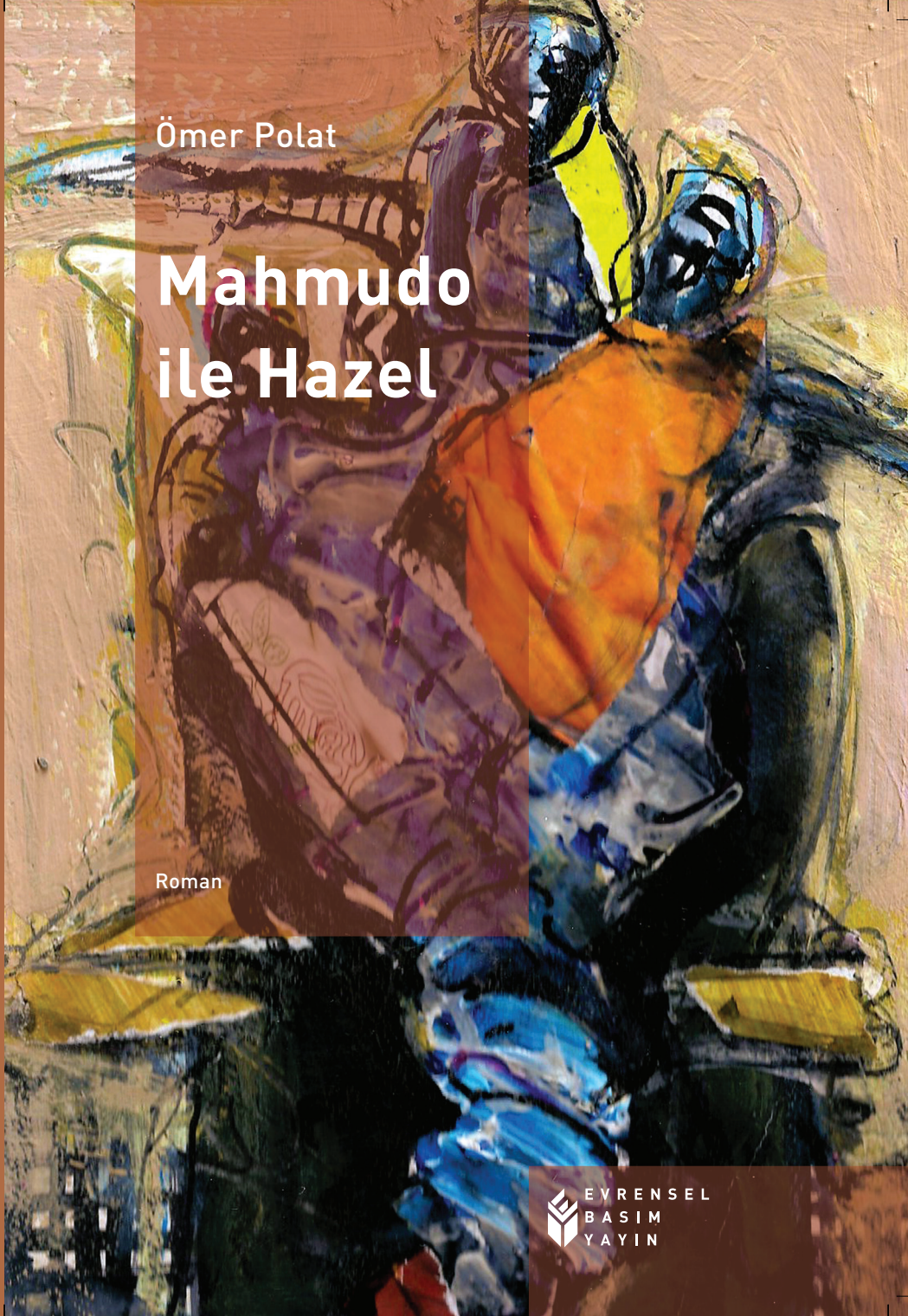

Ömer Polat

Mahmudo ile Hazel

Roman

EVRENSEL BASIM YAYIN

EVRENSEL
BASIM YAYIN

Ömer Polat

Mahmudo ile Hazel

Roman

DOĞA BASIN YAYIN
Dağıtım Ticaret Limited Şirketi
Tarlabaşı Blv. Kamerhatun Mah. Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul
T: 0212 255 25 46 F: 0212 255 25 87
www.evrenselbasim.com - info@evrenselbasim.com

Evrensel Basım Yayın **522**
Mahmudo ile Hazel: Ömer Polat

Genel Kapak Tasarım: Savaş Çekiç
Kapak Uygulama: Devrim Koçlan
Kapak resmi: Rêdî Ax

ISBN 978-605-5315-45-0
© Evrensel Basım Yayın 2013 - Sertifika No 11015

Birinci Basım Şubat 2013

Baskı: Ezgi Matbaası Sertifika No: 12142
www.ezgimatbaa.net - ezgimatbaa@mynet.com

Mahmudo ile Hazel

*"Sarı Hoce'ye"**

* Doğuda Dr. İsmail Beşikçi böyle tanınıyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

I

"Öyle üşüyorum ki Hüsni!"

"Bırak üşümeyi de Nazlı'yı kaldır. Bak, yağmur geliyor. Tez ol. Tez ol ki yağmur bize ulaşmadan kayalıkları tutalım. Ohoo Cığal... Ohoo Bozo... Ohoo, sana söylüyorum itoğlitin malı. Bak hiç aldırıyor mu?"

"Kurooo Hüsniii! Nazlı kalkmıyor ula."

"Nasıl kalkmaz Sılo babam. Çubukla, ya da kuyruğunu dişle."

Sılo, Nazlı'nın kuyruğunu ısırdı. Manda yekindi, kalktı.

"Tez ol ula, bak yağmur Aladağlar'ı tuttu."

"Çok üşüyorum Hüsni."

"Malları çubukla, ısınırsın."

"Ohho. Obduvooo. Ho babam ho. Oho Bozo, oho kardaş. Hı Cığal, ho babam. Ho kardaş ho."

Sırtlarını yağmura döndüler. İki mandayla iki öküzü çalakamçı önlerine kattılar. Gök kara, geceden beter. Aralarında sızılı bir rüzgâr. İnce bıçkın. Aladağlar'dan Saragöl'e bir toprak kokusu. Burcu burcu. Yele karışan dağ otlarının kokusu. Arkalarında yağmurda yiten dağlar. Saragöl ıssız. Saragöl söngün, ölü. Düşen güzün ilk yağmuru. Gök, ortasından çatlarcasına açılan, ağzında alevleriyle kara bir ejderha. Yutacak gibi Saragöl'ü. Saragöl titremekte.

Sılo'nun bir eli koynunda. Öbür elinde kalın bir değnek. Ayakları, başı çıplak. Hüsnü daha irice. On üç yaşında ya var ya yok. Ayakları

çatlak çatlak ikisinin de. Üstleri yırtık pırtık. Önlerinde Nazlı camışla Seyran camış. Bir de Cığal öküzle Bozo öküz. Çala kamçı derenin üstüne vardılar. Dik bir bayır. Bayır çıplak, taşlık. Dere boydan boya kayalık. Kayalar sarp, birbirine girmiş. Cin kayası, Helhel kayası (Kartal kayası), Karınlı kaya. Uzakta kasabaya yol veren Parmaklık geçidi. Kara göğün ağzında sarı alevler. Alevle yanıp sönen Saragöl ovası. Sonra bir gürleme. Çok uzaklardan gelen ince bir gürleme daha. Ölgün, cılız.

"Bak duydun mu, Sılo? Üryan Baba[1] da gürledi."

Sılo'nun bir eli Cığal öküzün kuyruğunda. Gözlerinde bir korku, bir ürkeklik.

"Beli. Duydum. Oho Cığal, oho babam. Az kaldı ha!"

Deli bir rüzgâr arkalarında. Ve rüzgâra karışıp gelen yağmur. Rüzgâr kudurmuş. Gök delindi birden. Canavar Saragöl'e zehir kusmakta. Kayalıklara yüz adım ya var, ya yok. Sılo birden kapaklandı Cığal öküzün dalında. Eli hâlâ öküzün kuyruğunda.

"Kuro elini bırak, parçalanacaksın."

Sılo elini unutmuş sanki. Eli kuyruğa bağlıymış gibi. Cığal öküz kurtarmasa kuyruğunu sürüklenip gidecekti dere aşağı. Sılo serili kaldı yerde. Yüzükoyun. Yağmur dökülüyor gökten. Aladağlar kaybolup gitmiş. Saragöl'de göz gözü görmüyor. Hayvanlar yitti gitti. Hüsnü yetişti Sılo'ya. Kollarından tutup kaldırdı. Sılo'nun dizinde kan.

"Bir şey olmaz babam. Ben sana öküzün kuyruğunu bırak dedim. Çok mu ağrıyor?"

"Cık."

Yağmur ağladığını gizlemese Hüsnü de anlayacak dizinin acısını. Anlamasın daha iyi. Anlarsa köyde üstüne gülecek. Cemil dayı da duyacak bir sıyrıktan Sılo'nun ağladığını. Sonra öküzlerini Sılo'nun önüne katmayacak daha uşak diye. İşsiz güçsüz kalınca da babası sarılacak sopaya. Bütün yazın acısını ondan çıkaracak. Anası kargışlayacak[2]. Hem gece gündüz. Ekmek bile vermeyecekler.

1 Üryan Baba: Bir ziyaret.

2 Kargışlamak: Beddua etmek.

"Hiç ağrımadı ki Hüsni, biraz sıyrıldı. Bir şey olmaz. Büyüyende unuturum he mi?"

"Tabii unutursun. Haydi biraz gayret et, buyacağız[1] yoksa."

Sonra Hüsnü Sılo'nun koluna girdi. Ağır ağır aşağıya indiler. Yağmura aldıracak halleri kalmamıştı. Sılo iyice sarıldı Hüsnü'ye.

"Ula mallar da hiç görünmüyor."

"Bir şey olmaz, bir kayanın dalına sığınırlar elbet," diye cevapladı Hüsnü.

"Şimdi sen malları bırak da Karınlı kayanın altına ulaşmaya bakalım."

Bir kaya. Karın vermiş öne. Gebe kadın gibi. Kaya, kayaya yüklü. Altı oyuk kayanın. Küçük bir mağara. Güz yellerinin kayanın altına doldurduğu kenger, çaşır, yelkovan kuruları. Ayaklarıyla ezdiler kuruları.

"Ev gibi oldu," dedi Sılo titreyerek.

Diş dişe vuruyorlardı. Yırtık üstlerinden sular süzülüyordu.

Hüsnü:

"Haydi güreş tutak, ısınırız," dedi birden.

"Ula olur mu hiç? Sen beni bir tutmada yıkarsın."

"Yok ula korkma, yıkmam. Boğuşuruz. Kötü mü, ısınırız."

Sarmaş dolaş oldular. Alt alta, üst üste. Nefes nefese kalıncaya dek boğuştular. Sonra kuru çaşırların üstüne halsiz düştüler. Sılo sevinçle:

"İyi oldu he mi Hüsni? İyi ısındık he mi? Ah bir kutu da ezvamız[2] olaydı! Yakardık kengerleri, kuruturduk üstümüzü. Ula sen dur, eğer sabahleyin ağamgilden bir kutu ezva çalmazsam itin oğlu olayım."

Karşıda ince, dumanlı, ıslak, kasabaya giden yola dalıp gitmişti Hüsnü.

"He Hüsni, çalayım mı?"

---

1 Buyamak: Donmak.

2 Ezva: Kibrit.

“Neyi çalacaksın?”

“Ağamgilden bir kutu ezva.”

“He çal ki Dırşe hala öldüre seni.”

“Hiç de öldüremez, ...kimi yemiş.”

“He oğlum yürü. Nasıl olsa kayanın altı geniş.”

Sustular. Sonra parmaklık geçidini bu yana aşar bir yolcu gördüler. Birbirlerine baktılar umutla. Bir kibrit umudu. Sılo yüzündeki acıyı yarasına bakınca daha da artırdı. Al kan, çamura bulanmış dizinden, süzüle süzüle, ince tüyler arasından baldırına doğru iniyordu. Hüsnü de baktı. Diz kapağı yarılmış, ap-ak kemik gözüküyordu.

“Ulaaa, yaman yarılmış.”

“Yarılsın Hüsni n’olacak. Hiç ağrımıyor ki!”

Sonra dizini uzattı. Acı dizine vurdu yeniden. Belli etmemeye çalıştı. Hüsnü kalktı, kayanın önünde otlara yapışmış bir yaban tezeği aldı. Tezek ıslanmış, cıvıklaşmıştı.

“Aç dizini. Bunu koyalım. Hiçbir şey kalmaz sabaha.”

“Olur mu ula?”

“Hah, olmazmış! Görürsün. Ferzo dayıgil harpte yaralarına at tersi sararlarmış hep.”

“Ey, o at tersi, bu mal boku.”

“Ey ahmak o da bok değil mi? Bok boktur.”

“He ya, bok bokmuş. Hiç de değil. Bok boksa niye şeherliler kermeyi[1] daha çok seviyorlar?”

Hüsnü cevap bulamadı, kızdı:

“Aç aç, büyük sözü dinle ula!..”

Sılo’yu dinlemeden dizini açtı, cıvımış boku yaranın üstüne koydu.

“Şimdi elinle muhkem tut.”

Sılo, elini bokun üstüne koydu. Yağmur gittikçe artırıyordu hızını. Üşüyorlardı. Yola baktılar. Yolcu da gittikçe yaklaşıyordu. Az sonra gelip yüz adım önlerinden geçecekti.

1 Kerme: Koyun tezeği.

Sılo:

"O herifi çağıralım. Belki ezvası var. Kötü mü, ısınırız."

"Olmaz ula, ya cendırmeyse! Öldürür bizi. Hem de ne öldürür. 'Ula hayvanları bırakmış niye burda duruyorsunuz,' der. Sonra da öldürür bizi."

"He, doğru ula. Bakalım eğer cendırmeyse sineriz, yolcuysa bağırırız."

Ellerini siper ederek yolcuya baktılar. Zor seçiliyordu. Omuzunda bavula benzer bir şey vardı. Zorla koşuyordu. Sılo:

"Ula bu asker, cendırme değil. Bak bavulu var omuzunda."

"Haydi bağıralım."

"Deli misin ula? O asker ama garip asker. Asker ya, öldürür bizi."

"Öldürmez ula, tüfingı yok. Hem o Saragöl'ün askeri. Hiç bizi öldürür mü?"

"Bağıralım öyleyse."

İkisi birden ellerini ağızlarına siper yaparak:

"Dayııı, dayııı," diye bağırmaya başladılar.

Ses kayalara çarptı, yankılandı. O yağmurda, o dumanda, bavul omuzunda yürüyen adama ulaştı. Adam durdu. Dört bir yanına bakındı. Sesin nereden geldiğini bulamadı. Tekrar yürüdü. Hüsnü:

"Ula bu bizim buralı değil, garip. Saragöllü olaydı hiç Karınlı kayayı bilmez miydi? Bağırmayalım."

"Yazık ula. Şimdi o soğuktan donuyor. Bizim köyde de misafir etmezler, yazık. Bağırak gelsin."

Daha bir hızla ünlemeye başladılar:

"Dayııı, dayııı, dayııı."

Adam durdu, Karınlı kayadan yana baktı. Çocuklar da kayanın altından çıkıp el kol işareti yapmaya başladılar. Yolcu gördü. İkirciklendi. Sonra yoldan saptı. Yokuşa vurunca bavulu öbür omuzuna geçirdi. Çocuklar sevinçle karışık bir korku içinde izlediler

adamı. Yüzünü göremiyorlardı. Yağmurdan korunmak için olacak, başını göğsüne dayamıştı. Boynunda ıslak, koca düğümlü bir kravat vardı. Sırtında eski bir ceket, bacağında da bir asker pantolonu.

"Ula bu herifin yarısı memur, yarısı da asker," dedi Sılo.

Adam ancak kayanın altına girince başını kaldırabildi. Bakıştılar. İnce, kara yağız bir delikanlıydı. Gözleri kara kara ışıldıyordu.

Bavulu omuzundan çaşırların üstüne koyarken:

"Selamünaleyküm," dedi.

Çocuklar önce şaşırıp sonra da utandılar. Beklemiyorlardı. Adamın yolundan çevrildi diye kızacağını, köpüreceğini umuyorlardı. Hatta öldürülmeyi bile göze almışlardı. Adam da şaşırdı çocuklardan cevap alamayınca. Yüzlerine baktı gülerek:

"Selamünaleyküm arkadaşlar," dedi bir daha.

Sılo:

"Aleykümselam dayı," diyebildi titrek bir sesle. Hüsnü, büyüklüğünden utandı. Ancak:

"Böyle buyur dayı," diye çaşırların üstünü gösterdi.

Adam ceketini çıkardı sıktı. Sırılsıklam olmuştu. Bir yandan da konuşuyordu:

"Yahu hiç böyle yağmur olur mu? Arkadaşlar kaputunu al, dediler, ema ben hâlâ bizim oraların yağmurları başlamaz dedim. Ne bileyim. Erken başlamış bu yıl."

"Doğru dayı, tez başladı bu yıl yağmurlar. Sabahleyin hava açıktı. Biz de bu sebepten malı ta Tüysüzler'e getirdik. Ne bilek böyle olacağını!"

"Peki mallar nerde?"

"Bilmiyoruz."

"Bir şey olmaz korkmayın. Bir yere daldalanırlar elbet."

"....."

Yolcu sonra başını kaldırdı, kayanın altını gözden geçirdi.

"Ula bura mağara gibi. Nerden buldunuz?"

Sılo:

"Teu biz burayı eskiden bilirdik."

Oturdular. Yolcu ellerini koynuna soktu. Büzüldü. Çocuklar da büzüldüler. Yağmur değil de sanki küleklerle su döküyorlardı gökten. Aşağıdaki kuru dere coşmuş, önüne taşı toprağı katmış, sürüklüyordu Murat'a doğru.

"Murat taşar bugün. Yanındaki yöresindeki tarlalar da telef olur gider. Yazık."

Kimse cevap vermedi. Yolcu da sustu. Yağmura daldı gitti. Sılo birden:

"Dayı, senin ezvan var mı? Varsa ver, bir koca ateş yakalım burda. Isınak doya doya."

"Ben sigara içmiyorum ki ezvam ola. Bileydim böyle yağacağını, bileydim buraya geleceğimi, ezvanın böyle kıymetli olacağını, bin tane alırdım. Ne bileyim?"

Hüsnü:

"Dayı, Sılo erişik[1] ediyor. Ezvayı ne yapacağız. Üşümüyoruz ki!"

Sustular. Üşüdüklerini birbirlerine göstermemek için sıktılar dişlerini

Sılo:

"Dayı senin adın ne?"

"Mahmut, yaneku Mahmudo."

"Benimki de Sılo, bununki de Hüsni."

Bir şimşek çaktı. Saragöl ışığa kesti bir an. Sonra tekrar karanlığa boğuldu. İkindi geçmişti belki de. Titriyorlardı. Mahmudo çocukları tuttu, iki dizinin arasına soktu, kollarıyla da sardı. Zayıf ve ince kemikliydiler. Sıktı. Sevindiler. İçleri bir hoş oldu. Görmedikleri ana kucağı gibiydi. Biri sekiz diğeri de onbir kardeşti. Daha bir sokuldular Mahmudo'nun göğsüne.

Sılo:

1 Erişik: Şaka

“Mahmudo dayı, sen nerde askerdin ki?”

“İzmir’de.”

“Uzak mı?”

“Çook uzak, trenlen tam üç gün üç gece.”

“Vay anasını, amma da uzak.”

“He ya uzak.”

“Peki Mahmudo dayı tren çok hızlı gider mi?”

“Gider ya.”

“Zakiro ağanın yorgasından[1] da mı hızlı?”

Bilmiyordu Zakiro ağanın yorgasını Mahmudo. Ama cevapladı gene de. Hoşuna gidiyordu. Sılo kendi çocukluğuydu. Ha Sılo, ha Mahmudo. Değişik olan adlarıydı sadece. Kendi de mal otlatırdı küçükken. Sılo gibi.

“Beli. Zakiro ağanın yorgasından da hızlı gider... Sılo, bu otardığınız mal kendinizin mi?”

“Yok Mahmudo dayı, kendimizin malı yok. Cemil dayının öküzlerini otarıyorum. Hüsni de İsmeto’nun camışlarını.”

Aynıydı. Fark eden bir şey yoktu. O da Resul ağanın öküzlerini otarırdı. Aynı. Değişen adları, o kadar. Daha bir sarıldı çocuklara. Hüsnü:

“Mahmudo dayı sen bizi ısıtıyorsun ema, kendin üşüyorsun. Dur senin dalına da kuru ot yığalım Sılo’yla.”

İyi bir fikirdi.

“Yığın ya,” dedi Mahmudo.

Hüsnü:

“Sen öyle dur. Biz kalkar Sılo’ylan dalını doldururuz, sonra gelir gene kucağına gireriz, he mi?”

“İyi.”

Sevinçle sıçradılar. Kovuğun içinde ne kadar kenger, çaşır, kuşkonmaz, evelik, yelkovan kurusu varsa yığdılar Mahmudo’nun sırtına.

1 Yorga: Rahvan giden at.

“Ohoo, dalım Süphan dağı oldu uşaklar. Yeter, şimdi gelin kucağıma.”

Koşarak geldiler, Mahmudo’nun kucağına sığındılar.

Sılo:

“Sen hangi köylüsün Mahmudo dayı?”

“Dorukdibi köyü.”

“Uzak.”

“He ya. Aladağlar’ın dibi.”

“Nasıl gideceksin?”

“Gideceğim işte.”

“Bizde kal.”

“Yok bizde kalsın. Sizin eviniz bir göz. Bizim ahır da var.”

“Ey olsun,” dedi Sılo, “ahırınız var ama, içinde mal yok, bir şey yok. Buz gibi.” Mahmudo’ya döndü: “Bizde kal e mi Mahmudo dayı.”

Mahmudo güldü, içi burkuldu. Daha bir sevdi ikisini de. Tıpkı kendisine benziyorlardı. O da küçükken diğer komşulara geldiği gibi kendilerine de misafir gelmesini isterdi hep. Gelmezdi kimse. Babasını hatırlamıyordu bile. Anasınınsa kimi kimsesi yoktu. Memur kısmıysa... Onlar da Resul ağayı koyup tek gözlü, yataksız, aşsız, çırılçıplak evlerine gelir miydi hiç? Bir gün Aladağlar’a giden bir yolcu görmüştü akşam üstü. Adamın yolunu kesmiş, yalvarmış yakarmış, misafir etmişti evlerine. Bir tek yatakları vardı. Anası önce kızmış: “Elin adamını sana mı kalmış yoldan çevirmek,” demiş, akşam tandırda çimdiklemiş, sabahleyin de elin adamını çimdirip yola saldığını unutmamıştı.

“Peki Sılo, eviniz tek göz, yatağınız kaç tane?”

“İki. Birinde ano, babo, Seyro, Mısto yatıyorlar, öbüründe de biz.”

“Olmaz öyleyse. Ben köyüme giderim. Hem sizde kalsam Hüsni, Hüsnigilde kalsam sen küsersin. Öyle mi?”

İkisi de sustu. Mahmudo’yu kıskanmışlardı birbirlerinden. Kalmadığına da kalacağına da üzüleceklerdi. Tekrar dalıp gittiler.

Yağmurla rüzgâr Saragöl'ü kasıp kavuruyordu. Bayırlardan akan sular derede birleşiyor, sel olup gidiyordu. Bir gürültü, bir şimşek, yer yerinden oynuyordu sanki. Akşama doğru yağmur azaldı. Daha sonra tek tük atmaya başladı. Mahmudo kalktı. Çocuklar da davrandılar, sonra vazgeçtiler. Tatlı bir uyuşukluk sardı ikisini de. Mahmudo tahta bavulu açmak için anahtarı kilide sokmasaydı uyuyacaklardı belki de. Hayvanları, açlığı unutmuşlardı. Gözlerini tahta bavula diktiler. Kapak açıldı. İçi karıştırıldı. Bir puşu açıldı. Mahmudo'nun eli bavuldan yumuk çıktı. Sılo'nun şaşkın bakışları altında avucunu yer fıstığıyla doldurdu. Sonra bir avuç da Hüsnü'ye. Bavulu dikkatlice kapadı, kalktı. Üstüne başına çekidüzen verdi.

"Uşaklar haydin, hava mayınnadı[1]. Haydin mallarınızı bulun, geç kalmayın. Buralarda bir yere daldalanmışlardır elbet. Ben de artık yola düşeyim. Bizim köy uzak. Sabaha doğru ancak varırım. Haydin eyvallah. Kısmetse gene görüşürüz elbet."

Elini uzattı ikisine de. İkisi de sarılıp öptüler elini. Öylesine içten, öylesine dolu bir sevgiyle. Bayramlarda iğde almak için öptükleri eller gibi değil, bir başka öptüler. Mahmudo da yüzlerinden öptü. Çocukluğunu geride bırakmanın üzüntüsü, Hazel'ine kavuşmanın hasreti içinde, karmakarışık duygularla, bavulu omuzunda, bayırdan aşağı yellendi[2]. Karınlı kayanın kovuğunda Sılo'yla Hüsnü fıstık dolu elleri göğüslerinde yapışık, bakakaldılar dalından. Bir acı duydular yüreklerinde. İnceden, sızılı. Sırtı aşıncaya kadar gözlerini ayıramadılar Mahmudo'dan. Mahmudo yitip gitti sırtın ardından. Birden, sanki bir rüyadan silkinip uyandılar. Korkuyla bakındılar dört bir yanlarına. Ağa korkusu, hayvanları kaybetme korkusu içinde, titrediklerine aldırmadan, Karınlı kayadan aşağı, fıstıkları avuçlarında hızla koşup kayboldular.

1 Mayınnadı: Yumuşadı.

2 Yellenmek: Hızlanmak.

II

Yağmur Aladağlar'ı silip süpürdü. Üstünde yılan, solucan, böcek, kaplumbağa, kertenkele ne varsa. Karışıp sele, yuvarlandılar aşağılara. Ta Saragöl'e kadar. Tek güçlüler; kurtlar, ayılar, yaban keçileri, cerenler baş eğmediler. Göç edip gittiler. Süphan dağına, Ağrı dağına. Zavallılar, korkaklar baş eğdiler. Tilkiler, tavşanlar, sansarlar doruklardan daha aşağılarda, Saragöl'ü daha iyi gözleyecekleri kaya kovukları buldular. Bir göç, bir sürgün başladı ilk güz yağmuru ile Aladağlar'dan. Topraktan kovulmuş gibi çekip gittiler. Çaresiz, ölümcül, tutamaksız.

Gök silindi. Ay Aladağlar'ın ötesinden, ta İran'dan uç verince, Saragöl'e ölgün, sarı bir ışık yayıldı. Öğleden bu yana kuduran dünya sindi, kabuğuna çekildi. Ay, ölgün ışıklarıyla Katevi dağlarına ulaştı. Sonra Süphan gözüktü karlı, değirmi doruğuyla. Heybetli, yüce. Kateviler'i bir ana gibi kucaklamıştı. Zorlu dağdır Süphan. Tarihe baş eğmeyen dağdır. Ne Urartu takmıştır, ne de Godolar. Direnir yüzyıllardan bu yana. İhanet etmez üstünde yaşayanlara. Atmaz zavallıyı sırtından. Saklar böğründe yılanını da, ayısını da, eşkıyasını da. Katevi daha nedir ki! Dünkü çocuk. Aladağlar eşkıya saklamaz. Haindir. Atar sırtından her şeyini güz gelince. Ta bahara dek bürünür beyaz bir yalnızlığa. Ne bel verir, ne ezilir. Ama Katevi? Orospu karı gibidir. Kaypak, her gelene eğilir.

Ay, Aladağlar'ın üstünde iri, yuvarlak. Saragöl altına kesmiş. Yıldızlar pırıl pırıl. Mahmudo durdu. Bavulu omuzundan indirdi. Bir iki nefeslendi. Aladağlar'a baktı. Boynunda yağmurdan bir düğüm olmuş kravatını yokladı, düzeltti, sıvazladı. Saragöl'e döndü. Ay ışığı sarıya bulamıştı Saragöl'ü. "Mübarek sapsarı. Diyesin ekin baş vermiş. Hey gidi koca Saragöl hey! Nasipte sana kavuşmak varmış he!" dedi içinden. Bavulu omuzladı, yokuşa vurdu. Yorgun, umutlu.

Yokuşun yarısında tekrar durdu. Ayakları titriyordu. Çamur yürümesine engel oluyordu. Durduğu yerde bir uyuşukluk çöktü üstüne. Daldı. Hazel'ini düşündü. Yüreğinin başından başlayan tatlı bir

uyuşukluk bütün vücudunu sardı. Fısıltı halinde, "Ula bu gece, bu gece ha!" diye titredi. Bavulunu tekrar omuzladı, yeni bir hızla saldırdı yokuşa. Asker pantolonunun içindeki ince, uzun bacakları çamurla yeni bir uğraşa girdi. Gözleri yeniden çamurlu yola takıldı, daldı gitti. İki yıl gerilerdeydi şimdi. Hazel'i görüyordu. Elleri koynunda, boynu bükük, ürkek. Uğruna verdiği sarı ineği, al tayı, dişini sıkıp biriktirdiği bin lirayı hatırladı. "Değer sana Hezal. Canımı versem gene az." Hazel hâlâ ürkek ürkek bakıyordu kendisine. "Merak etme Hezal'im, geliyorum aha. Hiç korkma, bir ayda bütün eksiğini tamamlar giderim gene askere." Hazel'in kara gözleri ışıldadı, kara kirpikleri açılıp yumuldu. O ilk geceki gibi. Dayanamadı. Sarıldı. Hazel büzüldü, kollarında kayboldu birden. Ürkmüş, yavru ceren gibi. "Kurban olayım Mahmudo, ne olur biraz sonra."

Mahmudo birden ayaklarını boşlukta hissetti. Dalgınlıktan sıçradı. Tepeyi çıkmış, iniş aşağı iniyordu. Durdu Saragöl'e baktı doyasıya. Koca ovanın sonunda bir çizgi Katevi dağları. Ardından baş vermiş koca Süphan. Karlı, dumanlı. Durduğunu unutmuş, doğup büyüdüğü yerlere dalıp gitmişti. Titredi. Birden bedenine binlerce yılanın sarıldığını sandı. Islak, soğuk yılanlar. İrkildi. Ay ışığı Saragöl ovasında parlıyordu. "Mübarek Saragöl, deniz olmuş yahu. Hele bak ki, yazın bir yudum su bulamayız içmeye, mal koyun susuzluktan kırılır da, hele şimdi bak zalim feleğin işine ki, Saragöl'ü ne hale sokmuş." Ama kurak da olsa, yoksul da olsa gene seviyordu Saragöl'ü. Saragöl her şeyiydi yetmiş seksen köyün. Umutları, namusları, varları, yokları. Bedenini saran yılanlar gittikçe çoğalıyordu. Buzdan yılanlar. Ayağını atacak takat bulamadı bacaklarında. İnişi inecek, Kuştepesi'ni çıkacak, sonra da köyü. Hazel'i çok yakınındaydı. Heyecanlandı yeniden. "Ulan askerlik anamı ağlattın." Daha bir yılı vardı. Kaf dağı gibi, korkunç, karanlık. Kurtulmak istedi düşüncesinden. Birden kurtulmak istercesine Kaf dağından, bavulu omuzladı, kendini bıraktı yokuş aşağı. Bir türkü tutturdu. İçli, acı. Eski bir eşkıya türküsü. Çok uzaklardan çıkıp gelen bir türkü. Kaf dağı çok uzaklardaydı şimdi. Sesi Aladağlar'dan inen sesle karıştı. Sesi, kara gök yüzünden Aladağlar'a inen su yığını gibi şırıl şırıldı.

Aladağlar'dan, Kuştepesi'nden inen seller, evlerin arasından, köyün içindeki dereye ulaşıyor, köyü uğultuya boğuyordu. Köpekler kalaklara[1] girmiş, köy uyanmamıştı henüz. Çoban Yıldızı Aladağlar'ın tepesinde parıldıyordu. Mahmudo'nun alışmış ayakları köyün alt başındaki tek gözlü evlerini kolayca buldu. Kapıya bir iki vurdu. Heyecan doruğundaydı. Kalbinin sesini dinledi. "Gürrpp, gürrpp" İçerden ses gelmeyince, bir daha vurdu kapıya. İçerden bir iki tıkırdı geldi. Sonra:

"Kimdir o!" diye Hazel kapının dalından seslendi.

Mahmudo ancak:

"Aç benim," diyebildi.

"Sen kimsin?"

"Mahmudo."

Kapının arkasında bir gürültü koptu. Hazel şaşırdı. Kapıyı açamıyordu. Sürgünün yerini bulamıyordu. Her gün yüz kere açtığı kapı. Sürgüyü buldu. Kapı açıldı.

"Mahmudo. Mahmudocan. Geldiğin yollara kurban olam Mahmudo."

Mahmudo cevap vermek istedi. Konuşamadı. Oysa ne hayaller kurarak beklemişti bu anı. Bakıyordu öylece. Hazel'in sevinç hıçkırıkları kapı ağzından perde perde çıkıyor, ta aşağılarda çağıldayan derenin sesine kavuşuyordu.

"Ooyy ben ölem Mahmudocan, sen buymuşsun."

Bavulu elinden aldı. Mahmudo önde eve girdiler. Ev karanlıktı. Hazel bir zaman kibrit arandı durdu.

"İtoğlitin malını nere koymuşum? Andıra kalası. Bak hiç bulunur mu? Bulunmaz. Çünkü lazım. Hıh andır, bak nere koymuşum. Elimle koydum yatanda. Kendimi şaşırmışım."

Direkteki çırayı yaktı. Oda solgun bir ışığa büründü. Mahmudo ayaktaydı. Üstünden başından sular akıyordu. Hazel'in üstünde ge-

1 Kalak: Tezek yığını.

linken aldıkları güllü basmadan donuyla, beyaz bezden gömleği vardı. Çıra ışığında ilk kez yüzlerini gördüler Mahmudo dişlerini sıktı. Titremesinin önüne geçemedi.

"Ooyy ben ölem Mahmudo. Sen donmuşsun kurban olduğum. Sen hele bir yatağa gir, ben ocağı yakana kadar. Sana bir de murtuge[1] pişireyim, hiçbir şeyin kalmaz."

Mahmudo soyunmaya başladı. Konuşamıyordu. Hazel bir yandan ocağa tezek koyarken:

"Askerlik sana iyi yaramış. Tavlanmışsın. Hem bilir misin dün gece seni düşümde gördüm. Bu sabah da geleceğin Allah tarafından kalbime ayan oldu. Sen gelmeden az evveline kadar uyanıktım, sonra yatmışım."

Ocağa bir tezek koydu. Sonra küçük bir şişeden tezeğin üstüne birkaç damla gaz döktü.

"Andır tezekler hep ıslanmış. Bu yağmurlar evde kuru bir şey koymadı."

Hem konuşuyor, hem ocağa üflüyordu bir yandan da. Ocak yanmaya başladı. Mahmudo'ya döndü. Mahmudo az önce içinden Hazel'in çıktığı yatağa girmişti. Titriyordu hâlâ. Bakıştılar. Mahmudo gülmeye çalıştı. Beceremedi. Hazel'in kara gözleri parladı. Ocağın başından kalktı. Koştu Mahmudo'suna. Sarıldı, iki yanağından da öptü. Başını göğsüne bastırdı. Göğsü kalkıp iniyordu Mahmudo'nun. Öylece kaldılar. Sonra Mahmudo'nun başını aldı iki avucu arasına. Doya doya seyretti.

"Ey tavlanmışsın."

"....."

"Ben seni çok özledim."

"Ben de."

Hazel'in yüzüne bir pembelik geldi gitti. Kalktı birden.

"Dur sana şimdi murtuge pişireyim."

---

1 Murtuge: Un ve yağla yapılan bir yemek.

Ocağa gitti. Ocak inceden tutuşmuştu. Köşedeki çuvaldan bir kaba biraz un koydu. Sonra geldi, entarisinin cebinden bir anahtar çıkardı. Köşedeki kire-ise bulanmış sandığı açtı. Mahmudo yatakta Hazel'i gözleriyle takip ediyordu. Değişmemişti. Yalnız biraz daha incelmişti. Hazel sandıktan bir kaşık yağ çıkardı, tavaya koydu. Tekrar ocağa gitti. Hem yağı eritiyor hem de konuşuyordu.

"Sen askere gittin gideli tam iki mektubun geldi. Biz de Resul ağanın oğluna bir mektup yazdırdık, aldın mı?"

"Beli."

"Fadıl ile karısı beni hiç yalnız bırakmadılar. Bacayı macayı hep Fadıl sıvadı. Her gün karısı da kendi de halimi hatırımı sormadan etmediler. Duysalar çok sevinirler."

"Fadıl hâlâ Resul ağanın yanında mı çalışıyor?"

"Beli. Başka nere var ki? O da düneyin senin yolunu çok bekledi. Hele kızı Meyro! Akşama kadar bacadan inmedi. 'Mahmudo dayım gelecek, ben de Hazel ablama müjde verecem,' diye titredi bacada. Ne ettikse indiremedik."

Yağda kavurduğu un kırmızı bir renk alınca, tavayı ocaktan indirdi.

"Kız hele bak, o bavulda meyve var, çıkart birazını ye, birazını da Fadıl'ın piçlerine sakla. Sabah erken keserler kapıyı, geldiğimi duyunca."

"Ben zıkkım yiyeyim Mahmudo. Ben yemesem de olur. Şükür sen sağ salim geldin ya! O bana yeter. Meyveyi köyün uşaklarına dağıtırım. Kalk kurban olduğum, kalk. Sen acından öldün. Kalk ye de için kızsın bir."

Mahmudo yataktan kalktı. Yorganı omuzuna aldı. Yatağın kenarına oturdu. Hazel kara bir tahta getirdi. İki de arpa ekmeği koydu tahtanın üstüne. Mahmudo yatağın kenarına ilişti. Evde, yatağın altına serilen hasırdan başka sergi yoktu. Hazel pişirdiği murtugeyi de getirdi.

"Kusura bakma Mahmudocan, haydi karnını doyur."

Hazel, Mahmudo'nun karşısına oturdu. Mahmudo saldırdı yemeğe. Bir gündür ağzına lokma girmemişti.

“Sen niye yemiyorsun kız?”

“Hiç iştahım yok valla. Sen ye, ben de doya doya seni seyredeyim.”

“.....”

Mahmudo iki ekmeği de, murtugeyi de yedi bitirdi.

“Mahmudocan, doymadıysan gene ekmek getireyim.”

“Doydum.”

“Öyleyse kalk yat, uykusuzsun. Gözlerin kızarmış. Kalk kurban olduğum.”

Mahmudo sessizce yatağa uzandı. Yorganı başına çekti. Hazel sofrayı topladı, yerleri süpürdü. Sonra sessizce çırayı üfledi. Yatağa girerken üstündekileri de çıkardı. Yorgan hışırdadı. Mahmudo Hazel’e dokunur dokunmaz titredi. Sarıldı hasretine.

“Seni çok göresim geldi Hazel, çok.”

Hazel, ürkek ceren yavrusu gibi Mahmudo’suna sokuldu. Bir müddet dayandı. Sonra bırakıverdi kendini.

Çoban Yıldızı Aladağlar’dan Saragöl’e göz kırpıyordu.

III

Yaz boyu didinip duran Saragöl insanı, güz gelince doğaya teslim olur. Güze kadar dirliğini toplayamayan yandı demektir. Yanıp kavruldu demektir. Ölmez. Ölmekten beter yaşar. Güz yağmurlarının dalından amansız kış bastırır. O zaman bir mahpusluk çöker Saragöl'ün üstüne. Tam yedi ay. Dile kolay. Umut tezeğe kalır. Saragöl insanı hayvanıyla kapanır içeri. İnsan-tezek, hayvan-saman. İşte budur Saragöl. Kış biter, bahar gelir. Bahara tezek de biter saman da. İnsanla hayvansa tükenmez, azalır. Yaza binlerce ağıt, binlerce acıyla girerler. Umutsuz, yılgın. Başlar hayın toprakla delice bir uğraşı. O eker, toprak vermez. Yağmur gider bilinmeyen yerlere. Murat... Hayın Murat, vefasız Murat. Akar gider Saragöl ovasından. Yanına, yöresine damlasını kaptırmaz. Yeminlidir yüzyıllardan bu yana.

Bir yaz tek bulut gelmez Saragöl'ün üstüne. Tarlalar, dağlar, insanlar, yanar kavrulur. Güz gelince de çöker kara bulutlar Saragöl'ün üstüne. Yağmur, dolu, yağar da yağar. Harmanları sel götürür, damlar çöker. Evler damlar. Damcı[1] evlerde kuru bir şey bırakmaz. Yazın umut olan yağmur, güzün bir afat, bir zulüm olur. Bir yazın bütün emekleri, güz gelince talan olur gider. Güz damcıları bir gece "hırrp" diye durur. O zaman da sabah uyananlar her yerin beyaza büründüğünü görürler. Sonra başlar bir kader birliği tezekle, kış ve Saragöl insanı arasında. Ölen ölür, kalan da bir inilti gibi kendini atar bahara. Tıpkı hayvanları gibi. Solgun, arık ve suskun.

Hazel ocağın başından kalktı. "Cıpp, cıpp" diye geceler boyu sürüp giden damcı sesi susmuş, ev bir sessizliğe bürünmüştü. Köşedeki yer yatağında Mahmudo uyuyordu hâlâ. Başucuna dikildi kocasının. Bir zaman seyretti. Sakalı azıcık uzamış, rengi uçmuş, ölü gibi uyuyordu. Gözlerinin içi güle güle seyretti Mahmudo'sunu. Sonra eğildi, hafifçe dürttü.

"Mahmudo, Mahmudo hele kalk. Bak bu gece karlamış. Ayağın uğurlu geldi, kalk kurban olam."

1 Damcı: Damdan akan su damlası.

Mahmudo gerindi, bu sefer kafasını yorganın altına soktu.

Hazel:

"Kalk kurban olam önünde, kalk. Su koydum, kalk bir iyi çimdireyim seni. Şimdi köylüler dolar. Yoksa akşama kadar pis gezersin."

Mahmudo başını yastığın altından çıkardı. Hazel'e baktı kısık gözlerle.

"Canım hiç kalkmak istemiyor. Her tarafım uyuşmuş. Haydi sen testi getir, ben de kalkarım o zamana."

Hazel ocaktan bir teneke suyu aldı, getirip evin ortasına koydu. Kapıya çıktı. Elinde kara bulanmış bir teştle[1] döndü. Mahmudo çıplak, iki eli önünde, ayakta duruyordu.

"Kar mı yağmış Hezal?"

"Beli, hem de nasıl yağmış. Ey oldu yağdığı. Yağdı da bu cenabet damcıdan kurtulduk."

Mahmudo teknenin içine girdi, dizlerini karnına çekti. Hazel bir yandan su döktü, bir yandan da yıkadı Mahmudo'yu. Kara bir sabuna sürttüğü çorap parçasını sürdü Mahmudo'nun her yerine. Büyük bir arzu içinde yıkadı Mahmudo'sunu. Bu anı olsun bir yıldır o kadar özlemişti ki! Sonra duruladı, dışarı çıktı. Mahmudo abdest aldı, kurulanıp giyindi. Hazel'in sabah erkenden ocakta kuruttuğu elbiselerini giydi. Gidip ocağın başına oturdu. Biraz sonra Hazel geldi içeri.

"Köylü hep duymuş geldiğini. Bana 'Mahmudo kalktı mı?' diye bağırıyorlar köyün içinden. Şimdi dolarlar. Kış günü bundan iyi bahane mi olur."

"Nerden duymuşlar geldiğimi?"

"Ben sabahleyin Fadıl'ın karısına dedim, o da bütün köye yaymış."

Mahmudo cevaplamadı. Ocakta saçlarını kurutmaya çalışıyordu.

"Zaten köylüye de hay gerek. İş yok, güç yok. Bir evde tütün tütsün, tamam."

"Gelmesinler mi Hazel? Tabii gelecekler. Özlemişlerdir beni."

1 Teşt: Büyük tepsi.

"He, özlemişlerdir. Seni özleyen bir seneden bu yana kapımı bir kere olsun açar; 'Bacım Mahmudo asker, bir ihtiyacın var mı? Bir de öldün mü, kaldın mı?' derdi hiç olmazsa. Fadıl kardaş da olmasaydı, bu damın köşesinde kuruyup gidecektim. Ben bilirim neye geldiklerini. 'Belki boğazım ıslanır,' diye. Ben bu köylüyü bilmiyorum sanki!"

"He, he yeter dırladın. Bugünden başlama gene. Yatağın yanından kravatımı getir. Sen de başına bir şey al, Fadılgile git."

Hazel sustu. Başı önünde kravatı getirdi, başına bir puşi örttü, sessizce çıktı.

Mahmudo, yağmurdan sadece bir düğüm kalmış kravatı dikkatlice boynuna geçirdi. Sonra ceket cebinden çıkardığı aynada kendine daldı gitti.

Köylüler yavaş yavaş dolmaya başladılar Mahmudo'nun evine. Mahmudo kiminin elini öptü, kimiyle sarmaş dolaş oldu. Büyükler odanın üst başına oturdular. Mahmudo Hazel'le gece yattıkları döşeği serdi yaşlıların altına. Gençler ayak altında kuk oturdular[1]. Fadıl'ın neşesine diyecek yoktu. Gözleri parıldıyordu. Çocukluk arkadaşı idiler. Yetimliğin, yoksulluğun acısını çekmişlerdi yıllarca. Yazın köylünün malını, koyununu gütmüşler, kışın da bir ağanın yanına hizmetkâr durmuşlardı. Önce Fadıl askere gitmiş, teskere almadan Mahmudo da gitmişti peşinden. Okuma-yazmaları olmadığından mektup da yazamamışlardı birbirlerine. Ama şimdi? Fadıl Resul ağanın yanında hizmetkâr, Mahmudo'nun da boynunda siyah, ufalmış, kirli bir kravat.

Mahmudo:

"Fadıl ocağa çay suyu koy, ben de cigara dağıtayım," dedi.

Mahmudo bavuldan iki paket asker sigarası çıkardı. Büyüklerden başlayarak herkese dağıttı. Küçük ev bir anda dumana kesti. Fadıl da çay dağıttı. Sonra başladı askerlik hatıraları; Yemen, Dersim, Zilan dile geldi değişik ağızlarda. Güldüler, üzüldüler. Yaşlılar: "Şimdiki de askerlik mi? Biz kavurgaynan harbettik," dediler. Çağ çağa inanma-

1 Kuk oturmak: Çömelmek.

dı. Mahmudo'ya, oralara kar yağıp yağmadığını sordular. Oralarda ekinlerin yeşerdiğine yaşlılar inanamadı, gençler ise doğruluğunu sözle başla tasdik ettiler. Mahmudo başından geçenleri anlattı. Her askerden dönen gibi o da bir yalan hazırlamıştı. Bir gün haksız yere başçavuş Mahmudo'ya bir tokat vurmuş, Mahmudo da almış yatırmış başçavuşu. Yer misin yemez misin, çalmış başçavuşa. Sonra da başçavuş hastaneye, Mahmudo da mapushaneye. Ama üsteğmeni Mahmudo'yu çok seviyormuş. O duymuş. Gelmiş Mahmudo'yu kurtarmış mapustan. Çok erkek adammış. Vırrek Reşo da albayı dövdüğünü anlattı. Kimse inanmadı. Yalan uydurmasını beceremezdi. Yaşlılar inanmış göründüler, gençler göz kırptılar birbirlerine. Hatta Cemile karının oğlu Halıso: "He Vırrek Reşo at, nasıl olsa albay buraya gelecek değil ya! Herkera heyi, beri jınahın[1]," dedi. Yaşlılar göz ağartıp, "Devir gittikçe bozuluyor. Büyük küçük kalmadı artık," dediler. Vırrek Reşo her şeyi duymamazlıktan geldi. Gençler aldırmadılar. Fazla oturmanın artık yersiz olduğunu anlayan yaşlılar namaz bahanesiyle kalktılar. Meydan gençlere kaldı yaşlılar gidince. Geçip üst başa oturdular. Şakalaştılar, gülüştüler. Öğle yaklaşınca da kalkıp ahırlara dağıldılar. Fadıl gitmedi. Odanın sessizliğini ikisi de bozmadı bir zaman. Sonunda Fadıl:

"Öğleden sonra gel, Resul ağanın elini öp. Belki gidene kadar sana bir iş bulur. Şimdi de iş yoktur ya! Resul ağa bulur ema. Ema gelmeyi unutma."

Mahmudo:

"Zati tek umudum Resul ağa. Yoksa bu bılıngaz[2], bu fakir (Hazel'i kastediyordu) bir damın köşesinde, bu kış kıyamette ölür açlıktan."

"Ölmez. Açlıktan öleni sen hiç gördün mü? Kimseye el açmasın yeter. Ahhh, benim olsaa! Yok. Yokluğun gözü kör ola. Allah'ın işi. Akıl ermiyor ki!"

Yokluk susturdu ikisini de. Mahmudo'nun başı önünde bir çöple yeri eşeliyordu. Kapı açıldı, içeri Hazel'le Fadıl'ın karısı Zero girdi-

1 "Ellere gelince varsın, önce karını döv."

2 Bılıngaz: Biçare, zavallı.

ler. Zero'nun kucağında zayıf, rengi uçuk bir çocuk. Omuzları boncukla, muskayla dolu. Zero, çocuk kucağında Mahmudo'nun elini, Mahmudo da çocuğun yüzünü öptüler.

"Kuro Fadıl, bu ne zaman oldu?"

"Sen askere gittiğin sene."

Hazel Zero'nun oturması için ocağın yanına bir çul koydu.

"Böyle otur Zero bacı. Uşak kucağında yorulursun."

Zero mindere otururken:

"Andıra kalsın uşağı. Allah bize böyle it sürüsü gibi vereceğine birini de size vereydi," dedi.

Fadıl yan gözle karısına baktı.

"He, bütün işin tamam şimdi de Allah'ın işine karış. Sen ondan çok mu bileceksin? Elbet bunda da bir hayır var," dedi.

Hazel gizlice Mahmudo'nun yüzüne baktı. Mahmudo elindeki süpürge çöpüyle sönmüş ocağın küllerini karıştırıyordu. Gözleri ocağı delecek gibiydi. Hazel kızardı.

IV

Mahmudo, elleri önünde bağlı sedire yaklaştı. Sonra:

"Ağam, ver elini öpeyim."

Resul ağanın uzattığı kıllı eli öptü.

"Sağ ol Kuro, nasılsın?"

"Ellerinden öperim beyim, iyiyim sayende."

"Otur otur. Durma ayakta."

Mahmudo gitti, ocağın alt başına diz üstü oturdu.

"Ret runi[1]," dedi, Resul ağa.

Mahmudo dizinin birini altından çıkarıp çenesine dayadı.

"Ey Mahmudo, demek izine geldin. Askerlik sana yaramış ha! Gelinim nasıl?"

"İyidir, ellerinden öper beyim."

"Onu da hiç arayamadım. Biliyorsun işten elimiz olmuyor arayıp sormaya."

Sustular. Yalnız Resul ağanın doksan dokuzluk tespihi "tak, tak" ötüyordu. Başındaki kara tiftik papak[2] kırçıl, kalın bıyıklarının rengiyle aynıydı. İri yarı, dağ gibi bir adamdı. Tespih yakışmıyordu o iri gövdeye. Belki de can sıkıntısıydı elindeki. Bir zaman sonra tütün tabakasını attı Mahmudo'nun önüne.

"Sar. Muş tütünüdür. Askerlikte nerde içeceksin böyle tütünü."

"Sağ ol beyim. Kullanmıyorum."

Tekrar sustular. Mahmudo odayı seyretti bir zaman. Yerler keçeyle döşenmişti. Duvarlarda kaçak İran halıları. Makatta boydan boya halı yastıklar. Oda kutu gibi. Ağa tespihine dalmış gitmişti. Mahmudo baktı olacak gibi değil, bir iki öksürdü. Ağa hiç oralı olmuyordu. En sonunda:

---

1 Ret runi: Rahat otur.

2 Papak: Keçi kılından örülmüş başlık.

“Beyim, ben buraya hem elini öpmeye... –ağa başını kaldırdı– hem de bir ricada bulunmaya geldim,” dedi.

“Hayrola?” dedi Resul ağa umursamazlıkla.

“Hayırdır beyim. Dedim ki bu bir ay için bana bir iş versen, hiç değilse evin eksiğini tamamlarım biraz.”

Resul ağa elini yüzünde gezdirdi, gözlerini kıstı, düşündü. Mahmudo heyecanla Resul ağanın cevabını bekliyordu. Ağa bir zaman daha tespihini tokurdattı ve nihayet:

“Bu kış günü de iş olmaz ya! Ama hele birkaç gün bekle bakalım. Allah kerimdir. Bir şey yaparız elbet.”

Mahmudo yerinden kalktı, Resul ağanın eline sarıldı. Resul ağa önce elini çekti, sonra gene de öptürdü elini.

“Bu bizim boynumuzun borcu oğlum, bir gün de sen benim işime yararsın,” dedi ardından.

“Ben senin hizmetkârınım beyim,” dedi, yüzü ağadan yana odadan çıktı.

Köylüler için batmak bilmeyen güneş, Mahmudo ile Hazel için tam yedi kere aceleyle doğup battı. Derken hasretlik azalmaya, Mahmudo Hazel’e, Hazel de Mahmudo’ya doydukça, huzursuzluk da gelmeye başladı yavaştan. Yoksulluğun kara bulutları çoğaldıkça çoğaldı. Mahmudo’nun geldiğinin altıncı mı, yedinci mi günüydü ne, ilk çekişme oldu evde. O gün Mahmudo dışarı çıkmadı. Kapı açılınca tipi eve hücum ediyordu. Köyün duvarları kara bulanmıştı baştan başa. Komşudan komşuya gitmek her baba yiğidin harcı değildi. “Zemherinin tipisidir,” diyordu yaşlılar. Hallacı Mansur ayaklanmış. Saragöl’ü hallaç pamuğu gibi atıyordu. Evlerin içi titriyordu. Ocak kâr etmiyordu. Tipi, ocağın içine atılan birkaç parça tezeğin ateşini, dumanını bir anda çekip alıyordu bacadan. İşte o gün Mahmudo’nun canı hiç dışarı çıkmak istemedi. Bir huzursuzluk vardı içinde bilmediği. Eli kolu bağlı, mahpus damına atılmış gibiydi. İnce bacaklarının üzerinde gezindi öğlene dek. Evin içinde gitti, geldi. Hazel eski bir entari yamıyordu ocağın başında. Halinden memnun muydu, değil

miydi, belli olmuyordu. Mahmudo birden ellerini ovuşturmaya başladı. Çizgi gibi kaşlarının altındaki kara gözlerini kıstı. Hazel'in başucunda durdu. Birden:

"Ulan ben demesem, bu ocağa bir parça tezek atmak aklına gelmez. Donacağız."

Hazel işinden başını kaldırdı, Mahmudo'ya baktı. Gülümsedi. Mahmudo dik dik bakıyordu.

Hazel:

"Ben sana, git Fadıl'lan Resul ağanın ahırında otur, demedim mi? Böyle giderse kışın ortasında tezeksiz kalırız. Nasıl olsa sen de yarın öbür gün gideceksin. Ondan sonra ben onun bunun kapısına mı düşeyim tezeğe?"

Mahmudo'nun rengi kaçtı, elleri titredi.

"Ula gittin geldin o çingene anana çektin. Demek ben seni tezeksiz koyup gidecek kadar alçaldım ha?"

"Daha düneyin bir, bugün iki. Başladın gene ölen anamın dalından söylemeye. Geberme, kalkıp yakayım."

Entariyi hırsla yanına bıraktı, kalktı. Gitti köşedeki tezek yığınından bir tezek aldı, getirip ocağa koydu. Mahmudo da gitti, ocağa en uzak köşedeki tezeklerin üstüne oturdu, Hazel bir süre eli belinde Mahmudo'ya baktı. Gülümsedi:

"De gel ısın haydi. Gene tuttu huysuzluğun. Daha geleli kaç gün oldu ki benden bıktın!"

Mahmudo başını kaldırıp Hazel'e ters ters baktı, sonra yeniden elleri arasına aldı başını. Derinden iç gezdirdi. Hazel de ocağın başından kalkıp gitti, öbür köşeye çömeldi. Sanırsın ki oldukları yerde dondular. Ocak yandı kül oldu. Fadıl tipiye bulanmış, kapıdan girmesiyle ikisi de ayrı ayrı köşelerden başlarını kaldırdılar. Fadıl üstündeki karları çırparken, bir yandan da:

"Ohoo! Şimdiden mi başladınız? Biraz geç kalmadınız mı?"

Yüksek sesle güldü. Mahmudo da, gülmüş olmak için güldü. Hazel aldırmadı bile. Donuk donuk bakıyordu. Fadıl Hazel'e göz kırptıktan sonra:

“Hadi Mahmudo kalk gidek. Resul ağa çağırıyor. Kaçakçı Kemo geldi bu sabah. Resul ağa: ‘Git Mahmudo’yu çağır, tez gelsin,’ dedi. Herhalde seni Kaçakçı Kemo’nun yanına katacak.”

Gözleri ışıldadı Mahmudo’nun. Yerinden doğruldu. Titriyordu.

“Sizinki de akıl mı yani?” dedi Fadıl.

Mahmudo, Hazel’e baktı, başını iki yana salladı, gülümsedi.

“Hadi kız sen de kalk, o kapının karını süpür, canın kızar.”

Çıktılar. Tipi köyü kasıp kavuruyordu. Bacalardan çıkan dumanları usturayla keser gibi alıp götürüyordu. İkisi de ceketlerini başlarına çektiler, damların arasından koştular. Resul ağanın evi köyün üst başındaydı.

V

Saragöl; bir yanını Aladağlar'a, bir yanını Kılıçgediği'ne, bir yanını da Katevi dağlarına yaslamış koca bir ovadır. Yetmiş seksen köyün umudu, varı yoğu. Erkeğinin emeği, çocuklarının beşiği, kadınlarının lohusa yatağı, yaşlılarının anısı, kurdun kuşun umududur Saragöl. Murat Nehri ortasından akar gider. Faydasız Murat, hain Murat. Yanına yöresine bir damla kaptırmaz. Bir tek yazları çocukları çimer, hayvanlar sulanır. Kışın yüzünü gören bile olmaz. Buz tutar, kar yağar, kapatır üstünü. Kaybolur. Buzların altında gizlice şarıldar durur. Katevi dağlarını dolanıp Malazgirt'e ulaşır. Oradan da Muş'a, Bingöl'e doğru, bazen çılgınca, bazen de sessizce akar gider.

Dört bir yanı dağlarla sarılı kapalı bir kutu gibidir Saragöl. Tek geçit verir: Burnubulak geçidi. Yazın eşkıyanın, kışın karın tuttuğu bir geçit. Kateviler'i, Aladağlar'dan ayıran dar bir boğaz. İki yakası sarp kayalarla sarılı. Burnubulak kayalarında demirden koca bir halka durur. Kayalara çakılı. Bu halkanın bir eşi de Kateviler'deki kayalardan birine çakılıdır. Karşı karşıya. Kara, iri halkalar. El ulaşmaz ün çatmaz o halkalara. Dururlar yüz yıllardan bu yana.

Mahmudo yavaşlayan atını mahmuzladı. Sağ kolu arkaya gerili huysuz iki katırı çekiyordu. Burnubulak kayalarının altından geçiyorlardı. Tipi tutmuyordu kayaların altını. Mahmudo hem atın dizginini tutuyor, hem de her kuşun geçemediği sarp kayalara bakıyordu. "İzmir'in apartumanlarını üst üste, yan yana yığmışlar sanki," diye düşünüyordu. Kaçakçı Kemo'nun sigarası ağzında sönmüş, iki eliyle eyere abanmış, dalıp gitmişti uzaklara. Yolunu bilen at, yılların alışkanlığıyla, üstündekine aldırmadan, ince çığırlardan yoluna devam ediyordu. Mahmudo birden kayaların böğrüne çakılı demir halkayı gördü. Atının dizginini çekti. At durdu. Hayretle baktı halkaya. Kol kalınlığında kara bir halka.

"Pehhee, vay anasını! Kemo ağa, Kemo ağa hele oraya bak," diye bağırdı, eliyle de demir halkayı gösterdi.

Kemo ağa atın dizginine el attı. At durdu. Başını kaldırdı,

Mahmudo'nun eliyle gösterdiği halkaya baktı. Güldü, başını iki yana salladı, atını mahmuzladı.

"Bak ağa, görüyor musun halkayı. Vay anasını vay! Kim çakmış onu oraya acep. Oraya kim ulaşır ki?"

Baktı, baktı. Başı döndü.

"Ufff, başım döndü," dedi sonunda.

Kemo ağa arayı epey açmıştı. Mahmudo ağaya yetişmek için atı mahmuzladı. Bir yandan da koca halkayı düşünüyordu: Neyin nesiydi acep? Cinler mi çakmıştı, periler mi? Kim bile! "Hukûmatın da eli ulaşamaz. İnsan işiyse hiç değil," diye söylendi. Sonra cinlere perilere dalıp gitti. Cin kayasının konuşan kedisini, Komikin mezarlığındaki gece yolcuların önünü kesip, onlarla alay eden keçi yavrusunu, hortlakları, cinleri. Anasının küçükken anlattığı korkulu hikâyeleri... Hepsini. Kaçakçı Kemo'nun sesiyle irkildi.

"Kuro Mahmudo, bak şu kayanın böğrüne. Bak gördün mü?"

Kateviler'in altına gelmişlerdi. Gördü. Burnubulak kayasına çakılı halkanın aynısı. Katırları çeke çeke, atını mahmuzlaya mahmuzlaya Kaçakçı Kemoya ulaştı.

"Ağa benim aklım ermedi bu işe, neyin nesi bu halkalar? Biri Burnubulak'ta biri de burda. Ne iştir?"

Kaçakçı Kemo, bıyık altından güldü yavaşça. Dizginini koluna taktı, sonra tütün tabakasını çıkardı. Kalın bir sigara sardı. At başı gidiyorlardı. Mahmudo merak içindeydi. Dönüp dönüp demir halkaya bakıyordu. Kaçakçı Kemo da dönüp baktı kayadaki demir halkaya:

"Çok eskiden bu bizim Saragöl bir gölmüş. Van Gölü gibi," dedi. "O sebepten bu ovaya Saragöl diyorlar. Bu ova öyle bir gölmüş ki bir ucu Köse dağa, bir ucu Ağrı dağına, bir ucu da Süphan dağına ulaşırmış. Bu Kateviler de bir ufak adaymış gölün ortasında. Bu adada bir keşiş ile kızı yaşarmış. Kız çok güzelmiş. Aya diyormuş sen doğma ben doğam, güne diyormuş sen doğma ben doğam. Aladağlar'da da o zaman meşhur Mir Ahmet beyin aşireti varmış. Bu halkalara da urgan geriliymiş. Kalın mı kalın urganlar. Aladağlar'dan Katevi'ye.

Yani adaya. Keşiş her hafta bir tuluk süt alırmış Mir Ahmet'in aşiretinden. Ema bu halattan tutup geçmek her babayiğidin harcı değilmiş. Mir Ahmet'in bir çobanı varmış ki ondan başkası geçemezmiş adaya. Haftanın belli bir gününde çoban bir tuluk sütü boynuna takar, halattan tuta tuta geçermiş keşişin adasına. Sütü keşişe verir, altını alır dönermiş geri. Ema bu dinsiz keşiş kızını çobana hiç mi hiç göstermezmiş. Kız ise keşiş babasından başka insan yüzü görmemiş. Çoban sütü hep aynı günlerde götürüyormuş keşişe. Uzatmayalım, çoban bir zaman sonra işkillenmeye başlamış. 'Acaba adada keşişten başka biri var mı', diye. Bir gün de sütü götürdüğü zamanı değiştirmiş. Mahsustan tabii. Hava günlük güneşlikmiş. Keşiş o vakitlerde dua ediyormuş kilisede. Kız da bir kayanın başına oturup Aladağlar'ı seyrediyormuş. Saragöl'ün üstünde uçan kuşlara bakıyormuş. Çoban da süt tuluğu boynunda, usuldan, halattan çeke çeke geçmiş adaya. Çoban bir de ne görsün? Bir kız. Ayın on dördü kayanın başına oturmuş, ayaklarını sallamış aşağıya. Bir türkü tutturmuş, sanırsın Akçadağ'ın cığal turnasıdır. Baldırlar süt beyaz, kaşlar ince hilal, kirpikler ok. N'edeceksin canım, insan değil de sanırsın bir peri. Çobanın ağzı açık, dalmış gitmiş kıza. Aradan ne kadar zaman geçmiş Allah bilir, kız da çobanı görmüş. Görmesiyle kayadan sıçrayıp kiliseye doğru seğirtmesi bir olmuş. Ema çoban durur mu? Durmaz. O da dalından. Yarı yolda ulaşmış kıza, sarılmış beline. Kız çırpınmış boşuna. Bakmış olacak gibi değil vazgeçmiş çırpınmaktan, sığınmış çobanın göğsüne. Yavru maral gibi. Bakmışlar birbirlerine. Baktıkça iç içe olmuşlar. Çoban en sonunda dayanamamış, sormuş kıza:

'Kız doğru söyle bana. Sen in misin cin misin?'

Kız da:

'Ben ne inim ne de cinim, keşişin kızıyım,' demiş.

Konuşmuşlar, gülmüşler bir zaman, vurulmuşlar bir gönülden bin gönüle. Ayrılma zamanı geldikçe, alev almış ikisinin de içini. Anlaşmışlar en sonunda. Kız her gece gelip elinde bir lambayla kayadan işaret verecek, çoban da adada ışığı görende halattan tuta tuta geçecek adaya. Oturacak, konuşup koklaşacaklar, sonra da oğlan dönecek geri."

Mahmudo dayanamayıp sordu:

"Ey, peki Kemo ağa, bunlar adada konuşurken keşiş görmemiş mi?"

"Oğlum hekâyet işte. Nerden görecek, görmemiş. Neyse... Ondan sonra bu keşişin kızıyla, Mir Ahmet'in çobanı her gece adada buluşmuşlar. Fakat gel zaman git zaman, keşiş kızından şüphelenmeye başlamış. Bir gece pusuda beklemiş. Gece bir zaman sonra bakmış ki kızı usuldan kalkıp, bir lambayla dışarı çıkıyor. Keşiş de peşinden tabii. Kız gitmiş, keşiş gitmiş. Kız bir kayanın başına çıkmış elindeki lambayla. Biraz sonra da bir adam gelmiş. Neyse uzatmıyak, keşiş kızıyla çobanı sarmaş dolaş görende aklı başından gidip: 'Ulan çoban, sen ettin benimki kaldı. Ben de bu heyifi sana bırakırsam, haram olsun bu dünya bana,' demiş. Ertesi gün kızı evde gergef işlediği bir zamanda, keşiş usuldan dışarı çıkmış, doğru halatın başına. Halatı bıçakla öyle kesmiş ki ucunda bir kırbık[1] bir şey kalmış. Sonra hiçbir şey olmamış gibi gelmiş kızının yanına. Gülmüş, konuşmuş. Kız her şeyden habersiz, türkü söyleye söyleye gergef işliyormuş. Gece olanda tabii kız gene lamba elinde sıyrılmış dışarı. Gene çıkmış o her zamanki buluştukları kayanın başına. Beklemiş, beklemiş. Tan yeri kızaranda bir de bakmış ki halatın yerinde yeller esiyor. Ancak o zaman anlamış sevdiğinin başına geleni. Dövünmüş, saçını başını yolmuş. Yolmuş ama ne fayda. Ölen hiç geri döner mi? Ellerini havaya kaldırmış 'Ey Allahım' demiş, 'Kaldır bu Saragöl'ü ortadan, öyle kurut ki benimle sevdiğime mezar ola. Bu koca göl öyle kuruya ki ne ot bite ne ekin,' demiş, sonra da kendini kaldırmış kayanın başından göle atmış. Saragöl o saat kurumaya başlamış. Gün Aladağlar'dan doğanda Saragöl de bir kuru ova olmuş. İşte o kızın duasıdır ki Saragöl ot ekin bitirmez. Yoksula düşmandır.

Sabahleyin Mir Ahmet'in aşireti kalkmış bakmış ki ne görsün? Koca göl kurumamış mı? Mir Ahmet beye haber ulaşmış. Mir Ahmet bey elini sakalına götürmüş, karıştırmış, düşünmüş. Sonra da: 'Gidin keşişin başını vurun, çobanımla keşişin kızını da yan yana kuylayın,'[2] demiş."

1 Kırbık: İnce parça.

2 Kuylamak: Gömmek.

Mahmudo dayanamadı sordu:

"Ey peki Kemo ağa, Mir Ahmet bey nerden anlamış bu işin keşişin başının altından çıktığını?"

"Hıh, anlamaz mı oğlum, Mir Ahmet bu. Ayan olmuş Allah tarafından."

"Ey sonra?"

"Sonrası da bu işte. Mir Ahmet'in atlıları çobanla keşişin kızının ölüsünü kuru ovada sarmaş dolaş bulmuşlar. Gidip keşişi tutup getirmişler. İki maşuğun başı ucunda boynunu vurmuşlar. Kızlan oğlana da yan yana birer mezar kazmışlar, oraya kuylamışlar.

Şimdi o mezarlar var ya, bu Karaköm köyünde bir kayanın dibinde. O köylüler diyor ki: 'Her bahar gelende o mezarlardan iki kırmızı gül biter. Tam birbirlerine kavuşacakları zaman iki mezarın arasından kara bir diken çıkar, koymaz ki onları mezarda da kavuşalar. İşte o diken de keşişin kanından yeşermiş. Kanı sıçramış iki mezar arasına.' Ya işte böyle Mahmudo."

"Pehhe, demek Saragöl bu sebeple ot, ekin bitirmez he? Vah itoğlitin keşişi vay, sana da kalmamış ya! Aferin Mir Ahmet beye. Ne etmiş ya! Helâl olsun."

Kaçakçı Kemo dalıp gitmişti atın üstünde. Başındaki kabalağı kara bulanmış, başı önüne düşmüştü yeniden. Tipiyle birlikte aştılar Kateviler'i. Ovada göz gözü görmüyordu. Keşişin kızının bedduası yaza hazırlıyordu Saragöl'ü. Kaçakçı Kemo atını mahmuzladı.

"Ha davran Mahmudo oğlum davran, ancak iki günlük yolumuz kaldı ha," dedi.

Sesi tipiye karıştı gitti. Mahmudo Saragöl'ü düşünüyordu.

VI

"Hukûmata elbet satmaz. Satar mı hiç? Hukûmat on beş, ben yirmi veririm. Tabii satmaz. Ben hükûmat olaydım elliye alırdım, altmışa alırdım. Değer valla. Muş tütünü gibi tütün dünyanın hiçbir yerinde yoktur Mahmudo. On beşe satar mı hukûmata Cemil bey? Ema köylü satar. Çünkü köylü fakir. Fakirin yüreği yufka. Çünkü kendi fakir. Bir fakir oldun mu bil ki hiçbir bok değilsin. Fakirin dalı olmaz. Ama kendi dalı olmayan köylü Cemil beyin dalı olur. Çünkü Cemil bey, beydir. Çünkü Muş ovasının yarısı onun. O zaman da korkar mı Cemil bey hukûmattan? Tabii korkmaz. Cendırme onun evinde yatar. Cendırmeye kuzu keser Cemil bey. Ya köylü? Köylü, 'İt buldu Heydar kaldı' misali. Cendırme kuzusunu yediği Cemil beyi hiç şikât eder mi? 'Bu adam tütününü kaçakçılara satıyor,' diye. Diyelim etti. Etsin. Cendırme kime şikât eder Cemil beyi?" diye sordu Kaçakçı Kemo.

Mahmudo bilmem anlamında omuz silkti.

"Kime edecek, mebus beye. Ey mebus bey kimin mebusu? Tabii Cemil beyin mebusu. İt itin ayağına basar mı hiç? Basmaz, basmaz. Ya işte böyle oğlum! Sen daha gençsin, aklın ermez bunlara. Boş ver. Haydi davran. Davran ki geceye kalmadan Kateviler'i aşalım."

Mahmudo tipiye aldırmadan başını kaldırıp Kateviler'e baktı. Malazgirt ovasının sonunda yer yer bulanık gözüküyordu yavru Kateviler. Tipi sille gibi çarptı yüzüne. Papağını kulaklarına kadar çekti, başını göğsüne indirdi. Bir eli arkada tütün yüklü katırları çekiyordu. Katırlar daha bir huysuz, daha bir inatçı. Aldırmadı. Başka çare yoktu. Dayanmalıydı. Hazel'in sözü geldi aklına. "Bugün yarın bırakır gidersin, ben ele güne mi el açayım?" Tipiye tükürdü bir dolu. Cemil bey geldi aklına. Kanı hızlandı. Huysuz katırları daha bir hızlı çekti. Tekrar tükürdü eyerden aşağı. Talihi tipiye karıştı. Atını mahmuzladı. Katırların Allah'ına küfretti. Başını kaldırdı, derinlemesine baktı, göremedi. Kateviler yitip gitmişti tipide. Kaçakçı Kemo önde iz bulmaya çalışıyordu: Atının izini Mahmudo takip ediyordu. On metre uzaklaşmadan tipi dolduruyordu izleri. Kaçakçı Kemo'nun atı

birden tökezledi. Ön iki ayağı yeri öptü, kalktı. Bir dolu küfür savurdu Kaçakçı Kemo. Mahmudo bir şey soruyor sandı.

"Buyur beyim," dedi.

Kaçakçı Kemo attan indi, Mahmudo'nun ulaşmasını bekledi. Mahmudo atı bir iki dürtükledi. Hayvancağız yan yan yürüyordu. Tipi hepsini beyaza bulamıştı. Mahmudo, Kaçakçı Kemo'ya ulaşır ulaşmaz attan indi. Ayaklarının yere bastığını hissetmedi.

"Beyim, herhalde ayaklarım donmuş."

"Donmamış, uyuşmuştur. Öyle olur. Zalim tipi fena bastırdı. Ne yapacağız? Yakınlarda köy möy de yok. Şimdi biraz atlar yedekte gidelim. Yoksa donarız o zaman. Bir Cin deresini tutaydık, gerisi kolaydı."

Atlar yedekte, Kaçakçı Kemo önde, Mahmudo'nun ayaklarının uyuşuğu açıldı. Önce bir iki sızladı, sonra o da geçti. Kaçakçı Kemo'nun atı ayağını çeker çekmez açtığı çukura Mahmudo ayağını sokuyordu. Yorulmaktan kurtuluyordu az da olsa. Omuzundaki Rus beşlisi ağırlaşmaya başladı. Ayakları üşüyeceğine terliyordu. Nereye, hangi yöne gittiklerini bilmiyordu. Ne gök vardı, ne yer. Her şey bir beyaz toz bulutu. Tek ses, vınlayan tipi. Bir de ara sıra kesik kesik duyulan Kaçakçı Kemo'nun öksürüğü. Daha sonra bir uyuşukluk çöktü Mahmudo'nun üzerine. Katırları çeken kolu gevşedi, tutamaz oldu yuları. Yuları koluna doladı. Ayakları ağırlaşıyordu. Bir zaman geldi ki ayaklarını kaldırıp atmak cehennem azabı olmaya başladı. Kemo ağa:

"Mahmudo, oğlum çok yoruldunsa benim atın kuyruğunu tut," diye bağırdı.

Atın kuyruğuna yapıştı boştaki eli. Hafifledi. Ara sıra katırların inatçılığı olmasa daha da rahatlayacaktı. Katırlar huysuzdu. Tipi karşıdan gelip yüzlerine çarptıkça, duralıyor, direniyorlardı. Mahmudo geride kalıyor, çarmıhtaki iki kolundan birini olsun kurtarmayı düşünemiyordu. Kaçakçı Kemo ağa başında kalpağı, gözünde kar gözlükleri, tipiyle boğuşuyordu önde. Buz tutan bıyıklarıyla ihtiyar bir kurda benziyordu. O da bilmiyordu nerede olduklarını, nereye gittiklerini. Bir adım önü kaybolup gitmişti. Ayaklarını boşluğa atıyordu sanki. Korkuyordu. Küfrediyordu talihine. Bir Cemil bey, ya

da bir Resul ağa olsaydı ne olurdu sanki! Serveti mi azalırdı onu da bir ağa yapsaydı tanrının. Korktuğunu belli etmiyordu Mahmudo'ya. Utanıyordu. Bütün bedeni baştan başa tere bulanmıştı. Ayağını atacak derman yoktu dizlerinde. Ama dayanıyordu. Biliyordu azıcık durmakla donacağını. Bildiği bütün duaları mırıldanıyordu sessizce. Sonra da tipiye, talihine küfrediyordu ağız dolusu. Bir küfür, bir dua, bir küfür, bir dua. Çocukları geliyordu aklına. Bir sürü yetim. Aç çıplak. Bir göz dam, bir inek, bir keçi. On bir çocuk. İlk dördü kız. En büyük oğlu on iki yaşında. Ne nahırcı olur, ne çoban.. Karı dersen, yatalak. Tipi dersen, amansız. Tipi hain. Tam on bir çocuk. Karı yatalak. Tarla? Yok. Çayır? Yok. İçinden: "Davran Kemo, davran," dedi. Dedi ve ayağını o hınçla kaldırdı, attı. Attığı ayağı havada kaldı. Atın dizgini elinden çıktı. Boşlukta içi bulandı. Yumuşak karın üstüne sırt üstü düştü. Çabaladı, çırpındı, kalktı. Mahmudo, atlar ve katırlar yukarda kaldılar. Yukarı baktı, Aloş'un başını gördü ancak. Etrafına baktı, gördüğüne inanamadı. Kara bulanmış, bokla sıvalı bir kapı duruyordu önünde. Yumrukladı kapıyı. Kapı açıldı, beyaz bir çocuk yüzü göründü eşikte. Ürkek ürkek bakıştılar.

"Selamünaleyküm," dedi Kaçakçı Kemo.

"....."

"Bura nere babo," dedi Kaçakçı Kemo.

"Gülbiter köyü dayı," dedi beyaz yüzlü çocuk.

Kaçakçı Kemo gözlerini kırpıştırdı, yüzünü sıvazladı, çocuğa dik dik baktı. Çocuk ürktü. Kaçakçı Kemo bu köyden bu sabah çıktıklarını hatırladı.

"Demek Gülbiter köyü ha," dedi, gözleri karardı, düştü.

Beyaz yüzlü çocuk korkuyla kaçtı içeri. Mahmudo'yu, atları ve katırları zorla indirdiler damdan. Tipi koymuyordu akşam karanlığı çöksün köye.

İki at, üç katır, iki inekle üç keçi, kuru saman, Kaçakçı Kemo, Mahmudo, Devgulle[1] (Bir köy kavgasında kurşun ağzını delip geç-

1 Devgulle: Kurşun ağızlı.

mişti. Yaşlıydı, yoksuldu. Ağzını delen kurşunun sahibi ağanın oğluydu. Birkaç kuruşla ağa ağzını bokladı Devgulle'nin, Hükümet duymadı. Adı o olaydan sonra Devgulle kaldı. Asıl adını zamanla kendi de unuttu.), karısı ve yedi çocuğu da torak[1] ekmek yiyip, üstüne de tas tas su içtiler. Sonra da yirmi bir canlı bir göz damda uykuya daldılar. Hayvanlar boklarının, insanlar da hasırların üstünde. Şafak kızarmadan Kaçakçı Kemo, Mahmudo'yu uyandırdı. Giyinikti. Fısıltıyla:

"Hadi oğlum, yatmanın zamanı değil, dışarda tipi durmuş, haydi yolcu yolunda gerek."

Mahmudo, üstündeki ağırlıktan zor kurtardı kendini. Hazel olmasa hiçbir şeye aldırmaz, günlerce uyurdu. Sallana sallana kalktı. Kolunu kaldıracak, ayağını atacak takati yoktu.

"Ağa, bugün de burda kalıp öbür gün gitsek!"

"Tuu senin gençliğine," dedi Kaçakçı Kemo. "Ula ben senin zamanında uyku nedir bilmezdim. Siz de genç olacaksınız bana!"

Mahmudo kızardı. Başı önünde atları, sonra da katırları dışarı çekti. Tütün dolu burçları katırlara yüklediler. Sonra Kaçakçı Kemo tekrar içeri girdi. Kara cüzdanından bir onluk çıkardı, Devgulle'nin baş ucuna koydu. Kadının pörsümüş, çarık gibi memesine bakmadı bile. Sessizce kapıyı çekti, çıktı.

"De davran oğlum, davran ki bu gece Kateviler'i tutalım."

Atlara bindiler. Köyün içinden geçtiler. Toprağın içine kazılmış evler karda kaybolup gitmişti. Tek tük kar yığınlarından dumanlar çıkıyordu. Köyün içinde bir tek canlıya rastlamadılar. Yol, iz yoktu. Dereler dolmuş, karla dümdüz olmuştu. Kateviler'in dibine yumurta koysan, Gülbiter köyünden görünürdü.

"Oğlum, artık kara düzen gideceğiz mecburi. Nasıl olsa Kateviler görünüyor. Evelallah ikindiye Cin deresini tutarız. Ondan ötesi de iki adımlık yol."

Kemo ağa önde, Mahmudo, katırlar da arkada yola dizildiler. Yol denilse inanmayın. Kemo ağanın Aloş'unun izi.

1 Torak: Yağsız peynir.

İkindiye doğru bir rüzgâr esmeye başladı Kateviler'den. Ölü gibi ovada yatan kar, ağırdan tozutmaya başladı. Kateviler'in eteğine ulaştıklarında rüzgâr da, tipi de işi iyice azıttı. Kemo ağa eyerin üstünde bir yarım yaparak geriye döndü. Yüzü, uzun kırçıl bıyıkları, kara papağı beyaza bulanmıştı. İki dudağına sönmüş bir cigara yapışmıştı. Mahmudo büzülmüş iki kat olmuştu atın üzerinde. Bir eli arkada katırların ipini çekiyordu. Deli rüzgârın yerden kaldırdığı karlar havada dolanıyor, sonra da bir kamçı gibi çarpıyordu atlara, katırlara, Mahmudo'ya, Kaçakçı Kemo'ya, kayalara. Bazen dolu dizgin yerden kayıyor, delice akıp gidiyordu vadiye doğru. Binbir zorla ulaştılar vadiye. Kaçakçı Kemo ağzındaki sönmüş sigarayı bir ağız dolusu balgamla birlikte hırsla yere tükürdü. Başını geriye çevirdi, bir süre Mahmudo'yu seyretti.

"Kendine gel oğlum, sonra düşersin. Sabret. Az kaldı Cin deresine."

Mahmudo birden irkildi, irkilmesiyle kendini toparlaması da bir oldu.

"Yok ağam düşmem," dedi.

Kemo ağa güldü bıyık altından, başını salladı, "Hey gidi gençlik hey!" dedi içinden. Atın yelesine dolan karları temizledi eliyle. Kateviler'e baktı alttan yukarı. Başı duman dumandı Kateviler'in. Atın dizginini çekti. Mahmudo ulaşınca:

"Mahmudo! İyi bitirdik işi ha! Tütün de iyi tütün, değil mi? Zati Cemil bey iyi adamdır. Bana kötü mal vermez. Ben onun rahmetli babası Şamil beyden alışveriş ettiğim zamanlar Cemil bey bir parça uşaktı. Kim bilir belki sen de uşaktın. Kaç yaşındasın ula?"

"Bilmiyorum beyim."

"Ula adam hiç yaşını bilmez mi?"

"O kıtlık olduğu sene doğmuşum, bizim rahmetli ano öyle diyordu."

"Şimdi oldu. Desene yirmi beşi geçmişsin."

"Herhalde."

Sustular. Kemo ağa konuşmak için bir şeyler aradı, bulamadı. Derken Cin deresine ulaştılar. Cin deresi Kateviler'i böğründen delen

bir vadi. Bir ucu Malazgirt ovasında, bir ucu Saragöl'de. Yazın kuşburnuların çiçek açtığı, dişbudakların, kayın ağaçlarının, tavşanın, kekliğin kaynaştığı, soğuk suların şırıldadığı, çiçeğin çiçekle konuşup seviştiği bir dere. Kışınsa; bir yığın kayalık. Issız mağaralarda ayıların, kurtların yatağı Cin deresi. Tipi, kar, boran fırtınası. Issız, ürkütücü. Yoksul, çaresiz.

Kemo ağa elleri koynunda, atın dizgini kolunda dalmış gitmiş. Aloş'un su yolu Cin deresi. Yılların alışkanlığıyla süzülüp gidiyor vadiden. Tipi daha da kudurmuş. Vadiden bir hızla akıp gelmekte ki, Hasenanlı Ferzande'nin kır atı sanırsın. Amanı bilmeden. Zalim, haince.

"Dere sana da güman olmazmış, sen ovadan daha beter bastırdın," dedi Kemo ağa.

"Ağaaa," diye bağırdı Mahmudo, "ağa ayaklarım uyuştu valla. Böyle giderse bir yerimiz donacak."

"Az daha sabret oğlum, Tiktaş'ın altında mola veririz biraz sonra. Burada öyle daldalanacak iyi yer yok."

Mahmudo Tiktaş'ı merak etmeye başladı. Altının tipi tutup tutmadığını düşündü. Başını kaldırdı yukarılara baktı. Her şey beyaza bulanmıştı. Yer, gök, hepsi. Katırlar artık atlara ayak uyduramıyordu. Gittikçe geri asılıyorlardı, Mahmudo'nun kolunu zorluyorlardı. İki dönemeç döndüler. Üçüncüsünde büyük bir kaya gözüktü beyaz kara yaslı.

"Ahha geldik oğlum, hem biz hem de hayvanlar rahatlanırız biraz, zati ondan ötede bir şey kalmadı. Tüfing atsan ses gider Karaköm'e."

Atları daha bir mahmuzladılar. Katırlar da hızlandı. Tiktaş'ı onlar da sezinlediler. Gerçekten kayanın dibini tipi tutmuyordu. Koskoca kayaya "taş" demek Mahmudo'nun garibine gitti. Ötesini düşünecek halde değildi. Atları, katırları kayanın altına çektiler. Katırların yüklerini indirdiler, Sırtlarındaki yüklerden kurtulan hayvanlar önce gerindiler, sonra ön iki ayaklarını ileri uzatarak silkelendiler. Yüklerin sırtlarından indirildiğine gerçekten inanmak istiyorlardı sanki. Birbirlerine sokuldular ve öylece kaldılar. Kemo ağa kaş göz

arasında iri bir sigara sarıp tüttürmeye başladı. Tabakayı kayanın altında, parmaklarının üstünde, durmadan zıplayan Mahmudo'ya da uzattı. Mahmudo bir yandan parmaklarına üflüyor, bir yandan da zıplayıp duruyordu. Kemo ağa tabakalı eli Mahmudo'ya uzalı kaldı. Şaşkınlıkla seyretti. Güldü. Başını salladı, "cık, cık" etti.

"Oğlum kendini askerlikte mi sandın? İnsan öyle deliler gibi hopbıldamaynan ısınmaz. Onu sana öğreten yanlış öğretmiş. Al bir cigara sar evvel. Sonra da çalı çırpıdan bir ateş kalarız[1], o zaman ısınırsın. Öyle maymun gibi hopbıldamaynan ısınılmaz."

Mahmudo durdu, başını öne eğdi. Donmuş yüzüne bir kızartı geldi, gitti. Acemi, üşümüş parmakları cigara sarmaya başladı. Kemo ağa bu arada kayanın kovuğunu doldurmuş olan karları önce eliyle, sonra da kovuktan çıkardığı birkaç kurumuş kengerle temizledi. Kovuğu kenger, kuşkonmaz, yelkovan kuruları doldurmuştu. Kovuğu tamamen boşalttı. Kayanın önüne Arıs dağı gibi kuru ot yığıldı. Ellerini beline koydu, önce ot yığınına, sonra da Mahmudo'ya baktı. Gülümsedi, başını salladı:

"Kurban olam tipiye, sürdü getirdi kapıya. Eskiler boşuna dememişler bunu elbet," dedi.

Çakmağını çıkardı, bir iki çaktı, önce kuru bir kenger yaprağı tutuşturdu. Yanmaya başlayan kengeri yığının altına soktu. Bir duman çıktı, sonra da alev. Mahmudo henüz tutuşmayan kısımdan bir iki kucak kenara aldı.

"Hedi hedi[2] yatalım ağa," dedi.

Kemo ağa sigarasını tazeledi, omuzunda asılı duran Rus beşlisini çıkardı, yanına uzattı. Mahmudo da aynısını yaptı. Kemo ağa, Mahmudo'ya baktı güldü.

"Aklıma ne geldi bilir misin Mahmudo?"

Mahmudo, ne bileyim anlamında omuz silkti.

"Ayı ile çobanın meseli. Sen bana bakıp tüfingını omuzundan in-

1 Kalarız: Yakarız.

2 Hedi hedi: Yavaş yavaş.

direnden o aklıma geldi. Bir çobanın sürüsüne zamanın birinde bir ayı musallat olmuş. Daha doğrusu sürüye değil de çobana. Çoban her gece sürüyü yatağa getirip yatırır, sonra da ufak bir ataş yakar başında otururmuş. Bir gün gene ataşın başında oturanda, bir de baksın ki ne görsün? Bir ayı. Ayı değil bir öküz. Ayı usuldan gelmiş ataşın başına kuk oturmuş. Başlamış çobanın yüzüne bakmaya. Çobanda şafak atmış, eli ayağı tutmaz olmuş. Tüfingı baş ucunda, baş ucunda ema kolda kuvvet yok ki uzana ala. Bir zaman sonra ataş sönmeye başlamış. Çoban korka korka elini uzatmış, bir odun alıp ataşa atmış. Ayı da bir odun alıp ataşa atmış. Uzatmıyak ayıylan çoban sabahı beraber etmişler. Şafak kızarmaya başlayanda da ayı çıkmış gitmiş. Ertesi gece çoban gene sürüyü yatağa getirmiş, gene ataş yakmış, oturmuş ataşın başına. Aynı ayı gene çıkıp gelmiş. Bu sefer çoban eskisi kadar korkmamış. Ataşın üstünde süt varmış. Çoban biraz sonra sütü içmeye başlamış. Ayı kalkmış çobanın elinden tası almış o da sütü içmiş. Çoban bakmış ki, kendisi ne ederse, ayı da aynısını ediyor. Çoban bu sefer tutmuş kaval çalmaya başlamış. Derken gene şafak kızarmıya başlayanda ayı da kalkmış gitmiş. Uzatmayalım, bu iş birkaç gün böyle devam etmiş. Çoban uykuya hasret. Çoban bakmış böyle olmayacak. Böyle giderse uykusuzluktan ölecek. Bir çare düşünmüş. Akşamdan tüfingı doldurmuş, mermiyi de namluya vermiş. Sürüyü yatırdıktan sonra ataş kalayıp başlamış ayıyı beklemeye. Derken ayı gelmiş, kurulmuş ataşın başına. Mübarek dersin ki çobanın kırk yıllık arkadaşı. Çoban tüfingı yerden almış lülüğünü ağzına götürüp başlamış kaval gibi 'lüll-lüll' çalmaya. Sonra tüfingı koymuş yanına. Ayı bu. Hiç durur mu? Almış tüfingı yerden, götürmüş lülügü ağzına. Derken ayının pençesi tüfingın tetiğine dokunmuş. Dokunmasıyle da tüfing patlamış. Gülle ayının başını delmiş çıkmış. Tabii ayı bir yana, tüfing bir yana düşmüş. Çoban geberen ayıya bakmış bakmış:

'Bu dağların enişleri.

Enişleri, yokuşları.

Bu feleğin bok işleri.

Ayıya kaval çaldırır.'

Demiş. Şimdi sen oğlum, aynı o ayı. Ben ne edersem sen de onu ediyorsun. Neylersin insanoğlu bu. Ben de öyle, sen de öyle. Bütün dünya böyle. Hiç zalim ağanın oğlu melek olur mu? Olmaz. Çünkü babasından onu görmüş. Ne yapacak? Babasının yaptığını. Hiç hizmetkârın oğlu bey olur mu? Hiç beyin oğlu da hizmetkâr olur mu? Olmaz. Boşuna dememişler 'İnsanoğlu ayıdan azmadır,'[1] diye. Benim oğlum bey mi olacak yoksa memur mu? Ben diyeyim; hiçbiri. O da olsa olsa benim gibi kaçakçı olacak. Senin babon neciydi?"

"Nahırcı[2]," diye cevapladı Mahmudo.

"Bak, gördün mü? İşte sen de olsan olsan nahırcı olacan. Askere gitmeden evvel ne iş görürdün?"

"Resul ağanın mallarını otarırdım."

"Ya, gördün mü! Askerlikten sonra paşa olacak değilsin ya! Biraz yükseldin diyek. O zaman da çoban olursun. Neyse oğlum. Sana bir şey diyeyim mi?"

"De ağa."

"Benim bu Allah'ın işine aklım ermiyor. Onun yaptığını biz yapsak deli derler. Ema o yapanda 'Allah'ın işine akıl ermez,' deyip çıkıyorlar işin içinden. Neyse haydi toparlan. Bizi de böyle söyleten o mübarek değil mi? Hem söyletir, hem de günah yazdırır. Yoksul eder, hırsızlık yaptırır, dalından da günah yazdırır. Ne bileyim işte. Akıl ermiyor işine."

Sigarasını hızla, sönmeye yüz tutmuş közün üstüne attı, kalktı. Mahmudo da kalktı. İçinden de "Bu Kemo ağa dinsiz imansızın biri," diyordu. "Elbet Allah'ın işine akıl ermez. Akıl erseydi Allah'ın Allahlığı nerde kalırdı! İşte böyle dinsizleri gebertmek sevaptır," dedi.

"Ne oldu oğlum? Nedir öyle daldın gittin. Sürünü kurt mu dağıttı yoksa."

"Hiç, bir şey yok ağa."

"Öyleyse durma. Haydi çuvalları yükleyelim. Yoksa geç kalırız."

1 Azma: Türeme.

2 Nahırcı: Sığırtmaç. Büyük baş hayvanları güden kimse, sığır çobanı.

Hayvanlar kayanın dibinde, birbirlerine sokulmuş sessizce duruyorlardı. Katırları çuvalların yanına çektiler. Heresi[1] çuvalın bir ucundan tutup katırın sırtına kaldırdılar. Çuvalı katırın sırtına yerleştirip kalın bir iple iyice sardılar. İkinci hurca sıra geldiğinde, Mahmudo karşı dönemeci bu yana dönen iki atlı gördü.

"Kemo ağa hele bak, bu zamanda kim ola acep?"

Kemo ağa gelenlere baktı. Tipiyle boğuşa boğuşa yol alıyorlardı.

"Kim olacak, cendırmeler," dedi.

Sönmüş ocağın yanında duran tüfeğini aldı. İri bir taşın arkasına sipere yatarken, şaşkınlıkla kendisini seyreden Mahmudo'ya bağırdı:

"İtoğli, ne Mamo'nun ayısı gibi dikildin oraya. Karşıdan gelenler babanın oğlu mu?"

Mahmudo ne bir adım ileri gitti, ne de bir adım geri. Şaşırmıştı. Kaçakçı Kemo elindeki Rus beşlisini Mahmudo'ya çevirdi.

"Ula, tez tüfingını al. Kaçakçı olduğunu unuttun mu? Durma öyle. Yoksa ilk gülleyi sana atarım."

Hazel, yaşamak, yokluk, bir anda başını döndürdü Mahmudo'nun. Çuvalın yanından tüfeğini aldı. Kaçakçı Kemo'nun yanındaki taşın arkasına yattı. Jandarmalar, her şeyden habersiz, başları önlerinde tipiyle boğuşuyorlardı. Kıvrımı dönüp, iyice açıklığa çıktıklarında Kaçakçı Kemo nişan aldı. Öndeki jandarmaya ateş etti. Tüfeğin sesi derede yankılandı, büyüdü. Tepeden bir çığ koptu. Jandarmaların atları ürktü. Katırlar huysuzlandı. Kaçakçı Kemo ikinci kez dokundu tetiğe. Bir:

"Oyyyy, yandım anam," sesi doldurdu dereyi.

Atlarından atlayan jandarmalar birer küçük taşı siper aldılar. Kaçakçı Kemo döndü, Mahmudo'ya baktı. Mahmudo tüfeği göğsüne bastırmış sessizce seyrediyordu olup bitenleri. Gözleri korkudan büyümüştü.

"Tüü, tü senin erkekliğine! Ben de adam diye aldım seni yanıma ha! Ula itoğlu kurudun mu? Ula ataş etsene," dedi Kaçakçı Kemo hiddetle.

---

1 Heresi: Her biri.

Mahmudo tüfeği taşın üstüne koyup ateş etti. Jandarmalar da ateş ediyorlardı. Kurşunlarının çoğu Tiktaş'a çarpıyor, katırları huysuzlandırıyordu.

Tüfek sesleri, yamaçlardan kopup gelen çığlar, amansız tipi, atların acı kişnemeleri... Burun delikleri inip kalkan Kaçakçı Kemo, şaşkın Mahmudo, çaresiz iki jandarma. Ve geçmek bilmeyen zaman. Kaçakçı Kemo:

"Yeter," diye Mahmudo'ya seslendi. "Şimdi bekleme zamanı. Bir sigara içimi dayanamazlar. Tipi amanlarını keser şimdi."

Birden, bir umacı gibi, yokluk gibi bastıran sessizlik. Tipiden başka her şey sustu Cin deresinde. Korkunç, ürkütücü. Çok geçmeden tipiyle boğuşan, ince, yılgın bir ses ulaştı Tiktaş'a:

"Teslim olun gayrı," diye.

Kemo ağa hırsla tükürdü yere. Tetiğe dokundu kinle. Bir, bir daha. "Ula itoğlitler, siz benim kim olduğumu bilmediniz hele ha? Bana Kaçakçı Kemo demişler. Elimden bugüne kadar hiç cendırme kurtulmamıştır."

Tipiyi kudurtan sessizlik yeniden başladı. Kaçakçı Kemo, sırtını dayadığı kayanın ardında Muş tütününden kalın bir sigara sardı. Mahmudo büzüldü, başını göğsüne dayadı. Katırın sırtındaki sarılmamış çuval yere düştü. Hayvanlar ürktüler. Tiktaş'ın altına iyice sokuldular. Korku sessizliği yendi en sonunda. Titrek, korkulu, umutsuz bir ses yeniden ulaştı Tiktaş'a.

"Teslim oluyok. Kıymayın canımıza," diye.

Kaçakçı Kemo, kırçıl bıyıklarını sıvazladı, sırıttı. Mahmudo önce Kaçakçı Kemo'ya, sonra da karşıya dikti gözlerini. Beyaza bulanmış küçük bir taşın altından beyaza bulanmış bir adam kalktı. Bir eliyle kolunu tutuyordu. Kolunda ufak bir karalık vardı. Ağır ağır Tiktaş'a doğru yürüdü. Döndü arkasına baktı bir. Umutsuzca döndü başı. Tiktaş'a yeniden, öbür taşın ardından ikinci bir baş ucaldı[1]. Etrafına bakındı. Yürüdü. Bir kurşun geldi Tiktaş'tan. Kurşunla bir çığ koptu

1 Ucalmak: Yükselmek.

karşı yamaçtan. Öndeki jandarma bağırmadı. Usuldan kapaklandı beyaz karın üstüne. Kalakaldı. Sıladan habersiz, yardan habersiz. Çığ, delicesine, umut gibi geldi iki jandarmanın ortasına çöreklendi. Dere yarıdan bölündü. Bir yanında acı, bir yanında da sevinç vardı kopup gelen çığın. Kurtulan koştu geriye. Bir tüfek sesi duydu koşarken. Döndü, geriye baktı. Hiçbir şey göremedi. İki at önünde duruyordu. Kadere bir daha inandı. Mahmudo, gözleri iri iri açılan Kaçakçı Kemo'ya bakıyordu baş ucunda. Kaçakçı Kemo'nun eli omuzundan akan kana bulaşmış, Mahmudo'ya bakıyordu, çaresiz, yalvarırcasına.

Mahmudo:

"Ne için vurdun fakir cendırmeyi? He, ne için? Teslim oldu. Bu mu senin yiğitliğin? Bakma öyle yüzüme, bakma, al, geber namussuz!"

İkinci kez dokundu tetiğe Mahmudo. Kaçakçı Kemo titredi, öldü. Mahmudo geri döndü. Tiktaş'a sığınmış atlara, katırlara baktı. Yürüdü Tiktaş'a. Aloş'un gemini tuttu. Aloş huysuzlandı. Sahibini aradı. Mahmudo aldırmadı. Atladı sırtına Aloş'un. Döndü bir daha baktı Kaçakçı Kemo'ya. Başı göğsünde uyuyordu sanki. Atladı Aloş'un sırtından. Gitti kaçakçı Kemo'nun yanına. Durdu bir zaman baş ucunda. Sonra eğildi, elini Kaçakçı Kemo'nun koynuna soktu. Kara bir cüzdan çıkardı Kaçakçı Kemo'nun koynundan. Eli kana bulaştı Mahmudo'nun. Elini karla yıkadı. Cüzdanı açtı paraları çıkardı. Saydı. Tam yedi onluk. Parayı cebine koydu, yürüdü. Atladı Aloş'un sırtına. Akşam karanlığı Cin deresine daha yeni bulaşıyordu.

VII

Murat buz bağladı. Yaşmak aldı. Kalın, buzdan yaşmak. Saragöl'ü kasabaya bağlayan köprü ortada kaldı. Faydasız, kimsesiz. Karanlığı çok uzaklardan alıp gelen tipi, kasabayı kara bir soğuğa buladı. Kasaba öldü. İnsanlar mezarlarına sindiler. Tek mezarcı söndürmedi ışığını. Lüks lamba kahveye saçtığı ışıkları altında dumana bulanmış oyun oynayanları seyrediyordu. Biraz sonra onlar da gidecek, mezarcı da el atacaktı düğmesine. Kıymetten düşecek, umutla bekleyecekti ertesi akşamı. Kapılar kapanacak, kahveci Molla da uyuyacaktı onunla birlikte masaların üstünde.

Bir atlı ulaştı iskeletten köprüye. Ağır ağır geçti üstünden. Başı önünde, elleri koynunda. At hastanenin önünde durdu bir zaman. Bilmişçesine. Üstündeki aldırmadı hiç. Yeniden yürüdü. Kaymakamın evini geçti. Kırmızı kiremitli beyaz evi. Köşeyi dönünce ışığı gördü Molla'nın kahvesinde. Umutlandı. Umut hız kattı bacaklarına. Yellendi[1]. Kahveyi geçmeden duraladı. Gürültüleri dinledi. Tekrar yürüdü, karakolun önünde durdu. At acı acı kişnedi. Ön ayaklarını karakolun bahçe kapısına vurdu. Üstündeki düştü yere. Bir yumak gibi. Gençten bir jandarma çıktı karakoldan. Nöbet yerini bırakıp ısınmaya gitmişti. Bahçe kapısında kişneyen bembeyaz atı gördü.

Kimi pijamasıyla, kimi silahlı bir yığın jandarma boşandı karakoldan. Atı tavlaya, Çorumlu Nazif'i de hastaneye götürdüler. Bir jandarma İbrahim başçavuşa, bir diğeri de Kemal binbaşıya koştu. Ve çok geçmeden Molla'nın kahvesinde tavla, domino sesi sustu. Fısıltılar ulaştı masadan masaya.

"Kuro duydun mu, cendırmeler kaçakçilerle vuruşmişler."

"Yok yau, nerde?"

"....."

"Vurulan var mi cendırmelerden?"

"Heyri Unbaşi vurulmış."

1 Yellenmek: Hızlanmak.

"Essah mi kuro?"

"Ettiğidir buldi."

"Ya kaçakçılardan vurulan?"

"Belli değil."

"Çorumlu Nafiz vardi ya, hani geçende bizim Şafo'yi düğmüşti karakolde."

"He he, o sari cendırme."

"İşte o kurtulmuş, hesteniye kaldırmışler."

"Heyri unbaşının yerine o sari itoğliyi vuracahdılar ki o zeman bileydım."

"O da aynı pohdi."

"Günahdır yau. Ülenın dalından konuşmah erkeklik degıl."

Çok geçmeden beş-on atlı kahvenin önünden geçti. Gölgeleri Saragöl'e düştü atlıların. Köprüyü geçtiler sonra. Kinle. Tipi, köprüyü geçmeden sardı atlıları. Jandarmalar mahmuzluyor, atlar sıçrıyor, ilerleyemiyorlardı kahvenin önünden geçtikleri hızla. Kepek kar, atların göğüslerini karşılıyor, tipi "davran kardaşım dalındayım," diyordu kepek kara. Küfürler tipiye, tipi küfürlere karışıp gidiyordu. İbrahim başçavuş:

"Ulan anasını arvadını ..... ulan seni bir elime geçiririm elbet!" diyordu. Diyordu ama, ağzından çıkanı tipi alıp götürüyordu kendisine bile ulaşmadan.

"Ulan namussuz memleket, ulan senin tipiden, kaçakçıdan, eşkıyadan başka bir şeyin yok mu? Ulan bizim suçumuz, günahımız ne?" diyordu ardından. Kinini sarı kadanaya kusuyordu. Kadana sıçrıyordu ileri. Etrafına küfürlü emirler yağdırıyordu bir yandan da:

"Ulan eşşek oğlu eşşek, düzgün dur, düşeceksin. Ulan Mustafa o ne biçim at sürüş. Yavaş ulan, patlatacaksın hayvanı. Bir de senlen uğraşacak halimiz yok. Sonra yaya gelirsin arkamızdan. Salına salına: Çukurova'da gezdiğin gibi."

Jandarmalar aldırmıyorlardı bile. Can kavgası vardı önlerinde. Bir de yaklaşmak bilmeyen Kateviler. Duruyorlardı Saragöl'ün sonunda.

Gelenleri umursamadan. Tipi ise Saragöl'de Hallacı Mansur'la ortaklık kurmuştu.

"Dayanın çocuklar," diyordu İbrahim başçavuş, "dayanın az kaldı Karaköm'e."

Karaköm Kateviler'in dibi. On ev. Cımşid ağanın köyü Karaköm. Kateviler Cımşid ağanın.

Gece, saatlerde yarıya bölündüğünde, jandarmalar Karaköm'ün altına ulaştılar. Kateviler büyüdü, göğe ulaştı. Atlar Cımşid ağanın evini tanıdı. Kapıya dayandılar. Köyü "Cımşid ağaaa," sesleri ürkütmedi.

Ağa kapısı aralandı. Bir hulam[1] çıktı aralıktan. Sırtında keçe.

"Kimsiniz?" diye seslendi.

Bir eli keçenin altındaki tüfeğinin sapında saklı.

"Kim olacak lan, İbrahim başçavuş!"

Hizmetkâr kapıdan süzüldü içeri. Birkaç hizmetkâr koşuştu jandarmalara. Misafir odasında ölgün bir ışık yandı. Atlar ahırlara, jandarmalar misafir odasına doldu. Bir hizmetkâr sobayı yaktı bir çırpıda. Atlar yemlendi. Odanın içi bit pazarına döndü. Eline üfleyen, ayaklarını ovuşturan, dolaşan... Soba gürültülerle yanmaya başladı. Oda geniş. Duvarlarda İran halıları. Yerler beyaz keçe. Allı, pullu keçeler. Sekide kalın döşeklere yaslı halı yastıklar.

Jandarmaların anlamsız gözleri yorgun, uyuşuk bacakları keçelerin üstünde. Uzandılar sere serpe. Sobadan gelen ince bir sıcak. Cımşid ağanın öksürüğü patladı kapının dışında birdenbire. Ev tarafında öksürdüğü gibi. Ağa saygıya muhtaç. Ağaya Kateviler borçlu. Hizmetkârlar el bağladı. Jandarmalar topladı ayaklarını. İbrahim başçavuş bir dizini katladı. Hizmetkârın biri açtı kapıyı. Kapıda kıllı bir ayı. İrice. Kıllı göğsü yarıya kadar açık. Sırtında palto. Kaşları uzun kıllı. Burulmuş. Bıyıklar saçak. Girdi içeri. Haberi yokmuş gibi:

"Vaay, sen mısın gelen. Sen hoş gelesin İbraham begim, gözüm üstünde gelesen, sefalar getiresen."

---

1 Hulam: Hizmetkâr.

Oda ağaya el pençe divanda. Sarıldılar İbrahim başçavuşla, ikisi de kırk yıllık arkadaş. İbrahim başçavuşun anası göbeğini kesmiş Saragöl'de Cımşid ağanın. Ta Trakya'dan uzanarak.

Cımşid ağa odayı gözden geçirdi. Saygıda kusur bulmadı. Bıyığını sıvazladı.

"Oturun, oturun çocuklar. Rehatsız olmayın."

Jandarmalar oturdular. Cımşid ağa hizmetkârlara döndü:

"Kuro sobeyi boş bırakmayın."

Geçti sekiye, İbrahim başçavuşun yanına oturdu. Paltosunun cebinde tabakasına el attığında:

"Başım gözüm üstüne geldız. Misafire neye geldiği sorulmez ema, ben gene de sorim. Heyirdir İbraham begim? Bu kışta, bu kıyamatta, gecenin bu vahtinde," diye de sordu.

"Hayır olmasına hayır değil. Ama sizinle de bir ilgisi yok."

Cımşid ağa tuttuğu nefesini koyverdi. Bir gülümseme geldi geçti yüzünden.

İbrahim başçavuş devam etti:

"Hani bir söz vardır: 'Elin oğlu koymaz ki dana kapıya gelsin,' diye. Bizimki de aynı. Sizin kaçakçılar, sizin eşkıyalar da koymaz ki biz de bir rahat edelim. Hiç değilse geceleri rahat uyuyalım."

Kaçakçılar Cımşid ağaya tabakasını hatırlattı yeniden. Çıkardı cebinden. Kaçak sarı Muş tütününden kalın bir sigara sardı. Tabakayı İbrahim başçavuşa uzatırken:

"Yau merah ettim valle. Netmiş bizim kaçakçiler, bizim eşgiyalar?" diye sordu.

"Daha netsinler. Dün iki jandarmayı göndermiştik Temer köyüne. Yolda kaçakçılara rastlamışlar. Cin deresinde. Müsademeye tutuşmuşlar. Bizim erlerden biri vurulmuş, öbürü de yarı donmuş bir halde. Hastaneye yatırdık."

"Vay namussuzler vay. Ne etmişler fekir cendırmelerden? Vereydiler cendırmelere birez kaçak tütün, temam. Evli evine köylü köyüne. Yazıh!"

"Yazık ya Cımşid ağa," dedi İbrahim başçavuş başı önünde.

"Peki kaçakçiler kimmiş? Örgenebüldüz mi?"

"Bizim hastanedeki erin dediğine göre, kaçakçılardan biri: 'Ulan bana Kaçakçı Kemo derler,' demiş müsademe sırasında."

Cımşid ağa başını kaşıdı:

"Kaçakçı Kemo... Kaçakçı Kemo... Bu olsa olsa Viranyurtlu Kaçakçı Kemo'dur," dedi.

"Viranyurtlu Kaçakçı Kemo mu?"

"Ele tehmin ediyorım. Çımki bizin mıhtarın dedıgıne bahılırse onbeş gün eveli geçmişler bizim koyden. Gelseydiler behen mısefır olurdular. İstıyorsen mıhtarı çağırdim."

"İyi olur."

Cımşid ağa hizmetkârlarından birine:

"Ula çepık get bizim mıhtarı çağır, gelsin. –Bir başkasına da– Ula sen de ev terefine get de yemek hazırlesınler."

Hizmetkârlar çıktılar. Biri ev tarafına, öbürü de köyün içine yollandı. Tipiye aldırmadan koştu toprağa gömülü evlerin üstünden. Bir kapıyı çaldı. Çok geçmeden açıldı karla sıvanmış kapı. Bir çaput yığını kıpırdadı kapının önünde.

"Hayrola Mahacır?"

"Hayırdır Cezo dayı. Başçavuş geldi, ağa seni istiyor."

"Neye gelmiş başçavuş?"

"Kaçakçılar bir cendırme vurmuşlar Cin deresinde. Onun için."

"İyi ama, benlen ne işleri var?"

"Senden Kaçakçı Kemo'yu soracaklar. Cendırmenin kurtulanı 'Arkadaşımı vuran Kaçakçı Kemo adında biriydi,' demiş. Ağa da Kaçakçı Kemo'nun onbeş gün evvel sana uğradığını söyledi. Sen söylemişsin ağaya."

Muhtar Cezo odadan içeri girdiğinde yemek bitmiş, çay faslı başlamıştı. Selam verdi, diz üstü oturdu. Selamını almadılar.

Cımşid ağa:

"Ret runi mıhtar,"[1] dedi.

Muhtar ayağının tekini çıkardı altından. Rahat oturdu aklınca.

İbrahim başçavuş:

"Sizin köyün muhtarı bu mu Cımşid ağa?"

Cımşid ağa açıklık getirdi başçavuşun sorusuna:

"Beli. Budur İbraham begim. Beşka iş gelmez elinden. İhdiyar edam. İsdedim ki oğul uşağı aj kalmaya."

İbrahim başçavuş gözlerini kıstı, suratını astı. Her sorguda yapardı bu oyunu.

"Şimdi beni iyi dinle muhtar. Bu yakınlarda sizin köyden hiç kaçakçı geçti mi?"

Muhtar şapkasının altından Cımşid ağaya baktı.

"Beli, geşdi begim."

"Kimdi?"

"Kaçakçi Kemo geşdi begim."

"Yanında kim vardı?"

"Resul ağanın koylisi Mahmudo."

"Peki ne zaman döndüler?"

Cezo sakalını sıvazladı.

"Bılmiyorım begım, dünmediler herhal. Dünseydiler hevarımız olurdi."

"Bak muhtar, bizi yanlış ize itersen yandığın gündür, tamam mı!"

"Temam begim."

Oda sessizliğe koyun açtı bir zaman. Hizmetkârlar çay dağıttılar. İbrahim başçavuş Cımşid ağanın tabakasından kalın bir sigara sardı. Yaktı. Dumanını bekletti içinde bir zaman. Ağzından dumanlar çıka çıka konuştu.

---

1 "Rahat otur muhtar."

"Evet Cımşid ağa. İz belli oldu. Yarın Resul ağanın köyünü tutmak lazım."

"Ey olır. Ah yerde kalmez. Sıhma canini –konuyu değiştirdi– Geçende kezaya indiğimde Kemal binbaşıyi birez sıhıntıli gürdüm."

"Yok canım onun ne sıkıntısı olacak. Cefayı çeken biz, sefayı süren o."

"Heklisin. Yau keymakam beg hela aylesini getırmedi mi? Yau şaşiyorum bu ohumuşlara. Bize üç dürt kari idare etmir, o koskoca bir keymakam nasıl edir karisiz."

"Herkes sen mi Cımşid ağa! Getirsin de ne etsin kaymakam bey karıyı?"

"Nasıl ne etsin İbraham beg. Biz nasıl edirik."

"İyi ama senin karı ahırda da yatar, ya onunki? Sinema ister, apartman ister, tiyatro ister. Var mı bunlar bizim kasabada. Doktor bey karısını getirdi de ne oldu. Kadıncağız bir ay duramadı. Bir günde kaçıp gitti. İzini bulamadı zavallı doktor. Şimdi de ver rakıya ediyor."

"Sen de heklisin begım. Bizim karilerin öğünü islak tuttun mi temam. Ema onnarınki ele değil."

Saati öğrendi İbrahim başçavuştan.

"Ohooo vakit eyce geçmiş. Yatsaz. Yarın uzah yoluz var."

Kalktı. Paltosunu omuzuna attı. Oda ayaklandı, saygıya durdu. Mahmur gözler oğlak etine boyun eğiyordu.

"Eh, haydi Ellah rahatlıh vere. —Hizmetkârlara döndü— Ula İbraham begin yatağını sekiye sarın, altına iki döşşek koyun. Obirleri de aşahta[1] yatsınlar," dedi çıktı.

Muhtar da çıktı sessizce.

Cımşid ağa, aklında küçük karının diriliği haremlik tarafına yollandı. Muhtar sessizce geçti damların üstünden.

Ve çok geçmeden bir at çıktı muhtarın evinden. Süvarisi ince, omuzu tüfekli. Elini öptü muhtarın.

"İyiliğini hiç unutmıyacam. Hakkını helal et," dedi sıçradı atın sırtına.

Ve Kateviler'den Aladağlar'a doludizgin at koşturan al atlıyı gökten seyreden Teraziler'den, Kervankıran'dan başka kimse görmedi.

---

1 Aşahta: Aşağıda.

VIII

Hazel on yedi akşam bekledi Mahmudo'nun yolunu. Gün batımına kadar her gün çıktı kapıya, bekledi. Kuştepesi'nden aşan yol onyedi gün umut vermedi Hazel'e. Eli koynunda, boynu bükük girdi tek göz damına. Tam on yedi akşam. Bekledi, bekledi. Yalnızlığa türküler koştu. Doğurdu, büyüttü türkülerini. Acıyla besledi. Gözyaşıyla yudu. Hasret bir şafak vakti çaldı kapısını. On yedinci günün şafağında. "Gürrp, gürrp," diye çalındı kapı.

"Kimdir o," dedi yüreği ağzında.

"Aç Hezal, benim."

Eli sürgüye gitti titreyerek. Kapı sonuna kadar açıldı. Tipi içeri doldu açık kapıdan. Tipiyle Mahmudo girdi. Omuzunda Rus beşlisi, kolunda Aloş'un dizginiyle. Hazel yol verdi eli göğsünde. Atı direğe bağladı. Tüfeğini sandığa dayadı. Dalgın, yorgun. Hazel önce Mahmudo'nun üstünün karını süpürdü süpürgeyle. Sonra Aloş'un. Aloş huysuzlandı. Mahmudo evin ortasına çakılmış duruyordu sessizce. Hazel koştu, sarıldı Mahmudo'suna. Kıpırdamadı Mahmudo. Utandı Hazel. Kollarını usulca çekti Mahmudo'nun belinden. Bir Mahmudo'nun donmuş yüzüne, bir odanın içine "patt, patt," sıçan Aloş'a baktı. Korktu. Eli ayağına dolaştı. Korkuya şaşkınlık bulaştı. Gitti tükenmeye alışmış yığından bir tezek aldı. Eliyle ufaladı. Ocağın önüne yığdı. Gaz döktü, ateşledi. Gitti ürkek bir ceren gibi Mahmudo'sunun yanına. Elini tuttu. Ocağın başına oturdular. Karşı karşıya. Mahmudo'nun başı önüne düştü. Aloş kişnedi. Ön ayağıyla evi eşeledi. Hazel, eli koynunda, boynu bükük kalktı ocağın başından. Atın pisliğini, eşelediği toprağı süpürdü. Yatağını topladı. Geldi yeniden ocağın başına oturdu. Ayaklarını karnına çekti. Dirseklerini dizine, ellerini yanaklarına dayadı. Gözleri ocağın alevini deldi, Mahmudo'ya ulaştı. Mahmudo başı göğsünde, gözleri yanan ocakta çok uzaklardan gelen, ince, yılgın bir sesle konuştu:

"Yolda, Cin deresinde cendırmelerle karşılaştık düneyin. Çatışmaya tutuştuk. Kaçakçı Kemo'yu cendırmeler vurdular. Ben de birini vurdum cendırmelerın."

Araladı sözünü. İşin doğrusu uzak dağların ardındaydı. El ulaşmaz; ün çatmaz. Bilseydi inanacaklar, gider getirirdi. Ama kim inanırdı? Kim inanırdı kaçakçının kaçakçıyı vurduğuna. Kim inanırdı Mahmudo'nun Kaçakçı Kemo'yu vurduğuna. Hem bir jandarma uğruna. Bu kanun Saragöl'de bir defa ters çıkmıştı Mahmudo'nun tüfeğinin ağzından. Buna çocuk inanmazdı. Kaldı ki yüzyıllardır buyruk dağıtanlar inansın. Bu sebepten işin doğrusu uzak dağların ardındaydı. Onu bir Mahmudo getirebilirdi ordan. Dalıp gittiğini görünce Mahmudo'nun, Hazel yol açtı çaresiz:

"Eyyy!"

"İyisi de kötüsü de bu. Geceyi Karaköm'de geçirdim. Muhtarın evinde. Hal mesele böyle böyle dedim muhtara 'Eyi etmişsin Mahmudo,' dedi. 'Eğer Kaçakçı Kemo'nun kanını yerde koysaydın, seni ben kendi elimle vururdum.' Gece cendırmeler basmışlar köyü. Muhtarı çağırdı Cımşid ağa. Başçavuş biliyormuş benim cendırmeyi vurduğumu. Bugün basarlar burayı."

Sustu. İlk defa kaldırdı başını göğsünden. Dudaklarını kemiren Hazel'e baktı.

"Hepsi bu. Bahtımız böyle yazılmış," dedi başı önüne düşerken.

Umutsuzluk sardı tek göz damı. Umutsuzluk tipiye yoldaş. Çaresizlik ağulu bir ok. Ok Hazel'in böğründe.

"Açsın," dedi Hazel.

"Değilim."

Aloş huysuzlandı. Tipi kamçı gibi çarpıp kapıyı sonuna dek açınca. Kişnedi. Hazel kalktı. Kapıyı kapadı. Dalı dönük Mahmudo'ya baktı. Gözleri doldu. Ufak ufak ağladı. Gitti tezeklerin üstüne oturdu. Poşisini soktu ağzına. Dişleri sıktı poşiyi. Kinle, acıyla. Hıçkırıklar yığıldı boğazına. Düğüm düğüm. Birden koyverdi kendini. Sesi gürül gürül aktı boğazından. Hıçkırdı, hıçkırdı. Mahmudo dönüp bakmadı bile. Yedirmedi erkekliğine. Ağlamaktan korktu. Aloş bir daha sıçtı. Hazel sesi tükeninceye kadar ağladı. Sustu bir zaman sonra. Kalktı. Ocağın başına gitti. Mahmudo sönmüş ocağın başında dalıp gitmişti. Başını kaldırıp Hazel'e baktı. Umutsuz, acılı.

"Ne zaman gideceksin Mahmudom?" diye sordu kısık sesle.

"Gün Aladağlar'dan uç vermeden Hezal'ım. Cendırmeler öğlene kalmaz basarlar burayı. Başka çare yok. Umutsuzum, dalsızım."

"Nereye gideceksin Mahmudom, nereye? Bu kış kıyamette nereye gideceksin umudum?"

"Aladağlar'a. Umut Aladağlar'ın dalında. Benim zorum akşama kalmadan aşmak Aladağlar'ı. Ondan oyanısı kolay. Aloş'u da götürecem. Beni ne kadar taşısa kârdır. Dediğim, Aloş utandıra beni. Dediğim ağlamayasın. Ağlama dalımdan. Bu daha ey oldu. Hizmetkâr olup yaşamaktansa, eşkıya olup ölmek daha iyi. Merak etme beni. Yeme kendini."

Koynundan çıkardığı Kaçakçı Kemo'nun yetmiş lirasını uzattı Hazel'e.

"Al bu paraları. Dar gününe sakla. Eğer sağ varırsam Aladağlar'a, ilk bahar yağmur düşende Aladağlar'a, gelir götürürüm seni de. Yok eğer varamazsam... Onu da hiç düşünme. Koy kötü uzağa kalsın."

Hazel'in hıçkırıkları susturdu Mahmudo'yu. Başı önüne düştü yeniden:

"Ağlama öyle Hezal, ağlama. Artık benim yüreğim de dayanamıyor. Bilesin ki eşkıya karısı ağlamaz. Sen şimdi git Fadıl'ı çağır bana. Neredeyse gün Aladağlar'dan uç verecek. Haydi kurban olduğum, durma. Durmak günü değil bugün."

Hazel çıktı. Çok geçmeden döndü Fadıl'la. Mahmudo kuşanmış, tüfeği omuzunda Aloş'un kolanını sıkıyordu.

Fadıl:

"Hayırdır? Bu ne hal lo? Ne işdir bu?"

"Olan oldu Fadıl. Bir cendırme vurdum Cin deresinde. Cendırmeler de Kemo ağayı vurdular. Cendırme bugün basar burayı. Dediğim köylü kalkmadan tutam Aladağlar'ı."

"Kudurdun mu Mahmudo. Şimdi kuş aşamaz Aladağlar'ı. Kaldı sen!" dedi Fadıl çaresizce.

Mahmudo döndü Fadıl'a. Eli atın eyerinde:

"Var mı başka yol sen söyle?"

Söylenecek söz bulamayınca, Fadıl sustu. Başını eğdi önüne. Canı gülmek istedi. Babası öldüğündeki gibi. Utandı. Gülmek yenildi.

"Peki şimdi mi gideceksin?" diye sordu başı önünde.

"He Fadıl kardaş. Şimdi."

Mahmudo'nun da başı düştü önüne. Hazel bir Mahmudo'ya bir Fadıl'a baktı. Gözlerinin ta içinden gelen yaşlar, süzüldü kara kirpiklerinden. Duru, apak. Sırtını döndü ikisine de. Mahmudo başı göğsünde konuştu sessizce:

"Hezal sana emanet Fadıl. Hezal'a sahip ol. Darda koyma hiç. Baharın ilk yağmuru yağdığının sabahı buradayım. Resul ağanın tüfengı bende kalsın şimdilik. Veririm borcumu. Bir de cendırmelere, 'buraya gelmedi', deyin." Atı direkten açtı. Dizgini koluna geçirdi. Fadıl'la göz göze geldiler.

"Hakkını helal et kardaş," dedi Mahmudo.

Sarıldılar. Fadıl'ın içinden gülmek geçti. Başı önünde çıktı dışarı. Hazel gözlerini siliyordu yanına geldiğinde. Direniyordu ağlamamaya.

"Ağlama artık," dedi Mahmudo, "bu son olsun. Söz mü?"

Hazel hıçkırıklar içinde başıyla "söz" diyebildi ancak. Sarıldılar. Zorla koptular. Mahmudo atının dizgini kolunda çıktı. Dönüp ardına bakmadı. Fadıl elleri koynunda, boynu buruk yetim gibiydi kapının önünde. Mahmudo sırtına atladı Aloş'un. Fadıl'a baktı. İçinin bilmediği bir yerlerinde derin bir sızı duydu. Boşlukta uçuyor sandı kendini. İçi bulandı. Hazel göründü kapıda. Elinde bir dürüm ekmek. Uzattı Mahmudo'ya.

"Al bunu. Açsın. Arasına yağ koydum. Sen yağlı dürümü severdin eskiden," dedi.

Mahmudo Aladağlar'ın eteğine varınca döndü, ilk defa geri baktı. Tipi köyünü çoktan yutmuştu. Saragöl savruluyordu. Yüzünü Aladağlar'a dönerken "Kudur" diye soluklandı Saragöl'e. Ayağı boşluğa gelen Aloş tökezlendi. Doğruldu zar zor. Hırladı. Mahmudo naçar.

Mahmudo dönülmez bir yolda. Eli kolu bağlı. Önünde baş vermez dağlar. Aloş yorgun. Aloş aç. Aloş çaresiz. Kar Aloş'un göğsünde. Yol iz yok. Yokuşa vurdular. Mahmudo Aloş'un boynunu sıvazladı. Umut vermek istedi. Küçük bir dağı çıktılar. Dağlar üst üste yığılmış. Bir başka dağ çıktı önlerine. Başsız bir dağ. Gök kapaklanmış Aladağlar'ın üstüne. Tipi kudurdukça kudurdu bu dağda. Aloş birden durdu başsız dağın yarısına varmadan. Mahmudo bir iki dürtükledi. Aldırmadı Aloş. Acı acı kişnedi. Ön iki ayağı büküldü. Mahmudo indi üstünden. Aloş boylu boyunca uzandı beyaz karın üstüne. Tipiye aldırmadan. Mahmudo'ya baktı. Gözleri yalvardı sanki. Birbirlerine umutsuzca baktılar. Aloş bir daha kişnedi acıdan acı. Başı düştü. Mahmudo eyeri aldı sırtından. Attı aşağılara. Eyer kara gömüldü. Tüfeğini indirdi sırtından. Ve Aloş'un alnına dayadı. Gözlerini yumdu. Derinden geldi tüfeğin sesi. Gözleri kapalı döndü geri. Yürüdü Aladağlar'ın doruklarına doğru. Hınçla, acıyla. Bir zaman sonra dağ bel verdi Mahmudo'ya. Ayakları kaydı inişe doğru. Bir hafiflik duydu bacaklarında. Sevindi. Koynundan Hazel'in verdiği dürümü çıkardı. Lokma boğazında durdu bir zaman. İkinci lokmadan korktu. Tekrar koynuna soktu dürümü. Derede dağ tipiyi yutuyordu. Bir kayaya verdi sırtını. Nefeslendi. Korktu önündeki koca dağa bakmaya. İnce bacaklarına baktı. Umutsuzlandı. İki dağın arasında. Sırtında tüfeği. İçinde Hazel'in acısı. Çarnaçar yollandı koca dağa. Başı önünde. Dağın bir yerlerinde feri kesildi ayaklarının. Kanı çekildi yukarılara. Yan verdi dağa. Yamaçtan yürüdü. Karın altında bir taşa takıldı. Düştü. Kara gömüldü. Debelendi. Kara bulanmış çıktı. Elleri sızım sızım. Dağın öbür yanına çıkınca tipi yeniden başladı. Acılı bir tipi. Aladağlar kudurmuş köpek. Yer gök yok. Omuzu ağırlaştı. Diyesin sırtında on godluk[1] çuval. Terlemeye başladı. Sırtında, alnında tomurcuklar. Tipi kara kamçı. Tüfeğini öbür omuzuna aldı. Yamaçtan aşağılara doğru bıraktı kendini. Düştü, kalktı. Yuvarlandı. Dağın dibinde soluklanmak istedi. Durunca donacağını bile bile. Tipi azaldı derede. Hazel geldi aklına. Eliyle koltuk altını yokladı. Dürüm yoktu yerinde. Açlığı saplandı karnına. Acılı bir hançer gibi yürüdü.

1 Godluk: Tenekelik.

Can karlı dağların ardına umutla yollandı. Umut dağların ardında. Mahmudo naçar. Tüfeği boynuna taktı. İki bacak yürüdü ağırdan. Sahipsiz, başıboş. Önünde dağların en yücesi, Süphan'dan da yüce. Ağrı'dan da... Dağın bir yerlerinde çekmez oldu bacaklar ince zayıf gövdeyi. Düştü elleri üstüne kara. Dört ayak oldu. Yaşlı bir kurda benziyordu. Aç, yorgun, umutsuz zavallı. Emekledi dağın yukarılarına. Göğe çıkıyordu sanki. Kolları, avuçları sızladı bir zaman. Sonra keçeleştiler. Alıştılar kara. Oynaş kadından beter. Kar sıcak geldi. Dağ bel verdi doruğa varmadan. Mahmudo dikeldi baktı bele. Anlamsız gözlerle baktı. İki ayak oldu yeniden. Sahipsiz ayaklar yollandı bele doğru. Bir küçük umuda doğru. Usuldan kaygısız. Ter sırtını deldi çıktı. Tüfek kurşuna döndü. Kurşun aklına düştü. İndirdi omuzundan. Kurşun tipiyi deldi. Bir çığ koptu sese. Doruklardan geldi hışımla. Ve sustu bir yerde. İlk kez korktu Mahmudo. Görünmeyen dört bir yanına baktı. Korku dağ kadar büyüdü. Çığ gibi aktı içine. Titredi. Teri soğumaya başladı alnında, sırtında. Bel aşağılara yol verdi çok geçmeden. Boşluğa bıraktı kendini. Çırpındı. Vurulmuş güvercin gibi. Emekledi, yuvarlandı. Gözleri kararmaya başladı ufaktan ufaktan. Kanayan avuçlarına baktı. Koynuna soktu ellerini. Yürüdü son gücüyle. Elsiz dengesini kaybetti. Düştü. Zorla kalktı. Aloş'u gördü az ilerisinde. Aloş'un alnında kurumuş kan. Gözleri canlı. Yalvaran gözler Aloş'un gözleri. Elini koydu Aloş'un başına. Baş küçük bir kaya oldu. Gözleri iri iri oldu Mahmudo'nun. Etrafına bakındı, göremedi Aloş'u. Elini kayanın üstünden çekti. Doğruldu. Bağırmak geldi aklına. Bağırdı. Sesi tipide kaldı. Asılı. Tüfeği düştü aklına. İndirdi boynundan. Bütün kurşunları Aladağlar'a boşalttı. Uyuşukluk yendi sonunda Mahmudo'yu. Tüfeği düştü elinden. Küçük kayanın üstüne oturdu. Bağrışmalar duydu yakınlarında. Tüfeğine uzandı. Eli tüfeğinde kaldı. Kıpırdatamadı kolunu. Bir tatlı uyuşukluk sardı içini. Ocağın sıcağı yüzüne vurdu. Yanında duran Hazel'e sarıldı. Hazel kan kadar sıcak.

Bağrışmalara köpek sesleri karıştı Mahmudo'nun yakınlarında.

IX

Mahmudo'nun gittiği günün ertesi tipi dindi. Hava mayınnadı[1]. Tezek dumanları kıvrıla kıvrıla çıkmaya başladı bacalardan. Beyaz bulutlar geldi gök yüzüne. Aladağlar'ın dumanı çekildi. Doruklar karlı başlarıyla mavi göğe karıştılar. Çöplükler canlandı. Çocuklar kızak kaymaya başladılar köyün içinde. Çeşme başı allandı. Dürüngeler[2] aç doyurdu. Delikanlılar otluk başlarını tuttular. Yüzleri çeşme başından yana. Evlerin önleri şenlendi. Her şey canını güne verdi.

Fadıl ağaç küreği kar yığınına sapladı damın üstünde. Elleri boşadı küreğin sapını. Gerindi. Çöplük başında güreş tutanları seyretti bir süre. Tekrar küreğin sapına el attı. Doldurdu, bacadan aşağı fırlattı. Bir bir daha. Şafaktan bu yana kar atıyordu. Resul ağanın damları harman yeri. Atmakla bitmiyordu ki! Herkes süpürüp atmıştı karını evlerinin. Bacaları buğu buğu tütüyordu. Tütmeyen bir kendi bacası, bir de Mahmudo'nun bacasıydı. "Bir bitirsem bu namussuzun işini, bizimkilerinin karını da temizlesem. Damlar çökecek yoksa," diye söylendi. Tekrar bıraktı küreği. Mahmudo'nun kapısını gözledi. Kar kapıyı yarıya kadar kapamıştı. "Fakir bacım, zavallı kanayak," dedi, başını salladı. Tekrar sarıldı küreğe. Attı, attı. Yan gözle köyün içine baktı. Köylüler sigara tüttürüyor, güreş tutuyorlardı. "İtoğlitlik bende," diye söylenmeye başladı. "Bende ya! Hiç koca Saragöl'de benden başka seneliği bin lira para, on teneke buğday, bir kat don gömleğe çalışan kaldı mı? Kalmadı. Dedim ya itoğlitlik bende. Sanki dünya yüzünde hizmetkârlıktan başka iş kalmadı. Kuşi'nin oğlu Mısto kadar da olamadım. Herifin oğlu garson oldu Molla'nın kahvesine. Yüzbaşıya, kaymakama çay götürüyor tepsiylen. Kaymakam, Mustaoğlum bir çay daha getir diyor. Şube katibi Abdurrahman'la erişik etmiş[3] geçende. Rızo dayı gözüynen görmüş. Kuşi erkek kaz gibi şişiyor köyün içinde. Haklı. Bana haktır bütün bunlar. Bir Kuşi'nin oğlu Mısto ka-

1 Mayınnadı: Yumuşadı.

2 Dürünge: Kışın karda hayvanlara ot atılan yer ve atılan ot.

3 Erişik etmek: Şakalaşmak.

dar da olamadım. Benim gibi itoğlite bu bile az. Bak Mahmudo da kurtardı kendini. Bir iş sahibi oldu. Nam salacak Saragöl'e. Bir ben kaldım ortalıkta. Resul ağa haklı. Ahmak olan ben. Onun ne suçu var. Zorla mı çalıştırıyor beni."

Küreği kaldırdı attı. Köyün içindekilere baktı hasetle. Gözü Kuşi'yi aradı. "Kuşi'nin ne işi olacak köyün içinde" diye söylenmeye başladı yeniden. "Niye gelsin ki! Şimdi almıştır karısını yanına, çay içiyordur Allah vekil. Sen de davran Fadıl oğlum, davran ki ağanın damlarının karını bitiresin. Bitir ki ağa sana... ni versin." Papağanı kaldırdı vurdu yere. Gitti papağanı aldı düştüğü yerden. Gözü Kuştepesi'ni bu yana aşan jandarmalara takıldı birden. Önce kavramadı. Birden hatırladı. Küreği kara sapladı. Aşağı yığılmış karın üstüne bıraktı kendini. Beline kadar saplandı kara. Debelendi, kurtuldu. Koştu. Avluda Resul ağanın üçüncü karısına rastladı.

"Ağam nerede abla?" diye sordu nefes nefese.

Kadın başıyla misafir odasını işaret etti. Fadıl aceleyle açtı misafir odasının kapısını. Resul ağa üstüne bir keçe atmış uyuyordu sekide. Fadıl zorla bir iki öksürdü. Resul ağa, yan değiştirdi. Fadıl usulca yaklaştı Resul ağaya. Elini uzattı, çekti. İkirciklendi. Tekrar uzattı elini, ağayı yavaşça dürtükledi. Resul ağa gözlerini açtı, Fadıl'a ters ters baktı.

"Ne oldu, ne var gene namussuz?" dedi.

Fadıl:

"Cendırmeler," dedi.

"Ne olmuş cendırmelere?"

"Geliyorlar."

"Sen kudurdun mu yoksa eşşek oğlu? Cendırmeler gelirse gelsin. Ne var bunda telaşlanacak? Cehennem ol başımdan."

Fadıl başı önünde çıktı. Korku gürül gürül akmaya başladı içine. Dama çıktı. Jandarmaların geldiğini köylüler de gördüler. Çocuklar oyunlarını bıraktılar. Çeşme başı boşaldı. Delikanlılar otluklardan indiler. Fadıl küreğe dayanıp kaldı damda. Jandarmalar köyün içi-

ne girdiklerinde sessizlik kol geziyordu duvar diplerinde. Fadıl kar atmaya başladı yalandan. Küreği dolduruyor aşağı diye, dama serpiyordu karı. Gözleri jandarmalarda. Jandarmalar Mahmudo'nun evi önüne geldiklerinde Fadıl'da da takat kalmadı. Küreği yere bıraktı. Elleri yanına düştü. Jandarmaların içinde İbrahim başçavuşla Aydınlı Kemal onbaşıyı tanıdı. Jandarmalar Mahmudo'nun evini geçip Resul ağanın evine yöneldiler. Fadıl içine mahpus ettiği nefesini "ohhhh" diye boşalttı. Sonra da çakılıp kaldı damın üstüne. Jandarmalar Resul ağanın kapısı önüne ulaştılar. Gece kurtlara, gündüz köylülere aman vermeyen ağanın köpekleri sindiler kalak diplerine. Başlarını ön ayaklarının üstüne yaslayarak jandarmaları küşettemeğe[1] başladılar. İbrahim başçavuş, Fadıl'a:

"Ne kazık gibi çakıldın oraya eşşoğlu? Görmüyor musun geldiğimizi. Çabuk in. Resul ağaya haber ver," diye gürledi.

Fadıl damdan aşağı bıraktı kendini. Ayakları üstünde değildi sanki. Adımları ufaldı.

İbrahim başçavuş:

"Geberdin mi eşşoğlu, koşsana," dedi.

Fadıl koştu. Misafir odasının kapısında Resul ağayla karşılaştı. Resul ağa Fadıl'ı eliyle yana itip dış kapıya doğru yürüdü. Tespihi elinde tokur tokur. Resul ağa kapıda göründü, İbrahim başçavuş attan indi.

Resul ağa:

"Vay sen miydin gelen İbrahim beyim," dedi. "Sen hoş geldin, sen benim gözüm üstüne geldin."

Fadıl koştu atının dizginini aldı İbrahim başçavuşun elinden, İbrahim başçavuş:

"Hoş bulduk Resul ağa," dedi soğuk soğuk.

Tokalaştılar. Jandarmalar atlarının üstünden inmediler. Resul ağayla İbrahim başçavuş kimsenin duymayacağı bir sesle konuşmaya başladılar. Fadıl nefesini tutup dinlemeye çalıştı. Bölük pörçük keli-

1 Küşetlemek: Kollamak, gözlemek.

meler duydu. "Vay itoğliti... Ne? Ne zaman... Belki sardır..." Resul ağa Fadıl'a döndü:

"Kuro Fadıl," dedi suratı bir karış, "koş evden paltomu getir."

İbrahim başçavuş, Kemal onbaşıyı çağırdı. Fısıltıyla bir şeyler söyledi. Fısıltı jandarmadan jandarmaya ulaştı. Fadıl palto elinde çıktı. Resul ağayla İbrahim başçavuş önde, jandarmalar arkalarında Mahmudo'nun evine yöneldiler. Fadıl kapının önüne çakıldı kaldı. İbrahim başçavuş döndü, geri baktı. Fadıl'a gel diye el etti. Fadıl canlandı. Resul ağa parmağıyla Mahmudo'nun evini gösterdi başçavuşa. Başçavuş emir verdi. Jandarmalar iki kola ayrıldılar. Mahmudo'nun evi sarıldı çok geçmeden. Başçavuş tabancasını çıkardı kınından.

Resul ağa:

"Kuro Fadıl, git içeri bak bakalım Mahmudo itoğliti evde mi?" İbrahim başçavuş:

"Eğer evdeyse söyle bize boşuna zorluk çıkarmasın. Kendi zararına olur," diye tamamladı Resul ağanın eksiğini.

Jandarmalar atlarından inip karların üstüne siper aldılar. Resul ağayla İbrahim başçavuş bir kalağın arkasına geçtiler. Fadıl kapıdan içeri girdi. Hazel duymadı kapının açıldığını. Başı göğsünde, elleri koynunda, gözleri sönmüş ocakta oturuyordu kıpırdamadan. Fadıl başucuna dikildi Hazel'in.

"Hezal bacı, Hezal bacı," dedi usulca. Hazel birden başını kaldırdı göğsünden. Gözleri kanlı, korkulu.

"Hayırdır Fadıl kardaş, hayırdır kurban olduğum.. Yoksa Mahmudoma bir şey mi oldu?"

"Cendırmeler sardılar evi. Mahmudo'yu burda biliyorlar. Şimdi eve gelirler. Ne diyeceksin Mahmudo'yu sorarlarsa?"

"Hiçbir şey. Mahmudom gelmedi diyeceğim."

Fadıl başı önünde kapıyı açtı, çıktı. Başçavuş kalağın köşesinden başını uzatıp seslendi:

"Ulan evde mi Mahmut?"

“Hayır begim, yoktur. Gelmemiş. On beş gün evvel çalışmaya gitmiş Muş’a.”

Kalağın ardından çıktı başçavuş. Peşinden Resul ağa. İşaret etti jandarmalara İbrahim başçavuş. Jandarmalar siperden kalktılar. Kemal onbaşı koşarak geldi. Selam çaktı, emir bekledi.

“Koş,” dedi İbrahim başçavuş, “yanına gözü açık birkaç er al, gel.” Kemal tabanlarının üstünde yarım döndü. İri iri üç dört adım attı, koştu. Dört jandarmayla döndü. İbrahim başçavuş:

“İçeriyi arayın,” diye emir verdi.

Jandarmalar tüfekleri koltuk altlarında, elleri tetikte kapıyı araladılar. Çok geçmeden Kemal onbaşı çıktı. Koşup selam verdi başçavuşuna:

“Evde bir kadından başka kimse yok komutanım,” dedi.

İbrahim başçavuş tabancasını kınına koydu, yürüdü. Ardında Resul ağa, jandarmalar, Fadıl.

İbrahim başçavuş kapıdan girer girmez, Hazel kalktı ocağın başından. Yaşmak aldı. İbrahim başçavuş baştan aşağı süzdü Hazel’i. Resul ağaya döndü.

“Karısı mı?” diye sordu.

“Beli, karisidir begım” dedi.

İbrahim başçavuş Hazel’e döndü.

“Adın ne?” diye sordu.

“Hezal.”

“Mahmut itinin karısı mısın?”

“Beli, Mahmudo erimdir benim.”

“Nerde şimdi kocan?”

“Bilmiyorsun. Muş’a çalışmıya getti.”

“Gelmedi mi?”

“Heyr. Gelmedi.”

“Muş’a kimlen gitti çalışmaya?”

“Bilmiyorsun. Getti bir herıfnen.”

“Kaçakçı Kemo’ylan mı?”

“Tanımıyorsın.”

“Yani sen şimdi, kocam buraya hiç gelmedi diyorsun ha?”

“Beli.”

“Yalan söylüyorsun kaltak.”

“.....”

“Ben seni söyletmesini bilirim.”

“.....”

“Kemal oğlum, tut şu kaltağın kollarını.”

Kemal Hazel’in iki kolunu tuttu arkadan. Hazel kıpırdamadı. Fadıl’ın ayakları titremeye başladı. İbrahim başçavuş geçti Hazel’in karşısına. İki elini beline koydu. Gözlerini kıstı Hazel’i süzerken. Hazel başını indirdi. Birden İbrahim başçavuşun sağ eli kalktı havaya. Tokat bütün hızıyla indi Hazel’in yaşmaklı yüzüne. Sonra sol eli kalktı havaya.

“Söyle orospu,” diye gürledi, “söyle kocan nerde.”

Hazel başını kaldırdı. Sol gözünün kirpikleri arasında iri bir damla yaş duruyordu.

“Bilmiyorsun.”

“İnsan kocasının nerde olduğunu, ne boklar yediğini bilmez mi?”

“Kocam Muş’a çalışmaya gitti. Gelmedi hâlâ.”

Jandarmalardan birinin ayağı kaydı birden. Önüne baktı jandarma.

“Komutanım,” dedi acele acele, “komutanım hele buraya bak gayrı.”

İbrahim başçavuş jandarmanın işaret ettiği yere baktı. At tersini gördü. Usulca yaklaştı boka. Ayağıyla karıştırdı. Bok buğulandı. Hızla geri döndü. Dönmesiyle tokatının Hazel’in yüzünde patlaması bir oldu.

“Peki bu ne orospu dölü?”

Hazel’in saçlarından tuttu, sürükledi tersin başına. Başını bastırdı. Yüzü bokla karşı karşıya geldi.

“Peki söyle bakim, bu ne boku? Ha, ne boku? Ben mi sıçtım diyeceksin yoksa.”

“Beli ben sıçdım,” dedi Hazel.

İbrahim başçavuş iyice köpürdü. Hazel’in başını bastıra bastıra boka yapıştırdı.

“Sen sıçtın ha? Demek sen sıçtın ha? Ye öyleyse sıçtığın boku.”

İyice bastırdı. Hazel’in yüzünü boka. Hazel çırpınmaya başladı. Fadıl ağladığını göstermemek için sessizce çıktı kapıya. Çöplük başlarına tünemiş köylülere baktı. Yüzünü duvara dayadı, hıçkırmaya başladı.

Resul ağa eğildi Hazel’in baş ucuna:

“Söyle kız, söyle de kurtul. İbrahim begim hekli. Erin bir cendırme vurmış. Söyle nerye getti?”

İbrahim başçavuş Hazel’in başını kaldırdı bokun içinden.

“Doğru diyor Resul ağa. Ben nasıl olsa seni söyleteceğim. Bunu bilmiş ol. Söyle de bir an evvel kurtul.”

Hazel kapakları bokla sıvanmış gözlerini zorla açtı. İbrahim başçavuşun yüzüne baktı.

“Sen de bir ergişiyim[1] diyorsun gendine. Bılıngaz[2]. Üldür beni. Üldür de ele kurtulim.”

İbrahim başçavuş bu defa kara düzen girişti Hazel’e. Vurdu, vurdu. Hazel yuvarlandı yere. Tekmeledi, tekmeledi. Bir zaman sonra yoruldu.

“O namussuz kocanın vurduğu jandarmanın da bir karısı, bir çocuğu vardı. Seni de o kadın gibi dul bırakmazsam bana da İbrahim başçavuş demesinler. Bunu unutma,” dedi soluya soluya.

Hazel’e bir tekme daha vurdu, kapıdan yana yürüdü. Hazel duymadı. Resul ağa, jandarmalar peşincek çıktılar.

“At binin,” dedi İbrahim başçavuş.

---

1 Ergişi: Erkek.

2 Bılıngaz: Biçare.

Resul ağa yaklaştı İbrahim başçavuşa. Yavunculandı[1].

"Getmesez ey olırdi beğım," dedi, "Bişeler yiyeydız. Ajsız."

"Olmaz," dedi İbrahim başçavuş. "Olmaz Resul ağa. İşimiz var. Başka zamana. Borcun olsun."

Bir jandarma atını getirdi İbrahim başçavuşun. At bindiler. Kuştepesi'ne doğru mahmuz vurdular atların karınlarına. Resul ağa arkalarından baktı bir süre.

Duvarın dibine büzülmüş Fadıl'a döndü.

"Ne dikilmişsin orya namussuz. Bacaların karını ben mi dökecem yoksa?" Fadıl başı önünde yürüdü. Resul ağa tabakasına el attı.

Kadınlar, çocuklar sine sine çıktılar saklandıkları yerlerden. Elleri koyunlarında, kadınlar yürüdüler. Mahmudo'nun evine. Erkekler çöplük başlarında kulak kesildiler. Bir vayşivan[2] koptu Mahmudo'nun evinden.

Fadıl küreği sapladı kara. Doldurdu küreği. Hırsla savurdu. "Size de kalmaz bu dünya", diye söylendi. "Kalmaz elbet. Ben de sana mal olmam Resul ağa. Olmam. Kuşi'nin oğlu Mısto benden artık mı sanki."

Yeniden sapladı kara küreğini. Karısı Zero dizlerini döve döve evlerine doğru koşuyordu.

1 Yavunculanmak: Ufalmak, küçülmek.

2 Vayşivan: Ağıt.

X

Aladağlar'ı boydan boya yalayan acem yeli, doruklardan yıldırım hızıyla ovaya iniyor, mağara evlere, otluklara bir kamçı gibi çarpıyordu. Tipi bütün Aladağlar'ı kasıp kavuruyordu. Gökte solgun ay yerine, uzaktan ışıldayan yıldızlar yerine beyaz kar bulutları uçuyordu. Koca Aladağlar'da yalnız tipinin "vınnn"lamasıydı duyulan. Bir de ara sıra Arabalı deresinden gelen kurt ulumaları. Zorlu kurtlardır. Aladağ kurtları. Yazları sürülere baskın yapan, sessizce sokulup, çobanları en gafil anında avlayan bu kurtlar, sanki o yazın azılı kurtları değildi şimdi. Çaresiz, zavallı, yorgun. Açlık, ağulu bir ok gibi duruyordu karınlarında. Yazın en büyük korkuları olan köpekler, kışın tek avlarıydı Aladağ kurtlarının.

Dişleri dökülmüş, kaburgaları çıkmış, kuyruğu karnının altına yapışmış yaşlı bir kurt başını umutsuzca arkaya çevirdi. Ardı sıra gelen beş on genç kurda baktı. Umutsuz, yorgun. Başını kaldırdı göğe. Öbürleri de kaldırdılar başlarını. Ve hep birden uludular. Gecenin karanlığında salyalı, dökülmüş dişli beş on ağız havada kaldı uzun zaman. Köylere korku salan bu acı ulumalar, oysa ne kadar yoksul ve zavallıydı. Yaşlı kurt dereden ayrılıp, yokuşa vurdu kendini. Diğerleri de peşinde. Tek sıra. Yokuşun yarısında yaşlı kurt tökezledi. İki arka ayağının üstünde nefeslendi bir süre. Arka ayaklar bu uzun zamana dayanamadı. Çöktüler. Uzalı kaldı yaşlı kurt. Diğerlerinin gözlerine sevinç doldu. Yaşlı kurdu iştahla yediler. Kara kızıl kan bulaştı.

Gölgelerin birbirine karıştığı, keçelerin üstünde pirelerin cirit attığı Mısto ağanın odasında, genç ihtiyar sessizce Mahmudo'yu dinliyorlardı. Mısto ağa ağzındaki kehribar ağızlıktan çıkan dumanla Mahmudo'yu dinliyor, ara sıra da kalın, etli göbeğini kaşıyordu. Mahmudo ayaklarını sekinin önündeki leğene sokmuştu. Soğuk su yavaş yavaş parmaklarının uyuşukluğunu açıyordu. Köylüler sere serpe oturmuşlardı odanın içine. İhtiyarlar dalgın ve kederle, gençler hayranlıkla dinliyorlardı Mahmudo'yu. İso dayı, Mahmudo'nun buradan gelip geçen kaçıncı eşkıya olduğunu çıkarmaya çalışıyordu. Kışın gelir, Aladağlar'da kışlarlar, yazınsa Saragöl'den bir daha geri dö-

nemezlerdi. Yalnız öyküleri ulaşırdı. Aladağlar'a. Binbir ağızda büyüye büyüye. Gene bir başkası, bir yenisi gelirdi ertesi kışa. Aladağlar'a üç kış üst üste gelen bir tek eşkıya olmuştu şimdiye dek: Leto: Yaz dördüncü kışa yaklaşırken o da dönememişti Aladağlar'a. Sırtında, karnında, bacaklarında, kafasında, yüzlerce kurşunla yığılıp kalmıştı bir küçük kayanın dibinde. Aladağlar'a ulaşamadan. Mahmudo hikâyesini bitirdi. Oda gürültüye boğuldu. Her kafadan bir ses çıkıyordu. İso dayı da uyandı, geçmişten vazgeçti. Kamılo dayı:

"Demek bir kurşunda düşüremedin öbür cendırmeyi?"

Gençlerden Agit dayanamadı:

"Vurmuştur elbet. Sen kalbini niye öyle kötüye yoruyorsun Kamılo dayı? Ölmemişse bile sağ gidemez kasabaya."

İnce, kalın, öksürüklü sesler yeniden karıştı birbirine:

"Ölmüştür."

"O cendırme yarasız bile gidemez kasabaya."

"Helal olsun herife."

"Leto bile bütün eşkıyalığı zamanında ancak iki cendırme vurdu."

"Mahmudo daha genç babo. Namı daha çok yayılır."

"Acaba evli mi?"

Kamılo dayı öksürdü, sesini yükseltti:

"Evli misin babo?"

"Beli dayı."

"Oğul uşak?"

"Yok."

"İyi, iyi. Eşkıya dediğinin uşağı olmamalı. Çünkü, uşağı olursa gözü arkada kalır."

Sonra Mahmudo'nun ayaklarını sudan çıkardılar. Parmakları mosmor olmuştu. Kamılo dayı yaklaştı, Mahmudo'nun bütün parmaklarını tek tek yokladı. Her parmağını tuttuğunda:

"Elimi duyuyor musun Mahmudo?" diye sordu.

Mahmudo da:

"Beli," diye cevap veriyordu.

Yalnız sol baş ayak parmağını tuttuğunda, Mahmudo:

"Duymuyorum dayı" dedi.

Kamılo dayı başını kaşıdı, düşündü. "Düşündüğümüz başımıza geldi," der gibi Mısto ağanın yüzüne baktı. Odaya çöken sessizlik, sigara dumanıyla birlikte askıda kaldı bir zaman. Gözler Kamılo dayıya dikildi. Kamılo dayı sessizce döndü arkasına. Ayakta bekleyen Mısto ağanın hizmetkârı Feyzo'ya:

"Kuro Feyzo, tez Cemo karigile git, Bişar'ın usturasını al gel."

Başka birine de:

"Kuro sen de ev tarafına git, ablamgile de, çaput yakıp yağlasınlar. Hazır dursun."

Mısto ağa:

"Ula itoğlit söyle yağını bol koysunlar," dedi gidenin ardından.

Mahmudo'nun gözleri çakıldı kaldı sol ayağının baş parmağına. Ne de sessizce duruyordu ya! Kanı gitmiş, bembeyaz kesilmişti onca parmağın içinde. Korkan çocuk gibi. Ürkek. Mahmudo usuldan:

"Kesecen mi, Kamılo dayi?"

"Başka çare yok. Yoksa kankıran olur. O zaman da ayağı kesmek lüzum eder. Çalbaranlı Hamido'nun da parmağı ayni senin parmağın gibi donmuştu bundan iki sene evvel. Ettim etmedim kestiremedim. Sonra da işte o parmak yüzünden geberip gitti. Oğul uşağı da perperişan oldu ortada. Biz Urız[1] harbindeyken bizim rahmetli Adil bey donan parmağı ossaat keserdi. Yaman doktordu. Ben o zaman onun yanında sıhhiye onbaşısıydım. Zaten ne öğrendimse, o rahmetliden öğrendim. Onun sebebine sen hiçbir şeyden korkma."

Mahmudo:

"Korkmak değil de, yaneku dedim ki, acep kesmekten başka çaresi yok mu?"

1 Urız: Rus.

Mısto ağa:

"Oğlum, başka bir çaresi olaydı, hiç yapmaz mıydık? Sen bizim aziz misafirimizsin. Bunu hiç unutma."

"Ellerinden öperim beyim. Altı üstü bir parmak değil mi? O da kurban olsun sizlere."

Mahmudo içinden de: "Cesur olmak lüzum eder. Bir eşkıya kurşun yarasına off demez, kaldı ki bir ufak parmağın acısına dayanmasın," diye geçirdi. Çok geçmeden gidenler döndüler. Feyzo siyah bir çaputa sarılı usturayı uzattı Kamılo dayıya. Ev tarafına giden de yağlı çaputları getirdi. Kamılo dayı Mahmudo'nun önüne diz çöktü. Parmağı tuttu. Bir yandan emirler yağdırmaya başladı:

"Kuro siz ikiniz bana yardıma gelin. Sobanın üstüne sıcak su koyun. Ula siz de gelin Mahmudo'nun ellerini, ayaklarını tutun. Çabalamasın. Sonra bir sakatlık çıkarırız."

Mahmudo:

"Hayır Kamılo dayı, olmaz. Kurşun mu çıkaracaksın ne?"

Köylüler birbirlerinin yüzüne baktılar. Gençler hayranlıkla baktılar. Yaşlılar hayret ettiler. Kamılo dayı ikinci oynaktan tuttu. Parmak sessizce duruyordu Kamılo dayının avucunda. Mısto ağa minderden kalktı, iki eli belinde Kamılo dayının başına dikildi. Köylüler oldukları yerde dizlerinin üstüne dikeldiler.

"Kuro sen leğeni getir. Kuro sen de sıcak suyu hazır et, çaputları sağ yanıma koyun ki, el atanda elime gele," diye emirler verdi Kamılo dayı.

Denilenler tez elden yapıldı. Kamılo dayı Mahmudo'nun ayağını boş leğenin içine koydu. Diğer dört parmağı bir bezle sardı. İkinci oynağı tekrar tuttu. Usturayı sıcak suya soktu, bekledi. Oda ölü sessizliğindeydi.

"Dişini bir dakka sık, tamam. Şimdi acı çek ki ilerde cefa çekmeyesin," dedi.

Mahmudo kollarını arkasına dayadı. Dişlerini sıktı. Başını yukarı kaldırdı. Gözlerini yumdu. Vücudu birden dikleşti. Yüreğinde derin bir sızı duydu. Başı döndü, midesi bulandı. Gözleri karardı sonra. Bir çığlık boğazında düğümlendi. Dişleri alt dudağına saplandı.

Köylüler derinden nefes aldılar.

XI

Tipi, şafağa kadar Aladağlar'ı toza dumana kattı. Şafakta kurt ulumaları ile birlikte dondu kaldı. Şafak İran'da kızardı. Çok geçmeden kızartı Aladağlar'ın doruklarına bulaştı. Yavaş yavaş aşağılara kaydı, ovaya indi. Silik birer resim gibi duran küçük küçük köyler, yavaştan canlandı. Kar ovada kuzu gibi yatıyordu. Beyaz karın üstündeki noktacıklardan tezek dumanları yükselmeye başladı. Horoz sesleri, köpek sesleri, insan bağrışmaları birbirine karıştı. Otluklar canlandı. Dürüngelere ot taşıyanlar göründü. Bağırmalar, gürültüler. Komlardan boşanan koyun sürüleri; kimi komdan yüzlerce, kiminden birkaç tane. Dürüngelere bir saldırı, bir meleme. Çocuğun memeye sarıldığı gibi. Derken, çöplük başları kaynaştı. Kuyu başı ala, yeşile büründü. Güneşin ilk ışığı ile derelerden çıkan tilkiler, boş bir umut içinde köye yaklaşmaya başladılar. Av kokusu alan tazılar, otluk diplerine sindiler. Ova ışığa kesti. Damlarda toprak tütmeye başladı. Bir duman, bir buğu. Doğa canlandı. Aladağlar'da bir köy dirildi.

Mahmudo uyandı. Bir iki sağa sola döndü. Her tarafı uyuşmuştu. Başı ağırlaşmış, demir olmuştu sanki. Parmağını hatırladı birden! Oynatmak istedi nedense. Acı bir sızı saplandı yüreğine. Etrafına bakındı, sekiden aşağıya eğildi, parmağını aradı. Bir mahzunluk çöktü yüzüne. "Belki de çöplüğe attılar, kim bile?" dedi. Daha dün beraberdiler. "Hezal'ı da böyle kesip koparmadılar mı benden. Heyvah puşt dünya, heyvah!" diye iç geçirdi. Tüfeği baş ucundaydı. Sessiz, mahzun, suçsuz. Mahmudo birden yataktan kalkmak istedi, vazgeçi. Oda buz gibiydi. Tekrar sarındı yorgana. Tavandaki merteklere takıldı gözleri. "Bir, iki, üç..." Şaşırdı sırayı. Yeniden başladı saymaya! "bir iki, üç, dört..." Gene şaşırdı, vazgeçti. Öbür yanına döndü. Kapı gıcırdadı. Sese gözlerini yumdu, biri içeri girdi. Tek tük çıtırtı duydu. Biraz sonra sobanın kapağı açıldı, biri sobanın külünü çekmeye başladı. Mahmudo yeni uyanıyormuş gibi gerindi, odadan yan döndü. Mısto ağanın hizmetkârı sobayı dolduruyordu. Mahmudo'nun uyandığını görünce:

"Uyarttım mı beyim?" dedi.

Hizmetkârın "bey" demesi bir hoşuna gitti, bir hoşuna gitti ki, içi uyuştu.

"Eşkıya olmadan bey olunamıyor bu namussuzun dünyasında ha!" diye içinden konuştu.

"Yok babo ben zaten kendim uyandım."

Dikeldi, pencereden dışarı baktı.

"Ohoo, öğle olmuş yavu. Amma da yatmışım."

Hizmetkâr sobaya tezek doldururken, bir yandan da cevap verdi.

"Ey elbet yorgundun beyim. Koca Aladağlar'ı bu kışta kıyamette aşmak dile kolay. Kuş bile nefeslenmeden aşamaz Aladağlar'ı şimdi."

Mahmudo sustu. Yorgana iyice sarıldı. Hizmetkâr da sessizce doldurdu sobayı. Sonra küçük bir tezek parçasına birkaç damla gazyağı damlattı. İçini karıştırdı, kirli koynundan bir çakmak çıkardı. Bir iki "çat, çat" vurdu, çakmak yanmadı. Avcunda çakmak bulunan elini hızlıca salladı birkaç kere. İsli dumanıyla bir alev çıktı çakmaktan. Alevi gazlı tezeğe tuttu, tezek kızıla büründü o an. Tezeği sobanın önünden içeri soktu. Soba gürledi. Borular canlandı. Hizmetkâr aceleyle çıktı odadan. Çok geçmeden isli kara bir çaydanlıkla döndü. Sobanın kapağını açtı, çaydanlığı sobanın üstüne koydu. Mahmudo yorganın altında olanları ilgiyle seyrediyordu. Bu yapılanların hepsi kendisi içindi. Bunu anlıyor, gururlanıyordu. "Peh, demek bana da hizmet edilecekmiş bu itoğlitin dünyasında ha!" diyordu içinden. Hizmetkâr şimdi de beyaz bir kanatla sobanın önündeki külleri süpürüyordu. Süpürdü, kalktı. Mahmudo'ya baktı. Gülümsedi.

"Beyim sen istirahatine bak. Koy oda iyice kızsın. Nasıl olsa Mısto ağam köyün içine çıktı. Erken kalkman hiç lüzum etmez. Ema gene de keyfin bilir."

Başını eğdi, sessizce çıktı.

"Fakir herif. Benden farkı ne? Hiç," dedi Mahmudo kapı örtülüp hizmetkâr çıktığında.

Sobanın dört bir yanı kızardı. Çaydanlık ince bir cızıltı tutturdu. İnce, hüzünlü. İnsanın içine dolan. Oda ısındı. Sıcak, Mahmudo'nun

yüzüne vurdu. Yorganı attı üstünden. Gerindi. Kalktı, neşeyle sekiden aşağı atladı. Bir sızı duydu ayağında. Acı içini bulandırdı. Gözleri karardı. Tekrar oturdu yatağın üstüne. Akşam Kamılo dayının sardığı kirli çaput kara kana bulanmıştı. Kaldı öylece. Az önceki neşesi uçtu gitti. Geçten geç kalktı, öbür ayağının üstüne dikeldi. Yaralı ayağının da tabanını bastı yumuşak keçeye. Usul usul yürüdü. Acı, içine akıyordu. Dişleri gıcırdadı. Üstünü giydi. Siyah kravatını düğümünü bozmadan boynuna geçirdi. Dikkatlice sıktı. Yatağını ortadan ikiye katladı, üstüne de bir cecim[1] örttü. Geldi, sobanın yanındaki mindere oturdu. Dalını halı yastığa iyice dayadı. Çaydanlığın sesini dinledi bir zaman. İçine bir ılıklık doldu. Gevşedi. Gözü karşı duvara, kendi uzaklara, ta Aladağlar'ın dalına, daldı gitti. Hazel, elleri koynunda, başı göğsüne yapışık, sönmüş ocağın başında, ölü gibi duruyordu. Suskun, çaresiz. Her zamanki gibi, "Sen de diyecen ki, ben de bu zalim dünyada bir gün gördüm ha!" diye söylendi. Rüyada gibi konuşuyordu. Çaydanlığın kaynaması, kapağını atması, suyun sobaya dökülmesi, Mahmudo'yu dalgınlığından uyandırdı. Oturduğu yerden uzanıp çaydanlığı sobadan indirdi. Aklı Hazel'indeydi. Deminden beri yüzünü düşünüyor, çıkaramıyordu. "Ula ne tez unuttum şeklini Hezal'ın," dedi. Utandı kendinden. Kızardı. "Öyledir Hezal, fakirin dostu bitidir," diye boşa dememişler elbet. İğrendi kendinden. Birden toparlandı. Dışardan Mısto ağanın sesi geliyordu. Hizmetkârlarına bağırıyordu:

"Ulyooo, yeter itoğli, yeter. Ulyooo, koyunu kıracan dürüngede. Ulyooo, ula getir artık. Bak hele hiç aldırıyor mu? Ula ben sana demiyor muyum?" Sesini alçattı, kendi kendine söylendi, "Bu itoğlitlere ekmek bile çok, ema elden ne gelir. Töbe yarabbı!"

Dış kapı açıldı. Ağa avluda bir iki zorla öksürdü. Mahmudo ayaklarını karnına çekti. Mısto ağa içeri girdi. Mahmudo kalkmaya davrandı.

"Yok, yok oğlum, rahatsız olma. Şimdi ayağın yara. Hele sonra, sonra."

1 Cecim: Ufak kilim, yaygı.

“Kurşun yarası mı beyim?” dedi, ayağa kalktı.

“Otur, otur oğlum.”

Oturdu. Mısto ağa ellerini sobada ısıttı bir süre sonra kapıya seslendi:

“Kurooo, Feyzoo,” diye bağırdı.

Biraz önce sobayı yakan hizmetkâr girdi içeri. El bağladı, bekledi.

“Buyur beyim.”

“Zıkkım itoğli. Bu çayı niye demlemedin kuro? Bak kaynaya kaynaya soğulmuş, su dibine inmiş çaydanlığın.”

Feyzo konuşmadan kapıdan çıktı. Az sonra elinde bir paket çayla geri döndü. Çaydanlığa azıcık çay attı, gidip kapının arkasında el bağladı.

“Ne dikildin oraya itoğli, git eve, kahvaltı hazır etsinler de al, gel.”

Mahmudo’ya döndü:

“Sabahtan beri köyün içinde ona buna bağırmaktan nefesim tükendi. Hayvan bu itoğlitler. O kadar hayvan ki koyun sabahtan akşama dürüngede kalsa demezler ki: Ula koyun karnını doyurdu, içeri götüreyim artık. Yok demez. Çünkü hayvan bunlar. İlle de ben diyeceğim.”

“Cahillik beyim,” dedi Mahmudo.

“Yok oğlum, yok. Anladık, cahillik, ema bu kadar değil. Bu itoğluitler karılarının uçkurlarını nasıl açıyorlar ona şaşıyorum.”

Feyzo elinde bakır bir tepsiyle içeri girdi. Üstünde tandır ekmeği, koyun peyniri, yağ olan tepsiyi odanın ortasına koydu. Sonra bir kalbur getirip tepsinin altına yerleştirdi. Duvara oyulu bir dolaptan toza bulanmış iki bardak indirdi.

“Ula itoğli, o istikanları[1] bir iyi çalkala,” dedi Mısto ağa.

Dediğini yaptı. Sonra da bardakları sarıya çalan çayla doldurdu.

“De buyur Mahmudo oğlum, acıktın.”

1 İstikan: Bardak.

Önce kendi oturdu sofraya. Bağdaş kurdu. Sonra elini soktu burnuna. Karıştırdı, çıkardı, elinde ovaladı, fiskeyle sobaya fırlattı. Mahmudo da yanaştı sofraya. Sessizce ağanın başlamasını bekledi. Elini ekmeğe uzatmadı. Töreyi düşündü. Mısto ağa bir dürüm yaptı ağzına götürdü. Mahmudo da başladı. "Fırrt, fırrt, barrç, barrç"lardan, bir de Mısto ağanın tıslamasından başkaca ses kalmadı odanın içinde. Feyzo, elleri önünde bağlı, kapının dalında, bir gelin gibi duruyordu. Gözü sofrada, dalıp gitmişti. Genç mi, ihtiyar mı, belli değildi. Tereksiz, yırtık bir kasket vardı başında. Cekete ise, ceket demek için bin şahit lazımdı. Ondan ötesi ise bir yığın çaput. Çoraptan çıkmış kirli, uzun tırnaklı, iri ayaklar. Duruyordu kımıldamadan. Çaresiz, kolu bağlı. Sadece çaylar boşandıkça kımıldıyor, çayı doldurduktan sonra tekrar eski yerini alıyordu. Şaşırmadan, sessizce.

"Ula itoğlu, çayın üstüne su al. Şimdi köylü dolar. Boğazları ıslansın. Mahmudo oğlumun sayesinde. –Mahmudo'ya– Ben kurtulamıyorum bu itoğlitlerden. Benim köylü itten de aşşağı. Hani eve giren hırsız misali. Ben onları bırakıyorum da, bu itoğlitler beni bırakmıyor. Evime bir misafir gelsin, tamam. Hepsi çöplüktedir sabahın erinden. İt gibi de burunları havada. Koku alıyorlar bizim itler gibi. Misafire sofra koyulsun, tamam. Alırlar yemeğin kokusunu. Dolarlar içeri. Misafire karşı erişikten, buyur ederim sofraya. Dururlar mı hiç? Ayıp mayıp bilmezler. Alırlar sofranın dört yanını. Ye babam ye, ye babam ye. Sen yabancı değilsin diye anlatıyorum bunları. Bıktım bu itoğlitlerden. Bir alan çıka da salam bu itoğlitleri de, köyü de. Kurtulam bu namussuzlardan. Ema alan yok. Alan olsa! Satar giderim şehrin birine. Açarım bir dükkân, tamam."

Kapıda gürültüler çoğaldı. Mısto ağanın itleri ürümeye başladı.

"Ula itoğlit, hele dışarı bak, bak ki bir de itler parçalayıp başıma bela açmasınlar."

Feyzo dışarı fırladı. Çok geçmeden itlerin sesi kesildi. Gürültüler avluya doldu. Az sonra da lastik ayakkabısını çıkaran girdi, çıkaran girdi. Giren, "Bereketli olsun beyim," dedi, diz üstü oturdu. Oda tıklık tıklım doldu. Hepsi dizlerinin üstüne oturdular. Saygılı ve talimli. İhtiyarlar üst başı, gençler de ayak altını seçtiler otururken.

"Ret runi," dedi Mısto ağa girenlere.

Dizlerinin birini altlarından çıkarıp, göğüslerine dayadılar.

"Sofraya buyurun ağalar," dedi ardından.

Çıt çıkmadı kimseden. Birbirlerinin yüzlerine baktılar. Yorgun, utangaç. Mısto ağa üst başa oturanlara döndü:

"Fekki hele gelin, Kamılo ağa, haydi sen de Camo, Tefo, İzo, İso, Memo..."

Yaşlıların hepsini saydı. Gençlere dokunmadı.

Feyzo'ya döndü:

"Kuro Feyzo, eve git bir peşgun daha getir. Gençler de oraya otursun. Lor da getir. Ula –köylülerden birini gösterdi– sen de Feyzo'ya yardım et."

Fekki, Cemo Dayı, Kamılo, İzo, ağa sofrasında oturmanın gururu içindeydiler. Köyün yaşlı ve ileri gelenleri sayarlardı kendilerini. Ağa ne söylerse onu söyler, onu tasdik ederlerdi. Bu yüzden de ağa, sofrasına çağırırdı onları. Lokmalarını ufak ufak koparıp, usuldan uzanırdılar ağa sofrasındaki yemeklere. Gene öyle yaptılar. Sofraya çağrılmayanlar, usuldan sigara sarıp sessizce Feyzo'yu gözlediler. Kimisi de ağa sofrasına oturamamanın ezikliğini duydu başı önünde. Feyzo bir peşgunla girdi içeri. Dalından da ağanın yardımına gönderdiği ula. Kucağı boğazına kadar ekmekle doluydu. Ekmeğin üstünde de bir sahan lor. Peşgun keçenin üstüne konuldu, ekmekler dizildi. Feyzo torağı da peşgunun ortasına yerleştirdi. Ağa sofrasına çağırılmayanlar ikinci sofranın başına sessizce oturdular. Elleri usuldan ekmeğe, lora uzandı. Başları önünde sessizce. Feyzo, kirli dolabın içinden bir sürü bardak çıkardı. Dibi kirden kararmış bardaklar. Her birinin önüne bir bardak koydu, sonra da çayları doldurdu. Sarı, buğday rengi bir çayla. Ağa bir iki ıkındı, sonra kalktı sofradan. Sekiye çıktı, minderin üstüne bağdaş kurup oturdu. Ağanın kalkmasını bekleyen Mahmudo da kalktı. Köylüler, onların kalktığının farkına bile varmadılar. Çayekmekle bir uğraşa girmişlerdi sanki. Herkes varını yoğunu koyuyordu ortaya. Ağa tabakasını çıkardı, sarı Muş tütününden kalın bu sigara sardı. Sonra tabakayı Mahmudo'ya fırlattı.

"Kullanmıyorum beyim," dedi Mahmudo sağ elini göğsüne basarak.

"Amma yaptın oğlum, tütün kaçakçısı da hiç tütün içmez mi?"

Mahmudo acemi parmaklarıyla zorla bir sigara sardı. Sonra kalktı, sobadan bir ateş çıkarıp sigarasını yaktı. Boğazı yana yana içti. Gözleri yaşlandı. Utandı, etrafına bakındı. Keçeli odada herkes ayrı bir dünyadaydı.

Mısto ağa, sarı kehribar tütünden derin bir kullep[1] çekti. Köylüsünü seyre daldı. Hepsini tek tek gözden geçirdi. "İyi çalışanlar ağır ağır, tembeller de hızlı hızlı yiyorlar. İtoğlitler yedikleri gibi de çalışsalar, Aladağlar'da üstüme gelen ağa çıkmaz. Hele hele iki danayı otaramayan Kel Usuf'un oğluna bak! İtoğlit, diyesin kıtlıktan çıkmış. N'olacak itten it çoğalır, itten hiç kuzu çoğalır mi? Aynı geberen babası."

Sonra ihtiyarları geçirdi gözden. "Hele bu kefterler[2] aynı dişi dökülmüş öküz," dedi içinden. Yaşlılar, lokmaları ağızlarının bir tarafından geveleyip öbür tarafa geçiriyorlar, bir yudum çayla ıslatıp yutuyorlar, tekrar aynı işe başlıyorlardı. "Ula bu kefterler artık hiçbir işe yaramazlar. Nerden bulayım Nigolayı (Rus Çarı II. Nikola) alsın götürsün, sabun yapsın bu kefterleri. Ema de ki bu itoğlitlerden sabun da olmaz. Diyesin yediklerini yel, içtiklerini de sel götürmüş." Bir derin kullep daha çekti sigarasından. "En iyisi bu Mahmudo itoğlitini elden kaçırmamak lazım." Birden gözü sofraya takıldı.

"Ula Feyzo kör müsün, bak sofrada bir şey kalmamış. Tez git evden lor ekmek getir. Ula sen de çaydanlığa su koy."

Denilenler tez elden yapıldı. Boşalan sofra yeniden ekmekle doldu. Ara verilen uğraş yeniden başladı aynı hızla.

"Ula sobaya da tezek at, Mahmudo oğlum üşümesin."

Tabakasını aldı minderden. Tespihini koluna geçirdi. Kırçıl sakalını, sırtını, etli göbeğini, iki eliyle "harrt, harrt" diye kaşıdı. Kalın bir sigara daha sardı. Odayı yeniden gözden geçirdi. "En iyi-

1 Kullep: Nefes, yudum.

2 Kefter: İhtiyar.

si Mahmudo'yu aşiretimizin eşkıyası yapmak. Gidip karısını da getirmek. Bir göz dam, birkaç da canlı, tamam. Bırakmalı Aladağlar'a Mahmudo'yu. Yoksa bu itoğluitlerden eşkıya çıkmaz. Rahmetli dedem Muso Paşa 'dan (Hamidiye paşası) bu yana eşkıya görmedi bizim aşiret. –Sigarasından derin bir kullep daha çekti– Yanına da birkaç adam verdin mi, tamam."

Kıtlıktan yeni çıkanları gözden geçirdi. Genç olanların üstünde hayli zaman kaldı gözleri. Gözü Cevo karının oğlu Tefo'nun üstünde kaldı bir zaman. "Mesela, biri Tefo. İyi çalışır, az yer. Eline de bir Rus beşlisi verdin mi, tamam. Kello'nun oğlu Cımşido da fena değil. Etti iki. Bir de yanlarına hırsızlıkta, ot yakmakta, yol kesmekte usta İzo'yu kattın mı tamam."

Bir derin kullep daha çekti Muş tütününden. Mahmudo'ya:

"Mahmudo oğlum, bizim Tefo da koçak oğlandır ha! Ema Cımşido da Tefo'dan geri kalmaz, kalmaz ema ikisinin de tecrübesi yok. Yanlarına bizim İzo ağa gibi bir eski kurt, katmak lazım. Değil mi İzo ağa?"

İzo ağa bir iki yutkundu, "Gene ne itoğlitlik düşündü, kim bile" diye geçirdi içinden.

"Münasibini sen bilirsin beyim," dedi yüksek sesle de.

Tefo kızardı, Cımşido şişti. Tefo: "Teu, biz nere eşkıyalık nere! Tüfing ola, at ola. Nerdeee!" diye geçirdi içinden. Cımşido düşünmedi bir şey. Tefo: "Ağa verse bana da bir tüfink, katsa Mahmudo'nun yanına. Hani bende o telah[1]." Cımşido: "Mala alıf verme[2] zemanı da geldi ha, acep Feyzo bir istikan çay daha verir mi?" İzo kırçıl sakalını ovuşturdu. "Bu Urusun dölü gene bir plan kuruyor ya, hayıra tebdil ola" dedi. Lokması boğazında kaldı.

Sofrada İzo, Tefo, Cımşido'dan başka kimse kalmadı. Üçü de dalıp gitmişlerdi sofranın başında. İzo'yla Tefo'nun çayları yarım duruyordu. Birden:

---

1 Telah: Şans.

2 Mala alıf verme: Hayvanlara yem verme.

“Ula itoğlit, bak uşaklar doymamışlar. Seğirt eve, bir sahan yağ al, gel,” diye gürledi Mısto ağa Feyzo’ya.

Bir yığın çaput hemen kapıda kayboldu.

“Allah şen etsin, beyim. Doymuştuk. Ne lüzumu var,” diye İzo cevapladı eli göğsünde.

Üçü de kalkmak için yekindiler. Mısto ağa:

“Oldu mu ya İzo ağa, hiç yağ yemeden olur mu? Bilirim işten kayfaltı etmeye vakit bulamadınız. Oturun, oturun hele.”

Oturdular. Feyzo yağ getirdi. İnek yağı. Sapsarı, boncuk boncuk. Üçü de birden saldırdılar. Diğerleri hasetle baktılar üçüne. İzo: “Bu yağın altından hele çok bok çıkar ya, dur bakalım.” Tefo: “On gün böyle yağ yesem Aladağlar’ı bir günde aşarım.” Cımşido: “İnsan yemeye kıyamıyor mübareği. Acep bal bundan da mı iyi?” diye düşündüler. Yağ da bitti, çay da.

“Biz eksilttik Allah çoğaltsın, beyim,” deyip kalktılar.

Mısto ağanın tabakası bütün odayı dolaştı. Her sigara saran, tabakayı, keçenin üstünden karşısındakine kaydırdı. Oda çok geçmeden dumana kesti.

XII

"Aladağ'sız Saragöl, Saragöl'süz de Aladağlar olmaz."

Aladağlar; yetmiş seksen köy. Ağaları hariç hepsi çobandır. Ne ekin ekmek bilirler, ne tırpan çekmek. Çayırlarını Saragöl köylüleri biçer. Kışlık yiyecek buğdaylarını Saragöl'den alırlar. Bulgurdan başka yemek bilmezler. Kağnı tekeri girmemiştir Aladağlar'a. Yük hayvanı öküzdür. Ağalar ata, köylüleri öküze binerler uzak yola gidince. Ağalar ağa doğar, ağa ölür. Köylüler ise çoban doğar, çoban ölür. Bunun dışında başka bir yaşam yoktur. Kadınlarıysa; insandan sayılmaz...

Otlar toplanıp, kuzular satılıp, ilk kar da Aladağlar'ın başına düşünce, yol görünür Saragöl'e. Öküzüne çuvalı vuran tutar Saragöl'ün yolunu. Dönüşleri günlerce beklenir. Çocuklar tepelerde, kadınlar damlarda, ihtiyarlar duvar diplerinde sessizce, umutla bekler Saragöl'e gidenleri. Derken, birden öküz kervanları görünür Aladağlar'ın böğründe. Çocuklar, yaban keçisi gibi kayalardan seke seke, bir anda ulaştırırlar haberi köye. Yaşlılar duvar dibinden kalkar, gelinler, kızlar damdan iner, çocuklar önde, kadınlar arkalarda, en sonda da topallayan ihtiyarlar, karşılamaya giderler Saragöl'den gelenleri. Gidenler, çuvallar dolusu ekmeklik buğday, başlarında yeni şapkalarla dönerler. Gençlere neynik[1], tarak, kadınlarına diz donu, çocuklara şekleme[2], ihtiyarlara da Saragöl ihtiyarlarından selam ve bir de bir kışlık macera getirirler.

Saragöl köylüsü yoksuldur. Yazın Aladağlar'da ırgat, kışın ağa kapısında hizmetkâr. Hizmetkârlık bulamayan da sabahtan kasabaya, akşam köye. Bıkmadan usanmadan gider, gelir. Kışın borçlanır ağaya, yazın da borca çalışır. Karısı: "Ölse de kurtulsam," der. Der ama sırası gelince de: "Neyleyim anam iyi kötü, gene de Allah eksikliğini vermesin," demekten kendini alamaz. Yaz gelince Saragöl ihtiyarları: "Eh haydi, ırgat Aladağlar'a, eşkıya Saragöl'e, köy de bize" derler.

1 Neydik: Ayna.

2 Şekleme: Şekerleme.

Doğrudur. Eşkıya yol kesmeye, köy basmaya, talana iner Saragöl'e. Saragöl köylüsü de kışın borcundan kurtulmaya gider Aladağlar'a. Ama Saragöl ihtiyarlarına köyde, duvar diplerinde bitlenmekten başka bir şey kalmaz.

Saragöl köylüleri üstten bakar Aladağlılara. Beğenmez, lağa[1] alır. "Vahşi," derler. "Şehir görmemiş," derler. "Dil bilmez, Tanrı tanımaz," derler. Küçümserler ırgatları ile ekmek kapılarını. Ağasını da köylüsünü de.

"Ağa böyle mi olur? Ağa dediğinin kapısında, iti değil motoru[2], odasında keçesi değil halısı, radyosu, gaz ocağı olur," derler. Aladağlılar onların bu iğnelerini, üstten bakmalarını, kendilerini lağa almalarını anlamaz, anlasa bile: "Herifler şehir görmüşler, memur usulü gidiyorlar," deyip hoş karşılarlar. Kızlarının gözü, ağa oğluna değil de, başı açık, yırtık ceketinin yakasında beş altı dolma kalem başı bulunan Saragöl ırgatına düşer. Ağalar bile bir başka türlü davranır Saragöl'den gelen ırgatlarına. Sık sık ev tarafına: "Aman ırgata yemeği iyi yapın. Aman yağını bol koyun. Bol koyun ki Saragöl'de iyiliğimiz söylene. Adımız Saragöl beyleri yanında kötüye çıkmaya," diye emirler verirler. Görülmemiş şey ama, ırgata koyun kestikleri de olur. Irgat da fırsatı kaçırmaz, ağanın bu zaafından "Valla ağam, biz Saragöl'de üç motoru olan Ferzo beye bile çalıştık, ema onun kapısında da bulgurdan başka bir şey görmedik," diyerek faydalanırlar. Bu yağlar sayesinde, hesap gününde ağadan fazlasıyle bahşiş koparırlar. Saragöl'e döndüklerinde de gülerler Aladağ ağalarının bu saflığına. Saragöl köylerinde Aladağ ağaları lağa alınır. Anlatır gülerler, anlatır gülerler uzun kış gecelerinde. Güzün de taşlı, topraklı yemlik buğdayı unluk diye satarlar biri beşten Aladağlılara. Evlerinde bile yatırmazlar. Bir keçe sererler harmana, orda yatırırlar. Bir Saragöllü bir Aladağlıyı evinde yatırmasın, evle kan bıçak olur. Köylüsü, uğramaz evine uzun zaman, üstüne başına bit daraşmasın diye. Ama Aladağlılar anlamazlar bunu. "Şeher usulü gidiyorlar," diye hoş karşılarlar. Hoş karşılarlar,

1 Lağ: Alay.

2 Motor: Traktör.

çünkü bir yığın macerayla da onlar döner Saragöl'den Aladağlar'a her güz gelince. Kışın da bir tüten baca gördüler miydi dolarlar paldır küldür içeri.

Mısto ağa ve bütün köylüler Kerimo dayıyı dinliyorlardı. Tek huysuzlanan Mahmudo'ydu. Kerimo dayının Saragöl'e atması hoşuna gitmiyordu. Her ne kadar eşkıyanın yurdu olmasa da gene de Saragöl onun her şeyiydi. Namusu, aşı, ekmeği, çocukluğu. Ama Kerimo dayının umurunda mı? Anlatıyordu:

"Nasıl anlatayım beyim? Harmanda bir tec[1], ben diyem bin teneke, sen de iki bin teneke buğday. Herif tecin bir yanından elli teneke doldurdu bana, tecin başı duymadı. Ağanın bir kızı var, meğer şehirde okuyormuş. Öğretmen olacakmış. Vay ocağın batsın kız! Kız değil su sunası. Beyim kızda bir göt var, iki kolum sarmaz. Nasıl diyem, sizin bu kapıdan sığmaz. Yanaklar kırmızı kırmızı. Kaşlar çatma. Sufat sufat[2] değil mübarek, sanırsın Aladağlar'ın beyaz karı. Entarisi, dizinden yukarı. Tuman muman yok. Baldırlar şöve[3] gibi, parlıyor. Ağanın hizmetkârı bizim çuvala buğday dolduruyor, dolduruyor ema, benim gözüm hiç buğdayı görür mü! Gözümü hiç ayıramıyorum kızdan. Kız? Kız, hiç oralı değil. Ha ben, ha bir it. Hizmetkâr da buğday diye taşı torpağı dolduruyor çuvala. Benim sanki dilim tutulmuş. Sesim çıkmıyor ki diyem; Babo biraz da tecin üstünden koy. Çıkmıyor sesim. Gözüm kızın baldırında. Kız usuldan bir türkü tutturmuş. Şehir türküsü. Gözü uzağa gitmiş. Ema kızda da bir ses var sorma. Bizim dengbêj[4] Mıho da diyecek 'benim de sesim var.' " Dengbêj Mıho dayanamadı:

"Elbet olur Kerimo dayı. Onun yediğini içtiğini ben de yesem içsem, o ses bende de olur. Hema be..."

Mısto ağa, bir el işaretiyle kesti dengbêj Mıho'nun sesini.

1 Tec: Buğday yığını.

2 Sufat: Yüz.

3 Şöve: Kehribar.

4 Dengbêj: Halk âşığı.

“He he itoğlit. Kes hele. –Kerimo dayıya döndü– Yau peki, kızın her yeri görünüyor mi?”

“He, beyim.”

“Öyle her yeri.”

“Yok. Tam dibi görünmüyor. Ora karanlık. Sonra eğilemiyorum ki, bir iyi bakam. Çünkü ayakta çuvalın ağzını tutuyorum.”

“Neyse neyse. Ey, sonra.”

“Sonrası beyim, çuval doldu. Ben başladım çuvalların ağzını dikmeye. Kız da kalktı. Elini götüne koydu. Başladı harmanda bir aşşağı, bir yukarı gezmeye. Ben güya çuvalı tutuyorum, ema gözüm kızda, ikide bir çuvaldız elime batıyor, batıyor ema töbe duymuyorum acısını. Hizmetkâr benim kıza baktığımı görmüş meğer. Geldi yanıma. ‘Ape Kerimo çok baktın. Biraz daha bakarsan ağzında su kalmayacak. O sana göre değil. Bu yaz Cemile hanımı Sılo bey istedi oğluna. Bizim ağa da verimkârdı yani. Hema Cemile hanım hiç yanaşmadı. Direndi. ‘Ben bu kadar okudum da bir köylüye gitmek için mi?’ diye. Baktı olacak gibi değil, ağa da vazgeçti. Ben de baktım ki, yok, iş o iş değil, ağzımı dönderdim. Yo babo, dedim, o benim anam bacım. Neyse uzatmıyak, çuvalları öküzlere yükledim. Kız geldi erkek kaz gibi. ‘Buğdayın perasını bane ver emuce,’ dedi. Parayı çıkardım, saydım avucuna. Avuç değil, sanki kardır itoğlitin kızının avcu. Saydım ema ne saydım bilmiyorum. Sonra, ‘bizim hizmetkâra bahşiş yoh mi emuce? O kader sana yardım, etti’ dedi. Olaa, bir lira versem, olmaz. Çünkü kız bakıyor. Tuttum hizmetkâra da beş lira verdim. Verdim hema, ciğerim de yandı. Çı fayde[1].”

Mahmudo hariç odadakiler güldü. Tütün tabakaları odada dolaştı yeniden. Mısto ağa bir iki öksürdükten sonra:

“Ula Kerimo, eğer kız tarif ettiğin gibiyse, ben üç yüz koyun veririm, gelsin bana.”

“Hiç gelir mi Mısto ağa, o radyo ister, halı ister, gaz ocağı ister. Ne bileyim şehir yemeği ister. Önüne hizmetçi ister,” diye Ape Ebdal atıldı.

1 Çı fayde: Ne çare, ne çare.

“İstesin.”

“Ey, doğru, sana münasip, istesen onu kuş sütüylen beslersin, ema o şeherli istiyormuş.”

“İstesin. Zor mu? Kasabada bir ev tutarım, bizim karılardan birini de önüne hizmetçi koydum mu, tamam.”

Kerimo dayı:

“Beyim, haklısın. Hema Saragöl’ün ağası bizim ağalara kız vermez. Beğenmemezlikten değil, çekememezlikten.”

Mısto ağa sustu bir zaman. Bir kalın sigara sardı sarı Muş tütününden. Bir zaman da burnunu karıştırdıktan sonra:

“Sen de haklısın Kerimo. Doğrudur. Saragöl ağası bizi çekemez. – Düşündü– Zor mu? Olmaz, Mahmudo oğlumun yanına üç adam katarım, bir gecede alır getirir o kızı. O zaman da Sılo ağanın götünden atıyorsa Aladağlar’ı bu yana aşsın. Ha, değil mi Mahmudo oğlum?”

“Münasip görürsen, baş üstüne beyim,” diye cevap verdi Mahmudo.

Sesi soğuk ve yavan çıktı. Bütün oda sustu. Oda sessizlikte boğuldu kaldı. Geçten geç Mısto ağa köstekli saatini çıkardı, baktı.

“Ohooo, gece epey geçmiş, lafa daldık da zamanın geçtiğini unuttuk,” dedi sinirli sinirli.

Bu bir işaretti. Belki de kalk borusu. Köylü sessizce dağıldı. Köylü dağıldıktan sonra Mısto ağa odada gezindi bir zaman. Birden kapının önünde divanda duran Feyzo’ya döndü:

“Ula itoğlit ille ben diyecem ki aklına gelsin. Ula bak oda soğudu. Git biraz tezek getir de bu sobaya at.”

Feyzo yel gibi çıktı dışarı. Bu sefer Mahmudo’ya döndü:

“Bıktım Mahmudo, bıktım bu itoğlitlerden. Geçenlerde yağ getirttiğim o üç adamı çık, geri kalanını suya baş aşşağı at, git suya baş yukarı ara. İşte bir İzo, Tefo, Cımşido var koca bir köyle. Ema üçü de koçak uşaklardır. Hem çalışkan, hem yürekli.”

“Evet beyim,” diye Mahmudo cevap verdi.

“Hele baharın götü bir açılsın, Aladağlar’a bir alacalık düşsün

gerisi kolay. Alırsın İzo'yu, Tefo'yu bir de Cımşido'yu yanına, gider gelinimi de getirirsin. O zaman da gözün Saragöl'de kalmaz. Çünkü Saragöl eşkıya düşmanıdır. Aha bu oda da size. Gündüz çıkarsın dağa, gece gelirsin eve. Sana kanım kaynadı ne halse. Oğlum yok, kızım yok. Dört karı aldım, dördü de kısır çıktı. Ta birini bu yaz aldım Alakarga köyünden. Tam on beş bin lira verdim. O da kısır çıktı. Bu gidişle Muso Paşa'nın kökü kuruyacak. Yanımızda kal. Hiç değilse bizim aşiretin yüzünü ağartırsın."

"Sağ ol, ellerinden öperim beyim. Doğrusun, ema cendırme bizi rahat koymaz burda. Sizin köy de Aladağlar'ın dibi. Yaz oldu mu cendırme bir günde ulaşır buraya. Sonra 'eşkıyanın durağı olmaz,' diyordu Kaçakçı Kemo. Çok görmüş geçirmiş bir adamdı."

"He he görmüş geçirmiş. Öyle görüp geçirendi de ne diye acemi bir cendırmenin güllesiyle geberdi. Belli çok biliyormuş."

Feyzo, kırılmış bir teneke tezekle girdi odaya. Sustular. Feyzo sobayı doldururken, Mısto ağa eli arkasında dolaştı. Mahmudo da başı önünde düşündü. Odanın sessizliğini bozan işini bitiren Feyzo oldu. Bir iki ıkındıktan sonra:

"Beyim itleri açayım mı?"

Mısto ağa durdu. Başını çevirdi, Feyzo'ya ters ters baktı.

"Tuuu itoğlit," dedi. "Ula iyi ki seni evlendirmedim. Yoksa gelip karınla yatıp yatmayacağını da bana soracaktın. Ey itoğlit, biz şimdiye kadar hangi gece itleri açmadık ki, gelmiş açayım mı diye bana soruyorsun? –Mahmudo'ya döndü– Bak görüyorsun Mahmudo oğlum. İşte ben böyle adamların sahibiyim. Sen gel bu itoğlitlerin derdini bana sor. –Tekrar Feyzo'ya döndü– Haydi git aç."

Feyzo başı önünde çıktı. Mahmudo birden Fadıl'ı, Resul ağayı düşündü, Dalgınlığından köpeklerin sesi uyandırdı Mahmudo'yu. Mısto ağa:

"Ama dediklerimi bir iyice düşün Mahmudo. Nasıl olsa zaman çok. Ben gidiyorum. Haydi gecen hayra kala," dedi paltosunu aldı çıktı.

Mahmudo ağayı kapıya kadar uğurladı.

***

Mahmudo her zamanki gibi Feyzo'nun gürültüsüne uyandı. Feyzo sobayı yakıyordu. Mahmudo'nun uyandığını görünce de, gene her zamanki gibi:

"Uyarttım mı beyim," dedi.

"Yok Feyzo, uyanmıştım zati."

Mahmudo, Feyzo sobayı yakıncaya kadar yatakta bekledi. Soba odayı ısıtmaya başlayınca kalktı, giyindi.

Feyzo:

"Beyim, herhalde ayağının yarası geçti," dedi.

Mahmudo kesik parmağını Feyzo'ya göstererek:

"He Feyzo, geçti."

"Beyim öyleyse bugün biraz köyün içine çıkalım istersen. Geldi geleli içerdesin, iyi olur, açılırsın."

"Çıkalım Feyzo."

"Ağa şimdi dürüngede koyunların yanında, öğleye ancak gelir. Ben gidip sana kahvaltı getireyim sonra da köyün içine çıkalım, tamam mı?"

"Tamam Feyzo."

Feyzo çıktı. Çok geçmeden kapı tekrar açıldı. Kofili[1] bir kadın başı göründü kapının arasından. Kısa bir an bakıştılar. Kadın ürkek, Mahmudo şaşkınlıkla baktı. Kapı kapandı. Biraz sonra Feyzo kahvaltıyı getirdi. Mahmudo bir iki lokma aldı ve sofradan kalktı.

Feyzo:

"Ne için yemedin beyim? Öğleye kadar yüreğin ezilir."

"İştahım yok, bir şey olmaz. Çıkalım."

Çıktılar. Köyün içine doğru yürüdüler. Mahmudo önde, Feyzo arkada. Mahmudo döndü, elleri önünde bağlı arkasından gelen Feyzo'ya

1 Kofi: Kürt kadınlarının renkli, alından sıkmalı başörtüsü.

baktı. "He ula puşt dünya! Senin işine akıl erdirene aşk ola. Bir yağar tozutur, bir de kızar kızdırırsın. Kimini tahttan indirir, zuluma boğar, kimini de görmediği güne çıkartırsın. Diyelim ki beni. Daha dün sıradan biriydim, bugün Mahmudo bey. Eşkıya Mahmudo. Attığını vuran Mahmudo. Dalında hizmetkâr, omuzunda sako Mahmudo. Ne bileyim, senin işine akıl ermiyor."

Mahmudo'nun köyün içine geldiğini görenler hemen başına toplandılar. Sağ elleri göğüslerinde hoşbeş ettiler. Damlarda "eşşekbeli" oynayan çocuklar durdu. Boka sıvalı kapılar aralandı. Kofili başlardaki yaşlı, iri, genç, çapaklı gözler kolladı Mahmudo'yu. Başları puşili, kollarında küleklerle suya gidenler çoğaldı. Ve köy Mahmudo'ya el pençe divan durdu.

Mısto ağanın evi köyün üst başında. Misafir odası iki pencereli, beyaz sıvalı. Yanına sıralanmış dört tane tek pencereli küçük oda. Misafir odasının yavrusu gibi. En sondaki yeni yapı. Üçüncü odanın önünde kofili, alaca entarili bir kadın. Genç mi, ihtiyar mı belli değil. Mahmudo "Belki de o!" diye geçirdi içinden. Köylüler daldığını gördüler Mahmudo'nun.

Kamılo dayı:

"Daldırdın Mahmudo."

"Hayır, köyü seyrediyorum."

Mısto ağa yamaçta sürünün yanında. Yanında çobanları. Ağanın elleri arkasında. Çobanlar el pençe divanda. Kuyudan su çeken kadınlar. Yaşlı, genç. Su çekiyorlar, duruyorlar, konuşuyorlar.

Rızo'nun gelini:

"Kız iyi bak, bak o ortada omuzunda sako olan. Gördün mü?"

Cemo halanın kör kızı Şadan:

"Kız, valla görmüyorum. O uzun boylu olanı mı?"

"He."

Koppo'nun karısı:

"Ey kör Şado, sen görsen ne, görmesen ne. O seni nasıl görecek?"

Gülüşmeler, iç geçirmeler.

Zero kız:

"De he anam ayıptır, ayıp. Bakın, herifler durmuş bize bakıyolar. Sıçayım Mahmudo'nun babasının ağzına. Eşkıyaysa kendine eşkıya, bize ne? Burda durup bakmaylan elinize bokum mu geçecek?"

Reşo'nun gelini:

"Heu Cero, senin de ...nın suyu akıyor ama, yalandan şişiyorsun."

"Vırrt, şişecem ha? Sanki Kareli Demo ağa beni hiç oğluna istemedi. Benim gözüm kocada olsa ona giderdim. Asıl sizin ...zın suyu akıyor."

Cemo halanın kızı Şado:

"He, he. Sen Mısto ağayı gözlüyorsun Zero. Dua et taze karısından da uşağı olmaya da belki seni ala."

"Utan, utan kör keçi. O benim babam yaşında. Sonra hem de ağamız. İstese ona kız mı yok?"

Kuyu başı kavgaya dönüşmeden Cero hala müdahale etti:

"Yeter mırladığınız kancıklar. Hadi suyunu alan gitsin. Elin herifine köyümüzü rezil mi edeceksiniz? Yeter haydin."

Kuyu başı dağıldı. Çöplük başı ise habersizdi kuyu başından. Büyükler küçükleri güreştiriyorlardı. Yıkılan çocuk evin yolunu tutuyordu. Ağlaya ağlaya, küfrede küfrede. Yenen sümüğünü koluna silip yeni hasmını bekliyordu hışımla. En son Rızo'nun torunu Fero bütün eşlerini yıktı. Mahmudo Fero'nun omuzunu okşadı askerlikte öğrendiği gibi.

"Ula, söyle bakayım, sen büyüyende ne olacaksın?"

Fero:

"Senin gibi eşkıya olacağım Mahmudo dayı."

Ape Ebdal:

"Hee, itoğlit. Eşkıya olmak ne de kolay. Bitli baban da zati eşkıyaydı. Hadi eve, tilkiden korkanın oğlu."

Gülüştüler. Fero, burnunu çeke çeke evin yolunu tuttu. Feyzo usulca:

"Beyim, öğledir. Gitsek iyi olur," dedi Mahmudo'nun kulağına.

Mahmudo omuzundaki paltoyu düzeltti:

"İzninizle," dedi köylülere.

Çöplük başı da dağıldı. Köy yeniden bir yalnızlığa büründü. Eve geldiler Mahmudo'yla Feyzo. Ağa daha dürüngede koyunların yanındaydı. Feyzo hemen sobayı yaktı. Sonra da ahıra, ağanın arap atını yemlemeye gitti. Mahmudo sobanın yanına oturdu. Uzamaya başlayan bıyıklarını burdu. Cebinden bir ayna çıkarıp yüzünü gözden geçirdi. Memnundu halinden. Ne de iyi etmişti eşkıya olduğuna. Teslim olsa iyi mi olacaktı. Kime inandıracaktı jandarmayı vurmadığını. Atacaklardı mahpus damına. Yatacaktı yıllarca. Sonra da unutulup gidecekti. Karısını eller saracak, okşayacak, kendisinin de açlıktan nefesi kokacaktı içerde. Kötü mü etti eşkıya olduğuna. Dalı yastıklı sırtı paltolu, önü yemekli Mahmudo bey. Ünü Saragöl'e, Aladağlar'a yayılacak, beyler önünde ayağa kalkacak. Birden Hazel'i hatırladı. Yaşlı gözlerle Aladağlar'a yolcu etmişti Mahmudo'sunu "Ahmak karı, eşkıya olduğuma sevineceğine ağladı," diye söylendi. Kapı sessizce aralandı. O kofili güzel baş gene göründü kapının arasında. Mahmudo ürperdi. Kapı sessizce kapandı. Sobanın sıcağı yüzünü kızartıncaya kadar gözü kapıda kaldı. Sıcak yüzünü acıtınca kalktı, sobanın üstünde kaynamakta olan çaydanlığı indirdi. Kapı açıldı. Heyecanla döndü geri. Feyzo elinde bir dürüm ekmekle içeri girdi. Mahmudo'nun yüzüne hayretle baktı.

"Beyim noldu, rengin niye kaçmış öyle."

"Hiç bilmiyorum. Herhalde başım ağırıyor biraz."

Feyzo elindeki ekmek dürümünü Mahmudo'ya uzattı.

"Zeyno hanım gönderdi. 'Mısto ağa gelmeden yesin', dedi. 'Yoksa yüreği çekilir yemek zamanına kadar Mahmudo'nun. Yağ iyi gelir', dedi."

Mahmudo dürümü aldi. Zeyno hanım ekmeğin arasına yağ koymuştu.

“Feyzo, bu Zeyno hanım kim?”

“Ağamın karısı.”

“Hangi karısı?”

“Üçüncü.”

Sustular. Mahmudo bir iki diş aldı, dürümü Feyzo’ya uzattı. Feyzo dürümü aldığı gibi sobanın arkasına geçti, şapırtıyla yemeye başladı. Mahmudo bir zaman gezindi odanın içinde. Zeyno hanımı düşündü. “Ula bu ağalara da hiç akıl ermiyor. Eğer Zeyno hanım kapıdan bakansa yazık karıya. Hiç adam o güzelliğin üstüne evlenir mi?” diye geçirdi içinden. Hazel’iyle kıyasladı Zeyno hanımı.

“Hezal’ın saçının bir teline kurban ederim onu.”

Daldırmış yüksek sesle konuşmuştu.

Feyzo:

“Buyur beyim.”

Mahmudo kendine geldi hemen. Utandı, kızardı.

“Hiç Feyzo,” dedi.

Pencereye gitti Mahmudo. Çöplükte bir yığın tavuk, bir de iri bir horoz çöpleniyordu. Horoz durmadan tavuklara saldırıyordu. Çöplüğe bakarken daldı. Şimdi Aladağlar’ın ardındaydı.

XIII

Güneşin ne Aladağlar'dan doğduğu, ne de Kateviler'de battığı belli oldu. Saragöl savruldu o gün. Göz gözü görmedi. Tipi, her yanı yaktı yıktı, düzledi. Saragöl yitip gitti.

Zero şafak kızarmadan kalktı. Tandırı yaktı, sacda çocuklara buğday kavurdu. Yemeyeceğini bile bile bir tas da Hazel'e götürdü. Hazel günlerdir lal olmuştu. Kimseyle konuşmuyor, sönmüş ocağın başında bir yumak olmuş oturuyordu. Bir çaput yığını. Kalkmıyordu, kıpırdamıyordu yerinden. Melle Hako'nun muskası da kâr etmemişti Hazel'e. Canlı olduğuna tek işaret akşam üstleri tipi demeyip soğuk demeyip bacaya çıkarak Aladağlar'ı gözlemesiydi. Ölen adamı gözlemek? Boş bir umuttu köylülerce. Boş da olsa, umuttu ya!

Zero kavurga tasını Hazel'in yanına koydu. Hazel aldırmadı bile. Başını karnına sokmuş duruyordu ocağın başında. Zero bir süre seyretti Hazel'i. Yerden bir yırtık hasır alıp örttü sırtını. Sonra da çıkıp gitti. Alışmıştı buna.

Fadıl, Resul ağanın mallarını suladı, alaf[1] verdi. Atları tımar etti, altlarını fışkıladı. Ahırların sıcağında hayvanların hışırtıyla alaf yemelerini seyretti bir zaman. İmrendi öküzlere, atlara. "Hayvan olmak varmış bu puşt dünyada. Ama biz yanlış gelmişiz." Kınalı öküzün yerinde olmayı istedi. Üç bin vereceklerdi fiyatına. Resul ağa da: "Kınalı öküz evimin direğidir, onu değil üç bine, bir oğula bile değişmem," diyecekti. O da boyunduruğa saldıracak, en ağır yükleri sırtına bir sopa bile vurdurmadan çekip götürecekti. Ağa her ahıra gelişinde: "Kuro, kınalı öküzün otunu bol ver, tımar et," diyecekti. "He ula, bir kınalı öküz bile olamadık bu zalim dünyada," diye konuştu. Gitti, kınalı öküzün karnına bir tekme savurdu. Vurmasıyla dalgınlıktan uyanması bir oldu. Sağına soluna baktı. Hayvanlar yemlerini bitirmiş, kimi yatmış, kimi de geviş getiriyordu. Karanlık çoktan basmıştı. Papağını başına geçirdi, kapıları dikkatlice kapadı, çıktı. Resul ağanın

1 Alaf: Yem.

kalağından[1] iki tezek aldı gizlice: Tezekleri ceketinin altına soktu, yürüdü. Köy baştan başa kara bulanmıştı. Köyün içinde in cin top oynuyordu. Her zamanki gibi önce Hazel'e uğradı. Kapısı açıktı Hazel'in. Karanlıkta çırayı aradı bir zaman. Buldu, yaktı. Hazel her zamanki gibi sönmüş ocağın başında büzülmüş oturuyordu. Fadıl çaldığı tezekleri çıkardı koynundan. Sonra ocağı yaktı. Sonra da geçip Hazel'in karşısına oturdu. Çok geçmeden ocağın alevleri Hazel'in donmuş gözlerinde oynaşmaya başladı. Yüzü bembeyazdı. Fadıl cebinden bir buğday ekmeği çıkardı. Ocakta ısıttı ekmeği. Böldü, yarısını Hazel'e uzattı. Çaput yığını canlandı, bir kol uzanıp yarım ekmeği aldı. Gene her zamanki gibi "Sağ ol Fadıl kardaş," dedi. Ağır ağır geveleye geveleye, ekmeği yemeye başladı. Fadıl gene her günkü gibi gece gördüğü rüyasını anlattı. "Bacı, düneyin geceki düşüm bir alamet bir şeydi. Mahmudo büyük bir döşeğin üstüne oturmuş. Tüfingı başucunda asılı. Cemaat dört yanını sarmış. Mahmudo anlatıyor, onlar dinliyor. Ben de kapının önünde ayakta duruyorum. Beni gördü birden. Çağırdı, yanına oturttu. Cemaata da: 'İşte benim kan kardaşım Fadıl bu gördüğünüz adam,' dedi. Seni sordu. Anlattım. Kaşlarını çattı, düşündü bir zaman. Sonra da: 'Fadıl, de Hezal'ım biraz daha sabretsin, Aladağlar'a ilk alacalık düştü mü ordayım,' dedi. İşte tam o zaman Zero kaldırdı beni. Valla Mahmudo ölmedi. Aştı Aladağlar'ı. Bak göreceksin Hezal bacım." Bu seferkini pek beğendi. "En iyi bugünkü oldu," dedi içinden. Hazel'in inanıp inanmadığını anlayamadı gene. "Haydi kalk yat bacım. Ocak sönmeden gir, yatağını kızdır," dedi, kalktı. Tipi, dışarda bütün hızıyla devam ediyordu. Evinin önünü tipi doldurmuştu. Kar kapıyı boydan boya kaplamıştı. Karı elleriyle temizledi, kapıyı açtı. Ellerine "ohh"laya "ohh"laya girdi içeri. Ev sıcak geldi. Sarı inek yatmış, geviş getiriyordu. Zero, çocuklarla tandıra sallanmışlardı. Birbirlerine sokulmuş, ufalmışlardı. Kuş yavrusuna benziyorlardı. Zero:

"Hele şükür herif. Nasıl oldu da ev aklına geldi. Neredesin? Açlıktan kırıldık." Fadıl aldırmadı.

1 Kalak: Tezek yığını.

“Ula piçler hele bana da bir yer açın, soğuktan elim ayağım dondu. Uuuuyy, hiç böyle de tipi mi ola,” dedi.

Çocuklar yer açtılar babalarına. Tandıra girdi, ayaklarını salladı aşağı. Zero kalktı, kirli bir peşgun getirdi, tandırın üstüne koydu. Sonra da belinden kirli bir anahtar açtı, gidip eski bir sandıktan dört tane arpa ekmeği çıkardı. Ekmekleri peşgunun üstüne koyduktan sonra:

“Ula dığalar[1] hele bana da bir yer açın, ha ha sığışın biraz,” dedi.

Zorla sığıştı çocukların arasına. Çocuklar ekmeğe saldırdılar. Fadıl iki elini peşgunun üstüne kapatarak engel oldu.

“Durun sıpalar. Bilin bakayım ne getirdim size?”

En küçük kızı Meyro:

“Torak getirdin babo,” dedi.

Fadıl şaşırdı:

“Vay it eniği, vay. Ne bildin kız?”

Büyük oğlu Reco:

“Ey babo bunu bilmeyecek ne var. Sen bugüne kadar toraktan başka ne getirdin ki!”

Fadıl kızardı. Eli koynunda bekledi bir zaman. Sonra koynundan bir kirli çaputa sarılı bir toprak torak çıkardı, peşgunun üstüne koydu. Çocuklar saldırdılar. Zero nefretle baktı Fadıl’a:

“Utan herif, utan. Bak sakalına kır düştü de hâlâ utanmıyorsun hırsızlık etmeye. Ediyorsun bari büyük bir şey çal. Nedir bu? Utan utan,” dedi.

Fadıl:

“Dırlama kancık, beğenmedinse yeme.”

Zero arpa ekmeğinin arasına torak doldurdu. Kısa bir zamanda çocuklar sofrada ne var ne yok silip süpürdüler. Meyro ağzını bir iki yaladıktan sonra:

“Baba, anam sana bir kazan su koydu tandıra,” dedi.

---

1 Dığa (Ermenice): Çocuk.

Reşo tandırın içinde bir tekme savurdu Meyro'nun ayağına. Meyro vuranı ararken de gözünü ağarttı. Meyro kusurunu anladı, utandı, başını eğdi. Kısık bir sesle:

"Erişikten[1] dedim baba," dedi.

Çocuklar gülüştüler. Meyro da güldü.

Zero:

"De haydin, yeter hırıldaştığınız. Kalkın geberin yatın. Sabah size kavurga kavuracağım."

Sözünü bitirmeden kalktı. Kirli bir döşek getirdi köşeden. Sonra da bir yorgan attı döşeğin üstüne. Kirli, yırtık, sararmış bir yorgan.

"Haydin, kim çabuk yatarsa, sabah en çok kavurgayı ona vereceğim." Çocuklar üstlü başlı doluştular yatağa. Sindiler yorganın altına. Zero tandırın üstündeki çuvalı da örttü çocukların üstlerine. Sonra da dört bir yanlarını bastırdı. Fadıl tandıra sallanmış sigara içiyordu. Zero bir döşekle kirli bir yorgan da kendileri için serdi. Çocukların uzağına, köşeye. Sarı ineğin yanından kirli bir sandık tahtası getirdi. Usulca:

"De kalk yat. Bunu tandırın üstüne örtecem. Örteyim ki su sabaha kadar soğumasın."

Fadıl ayaklarını tandırdan çekti. Tandırın içinde bir kazan su parıldıyordu. Zero tahtayı örttü. Fadıl'la göz göze geldiler. Fadıl göz kırptı. Zero kızardı, başını eğdi. Sonra gidip yorganı iyice çocukların başına çekti. Reşo horluyordu bile. Fadıl çırayı üfledi. Soyunmadan girdiler yatağa.

Zero:

"Uyy, dondum. Hiç böyle de soğuk ola?" dedi fısıltıyla.

"Yavaş dırla kancık, uşaklar uyanacak"

Isınmak bahanesiyle sarıldılar birbirlerine. Fadıl soludu. Elini Zero'nun aşağılarına kaydırdı. Zero itti Fadıl'ın elini. Soluyarak:

"Patladın mı? Hele biraz dur. Uşaklar yatmamıştır belki."

Fadıl aldırmadı. Çok geçmeden Zero da koyverdi kendini. Açlık, yokluk, zalimlik dünyasından başka bir dünyadaydılar. Yanlarındaki yataktan üç küçük başın kalktığını görecek halleri yoktu artık. Dışarda tipi uluyordu.

---

1 Erişikten: Şakadan.

XIV

Büyük bir dere. Mahmudo derenin yamacında. Yukarı tırmanıyor. Derenin dibinde üç jandarma. Üç kayanın dibinde yatmışlar ayrı ayrı. Mahmudo emekliyor. İki dizinden kan akıyor. Üstü başı paramparça. Jandarmalar tüfeklerini doldurup nişan alıyorlar Mahmudo'ya, Mahmudo dikeldi. Titredi. Tekrar kapaklandı yere. Davrandı kalkmaya, kalkamadı. Jandarmalar:

"Teslim ol Mahmudo, teslim ol. Artık kurtulamazsın elimizden."

Sonra da fısıldaştılar birbirlerine:

"İtoğliti bir elimize geçirelim de parçalayalım."

Tekrar bağırdılar:

"Teslim ol Mahmudo. Hükümetin, kanunun önünden kurtulamazsın."

Mahmudo dinlemedi. Tırmanmaya başladı. Yamaç çıplak. Yamaç bıçak gibi taşlarla dolu. Mahmudo'nun elleri parça parça. Gözleri iri iri. Tırnaklar yuvasından çıkmış, parmaklarının ucunda sallanıyor Önünde, küçük bir kaya var. Bir yetişse onun arkasına! Jandarmalar durmadan ateş ediyorlar. Bir kurşun daha saplandı bacağına Mahmudo'nun. Bacak bir iki titredi, öldü. Sonra koptu aşağılara yuvarlandı. Geldi, jandarmanın birinin önünde durdu. Bu sefer jandarmalar üçü birden ateş ettiler. Bu sefer sağ kolu koptu Mahmudo'nun. Yuvarlandı ikinci jandarmanın önünde durdu. Jandarmalar tekrar ateş ettiler. Sol kolu da koptu. Kopan kol yuvarlana yuvarlana geldi, üçüncü jandarmanın önünde durdu. Jandarmalar tekrar ateş ettiler. Bütün kurşunlar vücuduna saplandı Mahmudo'nun. Bu sefer de vücudu yuvarlandı aşağı. Geldi jandarmaların önünde durdu. Yalvaran gözlerle baktı jandarmalara. Birinci jandarma kalktı sipere yattığı taşın arkasından. Süngüsünü çıkarıp tüfeğine taktı. Ve süngüyü Mahmudo'nun yalvaran gözüne sapladı bütün gücüyle.

Hazel:

"Mahmudooo!" diyerek sıçradı yataktan.

Yorganı ağzına sokarak ağladı bir zaman. Dışarıda tipi bütün gücüyle devam ediyordu. Kapıyı kapatmayı unutmuştu akşamdan. Gece tipi kapıyı açmış, bütün karı evin içine doldurmuştu. Hazel kalktı. İçeri dolan karı temizledi. Tırnaklarının ucu sızladı. Ellerini koynuna soktu. Gözlerinden yaşlar boşanıyordu. "Öldü Mahmudom öldü! Fadıl kardaş beni kandırıyon. Öldü Mahmudom. Benim sebebime öldü." Ağladı, dolaştı evin içinde. Elleri, içi sızım sızım sızlıyordu. Çırayı ocağın üstüne koydu. Fadıl'ın getirdiği öbür tezeği koydu ocağa, ateşledi. Kalktı, yorganı sırtına aldı. Titriyordu. Deliler gibi sağa sola koştu evin içinde. İçi ısınmıyordu. "Bir keçim olaydı hiç değilse. Bir tek keçim. Ona sarılır ısınırdım geceleri. O da yok. Yok, yok, yok." Dolaştı, dolaştı, ta ocak kızıl bir aleve bürünene kadar. Geldi ocağın başına oturdu. Önünü açtı. Ayaklarını, ellerini ısıttı. Sonra da gömleğini açıp karnını verdi kızıl aleve. Bir tatlılık doldu içine. Yorganı iyice sardı sırtına. Daldı. Ağzından fısıltılı kelimeler döküldü közün üstüne. Çaresiz, yılgın. "Öldürdüler Mahmudomu! Ya cendırmeler öldürdü, ya da Aladağlar. Viran olası, ot bitmiyesi zalim Aladağlar. Bu kaçıncı düştür ki öldüğünü görüyorum Mahmudomun. Biri yalan, beşi yalan, onu yalan, hepsi de mi yalan? Hiç ölmediğini gördüm mü düşümde? Görmedim. Çünkü öldü o!"

Birden, karnında küçük bir kıpırdanma hissetti, irkildi. İki elini de usulca karnına koydu. Bekledi. Başını karnına yaklaştırdı. Kapı ardından, içeride konuşulanları dinliyordu sanki. Gözleri kırpış kırpıştı. Bir kıpırtı daha. İçi gıdıklandı. Bir tatlı, bir hoş gıdıklanma. Gözleri iri iri oldu. Ağzı açıldı. "Yoksa... Yoksa... Çocuğum mu olacak?" diye bağırdı. Kalktı. Bacanın altına gitti. Gözünde iki ufak damla belirdi. Durdu, uzun, kara kirpiklerinin arasında. Umut gibi iki damla. Ellerini kaldırdı tipili göğe: "Çok şükür verdiğine. Birini aldınsa birini verdin. Sağ ol." Elleri havada kaldı. Yorgan ayaklarının üstüne düştü. Eğildi aldı yorganı. Karnına bastırdı. "Aman küçük Mahmudom üşür," dedi. Gözleri ışıldadı, büyüdü büyüdü.

Bir türkü tutturdu. Halay türküsü. Attı yorganı, başladı oynamaya. Oynadı, oynadı. Yüzü, gözü tere batıncaya kadar, "Ya uşağım düşerse!" diye korktu. Gitti sönmüş ocağın başına oturdu. Bir iki de-

rinden nefeslendi. "Bir sabah ola, Zero bacıya haber verem, onlar da sevine. Ne bileydim çocuklu olduğumu? Başçavuş dövdü de adetten kesildim sandım. Ne bileydim." Kalktı gelinlik sandığını açtı. Kara bir çaputa sarılı Mahmudo'nun verdiği parayı çıkardı. Yedi tane onluk öylece duruyordu. İç içe. Dört tanesini aldı, yastığının altına koydu. Diğer üçünü tekrar sardı çaputa. Sandığa koyarken: "Bu da küçük Mahmudo'nun" dedi. Geldi tekrar ocağın başına oturdu. Bir türkü tutturdu. Sesi kısık ve içliydi. Bir eşkıya türküsü. Kalktı köşeden süpürgeyi aldı. Odayı süpürdü birkaç kere. Süpürdükçe toprak çıktı yerden. Hem türkü söyledi, hem süpürdü. Sonra sandığın üstündeki yırtık hasırı aldı, ocağın yanına serdi. Oturdu hasırın üstüne, gözlerini sürmeledi. Uzun kirpikli, kara gözlerini. Sonra yatağına girdi, iki elini de karnının üstüne koydu yavaşça. Uyudu. Saragöl tipide savruluyordu.

Hazel gün ışımadan kalktı. Yatağını topladı. Gece içeri dolan karlar evi ıslatmıştı. Ocağın külünü serdi yaşın üstüne. Çiğnedi ayaklarıyla. Sandığın yerini değiştirdi. Yatağını sandığın üstüne koydu. Mahmudo'nun duvardaki askerlik resmini indirdi, camını sildi, öptü, tekrar astı yerine. Süpürgeyle duvarların örümceğini temizledi sızlana sızlana. Geleceğini düşündü. Küçük Mahmudo'su büyüyecek, jandarmalardan ya da Aladağlar'dan hayfını[1] alacaktı babasının. Sonra uzun bir türküye başladı. Zero'nun bir tas kavurgayla eşikte donup kaldığını görmüyordu bile.

"Uuuy, ano. Eğer bu Hezal aklını oynatmamışsa bütün köylünün boku babamın ağzına," dedi içinden. İkirciklendi. Korktu. Sessizce kapıda kayboldu. Eteğini yellendire yellendire eve yollandı. Tipi, köyü kasıp kavuruyordu. Eve gelir gelmez Reco'yu babasına yolladı.

"Ula git, babana de, acele gelsin eve. Anan çağırıyor de. 'Ne edecek,' diye sorarsa, 'bilmiyorum,' de. Aha buraya tükürüyorum. İstersen geç git," dedi.

Yere tükürdü. Reco, kel kalma korkusuyla bir anda kapıda kayboldu.

1 Hayf: İntikam.

Çok geçmeden Fadıl'la nefes nefese girdiler eve.

Fadıl:

"Hayırdır karı, ne oldu?"

Zero, Fadıl'ı sarı ineğin yanına götürdü. Çocukların duyamayacağı bir sesle olup bitenleri anlattı. Fadıl bir sigara sardı. Başını kaşıdı.

"Türkü söylemek neyine Hezal'ın," dedi fısıltıyla.

"Ben hele gidip bir bakayım. Kimseye bir şey söyleme," dedi çıktı Fadıl.

Çocuklar analarının başını sardılar. Kötü bir şey olduğunu sezdiler. Korktular. Zero, başına topladı çocuklarını. Yavrularını helhelden[1] koruyan anaç bir tavuğa benziyordu.

"Korkmayın, bir şey yok," dedi sessizce.

Fadıl Hazel'in kapısını açtığında donup kaldı olduğu yerde. Hazel sanki düğündeymiş gibi koçeri çekiyordu. Halay türküsünün temposuna uymuş, oynuyordu evin içinde. Alnında terler birikmiş, kendinden geçmişti. Fadıl içinden: "Hey vah, fakir bacım benim. Mahmudo'nun yüzünden aklını oynattı. Hey vah ki, hey vah!" dedi. Derinden iç geçirdi. Yüreğinin başı yandı sanki. Yavaşça yaklaştı Hazel'e.

"Hezal bacım, kendine gel hele. Sana ne oldu böyle?"

Hazel durdu. Fadıl'ı karşısında görünce iyice şaşırdı. Utandı, kızardı. Yaşmak aldı.

"Kusura kalma Fadıl kardaş. Geldiğini hiç duymamıştım. Yoksa senin yanında hiç oynar mıyım?"

"Kusuru musuru yok bacım. Hayrola ne duydun?"

"Hayırdır Fadıl kardaş."

"Mahmudo'dan haber mi geldi yoksa?"

Hazel boynunu büktü, bir mahzunluk çöktü parlayan gözlerine.

"Yok Fadıl kardaş."

---

1 Helhel: Kartal.

“Ey, peki, hayır olan ne?”

“Sana demem Fadıl kardaş, sen Zero’yu yolla.”

Fadıl bir “cık, cık” etti, başını salladı, kapıya döndü.

“Hele az dur Fadıl kardaş,” dedi Hazel Fadıl’ın arkasından.

Fadıl durdu. Hazel koşarak gitti, yastığın altına koyduğu paraları aldı.

“Aha, bu paraları al Fadıl kardaş. Bizim köyden, bulamazsan başka köyden bana, kendine un, torak al. Yetmezse gene vereyim,” dedi.

Fadıl parayı aldı. Elinde evirdi çevirdi. İyice şaşırdı.

“Bu parayı nerden buldun bacım?”

“Mahmudo Aladağlar’a gitmeden vermişti lazım olur diye.”

“Ey, peki paran vardı, bugüne kadar bu azap neyeydi bacım? Bak açlıktan bir deri bir kemik kaldın.”

“Ne bileyim Fadıl Kardaş, ne bileyim işte.”

“Peki peki, dediklerini alırım.”

“Kendinize de al e mi?”

“Sağ ol bacım, sağ ol alırım. Ben şimdi gidip Zero’yu yollayayım.”

Aceleyle çıktı. Sevinse miydi, üzülse miydi bilmiyordu.

O gün, Hazel’in Mahmudo’dan yüklü[1] kaldığını bütün köy duydu.

1 Yüklü: Hamile

XV

"Eh, Aladağlar'ın böğrü delindi. Artık baharın götü açıldı demektir. Bugün sabah sana da dağlar görünür Mahmudo," dedi Mısto ağa.

"Kısmetse beyim. Hele bir bahar gelsin. Bakalım hele. Bakalım ki gün doğmadan neler doğacak."

"Doğru oğlum, doğru. Dünya işi bu. Belli olmaz hiç."

Köylüler artık geceleri gelmiyorlardı. Aladağlar'da her şey gibi söz de tükenmişti artık. Konuşulanlar, o gün olanlardı. Onlar da yel önü gibi çabuk tükenip gidiyordu. Umut Aladağlar'a düşecek alacalığa kalmıştı. Aladağ köylerinde, doruğundaydı yoksulluk. Mahmudo bir kış boyu sigaraya alıştı, omuzunda ağanın paltosu, çöplük üstlerinde sigara tüttürdü durdu köylülerle. Şişmanladı, bıyıkları uzadı. Mısto ağa da geceleri tespihini tokurdattı, sarı Muş tütünü sardı. Yatma zamanı gelince de burnundan soluya soluya küçük karının kapısını çaldı durdu. Mısto ağa Mahmudo'nun daldığını görünce:

"Canını sıkma oğul, az kaldı. İki gün sonra yanına Tefo'yu, İzo'yu, Cımşido'yu alır, gider gelinimi bir gecede alır gelirsiniz, tamam."

Birden hatırladı, kapının önünde duran Feyzo'ya:

"Kuro Feyzo, sabah erkenden kalk, İzogile, Tefogile, Cımşidogile yağ, bir de un götür. Öyle götür ki, köylüler görmesin, iştahları kabarır sonra."

Tabakasını çıkardı, kalın bir sigara sardı. Sonra da tabakayı Mahmudo'ya uzattı.

"Gelinimi getirdikten sonra daha kolay. Katarım İzo'yu, Tefo'yu, bir de Cımşido'yu yanına, tamam. Gece eve, gündüz dağlara. Nam salarsın Aladağlar'a."

Mahmudo sigarasından derin bir nefes çektikten sonra:

"Haklısın, beyim. Haklısın ama, kalabalık dağda daha kötüdür. Yeri tez belli olur. Saklanması zordur. Ne bileyim kalabalık iyi değildir."

"Düşündüğüne bak hele. Ula oğlum, eşkıya yalnız olur mu hiç? Yalnızlık tek Allah'a mahsustur. Yanında ne kadar adam olursa o ka-

dar iyidir. Tek adam yol mu kesebilir, ot mu yakabilir, vurgun mu vurabilir? Dedim ya, yalnızlık tek o yaradana mahsustur. De ki, bir dağda etrafınız sarıldı. Eğer cendırme senin tek olduğunu anlarsa işin tamam. Ama beş on tüfink birden gülle yağdırırsa cendırmenin üstüne, o da çekinir. Çünkü o da can. Ya Mahmudo, ben ne eşkıyalar gördüm. Sen daha gençsin, tecrübesizsin. Leto on atlıynan gezerdi."

Mahmudo dayanamadı:

"Ey, doğrusun. Ama noldu Leto'nun sonu? Kendi adamı kalleşlik etti."

"O Leto'nun ahmaklığından. Adamlarını seçemedi. Beş aşirete birden yaslandı. Hiç aşiretler birbirini çeker mi? Çekmez. Leto'nun yanında her aşiretten adam vardı. Brüki vardı, Heyderanlı vardı, Hesenanlı vardı, Spikı vardı. Ne bileyim vardı da vardı. Hiçbir Rus, bir Arap, bir Alaman, bir Acem bir araya gelebilir mi? Gelemez değil mi?"

Mahmudo başıyla tasdik etti Mısto ağayı.

"İşte bizim aşiretler de aynıdır. Leto'nun ahmaklığı bu sebepten işte. Ama bizim Tefo, Cımşido bizim aşiretten. Yalnız İzo bizim aşiretten değil. Zati onu da ağası köyünden kovaladı bundan birkaç yıl önce. Şimdi İzo kendi aşiretine düşman. O da bizim aşiretten sayılır artık. Şimdi anladın mı dediklerimi?"

Mahmudo başı önünde:

"Haklısın beyim, anladım."

"Neyse oğlum, hele bir bahar gelsin, dalı kolay. –Köstekli saatini çıkardı, baktı– Ohoo gece yarı olmuş. Konuşmaya daldık da zamanın geçtiğini unuttuk. Eh, haydi Allah rahatlık versin," dedi, kalktı.

Tespihini, kehribar ağızlığını, tabakasını cebine koydu. Karnını kaşıya kaşıya çıktı odadan. Mahmudo kapıya kadar uğurladı Mısto ağayı. Mısto ağa çıktıktan sonra Feyzo:

"Beyim ben de gidip itleri açayım. Sonra gelirim," dedi o da çıktı.

Mahmudo, Feyzo gelinceye kadar odanın içinde dolaştı. Hazel'i düşündü. Her gece düşünde gördüğü Hazel'ini. Bir sigara sardı. Feyzo girdi içeri. Feyzo aylardır dert ortağıydı Mahmudo'nun. İçli dışlı olmuşlardı. Her gece Mısto ağa ev tarafına gittikten sonra, oturup dert-

leşiyorlardı. Feyzo küçükken ölmüş anası babası. İkisini de hatırlamıyordu. Bildiği, aklı kestiği günden bu yana Mısto ağanın kapısında hizmetkâr olduğuydu. Nüfusta kaydı olmadığı için askere de gitmemişti. Mısto ağa öyle istemişti nedense. Yaşını bilmiyordu. Büyük küçük herkes onu Feyzo diye çağırırdı. Ağaya çalışır, ağanın kapısında yer içer, geceleri de ahırda yatardı. Gözü, Zero'ya düşmüştü. Yıllardır herkesten saklardı bu sırrını. En son Mahmudo'ya açmıştı derdini. Mahmudo da ağaya. Mısto ağa: "Hele evlenme vaktine var Feyzo'nun. O daha dünkü uşak. Karı kadri ne bilir?" demiş geçiştirmişti meseleyi. Feyzo da umudunu "karı kadri" bileceği güne bağlamıştı. Şimdi sobanın yanında durmuş Mahmudo'ya bakıyordu. Elinde bir dürüm ekmek vardı gene. Mahmudo, Feyzo'nun elindeki dürümü gördü.

"Zeyno hanım mı yolladı gene?" diye sordu.

"He," dedi Feyzo gülerek.

Mahmudo Feyzo'nun gülmesine bir anlam veremedi.

"Niye güldün Feyzo?"

"Hiç beyim, aklıma başka bir şey geldi de."

Feyzo dürümü Mahmudo'ya uzattı. Mahmudo:

"Yau, bu karı benden ne istiyor?"

"İşte demin senin bu saflığına güldüm beyim. Kusura kalma ama, hâlâ anlamadın mı Zeyno hanımın senden ne istediğini?"

Mahmudo:

"Yoook," dedi.

"Öyleyse anlatayım, Zeyno hanımın senden ne istediğini."

Oturdu Mahmudo'nun yanına. Bir sigara sardı. Sonra:

"Zeyno hanım sana sebep ölüyor, dedi. Yanıyor tutuşuyor. Senin derdinden yemeden içmeden kesildi. Ev tarafında beni tek buldu mu hep seni soruyor. Ben de, Mahmudo'nun gözü de sana düşmüş, diyorum. Biliyorum senin gözün Aladağlar'ın dalında. Ama ne edeyim, Zeyno hanıma çok üzülüyorum. Fakir, bahtsız karı Zeyno hanım. Ağa bu yeni karıyı almadan evvel paltoyu hep Zeyno hanımın odasına asardı."

Mahmudo sözünü kesti Feyzo'nun:

"Paltoyu onun odasına asmak ne demek?"

Feyzo hafifçe tebessüm etti:

"Yani o demek ki, bu gece senin odanda yatacağım. Öyleydi de. Hep Zeyno hanımın odasında yatardı. O zaman da öbür karıları çırpınıp dururlardı. Kimi kömde çobana, kimi de çayırda Saragöl ırgatına uçkur açardı. O zaman hanım Zeyno hanımdı. Ema şimdi? Şimdi de palto her gece yeni karının odasına asılıyor. Ema Zeyno hanım ağanın öbür karıları gibi akılsız değil. Zeyno hanım ne çobana yüz verdi, ne de Saragöl ırgatına. Sana yandı o kadar. Öyle yanıyor ki sorma. Alav düşmüş içine seni gördüğü günden bu yana. Bir alav ki, Aladağlar'a düşse, Aladağlar yanar, bir günde kül olur."

Mahmudo gülümsedi:

"Peki, diyek Zeyno hanım haklı. Ey, peki, benim evli olduğumu bilmiyor mu?"

"Biliyor."

"Ey, daha benden ne umuyor?"

"Çok cahalsın beyim," dedi Feyzo. "Ne umacak senden? Koynuna girmeyi umuyor. Ey, koynuna girmekle senin karını elinden alacak değil ya!"

Mahmudo düşündü. Bir sigara sardı:

"Olmaz Feyzo," dedi. "Hezal'ın düşüne girer. Hezal o zaman da kendini asar. Ben de Hezal'sız ha varım, ha yokum."

"Valla sen bilirsin beyim. Ben sana olanı dedim."

Mahmudo konuyu değiştirmek istedi:

"Yau hele onu boş ver. Ne olacaksa olur. Kancık yalanmasa, köpek dolanmaz. Günahı boynuna. Benim dediğim o değil. Benim diyeceğim o ki, bu Mısto ağa gerçekten bu İzo'yu, Tefo'yu, Cımşido'yu çok mu seviyor?"

Feyzo başını iki yana salladı.

"Hıh, Mısto ağa mı seviyor onları? Mısto ağa bu dünyada iki şeyi

sever; bir malı, iki uçkurunu. O her şeyi bunlara göre sever. Benim ömrüm geçti onun kapısında. O bana 'hele uşak' diyor ama, koy desin. Bak saçıma kır düştü. Onu söyleten dedesi Muso Paşa. Ben babamın adını bile bilmirim. Ne edersin puşt dünya. Ama onun felini[1] anlamak zordur. Cendırme onu dostu bilir. Eşkıya da Mısto ağayı dostu bilir. Irgat dost bilir onu, çoban dost bilir onu. Sayarlar öyle. Ne bilsinler. Herkesin yüzüne güler işi düşende. Kaz gelen yerden, Mısto ağa tavuk esirgemez. Ama işi düşmeden işi düşenin hali haraptır. Ahh, sen bir Çoban Agit'in başına getirdiklerini bir bilecen ki, o zaman anlayasın Mısto ağanın zalimliğini. Çoban Agit aynı benim gibi doğdu büyüdü. Mısto ağanın kapısında çobandı. Ama nasıl çoban? Çobanların padişahı. Onun gibi kaval çalan daha dünya yüzüne gelmedi. Ben Çoban Agit'in gençliğinde bir parça uşaktım. O zaman Mısto ağanın danalarını otarırdım. Diyorlar ki, Çoban Agit kaval çalanda koyunlar ağlarmış. Herif tam kırk yıl çobanlık etti Mısto ağanın kapısında. Tam kırk yıl Mısto ağanın koyununun dalına dolandı. Hem de boğaz tokluğuna. Yaz demedi, kış demedi çobanlık etti. Onun zamanında koyun hastalık nedir bilmezdi. Tanımadığı ot yoktu. Her otun dilinden anlardı Çoban Agit. Onun zamanında ağanın koyunları hep ikiz doğururdu. Şimdi ağanın bu sürülerinin hepsinin ebesi Çoban Agit'tir. Kuzulama zamanında aylarca indirmezdi sürüyü Aladağlar'dan. Dönende de bir sürü yerine, iki sürüylen inerdi Aladağlar'dan. O zamanda Çoban Agit, Mısto ağanın göz bebeğiydi. Mısto ağa 'kardaşım' derdi Çoban Agit'e. Her şey gibi zamanla Çoban Agit de ihtiyarladı. Koyunun dalından gidemez oldu. Dağ havası dokunur oldu. Bir gün de yardımcıları Çoban Agit'i kucaklarında getirdiler dağdan. Ağır hastaydı. Mısto ağa kardaşını ahıra attırdı. Üstüne bir keçe attılar o kadar. Ne şeyhe götürdüler, ne başka bir yere. Çoban Agit, o haliyle gene çobanlara sürünün halını sorar, 'bugün sürüyü Buzoluğa, yok bugün Sallıgöze'ye götürün' diye nasihat ederdi. Sonra dilden düştü Çoban Agit. Aylarca işaretlerle konuştu yanına gidenlerle. Mısto ağa bir defa olsun uğramadı yanına. Vebali, günahı boynuna. Mısto ağa bir gün de şimdi baş çobanı olan Kor Reco'yu

1 Felini: Numarasını.

çağırmış yanına. 'Git gebert o kalığı[1]. Bundan sonra baş çobanım sensin' demiş. Kor Reco sonradan anlatmış öbür çobanlara. 'Ema ben ağanın sözüne kanıp öldürmedim Çoban Agit'i' demiş. Demiş ama, Çoban Agit öldüğünde yüzü mosmor olmuştu. Köyün içinde 'Çoban Agit eceliyle ölseydi yüzü ap-ak olurdu. Mübarek adamdı. Karıncayı bile incitmedi. Hem çobanlık peygamber zenaati,' diye söylenti de çıktı. Çıktı ema, Mısto ağanın korkusundan fazla yayılamadı. Ya, Mahmudo beyim, işte böyle bu hekat[2]. Sen bunun ne hin oğli hin olduğunu bilmezsin. Sana hep, 'Oğlum Mahmudo' dedikçe, benim için 'cızzzz' ediyor. Ediyor ama, elden ne gelir? Hiç. O ağa, ben hizmetkâr. Kendini kolla o zalimin şerrinden. Başına bir iş getirirse kıyamete kadar yanarım."

Sustu. Derinden iç geçirdi. Kalın bir sigara sardı. Yaktı, tütüne boğuldu. Dizlerini büktü, ufaldı. Mahmudo gözlerini kıstı, bir zaman düşündü. Geçten geç:

"Merak etme Feyzo kardaş, ben Çoban Agit değilim. Bana Mahmudo demişler. Bir kalleşlik etsin, burnundan getiririm Mısto ağanın."

"Orası öyle beyim. Dediğim tedbirli olasın."

"Yook, ben de işkilleniyorum ama, bu kırbozun[3] bu kadar zalim olduğunu düşünmemiştim hiç. Bana bunları anlattığın çok iyi oldu. İyiliğini hiçbir zaman unutmayacağım Feyzo kardaş."

Feyzo:

"Sen sağ ol yeter beyim," dedi. "Senden tek istediğim, bu anlattıklarımı o zalim duymaya. Ne bileyim, yerin kulağı deliktir, diyorlar."

"Merak etme Feyzo, biz kardaşız."

"Eh, artık bana müsaade beyim, geç oldu. Sabah erken kalkmak lazım. Sana Allah rahatlık vere," dedi başı önünde çıkarken.

"Sana da," dedi Mahmudo.

---

1 Kalık: İhtiyar.

2 Hekat: Hikâye.

3 Kırboz: Saçına ak düşmüş.

Yalnız kaldıktan sonra bir zaman dolaştı odanın içinde. Çoban Agit'i, Hazel'i, Zeyno hanımı, Mısto ağayı düşündü. Soyundu, yatağına girdi. Yarı uykuluyken ince bir gürleme işitti. Aladağlar'dan tarafta. Gözleri açıldı, yeniden kapandı. Lambayı söndürmeyi unuttu. Cama tek tük yağmur damlaları düşüyordu.

***

Kapıdan yana döndü Zeyno hanım. Gözü kilitsiz kapısında kaldı. Umut eski bir türkü. Yıllarca evvel çağırıp, şimdi de unuttuğu bir türkü. Çaresizlik Aladağlar. Hırsla attı yorganı üstünden. Güllü donu apak. Kalktı yataktan. Ayakları çıplak hasıra bastı. Hasır soğuk. Dolaştı soğuk hasırın üstünde. Soğuk şerbet oldu. İçine doldu. Doldukça yürüdü. Bir it uludu karanlığa. Durdu Zeyno hanım. Memelerinin ucu titredi. Sonra bacaklarına indi. Ilık, iç kaynatan. Kapı açılmadı gene. "Kaç gecedir ki hep aynı düş," dedi soluklar arasında. Lambayı yaktı. Oda sarı ışığa bulandı. Perdesiz pencere Aladağlar'a açıldı boydan boya. Diri memelerini tuttu avuçlarında. Mahmudo'yu düşledi. Kara saçlarını yüzüne dağıttı oba çadırı gibi.

Yere attığı entarisine uzandı eli. Küçük bir ayna çıkardı cebinden. Pembe yüzüne baktı. Uzun kirpikleri elmacık kemiklerini yaladı birkaç kere. Pürçeklerini kıvırdı al yanaklarına doğru. Kalın dudakları aralandı aynada. Ayna utandı Zeyno hanımın güzelliğinden. Entarilerini giydi üst üste. Kirmanşah kuşağını beline doladı. Kofisini yan koydu başına. Lambayı söndürdü, çıktı. Umut bir türkü. Türkü dudaklarında oynaştı Zeyno hanımın. Başını göğe kaldırdı. Yağmura gebe kara bulutlara yapıştı kara gözleri. "Sensin umudum, yardım et," dedi yürekten. İki damla yağmur yanaklarında eridi. Köy derin uykularda. Köpekler umutsuz düşlerinde. Ağa çoktan horlamaya başlamış on dörtlüğün kollarında. Hınç, yalın bir hançer gibi şavkılandı Zeyno hanımın gözlerinde. Parmakları yumruk oldu yağmura yüklü kara bulutların altında. Misafir odasından yana yürüdü. Gökten düşen damlalar çoğaldı. Şimşek çaktı. Işık Aladağlar'ı boydan boya yaladı. Zeyno hanım misafir odasının önünde durdu. İkirciklendi. Döndü ondörtlüğün odasına baktı. Eli misafir odasının penceresine uzandı.

Mahmudo'nun uykusu bölündü, pencere dövüldüğünde. Eli duvara asılı tüfeğine gitti.

"Kimdir o!" dedi eli tetikte.

"Aç, benim," diye soludu Zeyno hanım.

Mahmudo duymadı Zeyno hanımın soluklu sesini. Daha bir yaklaştı pencereye. Kofisinden yağmurlar sızan, Kirmanşah kuşaklı Zeyno hanımı seçti şimşek çaktığında. Çoban Agit'in acısı, Hazel'in aşkı, Mısto ağanın evinde yediği ekmek dolandı birbirine. Hazel'in aşkı Çoban Agit'in acısına yenilmedi. Az sonra kapı açıldı. Zeyno hanım karanlığın içine süzüldü. Mahmudo'nun göğsüne yaslandı iri memeleri. Mahmudo Aladağlar'ın doruğu. Doruklar buz.

"Sana geldim Mahmudo, sana. Yanıyorum," dedi göğsü gümbürderken.

"İyi etmedin Zeyno bacı, iyi etmedin," dedi soğuk soğuk.

Vuruldu Zeyno hanım. Kanı çekildi. Kolları düştü Mahmudo'nun boynundan. Umut Murat'ta boğuldu.

"Niye iyi etmedim kurban olduğum. Niye? Benim derdimin bir kırıntısı da mı ulaşmadı sana. Kötü mü ettim sana geldiğime?"

"Kötü ettin ya! Ben Mısto ağanın ekmeğini yiyorum bir kıştır. Onun helalına el atmak yakışır mı bana. Hem bekleyenim var Aladağlar'ın ardında. Gözü yaşlı, yüreği taşlı bir fakir. Bil ki senin küçük bacın. Olmaz Zeyno bacı olmaz," dedi acımaklı.

"Mısto ağa bana er oldu mu ki! Kapımı kimse açmaz aylardır," diye umut aradı Zeyno hanım.

"Merak etme o da bir Allah'ından bulur elbet. Onun da yanına kalmaz. Ne sana ettikleri, ne Feyzo'ya ettikleri, ne de Çoban Agit'e ettikleri. Haydi git odana bacım. Bir gören, bir duyan olur. Ben Aladağlar'ın karı gibiyim. Bugün varım, yarın yokum. Sana yazık olur bacım. Bak dışarda yağmur yağıyor. Sabah Aladağlar gırç[1] tutar belki. Bana da yol görünür. Haydi git bacım. Ne sen beni görmüş ol, ne de ben seni."

1 Gırç: Baharda yağan yağmurlar karı ıslatır. Hava ayaz ettiğinde de kar sertleşir, donar. Atlı geçse üstünden batmaz. Karın bu haline 'gırç' denir.

Büzüldü. Ufaldı Zeyno hanım. Utanç öldürdü kanlı yüzünü. Yüzü ap-ak kesildi. Sessizce çıktı karanlıktan. Kapı ardından kapandı. Durdu eşikte bir zaman. Yağmur damlaları yüzünü yudu. Üşüdü. Ayaklarını sürüye sürüye yürüdü evine doğru. Kirmanşah açıldı belinden. Düşerken ayaklarına dolandı. Kapısını açarken bütün umutları bitti, tükendi.

Yağmur şafak kızarana kadar dövdü Aladağlar'ı. Tan yeri aka dönüşende de gitti bulutlar Acemeli'ne. Günle haberliymiş gibi. Gök duruldu gün doğmadan. Ay soldu Aladağlar'ın üstüne ulaşmadan. Üşüdü ufaldı. Aladağlar ayaza kesti. Güneş, Acemeli'nden uç verdiğinde de gırç tuttu. Bacalar tüttü. Dürüngeler canlandı çok geçmeden.

Feyzo, sobayı yakmadan önce Mahmudo'yu dürtükledi bir iki.

"Kalk beyim. Kalk hele. Kar gırç tutmuş. Bu gece ilk yağmur düşmüş Aladağlar'a."

Mahmudo'nun uykulu gözleri ışıldadı.

"Essah mı Feyzo?"

"Essah ya beyim."

Mahmudo kalktı. Aceleyle giyindi. Dışarı çıktı. Feyzo sobayı yakıyordu. Mahmudo ayaza çıkınca uykudan iyice uyandı. Ayağıyla karı yokladı. Ayağı batmadı karda. Tekmeledi. Kar duymadı bile.

"Tutmuş, tutmuş oğlum," diye Mısto ağanın sesini duydu ardında. Mısto ağa palto omuzunda köyün içinden geliyordu.

"Beli beyim. Kar gırç tutmuş," dedi gözleri ışıl ışıl.

"Tabii tutar," dedi Mısto ağa, "o tutmasın da ben mi tutayım? Bu sabaha kadar yağmur dövdü Aladağlar'ı. Gözüme sabaha kadar uyku girmedi gök gürültüsünden."

Mahmudo, Zeyno hanımı geçirdi aklından. Kızardı. Başını önüne eğdi.

"Hem öyle tutmuş ki üstünden kervan geçse gene de duydum demez," dedi karı iri gövdesiyle yoklarken.

Sustular. Mısto ağa dürüngeye, Mahmudo da Aladağlar'a döndü yüzünü. Alacalık düşmüştü Aladağlar'ın böğrüne. Hazel'i düştü aklına. İnce, sızılı bir hasret saplandı yüreğinin başına.

"Demek bana da yol göründü beyim. Gelinine, 'ölmez sağ kalırsam Aladağlar'a ilk yağmur düştüğü günün akşamı yanındayım,' dedim. Bugün onun da gözü yoldadır. Senin yanında da yüzüm kara ama, çok çekti o fakir de benim yüzümden. Bir gün olsun yüzü gülmedi bu ölümlü dünyada," dedi sesi soluklaşırken.

"İyi olur oğlum, iyi olur. Ne de olsa acının dalı tatlıdır. Artık eşkıya karısı oldu ne de olsa," diye umut verdi Mısto ağa.

"Oldu da iyi mi oldu. Gene yersiz, gene yurtsuz."

"Yok yok," dedi Mısto ağa, "ben ne güneyim. Aha bu köy hep senin. Hele bir sağlığınan git gelinimi getir, ondan ötesi kolay."

Basmaya[1] sepetle bok taşıyan gençten birine bağırdı Mısto ağa:

"Ulyoo, bırak o sepeti burya gel."

Bok taşıyan önünden başını kaldırdı, ağayı gördü. Mısto ağa eliyle gel işareti yaptı. Ula sepeti sırtından yere bıraktı, koştu. Bir eli göğsünde, soluk soluğa durdu ağanın önünde.

"Ula git," dedi Mısto ağa, "bana İzo'yu, Tefo'yu, bir de Cımşido'yu çağır, çabuk gelsinler. Anladın mı?"

"Beli," dedi Ula saygıyla, "anladım beyim. Gidip İzo dayıya, Tefo'ya, bir de Cımşido'ya diyecem ki: Ağa acele sizi çağırıyor."

"Öyleyse seğirt bakayım."

Saygıyla geri döndü. Ağır ağır yürüdü. Adımları sıklaştı. Koştu. Mısto ağa Mahmudo'ya döndü:

"De haydi oğlum, şimdi gidip kahvaltı edelim. Birazdan uşaklar gelir. Hazırlığınızı yapar, öğle olmadan da yola çıkarsınız."

Eve doğru yürüdüler.

"Hele şimdi cendırme müfrezeleri çıkmaz Saragöl'e. Tehlike yoktur. Ama tedbir de iyidir. Hele bir eşkıyaya."

1 Basma: Tezek yapılması için, hayvan pisliğinin harmanlandığı yer.

"Haklısın yerden göğe kadar," diye hak verdi Mahmudo.

Feyzo kapıyı açtı. Misafir odasından gelen sıcak ikisinin de yüzlerini yaladı. Mısto ağa sobanın yanındaki mindere çöktü. Mahmudo da sobanın önüne. Dizlerinin üstüne oturdu. Ağa izin verdi, dizinin birini çıkardı altından. Rahat oturdu.

"Ula Feyzo," dedi Mısto ağa, "hele tez dışarı çık. İzogil gelecek. İtlere sahip ol."

Feyzo çıktı. Mısto ağa sigara sardı. Mahmudo'nun gözleri duvarda asılı duran tüfeğine gitti. Dostça baktı. Güldü.

"Hayırdır, ne için gülüyorsun kendi kendine," diye sordu Mısto ağa.

"Hiç."

"Elbet, boşa gülmedin?"

"Hiç valla. Öyle duvarda boynu bükük duran tüfingıme baktım da!"

Kızardı, başını önüne indirdi.

"Doğrudur," dedi Mısto ağa elinin içini dizinin üstüne şaplatırken, "hem de çok çok doğrudur. Tüfingın de canı var, o da boynunu büker. İyi tüfing küheylan gibidir. Sahibini darda koymaz iş başa düşende. Tutukluk yapmaz, tıkanmaz. Ölümlerden kurtarır sahibini. Bazı tüfing da beygir misali. Bir atar, bir tutulur. Sonra da şişer. İyi tüfing ne avrada benzer, ne de arkadaşa. –Bir şey hatırladı birden. Başını salladı, güldü.– Avrat dedim de rahmetli Leto'nun sözü geldi aklıma. O tüfingı avrada benzetirdi. 'Tüfing karı gibidir,' diyordu. 'Unutursan paslanır, karıncalanır. Tüfingınen karı unutulmaya gelmez. İkisine de ne edersen et, ama unutma. Çünkü karıylan tüfing her şeye dayanırlar, ama unutulmaya dayanamazlar!"

Tabakasını açtı, kalın bir sigara sardı. Mahmudo'nun yüzüne baktı anlamsız anlamsız. Sözü uzaklardan getiriyormuş gibi ağırdan devam etti:

"Ama Leto tüfingını unutmadı, ne yazık ki karısını unuttu. Karısı da bir başı açığın dalına düştü gitti Leto dağlardayken. Beş uşak koydu bir göz damda anasız babasız. İşte Leto'nun başını o karısı yedi. Ölüme attı kendini en sonunda. Yoksa Leto dört cendırmeye av olacak eşkıyalardan değildi. Karısı belini büktü Leto'nun."

Sustu. Nefesini bir zaman tuttu içinde, derinden iç geçirdi. Mahmudo bozdu sessizliği:

"Dediklerin kitabın ortasından beyim. Kaçakçı Kemo da: 'Eşkıyanın gözü dağda olacak. Gözü hem dağda hem bağda olan eşkıyanın ömrü kısa olur' diyordu. Haklı. Gözün dalda kalmayacak, kalmayacak ki nam salasın dağlardan bağlara."

Yeniden bir sessizlik çöktü odaya. Sessizliği Mısto ağa bozdu en sonunda:

"Senin tüfingın sınaklı[1] mıdır?" diye.

"İyi bilmiyorum beyim, herhalde."

"Herhalde olur mu oğlum. Ben sana anla ki karın nasıl diyorum, sen bana: 'Herhalde iyidir,' diyorsun. Şüphen mi var?"

"Beyim anlayacağın tüfing benim değil, bizim Resul ağanın. İyi bilmiyorum bu sebepten."

"Haa, şimdi oldu. O zaman benim baba yadigârı tüfingımı verem sana. Sınaklıdır. Darda koymaz sahibini."

"Ellerinden öperim beyim. İyiliğini unutmam."

Kapı açıldı. İzo, Tefo, Cımşido önde, Feyzo da arkalarından girdiler içeri.

"Selamünaleyküm," dedi İzo.

Mısto ağa selam aldı. Oturdular. Mısto ağa izin verdi, ayaklarının tekini çıkardılar altlarından. Feyzo ayakta kaldı. Mısto ağa tütün tabakasını kaydırdı İzo'nun önüne. İzo kalın bir tütün sardı. Tabakayı Tefo'ya uzattı. Tefo da sardı bir sigara başı önünde. Sonra Cımşido'ya uzattı.

"Kahvaltı etmediniz herhal," diye sordu Mısto ağa.

Sessizlik cevap verdi Feyzo'ya:

"Ula Mamo'nun ayısı gibi ne dikildin kapının önüne! Gidip kahvaltı getirsene evden."

Feyzo kapıdan süzüldü. Çok geçmeden döndü dumanlı odaya. Peşgunu sobanın yanına koydu. Üstüne ekmekleri, bir sahan peynir,

1 Sınaklı: Sınanmış, denenmiş.

bir sahan da yağ koydu. Dolaptan beş bardak indirdi. Yıkanmamış, kirli bardaklar. Ağa buyur etti. Buyurdular. Mahmudo, İzo, Tefo, Cımşido sofranın başında Mısto ağanın başlamasını beklediler bir zaman. Ağa ağırdan aldı bugün işi. Geçten geç eli uzandı sofraya. Lokmayı iriledi, ağzına soktu. Öbürleri de uzandılar ekmeğe, yağa. Mısto ağa bir zaman sonra lokmalarına ara verdi.

"Sizi çağırdım ki," diye başladı, "bugün Mahmudo'nun yanına katayım. Mahmudo Saragöl'e gidecek. Gelinimi getirmeye. Yalınız gitmesi iyi olmaz. Hem bizim şanımıza da yakışmaz. Sonra: 'Aladağlar'da adam kıtlığı var,' derler Saragöl'de. Kara çalınmasın yüzümüze sonra. Siz üçünüz de Mahmudo oğlumla beraber gider, gelinimi de alır, öbür gün dönersiniz. Ha, ne diyorsun bu söze İzo ağa?"

İzo ağa başını önüne indirdi.

"Münasibini sen bilirsin beyim. Nasıl istiyorsan öyle olsun," dedi nefesi daralırken.

"Sen ne diyorsun bu işe Tefo oğlum?" diye soran Mısto ağa şişkin gözlerini Tefo'ya dikti.

Bir kızartı geldi geçti Tefo'nun tüysüz yüzünden.

"Emrin başım üstüne beyim," dedi titreyen bir sesle.

Yağ, ekmek, çay ve peynirle zorlu bir uğraşa giren Cımşido'ya döndü Mısto ağanın şişkin gözleri.

"Sen ne dedin bu işe Cımşido oğlum?"

Cımşido ağzındaki iri lokmayı zorla yuttu. Üstüne bir iki yutkundu. Etrafına bakındı. Yüzü ap-ak oldu.

"Beyim," dedi kısılan sesiyle, "emrin başım gözüm üstüne ama... Bizim ana çok ağır hasta. Bugünden sabaha ya çıkar, ya çıkmaz. Diyordum ki bugün anayi Şolveran şeyhine götürem dalımda[1]. Bana musa..."

Sözü ağzında mahpus kaldı. Mısto ağanın kamçı gibi tokadı inende suratına. Tokatla birlikte papağı fırladı başından. Sofraya düştü. Yağ sahanının üstüne. Bir yanağı mora döndü o an.

1 Dal: Sırt.

"Kalk itoğli," diye gürledi Mısto ağa, "kalk cehennem ol. Gözüm bir daha görmesin seni. Kalk ananı de al git buralardan. Bir daha dönme bu köye. Kalk gebermiş Bişo'nun artığı. Gebermiş baban neydi ki sen ne olasın! Senin gibi adamım olacağına, hiç olmasın. Namussuz!"

Cımşido usulca kalktı sofradan. Gözüne iki damla yaş geldi, durdu. Çilesiydi duran yaş yerine. Papağını sofradan aldı, gözünün üstüne indirdi. Elleri önünde bağlı, yüzü odadan yana, geri geri yürüdü. Kapıyı usulca açtı, çıktı.

Mısto ağa nefes üstüne nefes çekti sigarasından. Şiş gözleri kısıla kısıla çuvaldız deliği gibi oldu. Sessizlik kudurdu odada. Ekmek ağu oldu sofrada. Sofradan çekildi üçü de. Birden sessizlik ortadan yarıldı Mısto ağanın sesiyle:

"İşte böyledir bu itoğlitler. Sen ona 'adam ol dedin mi,' o: 'Yok ben cüdam olacam,' diyor. Bir de diyorlar Mısto ağa kötüdür. Şimdi siz hak verin. Bu işte ben mi haklıyım, yoksa o babasının goruna[1] sıçtığım mı? Oh ne güzel, sen benim dağlarımda koyununu otar, benim toprağımda barın, bir işin düşende de: 'Yok benim anam hasta.' Ne güzel, ne güzel! Diyesin ben bu itoğlite diyorum ki, 'git kendini kayadan at.' Ama benim ona adamlığın yolunu gösterdiğimi bile bilmiyor. Böyle adamın olacağına, olmasın daha iyi. Anası hastaymış. Ula itoğlit senin anan ölse ne olur, kalsa ne olur. De şimdi git anani kurtar. İtoğliti... Namussuz... Pezevenk..."

Kalktı, bir zaman da odanın içinde dolaştı Mısto ağa. Mahmudo, Feyzo'nun anlattıklarını düşünüyordu. İzo ile Tefo da Cımşido'nun gününe düşmediklerine şükrediyorlardı. İzo kovulduğu günü düşündü. Kaso ağanın köyünden. Ekinler baş verende. Ağalıkta kovulmanın zamanı yoktu. Ne gündüz bilinir, ne gece. Ne kış bilinir, ne yaz ağalıkta. Zamanı ağanın keyfi seçer. Ya canı sıkılınca, ya da işine öyle gelince. Ak düşmüş sakalını kaşıdı. Mısto ağanın sesiyle uyandı dalgınlığından:

"Gözünle gördün işte Mahmudo oğlum", diyordu, "kimin haklı kimin haksız olduğunu gözünle gördün işte. Artık ben ne diyeyim."

1 Gor: Mezar.

Sofraya çöktü yeniden. İri bir dürüm yaptı. Arasını yağ, peynirle doldurdu. Tıslaya tıslaya yemeye başladı. Mahmudo'ya döndü:

"Niye yemedin Mahmudo oğlum?" diye sordu.

Mahmudo:

"Beyim, Allah şen etsin. Ben bir yola çıkmadan evvel hep böyle olurum," diye cevap verdi.

"Anlıyorum, anlıyorum," diye söylendi Mısto ağa lokmaların arasından.

Bardaktaki son yudumu da ağzına boşalttıktan sonra, sofrayı eliyle itti.

"Ula haydi kaldır sofrayı," dedi Feyzo'ya, "beklemesin boşuna günahtır. Bir de eve, de, silahlıktan benim baba yadigâri onluyla, bir de Rus beşlisini yollasınlar al, gel."

Feyzo çok geçmeden iki tüfek, dört aşırtma da fişeklikle döndü. Hepsini Mısto ağanın önüne koydu. Mısto ağa:

"Ula bir de git, de, azık[1] koysunlar bir şeye al, gel."

Feyzo tekrar çıktı.

Mısto ağa kundağı gümüş işlemeli İngiliz onlusunu aldı eline. Suratı gururlandı. Evirdi, çevirdi. Yağına baktı, namluyu gözledi.

"Rahmetli babam: 'Ben bu tüfingı bir köye değişmem,' diyordu. Dediği gibidir. Bu tüfing adamı hiç darda koymaz. –Tüfeği Mahmudo'ya uzattı.– Al, senin olsun. Bendense sana layıktır. Sen de tüfingını İzo ağaya ver. Bu Rus beşlisi de bizim Tefo'ya," dedi.

Tefo beşliyi alırken yüzü pembeleşti.

"De haydin kuşanın," dedi Mısto ağa, "kuşanın ki gün dönmeden Aladağlar'ı yarılayasınız."

Feyzo, bir Acem kuşağına sarılı azıkla girdi içeri. Mısto ağa:

"Ula söyleyeydin, yağı bol koyaydılar."

"Koydular beyim," dedi Feyzo.

---

1 Azık: Yiyecek.

Mahmudo, iki aşırtma fişekliği çaprazlamasına omzuna atı. Bir aşırtma da beline bağladı. İrileşti, heybetleşti. Mısto ağa baktı, baktı:

"Tüfing de, fişeklik de yakıştı sana. De şimdi davranın. Davranın ki, gırç düşmeden Zozan belini aşasınız."

Tefo'yla İzo da tüfeklerini aldılar. Mısto ağa da kalktı. Önce Tefo öptü Mısto ağanın elini. Sonra İzo öptü. Mahmudo yaklaştı Mısto ağaya. Başını eğdi.

"Beyim," dedi, "elini öpmeden bir şey istiyecem senden. Yaparsan iyiliğini hiç unutmayacağım."

"Dediği söze bak," dedi Mısto ağa gülerek, "ben senden hiçbir şey esirger miyim? Söyle bakayım."

"Beyim, benim hatırıma bu seferliğine Cımşido'yu bağışla. Bir cahillikti etti," dedi başı önünde.

Mısto ağa bir zaman düşündü. Kıllı yüzünü kaşıdı. Elini Mahmudo'ya uzatırken:

"Merak etme onu. Hele bir sağlığınan gidin gelin siz, o iş kolay," dedi. Mahmudo ağanın uzalı elini öptü, başına götürdü. Başı yukarda çıktı kapıdan. Tefo pembeleşmiş yüzüyle, İzo başı önünde, kederli, elleri göğsünde, yüzleri Mısto ağadan yana, geri geri çıktılar Mahmudo'nun ardı sıra.

Dürüngelerden geçtiler. Zozan beline doğru uzaklaştılar. Köy iyice küçülmeye başladığında, Mısto ağanın birinci karısı dizlerini döve döve çıktı Zeyno hanımın odasından.

"Ulaaşııın, ulaaşın analar," diye bağırıyordu, "ulaşın Zeyno hanım kuşağıyla kendini asmış odasında. Ulaşın analar bu ne iştir başımıza gelen!"

Sesi dürüngeleri geçmiyordu.

XVI

Güneş Aladağlar'ın üstüne çakıldığında, Mahmudo, İzo, Tefo, Zozan belini aştılar. Güneş durmadı yerinde. İnişe döndü. Gırç düşmeye başladı ağırdan. Önce ayaklarının altını geçmeyen kar, derken derken topuklarına ulaştı. Zozan belinden sonra büyük bir dereye indiler. Derede kar iyice cıvıdı. Artık bata çıka yürüyorlardı. Tefon'un tüysüz yüzünde domur domur terler. Mahmudo'ysa yorulduğunu belli etmemeye çalışıyor, bu yüzden de hep önde yürüyordu. İzo ara sıra duruyor, iki elini beline bastırarak geriniyor, tekrar yürüyordu en arkada. Kırçıl sakalının arasından süzülen kire bulanmış terler, sivri çenesinden yakasına damlıyordu. Kar, yıldız yıldız parlıyordu. Gökten bütün yıldızlar Aladağlar'a inmiş sanırsın. Göz kamaştıran yıldızlar. Pırıl pırıl. Güneşe inat. Bir zaman dereden yürüdüler. Dağa vurmayı göze alamıyorlardı. Güneş Aladağlar'ın kuzey yakalarını yaktıkça, kar da yumuşadıkça yumuşuyordu. Sabahleyin kervan geçse batmayan kar, şimdi, İzo'nun cılız gövdesi altında bile eziliyordu. İzo durdu. İki eli belinde derin derin soluklandı. Kardan çıkmış kara bir taşın üstüne oturdu. Mahmudo ile Tefo'yu seyretti bir zaman. Arkalarından bağırdı:

"Böyle gidersek sizin köyün yerine Arabalı deresine çıkarız Mahmudo. Ondan oyanı da iki günlük yol sizin köye," diye.

Mahmudo durdu. Tefo'nun başı omuzu üstünde yarım döndü. İzo kalktı ağır adımlarla yanlarına yürüdü.

Mahmudo:

"Haklısın İzo dayı," dedi, "yorulduk herhalde. Dağı göze alamıyorum. Kolay mı? Bir kış Mısto ağanın evinde beslendim boğa gibi. Koşulmamış ham bir boğa. Şimdi de şiştim."

İzo güldü, tüfeğini omuzundan indirirken:

"Dünya böyle Mahmudo," dedi başı önünde, "biri tavlanırken biri de arıklar. Bu böyle kurulmuş. Sen Mısto ağanın evinde bir kış boyu dağ otu yedin, biz de evimizde kuru saman. Şimdi de sen hamlıktan, biz de açlıktan yorulduk."

Sustu. Etrafına bakındı.

"Bir mağara bulup da akşamı beklesek. Hem yorgunluğumuz çıkar, hem de kar o zamana kadar yeniden gırç tutar. Kervankıran çıkmadan da sizin köyü tutarız," dedi.

Onlar konuşurken gözleriyle dereyi kolaçan eden Tefo, dağın böğründe bir mağara gördü.

"Bakın," dedi eliyle gösterirken, "bakın orda bir mağara var. İsterseniz oraya çıkarız."

İzo, Mahmudo'ya baktı cevap bekleyen gözlerle.

Mahmudo:

"Kar iyi cıvıdı," dedi, "yola devam etsek hem takattan düşeriz, hem de yol alamayız, iyisi mi çıkalım o mağaraya. Hem karnımızı doyururuz, hem de yorgunluğumuzu alırız, sonra da yola düşeriz."

Dereden sapıp dağa vurdular. Nefeslene nefeslene mağaranın önüne vardılar, iri ağızlı mağaranın önündeki taşların üstüne oturdular. Mağaranın önünün karları erimiş, kar çiçekleri çıkmıştı. Tefo taşların arasından uç vermiş çirişleri[1] gördü.

"Teu, bura bahara ulaşmış. Hele çirişlere bakın," dedi.

İzo mağaraya girdi. Çok geçmeden çıktı. Geldi Mahmudo'nun yanına oturdu.

Mahmudo:

"Mağara büyük mü İzo dayı?" diye sordu.

"Büyük de söz mü," dedi İzo dayı, "içine bir köyün koyununu doldursan, gene de bir yanı duymaz. Herhalde içinde ayı mayı da vardır."

Mahmudo tütün tabakasını uzattı İzo'ya:

"Boş ver ayıyı İzo dayı, hele gel bir sigara sar."

Mağaranın üstünden bilek kalınlığında kar suyu akıyordu. Şırıl şırıl. Ap-ak. Tefo avucunu suya tuttu. İzo sordu:

"İçecek misin Tefo?"

1 Çiriş: Parmak genişliğinde karın altından çıkan, iç içe beş-on yapraklı bir dağ otu. Çorbası yapılır.

"He İzo dayı."

"Kudurdun mu oğlum," dedi İzo endişeyle, "terli terli hiç su içilir mi? Vazgeç oğul. Hele gel bir otur, bir sigara sar, boğazından birkaç lokma geçsin, sonra şişene kadar iç."

Tefo bir zaman daha tuttu elini suya.

"Su değil buz mübarek."

Elini çekti sudan. Belinden kuşağı açtı. İçindeki ekmekleri, yağı, peyniri kuşağın üstüne dizdi.

"De buyurun," dedi, "valla benim içim çekiliyor artık."

Mahmudo güldü. Göz ucuyla İzo'ya baktı.

"Sen hele gençsin Tefo, ama açlığa dayanmak da lazım böyle zamanlarda."

İzo da güldü:

"Teu Mahmudo. Tefo'nun adam olması için, en azından yedi yıl gerek," dedi.

Tefo kızardı. Mahmudo, bıyık altından güldü. Kuşağın başına oturdular. İştahla yediler. Ne var ne yok silip süpürdüler. Konuşmadan, soluklanmadan. Kana kana içtiler kar suyundan. Güneşe karşı oturdular. Sigaralar sardılar. Tellendirdiler. Bir zaman karşı dağları seyrettiler dalgın dalgın. Sessizliği Mahmudo bozdu:

"Sen hangi aşirettensin İzo dayı?" diye.

İzo gözünü karşı dağlardan ayırmadan cevapladı:

"..... aşiretinden."

"Haaa, tamam," dedi Mahmudo, "aklıma geldi Mısto ağa söylemişti."

Sustular. Tefo mağaranın üstünden şırıltıyla akan suyun başına gitti, oturdu.

Mahmudo:

"Peki ne için ayrıldın aşiretinden?" diye yeniden sordu.

"Ayrılmadım Mahmudocan, ayırdılar."

"Ya, demek ayırdılar. Peki ne için, kim ayırdı?" diye sordu gözleri meraklanırken.

"Kaso ağa... Bizim aşiretin beyi Kaso ağa... Bir beni ayırmadı hem. Tam on beş evi."

"Yok ya," dedi Mahmudo hayretle, "yahu böyle iş ne görülmüş ne de duyulmuş bir iş. Her bey aşiretini büyütürken, Kaso ağanın aşiretini zayıflatması niye? Aklım almadı valla İzo dayı. Peki neden ayırdı sizi?"

"Ayırmadı Mahmudocan, ayırmadı. Kovdurdu. Hem ekinler boyun bükende."

"Peki neden? Suçunuz neydi?"

"Suçumuz mu? Suçumuz ağamıza, aşiretimize sadık olmak."

"Ey, peki niye kovdurdu?"

"Boş ver Mahmudocan, boş ver. O iş bir uzun hikâye."

"Olsun. Nasıl olsa yola çıkmaya çok vaktimiz var. Anlat sevdiklerinin başı için."

İzo kalın bir sigara sardı, yaktı. Gözü dağların ta ötesine gitti. Tükürdüğünü yuttu. Sesi çok derinlerden geldi:

"Şu altımızda uzanan vadinin bir ucu Arabalı deresine ulaşır. Arabalı deresi de Murat'a karışır. Alabalığıyla, taşıyla, kokusuyla. Dere boydan boya bizim aşiretindir. Yani beyimiz Kaso'nun. Çaşır dağı, Işgın dağı da onun. Dağlardan başka iki köyü daha var Kaso ağanın. O köylerde de kardaşları Alay beyle, Kaso bey oturur. Aşiretimiz geniş, aşiretimiz namlıdır Saragöl'de."

Mahmudo:

"Sözün doğrudur İzo dayı. Duydum sizin aşiretin namını."

"Bizim aşiretin namı," diye devam etti İzo, "Saragöl'ü bile aştı. Namı ta Almalı deresine, Malazgirt'e, Ankara'ya ulaştı. Neden diyeceksin. Çünkü koca Saragöl'de bizim kadar aşiretine sadık hizmetkâr yoktu da ondan. Hem aşiretine, hem de beyine. Geceler boyu elde tüfing beyimizin otluklarını, evini beklerdik, Kaso beyimize bir zarar gelmesin diye. Kimimiz çobanıydık, kimimiz nahırcısı. Hep beraber

de hizmetkârıydık. Ekerdik tarlalarını, biçerdik çayırlarını. Ne gece bilirdik ne de gündüz. Büyük memurlar gelirdi Kaso ağamıza konuk. Tahsildarlar, başçavuşlar, mal müdürleri. Biz eli silah tutanlar konuklar gidene dek inmezdik Çaşır dağından, Işgın dağından. Çil keklikler vurur yollardık bir yandan da Kaso beyimizin evine. Günlerinen kalırdı ağamızın konukları köyümüzde. Koyunlar kesilirdi. Alabalık tutardık Arabalı deresinden. Ak ederdik ağamızın yüzünü ele güne karşı. Ağamızın göğsü kabarırdı aşiretimizin sayesinde. Elpençe divan dururduk önünde. Kaso beyimiz kasabaya inende en azından yirmi atlı giderdik dalıncak.

Onun işlerinden fırsat buldukça da kendimize bir parça tarla eker, birkaç koyun besler, geçinir giderdik gül gibi. Biz onu sayardık, o da bizi severdi. Yaşlıların gönlünü hoş tutar. Uşaklarımızın başını okşardı.

Söz vaktine çeker. Hiç unutmam gene bu zamanlardı. Saragöl'e daha yeni yeni alacalık düşüyordu. İşte böyle bir günde dalında yirmi atlıylan inmişti Kaso bey kasabaya. Dalında sıra sıra hizmetkârlarıylan döndü akşam olanda. Bıyıklarını bura bura. Altında Urfa'dan getirdiği doru küheylan oynaya oynaya. Geçti köyün içinden. Geçti küheylanının üstüne çakılmış gibi. Çocuklar ulaştırdı ağamızın döndü haberini. Selama çıktık oğul uşak. Yüzü güle güle geçti köyün ortasından. Yaşlılara selam, ufaklara avuç avuç şekleme dağıttı. Konağına kadar eli atının terkisindeki heybeden çıkmadı. Açlığımızı yorgunluğumuzu unutturdu. Böyle bir ağamız vardı ya, yeterdi bize. O günün akşamı Bekçi Koppo tek tek dolaştı evlerimizi: 'Kaso ağamız sizi çağırıyor,' diye. Ağamızın emri başımız üstüne. Gittik. Namusumuzdan başka neyimiz var ona kurban. Canımız, malımız, uşaklarımız. Konak tıklım tıklım doldu çok geçmeden. Çaydanlıklar doldu boşandı. Yapılı sigaralar[1] tellendirdik. Dengbêj Mıho lavik[2] söyledi. Siyabend ile Hacenin hekâtını anlattı. Keyfimiz Aladağlar'dan ucaydı. Dağılma zamanı Kaso ağa: 'Sizi çağırdım ki iyi bir haber verem,' diye başladı

1 Yapılı sigaralar: Tekel sigarası.

2 Lavik: Türkü.

söze. 'Bugün banka müdürü çağırtmış beni. Gittim çayını kahvesini içtim. Söz döndü dolaştı gene motor[1] meselesine geldi, iki senedir dalıma düşmüştü bir motor al diye. Ama ben hep başımdan savuyor, aşiretim varken motor benim ne işime diyordum. Bu sefer de: 'Ya Kaso bey kötü mü, alırsın motoru; sen de, aşiretin de rahata kavuşursunuz. Aşiretinin işini motor görür, hizmetkârların da keklik vurur dağdan, balık tutar dereden. Kötü mü olur?' dedi. Düşündüm ki adam haklı. Hem size, hem de bana iyi olur. Motor bu, bir ayda hem benim, hem de sizin tarlalarınızı eker bitirir. 'Hayırlı, uğurlu olsun,' sesleri doldurdu konağı bir zaman. Kaso ağa 'Motor kapıma geldi mi satın öküzlerinizi de. Çünkü o zaman öküz ot yemekten başka işe yaramaz. Satın, bir derdinize verin. Bilirsiniz bizim hiçbir farkımız yoktur. Ha benim, ha sizin. Bir motor hepimize yeter de artar bile.' Hak verdik ağamıza. Sevindik bütün aşiret.

Baharın götü açılır açılmaz motor geldi köye. Mavi boyalı, uzun arabalı bir motor. Hiç unutmam bütün aşiret bayram yaptık o gün. Oğul-uşak, gelin-kız, genç-ihtiyar. Koçeri çektik gece yarısına kadar. Kaso beyimiz beyaz bir koç kurban kestirdi motorun tekeri önünde. Melle Mirzo bir dua okudu anlamadığımız. Sonunda 'Amiiin,' dedi. Biz de uyduk Melle Mirzo'ya. Köy uğuldadı bir zaman. Kaso beyimizin kasabadan tuttuğu şoför bütün oğul-uşağı bindirdi motora, köyü dolandırdı. O bahar ağa da dahil bütün öküzlerimizi sattık. Şehirden gelen şoför on beş günde öğretti Fero'nun oğlu Şakiro'ya motor sürmesini. O yaz Şakiro bütün köyün tarlalarını sürdü. Keyfimiz keyifti. Hafta demeden biniyorduk motora haydi yallah kasabaya. Ağamız minderin üstünde en uçta. Biz de dört yanında. Baktık faydası yok atlarımızı da sattık güz gelmeden. Öyle ya, binilmeyen at ne işimize yarardı? Kaso beyimiz de sattı doru küheylanı kaçakçılara. Yok pahasına. Uzatmayalım, o yazın nasıl gelip geçtiğini, güzün ne tez geldiğini anlayamadık. Güz gelince tohum attık kara toprağa. Sonra indik kasabaya. Elimizde para kum gibi. Aldık bütün ihtiyaçlarımızı çoktan çok. Ve bir kış geçirdik ki tadı hâlâ damağımda. Oğul everdik, kız everdik. Düğünün biri bitmeden biri başladı. Uç uca ulandı düğünler.

1 Motor: Traktör.

Ertesi bahar gün ışığından tez geldi. Bir de duyduk ağa şimdi de döverbiçer alıyor. Bu sefer üç gün üç gece koçeri vurduk. Öyle ya, bize artık bir tek iş kalıyordu, o da ağamıza hizmet etmek. Tarlayı motor sürecek, döverbiçer biçip dövecek, bize de ağamıza Çaşır dağından keklik. Arabalı deresinden alabalık tutmak kalacak. Bir de geceleri ağamızın otluklarını sırayla beklemek. Uzatmayalım Mahmudocan, iyice sevindik. Sevinç sevince ulandı. Derken döverbiçer geldi. Küçük bir dağ gibi bir şey. Uzatmayalım motorun sürdüğü tarlalar yeşerdi dağlardan tez. O yaz bir ekin oldu akıllara durgunluk. Motor motor buğday gitti ofise. Ekin su gibi aktı o yaz. Para dersen, yer bulursan koy. Kaso bey taştı devrildi. Güz gelince de koydu cebine destelerle para, tuttu Ankara'nın yolunu. Gideceği gün bütün köy çıktık yoluna. Kurbanlar kestik ayağının altına da. Muskalar taktık dalına. Takmaz olaydık. Gide gelmez olaydı. (Kalın bir sigara sardı, yaktı. Derinden nefeslendi.) Uzatmayalım Mahmudocan. Bir de duyduk ki Kaso bey tel vermiş, geliyormuş. Geleceği gün gelinler kızlar bezendiler. Kaftanlar çıktı sandıktan. Gözler sürmelendi, kofiler süslendi. Allı pullu puşi örttüler. Bizler de bayramlıklarımızı giydik. Tıraş olduk. Sabahın erinden indik köyün altındaki ziyaretin önüne. Uşaklar tepeyi tuttular. Gözleri kasaba yolunda. Kaso beyimiz gelecek. Kaytan bıyıklı, körüklü çizmeli Kaso beyimiz. Bir de uşaklar bağırdı ki 'Yoldan bir makine geliyor,' diye. Sıraya dizildik yol boyu. Yaşlı, genç, gelin, kız. Birden tepenin dalından küçük bir makine çıktı. Kaymakam beyin cipi kadar. Ama bu daha süslü. Pencereleri var ufak ufak. Önde şoför, dalda bir foterli. Çok büyük bir memur belledik. Erkekler hazır ol olduk. Kanayaklar yaşmak aldılar. Makine önde, uşaklar dalında bize ulaştılar. Yanımıza iyice yaklaştıklarında bir de baktık ki ne görelim? İçindeki Kaso ağamız değil mi? Bıyıksız, çizmesiz. Vurdu geçti önümüzden. Dönüp bakmadı bile. Şaşırdık kaldık. Taksinin dalından biz de yola düştük. Başımız önümüzde, ağızlarımız suskun girdik köye.

Gece ev büyükleri köyün içinde toplandık. Hoş geldine gittik ağamıza. Şoför Şakıro çıktı kapıya. 'Ağamıza hoş geldine geldik,' dedik. 'Olmaz,' dedi Şakıro, 'ağa, ben rahatsızım diyor,' dedi. Başımız önü-

müzde döndük gerisin geri. Rahmetli Amer dayı: 'Ağamız haklıdır çocuklar. Elbet yorulur, elbet rahatsız olur. Hiç biliyor musunuz bura nere, Ankara neredir?' Askerlik edenlerimiz hak verdik Amer dayıya. Dağıldık. Kuşluk vakti yeniden toplandık köyün içinde. 'Haydin gidip hoş geldin diyelim ağamıza. Hoş geldin dememek yoktur törede. Küserse haklıdır ağamız,' dedik. Gittik konağın önüne. Bu sefer de şoför Mısto çıktı kapıya. 'Ağa daha uyanmadı,' dedi. Döndük. Ve daha biz evlerimize dağılmadan ağanın ufak makinesi vurdu geçti ortamızdan. İçinde de Kaso ağamız. Bize bakmadı bile. Ondan sonra da Kaso ağa oldu yaban ördeği. Bir battı bir çıktı, bir battı bir çıktı. Sabah gider kasabaya, akşam döner oldu. Selamsız sabahsız. Vaktimiz bozuldu. Kimin yüzüne baksan yaslı sanırsın. Sakal uzattık Küfrevi tekkesinin müritlerinden beter. Yemez içmez olduk. Gülmez oynamaz olduk. Baktık böyle gitmekle ağamızın düzeleceği yok, oturduk çareler düşündük Amer dayının evinde. Melle Mirzo: 'Bu muska işidir. Ama benim gücümün üstünde bozulması. Çok uğraştım bozmaya, bozamadım. Büyük bir elden çıkmış. Bizim aşirete düşman bir aşiretin işi olacak,' dedi. Aklımız yattı Melle Mirzo'nun dediklerine. Ömrümüzde ilk defa bir karar aldık ağamızdan gizli. İlk defa. Bir adam Berdav şeyhlerine, bir adam Küfrevi şeyhlerine, bir adam Şolveran şeyhlerine, bir adam da Mir Hasani Velinin tekkesine yolladık. Gidenler muskalarla döndüler birkaç gün sonra. Muskaların kimini geçtiği yola, atladığı eşiğe kuylattık. Kimini de içtiği sulara attırdık gizlice. Ne ettiysek bir çaresini bulamadık. Aşiret yasa büründü. Gama kedere battık. Ne oğul everdik, ne de kız verdik ere. Kirva olmadık kimselerle. Ağamızın derdinden kendi derdimizi unuttuk.

Biz ağamızın derdindeyken bahar geldi geçti. Dağlar bozlandı. Keklik palaz döktü. Ekinler kızardı. Bir gece gene akşamdan evlerimize çekilmiştik ki Koppo kapı kapı dolandı. Bir kara haber ulaştırdı her eve. 'Ağa en geç iki günde köyümü terk etsinler diyor,' diye. İnanmadık: O gece toplandık Amer dayının evinde. Doluya koyduk almadı, boşa koyduk dolmadı. Haklı, köy onun. Bir şey demeye de hiç hakkımız yok, yok ema ne kötülüğümüzü gördü de bize bu zulümü yağdırıyor, anlayamadık. Bir zamanlar iyiyken, şimdi niye kötü

olduk? Ne kusur ettik? Bir yakaya çıkaramadık. Belki de bir şeye canı sıkıldı da o yüzden böyle bir haber yolladı, dedik. Boşa umutlandık, dağıldık.

İki gün, derken üçüncü gün de geçti kuşkular içinde. Ağadan bir ses çıkmadı. Tam sevinecektik ki sevincimiz kursağımızda kaldı. Bir başçavuş dalında on cendırme girdiler köye. Koppo topladı hepimizi köyün ortasına. Başçavuş bir taşın üstüne çıktı. 'Hakkınızda şikâyet var. En geç iki gün içinde köyü terk edeceksiniz,' dedi. Başka şeyler de söyledi, söyledi ama duymadık. Şaşırdık kaldık. Boynumuz bükük, elimiz koynumuzda kaldı. Köycek yasa bulandık. Gidelim, gidelim ama nereye? Hükümete şikâyet edelim, edelim ama nasıl edelim? Hem de aşiretimizin başı olan Kaso ağamızı. Derdimize dermana gittiğimiz ağamızı, şikâyete gitmek elin hükümetlerine! Yakışır mı? Var mıydı böyle kalleşlik törelerimizde? Yoktu.

Başçavuşun geldiği günün gecesiydi, tüfing sesleri böldü uykularımızı. Uykudan uyanan, tüfingını alan çıktı kapıya. Köyümüzü eşkıyalar bastı belledik. Bir de dışarı çıktık ki ne görelim? Derenin yamacındaki ağamızın otlukları alav alav yanmıyor mu? Bir yandan da karşı yamaçtan kurşun yağıyor ki bahar yağmuru sanırsın. Dere tüfing sesleriyle inim inim inlemekte. Otların yandığını görünce unuttuk kendi derdimizi. Kaso ağamızın derdine düştük. Kimimiz yanan otluklara seğirttik, kimimiz sipere yattık. Verdik kurşunyi ağamızın evini kurşunyenlere. Bir zaman sonra köyün karşı yamacındaki kurşun sesleri kesildi. Bu sefer de tüfinglerimizi boynumuza asıp otlukları söndürenlerin yardımına. Oğul-uşak, kimimiz küleklerle, kimimiz avucumuzla, kimimiz ağzımızla su taşıdık dereden. Çok geçmeden söndürdük otlukları da. Sabaha kadar uyku girmedi gözümüze. Hayınlar bir daha basarlar köyümüzü diye korktuk. Aşiretimizin üstüne bir uyku yüzünden kara çalınsın istemedik. Sabah oldu. Gün Çaşır dağının üstünde oynaştı bir zaman. Kuşluk vaktine kadar ağamızın bizi çağırmasını, 'sağ olun' demesini boşuna bekledik. Gönlümüzü alacağını, yeniden yüzümüze güleceğini, bıyık bırakıp körüklü çizme giyeceğini boşuna bekledik. Öğleden sonra o başçavuşla cendırmeler gene geldiler. Beni, rahmetli Amer dayıyı,

Sıro'yu, Şafo'yu tuttular. Ellerimize kelepçe vurdular. Kattılar atlarının önüne. Doğru kasabaya. Nutkumuz tutuldu. Öyle tutuldu ki tek bir şey soramadık başçavuşa. Sorgusuz sualsiz tam üç gün bekledik karakolda. Dövdüler bizi üç gün üç gece. 'Ağanın otlarını niye yaktınız,' dediler. Dalımızdan, ayaklarımızın altından kan çıkıncaya kadar dövdüler. İfadeye çağırdılar sonunda. Sürünerek çıktık başçavuşun karşısına. Yemin ettik, inanmadı. Sustuk, dövdüler. Biz ağamızın otunu niye yakaydık? Hangi aşirette görülmüştü böyle iş? Kabul etmedik. Öldürün bizi, ama yüzümüze böyle bir kara sürmeyin, dedik. Başçavuş baktı kabul etmeyeceğiz bu karayı, bıraktı bizi en sonunda. Üç gün sonra döndük köyümüze. Başımız önümüzde. Geldiğimiz günün gecesi Kaso ağamız kurşunlattı evlerimizi. Şoförleri, çobanları sabaha kadar verdiler kurşunu evlerimize. El atmadık tüfinglerimize. Uyduk töreye. Ama ağamız uymadı. Çocuklarımız sabaha kadar sızım sızım sızladılar. Acımadılar, merhamet etmediler. Bar bar bağırdılar: 'Çıkıp gitmezseniz hepinizi öldüreceğiz,' diye. Sabah oldu. Alev kusan geceden kurtulduk. Ama dertten kurtulamadık. Uyduk ağamızın emrine. Boyun büktük töremizin önünde. Başka ne gelirdi ki elimizden!

İşte böyle Mahmudocan. Baktık olmayacak, sattık koyunlarımızı, öküz aldık yerine. Yükledik varımızı yoğumuzu arabalarımıza, düştük Saragöl ovasına. Tam ekin biçimi zamanı. Tam buğday kelleler kızarıp gangallananda[1]. Dağıldık Saragöl'ün dört bir yanına. Hangi köye sürdükse arabalarımızı, ta köyün dışında aldılar önümüzü, 'İyi adamdınız ağanız niye kovdu sizi? Bizim köyde yer yoktur size,' dediler. Kızardık, utandık. Dönderdik öküzlerimizin başını başka köye. Kızarmış ekin tarlalarından geçtik. Yüreğimiz yana yana. Aç, susuz. Kapısında üç motoru olan Saragöl beylerinin kapısını çaldık. Önümüze iki gagala[2] atıp: 'Kusura kalmayın adama ihtiyacımız yok,' dediler. Bir ay deli koyunlar gibi Saragöl'de dolandık durduk. Baktık olmayacak, baktık Saragöl bize düşman. Dağıldık, kaçtık Saragöl'den. Kimimiz Almalı deresine, kimimiz Mılazgirt'e, kimimiz

1 Gangallanma: Boyun bükme.

2 Gagala: Yuvarlak tandır ekmeği.

de Aladağlar'a. Aladağlar'a araba gidemez bilirsin. Aladağlar'a gelenlerimiz sattı öküzlerini yok pahasına. Sırtladık eşyalarımızı oğluşak, attık kendimizi Aladağlar'a. Sığındık bir ağanın koltuğu altına.

Kaso ağa da taştı devrildi. Sığmaz oldu Saragöl'e. Sonradan duyduk ki ağanın otlarını yakan da kendi adamlarıymış. Plan kurmuş bize meğersem."

"O plan yiğit planı değil, kancık it planıymış," dedi Mahmudo.

Mağaranın önüne ağır bir sessizlik çöreklendi kaldı bir zaman. İzo kalın bir sigara sardı.

"Elbet ona da kalmaz," dedi gözleri yerde.

Mahmudo topraktan yeni çıkmış bir kar çiçeği kopardı. Parmakları arasında ezdi. Tefo yerden küçük bir taş aldı dereye fırlattı. İzo kalktı mağaranın ağzına gitti. İki elini de koltuk altlarına soktu, büzüldü. Bir sazak çıktı. Sızılı. Mahmudo kalınca bir sigara sardı. Elleri üşüdü, vazgeçti. Tabakayı cebine koydu. Kalktı.

"Yavaş yavaş yola düşsek mi?" dedi İzo'ya doğru yürürken.

"Hele erken," dedi İzo ayağıyla karı yoklarken, "biraz daha beklesek iyi olur."

Mahmudo sustu. Aşağılara baktı. Küçük bir taşın dibinden alaca bir tavşan kalktı. Mahmudo usulca tüfeğine uzandı. Nişan aldı tavşana. Tavşan tüfekten habersiz. Baharın eşiğinde umutlu. Tetiğe dokundu Mahmudo. Tavşan sıçradı. Kayaların arasında kayboldu. Tefo korkuyla sıçradı.

İzo:

"Vuramadın mı?" diye sordu.

Mahmudo kızardı. Utandı. Erkekliğine yediremedi.

"Neyi?" dedi.

"Tavşanı."

"Tavşan mavşan değildi, kayaya attım."

Sustular. İzo bıyık altından güldü.

"Fena sazak çıktı," dedi İzo, "haydin en iyisi mağaraya girelim."

Tefo yerdeki kuşağı topladı. İzo kayaya yaslı tüfeğini aldı. Mağaraya girdiler. Karanlık, sıcak mağaraya.

Güneşi çalakamçı önüne katan gece çok geçmeden Aladağlar'a çöreklendi. Yıldızlar çıktı. Dağlar aklığa büründü. Üç kişi dağın böğründeki iri ağızlı mağaradan çıkıp aklığın içine kaydılar. Sessizce, usuldan. Dağlar bel verdi, dereler geçit. Kervankıran, Teraziler Aladağlar'ın üstünden ucaldığında Mahmudolar da Dorukdibi'ne ulaştılar. Hazel'in kapısını çaldılar yıldızlı gecenin altında.

XVII

"Ulaşın analar, ulaşın. Bu ne afattı başımıza gelen. Uuuuuy, uuy. Uuuyyy ben öleydim Zeyno. Nasıl kıydın bu genç canına."

Saçı-başı darmadağın ev tarafına doğru koşuyordu Mısto ağanın birinci karısı. Kızı gibi severdi Zeyno hanımı. Eliyle gelin getirmişti Mısto ağaya. "Ana" demişti o gün bu gün kendisine. O da "kızım" derdi Zeyno hanıma. Mısto ağanın birinci karısının saçını başını yola yola koştuğunu gören köylüler çöplük başlarına tünediler. Sessizce gözetlemeye başladılar Mısto ağalarının evini. İlkin Feyzo çıktı evden. Ardından saçı başı dağılmış kadınlar, hizmetçiler. Feyzo iri iri açılan gözleriyle baktı Zeyno hanıma. Kofisi başından düşmüş, yerde duruyordu. Al kirmanşah kuşağının bir ucu boynunda, bir ucu tavandaki merteğe düğümlü. Çıplak ayak bileklerinde mavi boncuklar dizi dizi. Kara saçları dört bir yanında pervane. Kirpikler örtmüş kara gözlerini. Odanın içi vayşivan.[1]

Feyzo odanın ortasındaki sandığın üstüne çıktı. Sandığın üstünde Zeyno hanımın çıplak ayaklarının izi yok. Yerde yan düşmüş boş bir teneke. Tenekeyi sandığın üstüne koydu Feyzo. Çıktı tenekenin üstüne. Boyu merteğe ulaştı. Kuşak merteğe kilitli. Feyzo kuşağı mertekten açarken, kadınlar Zeyno hanımı tuttular. Zeyno hanım incinmesin diye. Kuşak mertekten kurtuldu. Düştü kadınların kollarına. Uzattılar Zeyno hanımı odanın ortasına. Saç hasırın üstüne yayıldı. Ağzı aralık. Yüzü pembe pembe. Köyün kadınları doldu içeri çok geçmeden. Erkekler dışarıda bekleştiler. Kadınlar aldılar Zeyno hanımın dört bir yanını. Mısto ağa evinin önüne bir kalabalığın yığıldığını görünce, şaşırdı. Ot yiyen koyunlarını dürüngede bırakıp hızlandı eve doğru. Bir anlam veremedi. Her şey geldi aklına. Kapıda bekleşenlere:

"Hayırdır, ne oldu?" diye sordu.

Başlar öne eğildi. Mısto ağa Zeyno hanımın odasına girdi. Ağıtlar kulaklarında uğuldadı. Damı delip çıkan ağıtlar. Acı, ürkütücü.

1 Vayşivan: Ağlama, sızlama.

Kalakaldı odanın ortasında. Her şeyi gözden geçirdi. Gözü Zero'ya ulaşanda, Zero yaşmak aldı. Birinci karısının gözü de Mısto ağayı gördü. Kalktı dizlerini döve döve:

"Astı ağam... Astı kendini Zeyno kızım... Kıydı taze canına... Kıydı Zeynom... Uuuy, uuyy."

Mısto ağa tükürür gibi baktı saçı ağarmış karısına. Odanın ortasında boylu boyunca yatan Zeyno'ya baktı. Sonra sandığın üstündeki gaz tenekesinde kaldı gözleri.

"Susuuun itoğlitin karıları," diye gürledi, "susun. Çıkın dışarı. Cehennem olun!"

Ağıt "hırp" diye kesildi. Yaşlı gözler, dağınık saçlı başlar Mısto ağaya döndü.

"Cehennem olun namussuzlar. Çıkın dışarı. Çıkın."

Titreyen eliyle kapıyı gösterdi.

"Çıkın. Tez çıkın. Kesin ağlamayı. Benim şerefimi on paralık eden bir kancığın dalından ağlamayın bir de."

Başları önde çıktı kadınlar. Oda iç çekmelerden kurtuldu. Mısto ağa derinden soluklandı. Zeyno yıllardan sonra ilk defa yalnız kalıyordu ağasıyla. Mısto ağa bir adım daha attı. Zeyno hanımın baş ucunda durdu. Ağız dolusu tükürdü. Balgamlı tükürük Zeyno hanımın güllü entarisine yapıştı göğsünde. Geri döndü, çıktı. Kapıya yığılmış kalabalığı süzdü.

"Dağılın, bir şey yok. Kancığın biri kendini asmış o kadar," dedi susan kalabalığa.

Sessizce döndüler geri. Ufak ufak yürüdüler evlerine.

Mısto ağa iki eli belinde arkalarından baktı bir zaman. Sonra ev tarafına:

"Kuroooo, Feyzooo," diye bağırdı.

Feyzo koşarak geldi, el bağladı Mısto ağanın önünde. Ağlamaktan kızaran gözlerini sakladı Mısto ağadan. Başı göğsüne yapışık.

"Buyur beyim," dedi.

"Ula seğirt Kerimo'yu çağır, yanına da birkaç adam alsın. Götürün bu kancık iti bir çukur eşin gömün."

Feyzo köyün içine doğru yürüdü. Kızarmış gözleri yeniden sulandı. Yanaklarından süzülen yaşlar kırçıl sakalında kayboldu.

Çok geçmeden Kerimo yanında birkaç kişiyle Mısto ağanın kapısı önüne geldi. Ellerinde kürekler, kazmalar vardı. Feyzo içeri girdi. Mısto ağa göründü eşikte.

"Geldiniz mi?" dedi soğuk soğuk.

Gelenler cevap vermeden baktılar Mısto ağaya.

Mısto ağa:

"Kerimo," dedi kısık gözleriyle, "şimdi gidin derenin yamacına bir çukur kazın, sonra da gelin bu kancığı götürün içine atıp üstünü kapatın."

Kerimo bir iki yutkundu, başı önünde konuştu:

"Mezarlığa gömülmeyecek mi?"

"Hee," dedi Mısto ağa hiddetle, "ya bir de mezarlığa gömün o kancığı. Dedem Muso Paşa'nın yanına. Olmaz. Mezarlığı da battal etmiyek. Zati kendini asanın namazı mamazı da kılınmaz. Götürün üstlü başlı çukura. O kancığa çok bile."

Sonra döndü tekrar misafir odasına girdi. Kerimo yanındaki delikanlılarla çarnaçar yola düştü. Az sonra, derenin yamacında, beyaz karın üzerinde kara bir toprak buğulandı. Olup biteni köylüler çöplüklerden, kapı aralarından seyrediyorlardı. Köy derin bir sessizliğe gömülmüştü. Ne öten horoz, ne ürüyen geveze finolar, ne de oynayan çocuklar vardı damların üstünde. Bilmeden Zeyno hanımın yasını tutuyorlardı sanki. Yeteri kadar çukur kazıldıktan sonra kazanlar tekrar geldiler Mısto ağanın kapısına. Ellerindeki küreklere dayandılar. Başları önlerinde. Feyzo girdi misafir odasına. Misafir odasının penceresi açıldı. Açıktan Mısto ağanın başı çıktı.

"Kerimo," dedi, "şimdi de hırzele[1] koyun götürün üstlü başlı atın çukura. İbretiâlem olsun karılarımıza."

1 Hırzel: Ahırlardan bok taşımak için kullanılan, iki kişinin kollarından tuttuğu etrafı iki karış yüksekliğinde geniş bir sandık.

Kürekleri duvara dayadılar. Mısto ağanın başı pencerede kayboldu. Feyzo delikanlılardan biriyle bir hırzel çıkardı ahırdan. Hırzeli Zeyno hanımın odasının önüne koydular. Zeyno hanımın ölüsü de Kerimo'yla başka bir delikanlının kollarında çıktı dışarı. Zeyno hanımı hırzelin üstüne koydular. Saçları boka bulandı. Kolu sarktı hırzelden. Feyzo ön kollarından tuttu hırzelin. Arkası Zeynep hanıma geldi. Arka kollardan da delikanlılardan biri tuttu. Birinci karının odasının önünden geçerken bir inleme duydu Feyzo. Gözleri yaşlandı yeniden. Ta çukurun başına kadar pınar oldu gözleri Feyzo'nun. Yumuk gözlü, morarmış yüzlü, saçı boklu Zeyno hanımı incitmeden koydular çukura. Herkes bir dua okudu içinden. Birbirinden saklayarak. Çok geçmeden de buğulu toprak kapadı Zeyno hanımın üstünü. Bahtı gibi kara bir toprak.

***

Feyzo iki gün bekledi Mahmudoların yolunu. Zeyno hanımın acısı yüreğine vuruyordu. Ne yapıyor, ne ediyor bilmiyordu. Başı kesilmiş tavuk gibi dolanıp duruyordu. Ahırların diplerinde oturuyor, düşünüyor, düşünüyordu. Çıkaramıyordu bir yakaya. Dama çıkıyor, saatlerce gözlüyordu Aladağlar'ı. Ne gelen vardı, ne giden. Ağanın pullu kır atını tımar ediyor, boynuna sarılıp konuşuyordu. "Ya, işte böyle kır atım. Gitti Zeyno hanım. Gitti. İyi etti belki de. Her gün bin kere ölmektense bir kere öldü kurtuldu. Biz kaldık iyi mi oldu? Her gün azap, çile. Her gün öbüründen daha bir afat, daha bir zulüm. Ama gene de asmasaydı kendini keşke. Kim bile belki günün birinde Mahmudo'nun da içine düşerdi bu ataş. Düşerdi ya kır atım. Atardı senin sırtına bir gün Zeyno hanımı, düşerdi dağlara. Yel ulaşamazdı dalından. Yaa, işte böyle kır atım! Kim bilecek Zeyno hanımın derdini? O da öbür karıları gibi çobana, bulama uçkur açaydı iyi olurdu. Geçinir giderdi ölümlü dünyada. O ağaya boynuz taktırmadı. Yatmadı çobanın hizmetkârın altına. Bir eşkıya sevdi. Adı çıksaydı bile yüzü kararmazdı Mısto ağanın. Ne ettiyse kendine etti. Yazık etti. Kendi kurtuldu, kurtuldu ama beni yaktı gitti Zeyno bacım."

Üçüncü günün gecesi delice bir bahar yağmuru sardı Aladağlar'ı. Gece yarıya bölünende bir silah sesiyle uyandı Feyzo. Aceleyle şalvarını geçirdi bacaklarına. Peykeden atladı. Karanlıkta ineklere, tosunlara çarpa çarpa ahırın kapısını buldu. Dış kapının sürgüsüne el attığında bir silah daha patladı. Daha yakından geldi sesi. Kapıya çıktı. Yağmur kamçı gibi çarptı yüzüne. Mısto ağa da üçüncü karısının penceresinden uzattı başını. "Kimdir oooo," diye karanlığa ünledi. Feyzo dürüngeden yana sesler duydu.

"Ağa sesler dürünge tarafından geliyor," dedi.

"Hele bir bağır," dedi Mısto ağa.

Feyzo:

"Ulyooooo, ulyooo, ulyooooooo," diye ünledi.

"Feyzooo, ula biziiik, biiiz," diye cılız bir ses geldi dürüngelerden yana.

Mısto ağa da duydu sesi.

"Ula Feyzo seğirt, bunlar bizim Mahmudogil."

Feyzo deli yağmurun altında koştu dürüngelerden yana. Bir yandan da:

"İzo dayıı nerdesiniz," diye bağırıyordu.

Yamaca vurdu. Ayağı bir tümseğe çarptı. Kapaklandı. Küfür dolu kalktı. Tefo'nun sesi yakından geldi.

"Bu tarafa gel Feyzo, bu tarafa," diye.

Az sağa saptı. Beş-on adım sonra da yanlarına vardı. Hazel sırt üstü yatıyordu yerde. İzon'un eli kolu yanına düşmüş soluyordu. Yüzleri seçilmiyordu. Hazel inliyordu yattığı yerde. Mahmudo:

"İyi ulaştın Feyzo kardaş," diye soluklar arasında konuştu, "hem de çok iyi ulaştın. Hiçbirimizde takat kalmadı Zozan belinden bu yana. Hezal'ın sancısı yaman tuttu yolda. Dalımızda getirdik buraya kadar. Artık bundan o yana adım atacak halimiz kalmadı. Umut sende şimdi. Kurtar Hezal'ımı."

Yağmur kudurdukça kuduruyordu. Feyzo Hazel'in önüne diz çöktü.

"De haydin Hezal bacımı sırtıma kaldırın," dedi.

Üç kişi Hazel'i doğrulttu.

Hazel:

"Uyyy, öldüm ana... Uyyy ana bu ne acıdır böyle... Kurban olam... Mahmudocan... Biraz yavaş kaldırın... Takatim kalmadı artık... Ihhh... Ihh..."

Hazel'i Feyzo'nun sırtına yüklediler. Feyzo yorgaya[1] kalktı. Ne Mahmudo, ne İzo, ne de Tefo Feyzo'ya ulaşacak gücü kendilerinde bulabildiler. Ayaklarını sürterek, yağmura aldırmadan yürüdüler ardınca.

Feyzo misafir odasının önünde durdu. Işık vardı odada. Kapı tabanına kadar açıktı. Feyzo, sırtında acı çeken Hazel'le girdi içeri. Mısto ağa odanın ortasında duruyordu. Giyinik.

"Ula Feyzo bu ne hal? Hayırdır! Ne oldu bacıma?"

"Hayırdır beyim," dedi Feyzo Hazel'i usulca sekiye indirirken, "hayırdır. Hezal bacımın yolda sancısı tutmuş. Buraya kadar sırtlarında getirmişler."

Mısto ağa Hazel'in yuvasından çıkmış gözlerine, irileşmiş karnına baktı bir çırpıda. Hazel titriyordu sekide.

Mısto ağa:

"Ula itoğli tez ev tarafına haber ulaştır. Halı hal değil yoksa bacımın."

Feyzo uçar gibi çıktı. Ardından da Mahmudo. İzo, Tefo girdiler içeri. İnsanlıktan çıkmış bir halde.. Sanırsın üçünü de üstlü başlı suya sokup çıkarmıştılar. Diş dişe vuruyorlardı. Mısto ağanın elini öptüler tek tek.

"Sağ olun, hoş geldiniz," dedi Mısto ağa, "çabuk üstünüzü başınızı çıkarın." Birden Hazel'i hatırladı. Ve:

"Kuroooo, Feyzoooo," diye ünledi.

Mahmudo Hazel'in yanına gitti. Elini başına koydu. Alev alev yanıyordu başı Hazel'in. Mahmudo, damarların atışını hissetti avucunda.

"Ölüyorum, beni kurtar Mahmudocan... Dayanamıyorum..."

1 Yorga: Atın eşkin yürümesi.

"Az daha dayan Hezal'ım, az kaldı. Kurtulacaksın," dedi fısıltıyla. Feyzo girdi içeri soluk soluğa.

"Tamam beyim," dedi, "Hezal bacımı ev tarafına götüreceğim."

Sekinin önüne diz çöktü. Mahmudo'nun yardımıyla Hazel'i sırtına aldı. Hazel gözlerini araladı, Mahmudo'ya baktı. Feyzo çıkar çıkmaz Mısto ağa:

"Hezal bacım gitti, artık soyunun yoksa setılcem[1] olursunuz. – Mahmudo'ya– Merak etme oğlum. Ablangil çaresine bakarlar, hiç canını sıkma," dedi.

Feyzo sırtında Hazel'le girdi aşhanaya. Mısto ağanın birinci karısıyla ikinci karısı, uyanıp gelmişlerdi.

Feyzo kadınların da yardımlarıyla Hazel'i tandır başına indirdi. Mısto ağanın ikinci karısı tandırın üstündeki değirmi sal taşı kaldırdı. Hazel'in ayaklarını tandıra salladılar. Ilık, tatlı bir sıcaklık bacakları arasına doldu. Ağanın birinci karısı:

"Feyzo öyle dikilme oraya, tez koş Miyese karıya haber ver gelsin. Yoksam bacımın halı yaman."

Feyzo yel gibi çıktı. Kadınlar Hazel'in üstünde başında ne var ne yok çıkardılar. Anadan üryan koydular tandırın başında. İkinci karısı koştu beyaz bir gömlekle güllü bir don getirdi. Hazel'in yuvasından çıkan karnı kıpır kıpır kıpırdıyordu. Giydirdiler aceleyle. Üstüne kalın bir keçe örttüler. Mısto ağanın ikinci karısı:

"Yolda mı tuttu kızım," diye sordu.

"He ana," dedi Hazel ıhlaya ıhlaya.

"Bileydin yola çıkmazdınız."

"Biliyordum ana... biliyordum. Ama... bizim köylüler... 'Cendırmeler... Saragöl'e çıkmışlar,' dediler... Mahmudo'yu arıyorlarmış... Bu sebebe... duramadık..."

"Gene de iyi ulaştınız kızım," dedi ağanın birinci karısı, "ya yolda çocuk gelmeye başlasaydı halın ne olurdu? Gene Allah yüzüne bakmış kızım."

1 Setılcem: Zatürre.

"Çok mu sancılanıyorsun," diye ikinci sordu.

"He," dedi Hazel.

Miyese karı önde, Feyzo arkasında girdiler içeri. Miyese karı dev anası. Bir gözüne ağ gelmiş. Elleri iri iri. Yaşı ellinin üstünde. Sağlam yapılı. Leçeğini silkelerken, bir yandan da:

"Vıy ana, hiç böyle de yağmur mu ola? Sanırsın mübarek gök delinmiş," diye söylendi. Hazel'e baktı, Feyzo'ya döndü.

"Ulan de haydi çık," dedi, "artık senin işin kalmadı." Feyzo utandı. Pembe yüzü kapıdan yana döndü, çıktı.

"Şimdi mi tuttu sancı?"

"Yok ana. Dediğine göre akşamdan tutmuş," dedi ağanın birinci karısı.

"Yok canım kız bilmiyor öyleyse," dedi Hazel'i süzerken, "akşamdan tutaydı Aladağlar'a ulaşmadan doğardı valla," dedi Miyese karı. Sonra eğildi, Hazel'in karnını yokladı eliyle.

"Kızım ne zaman tuttu sancın?" diye sordu.

Hazel gözlerini araladı. Dalgın dalgın baktı Miyese karıya. Miyese karı tekrarladı sorusunu:

"Kızım, beni duyuyor musun? Ne zaman tuttu sancın diyorum."

Hazel'in kuru dudakları aralandı:

"Akşamdan, akşamdan ana," diyebildi.

Miyese karı başını iki yana salladı.

"Allah Allah," dedi elini Hazel'in donunun içine sokarken, "ama kız haklı. Açılmış."

Mısto ağanın üçüncü (Zeyno ölmeden evvel dördüncüydü) karısı girdi aşhanaya, taze, alımlı. Don gömlek katına. Gözleri kırpış kırpış.

"Uuuyy, bu ne?" diye sordu.

Birinciyle ikinci kötü kötü baktılar üçüncüye. Miyese karı:

"Ne olacak, Mahmudo'nun karısı. Sancısı tutmuş yolda."

Üçüncü iyice yaklaştı Hazel'e. Önce pembe yüzüne, sonra da kar-

nına baktı Hazel'in. Seçemedi yüzünü. Çıraya baktı.

"Durun gidip lambayı getireyim. Yoksa bu ışıkta göz gözü görmez valla," dedi.

Kapıdan çıkarken bir eliyle de karnını yokladı. Kaygan, dümdüz karnını. Dış kapıda bir yumruk vurdu karnına.

Miyese karı:

"Haydin bacılar durma zamanı değil. Hazo bacı sen dört tane çatı[1] getir," dedi birinciye.

Hazo çıktı. Hazel gözlerini araladı, yumdu. Acıyla inledi. Dudakları aralandı.

"Zor mu ana?" diye sordu zor duyulur bir sesle.

"Ne zoru," dedi Miyese karı, "ne zoru olacak kızım. Benim tam on üç uşağım oldu. İlkinden sonra hep kendim doğurttum kendimi. Kimini kömde, kimini çayıra ekmek götürende, kimini de ekmek pişirende..."

Mısto ağanın ikinci karısı:

"Korkma bacım," dedi, "Miyese halanın eli yufkadır[2]. Biz görmedik, ama görenler öyle diyorlar."

Miyese karı:

"Senin de olur Cemo bacı, senin de. Daha yaşın ne ki!"

Cemo kızardı, bozardı. Mısto ağasız geçen gecelerini düşündü. Hazo elinde bir deste çatıyla girdi içeri.

"Şimdi siz bana yardımcı olun," dedi Miyese karı.

Üçüncü bir gaz lambasıyla açtı kapıyı. Çıra utandı. Önce Hazel'i tandırdan çıkarıp kenara çektiler. Bağırtılarına aldırmadan. Sal taşını tekrar tandırın üstüne çektiler. Taşın üstüne de beyaz bir keçe serdiler. Hazel'i tekrar keçenin üstüne uzattılar. Miyese karı güllü donu sıyırdı Hazel'in bacaklarından. Sonra çatılardan birini Hazel'in bir el bileğine, diğer çatıyı da öbür el bileğine bağladı. İki çatının

1 Çatı: Danaları bağlamak için kullanılan iki üç metre uzunluğunda kalın ip.

2 Yufka: Hafif.

boşta kalan uçlarını da Hazel'in başının arkasına düşen direğe sardı iyice. Hazel'in kolları gergide kaldı. Sonra iki çatı daha aldı desteden. Onları da ayak bileklerine bağladı Hazel'in. Sonra da iki eliyle Hazel'in karnına bastırdı. Hazel inim inim inledi. Baş ucunda duran ağanın karılarına döndü:

"Hazo bacı sen bu ayağa bağlı çatıyı tutacaksın, Cemo bacı sen de bu çatıyı," diye emir verir gibi konuştu, "ben çekin diyende ikiniz de bütün kuvvetinizle yanlara doğru çekin. Nazo (üçüncü) sen de onlar çekmeye başlayanda kızımın karnına bas, anlaşıldı mı?"

Üçü de anladık dediler başlarıyla. Miyese karı kollarını çemredi. Dirseklerine kadar. Kalın bilekleri, iri elleriyle ahenk tuttu. Korkulu gözlü Hazel'e baktı. Gülümsedi:

"Hiç korkma kızım," dedi, "korkacak hiçbir şey yok. Kendini sıkma hiç, rahat bırak canını. Rahat bırak ki çocuk tez gele. Şimdi sancı gelende bana haber ver."

Hazel alt dudağını dişleri arasına aldı. Olur, diye gözlerini yumdu, açtı. Miyese karı Hazel'in iki bacağı arasına diz çöktü. Nazo bir bez ıslattı, getirdi. Hazel'in alnına koydu. Miyese karı:

"Nazo kızım, bir bez daha ıslat getir, kızımın ağzı kuruyanda ıslatırsın," dedi.

Nazo bir bez daha ıslattı, getirdi. Hazel'in dudakları ıslandı. Morarmış, çatlamış dudakları. Nazo daha yanına diz çökmeden dikleşti bütün vücudu.

"Sancı... geldi... ana..." dedi zorla.

Miyese karı:

"Çekin," diye bağırdı, "sen de karnına bastır Nazo."

Hazel kollarıyla, bacaklarıyla çarmıha çekildi. Nazo iki eliyle yüklendi Hazel'in karnına. Kinle. Hazo'yla Cemo da bütün güçleriyle çatıları yanlara doğru çekmeye başladılar. Miyese karı sağ elini Hazel'in bacakları arasına soktu. Hazel bağırdı boğazı delinircesine. Çığlık çığlığa ulandı. Hazel bağırdıkça Nazo bastırıyor, Hazo'yla Cemo çatılara asılıyor, Miyese karı da karıştırıyordu.

Hazel'in çığlıkları misafir odasına ulaştı. Mahmudo yanan sobanın başından kalktı. Pencereye gitti, sobaya sırtı dönük durdu. Dişleri gıcırdadı ağzında. Öbürleri başlarını öne eğdiler. Hazel'in çığlıkları dalga dalga yayılıyordu odanın içine. Odada acı kol gezdi bir zaman.

Miyese karı:

"Bırakın," dedi yüzünü ekşitirken, "bırakın. Çocuğun başı elimin ucuna değdi, değdi ama tutamadım.. Biraz beklesek iyi olacak."

Nazo ellerini çekti Hazel'in karnının üstünden. Elinin yerleri bir zaman kaldı Hazel'in karnında. Tam on parmağın yeri. Hazo'yla Cemo da çatıları bıraktılar. Nazo ağzını ıslattı Hazel'in. Yüzündeki domur domur terleri sildi.

"Suuu," dedi Hazel acılar içinde.

Nazo su getirmeye kalktı. Miyese karı eliyle durdurdu Nazo'yu:

"Olmaz Nazo kızım," dedi, "olmaz. Su iyi gelmez. –Hazel'e döndü– Biraz daha sabret kızım, az kaldı. Kurtulacan. Hem sen bir eşkıya karısısın. Böyle acılar vız gelmeli sana."

Hazel:

"Suuu," diye inledi yeniden.

"Nazo kızım bir yudum su ver. Bir yudumdan bir şey olmaz."

Nazo terekten aldığı tası küpten doldurdu. Hazo, Hazel'i düzeltti. Hazel dudaklarına değen su tasını dişleriyle tuttu. İçti. Nazo tası çektikçe, Hazel sıktı tası dişleri arasında. Miyese karı:

"Bırak içsin," dedi, "içsin. O ki o kadar istiyor koy içsin."

Hazel bir tas suyu dibine kadar içti. Hazo yeniden sırt üstü yatırdı Hazel'i.

Miyese karı:

"Şimdi kalın bir yorgan getirin örtün üstüne. Nefeslensin," dedi.

Nazo koşarak gidip kalın bir yorgan getirdi. Usulca Hazel'in üstüne örttüler. Yorgan pembe yükünü örttü. Yağmur bıkmadan usanmadan dövüyordu damı. Hazel yeniden bağırmaya başladı yorganın altında:

“Mırım mırım! Uuyy day mın hışlakın![1], Uyyyyyy, uyyyy,” diye.

Miyese karı yorganı açtı yüzünden Haze’lin. Üstüne eğildi.

“Sancın mı geldi kızım?”

“Heeee, anaaaa,” diye sızlandı.

“Gelsin gelsin,” dedi Miyase karı. “Hele birkaç kere daha gelsin koy. Hele erken.”

Yorganı tekrar örttü Hazel’in yüzüne. Durmadı inlemeleri Hazel’in. Acı, ürkütücü inlemeleri. Miyese karı hiçbir şey yokmuş gibi Hazo’ya:

“Mahmudogil ne zaman geldiler?”

“Ben de bilmiyorum Miyese hala,” dedi Hazo, “işte biraz evvel Feyzo çaldı kapıyı. Kalktım geldim ki Cemo da yeni kalkmış gelmiş. Biraz sonra da Feyzo dalında getirdi fakiri.”

“Ben hiçbir şey duymamışım,” dedi Nazo.

Cemo kinle baktı Nazo’ya.

“Elbet duymazsın anam, sen nazlısın, seni ağam hiç kıyar da uyandırır mı? Gül bedenin solar sonra.”

Nazo başını indirdi önüne. Hazo eliyle tersledi Cemo’yu:

“Şimdi bunların sırası mı Cemo!” dedi.

Miyese karı sözü değiştirdi:

“Adı ne bu kızın Hazo,” diye fısıltıyla sordu.

“Valla bilmiyorum Miyese hala,” dedi Hazo. “Hani hiç sormaya vakit bulduk mu ki!”

Hazel yeniden başladı bağırmaya:

“Mırım mırım uuyy day mın hışlakın, bu ne acıydı anaaaaa, oyyyyyy!.. Öldüüüüüüm! Kurtarın beniiii... Kurtarııııın!”

Miyese karı ağanın karılarına parmağıyla sus işareti yaptı. Hazel’in başucuna eğildi.

“Az daha dişini sık kızım, sık ki az kaldı. Şimdi dayan, sonradan

1 “Öldüm, beni kurtarın.”

unutursun. –Ağanın karılarına döndü.– Siz de hazır olun. Üçüncü sancıda tamam."

Hazel'in çığlıkları iniltiye döndü. Miyese karı kalktı. Hazel'in üstündeki yorganı kaldırdı. Ap-ak bacakları titriyordu Hazel'in. Yer yer de aklığa karakan bulaşmıştı. Miyese karı yeniden Hazel'in bacakları arasına girdi, diz çöktü. Karnını, bacaklarının arasını yokladı Hazel'in.

"Hazır durun bacılar," dedi ağanın karılarına.

Nazo kalktı, Hazel'in başucuna oturdu. Cemo'yla Hazo da Hazel'in ayak bileklerine bağlı çatıları tuttular. Hazel'in gözleri aralı aralı duruyordu. Yüzü pembe pembe. Miyese karı: "Ölmeli ne de güzel," dedi içinden. Hazel yeniden düşürdü çığlıklarını odanın içine. Miyese karı:

"Davranın bacılar," dedi.

Davrandılar. Nazo yeniden kuvvetini yükledi Hazel'in karnına. Cemo bir yana, Hazo bir yana çekti çatıları. Çarmıha gerdiler Hazel'i yeniden. Çığlıklar perde perde yükseldi aşhananın içinde. Bacadan yağmura ulaştı. Miyese karı elini bileğine kadar soktu Hazel'in bacakları arasına. Hazel:

"Mırım mırım! Uuyy day mın hışlakın'.. Mahmudooooo!.. Öldüm anaaaaao!" diye bağırdıkça Miyese karı zorluyordu.

Bir zaman uğraştıktan sonra Miyese karı kolunu çekti çıkardı.

"Bırakın," dedi sinirli sinirli.

Bıraktılar. Hazel'in çığlıkları hıçkırık oldu.

Miyese karı:

"Nazo kızım, bir leğene su koy getir de kolumu yıkayayım," dedi.

Cemo:

"Olmayacak mı acep Miyese hala?" diye sordu.

"Olacak olacak," diye cevap verdi Miyese karı, "olacak ama bizi de çok uğraştıracak." Sesini alçalttı:

"Elim çocuğun başına ulaşmıyor. Yeter ki elim bir çocuğun başına ulaşa. Çeker çıkarırım. Ama elim ulaşmıyor. Çocuk daha çok gerilerde."

Nazo'nun getirdiği su dolu leğende kolunu yıkadı. Su kana kesti. Kolunu entarisinin eteğinde kurularken:

"Kızı tandırın üstünden biraz bu yana alın," dedi.

Ağanın karıları Hazel'i tandırın üstünden yana aldılar. Miyese karı da tandırın üstündeki sal taşı kenara çekti. Hazel yeniden başladı vayşivana.

Mahmudo sigara sardı. Mısto ağa tespihine el attı. İzo, Tefo, Feyzo da başlarını önlerine indirdiler.

Miyese karı yerden zorla kaldırdığı sal taşı Hazel'in karnının üstüne koydu.

"Anaaa! Mırım mırım! Uuyy day mın hışlakın!" diye bağırdı Hazel.

Hazo'nun gözleri yaşlandı. Nazo sevindi kısırlığına. Cemo evlat acısını düşündü. Miyese karı:

"Ne durdunuz bacılar," diye gürledi, "davranın."

Davrandılar. Hazel çırpınıyor kurtaramıyordu çarmıhtan. Dört yanı Hazel'in çığlıkları kapladı. Kömlerde koyunlar melemeye başladı. Bir horoz öttü ahırda. Miyese karı o zorlu uğraş içinde gene de duydu horozun sesini. "Hayra tebdil ola. Bu vakit horoz ötmesi hiç de iyi değil," dedi içinden.

Hazel'in sesi birden "hırrp" diye kesildi güz damcısı[1] gibi. Başı yana düştü. Nazo ellerini birden Hazel'in karnının üstündeki taştan çekti.

"Uuuuy öldü ana!" dedi korkuyla.

"Bastır," diye bağırdı Miyese karı, "ne ölmesi, bayıldı."

Nazo tekrar sal taşın üstüne abandı. Kolları titriyordu. Miyese karı:

"Davranın bacılar," dedi, "davranın ki başını tuttum uşağın."

Birden geriye doğru attı vücudunu. Sağ kolu gerildi. Bir zaman öylece gergide kaldı. Ve birden sırtüstü düştü Miyese karı.

Nazo sevinçle:

"Şükür kurtuldu!" diye bağırdı.

---

1 Damcı: Damdan içeri damlayan yağmur suyu.

XVIII

Hazel'in çığlıklarının susmasıyla etraf derin bir sessizliğe büründü yeniden. Sessizlik zulüm oldu. Feyzo gözlerini kaçırdı Mahmudo'dan. Mısto ağa horlamaya bile başlamıştı. Tefo'yla İzo da uyuyorlardı. Aladağlar üstlerine yığılmıştı sanki. Büzülmüş, kıvrılmışlardı oldukları yere. Mısto ağaysa dev anası gibi ağzından burnundan soluyordu. Misafir odasının kapısı ufaktan vuruldu. Feyzo kapıyı açtı, baktı, dışarı çıktı. Mahmudo tütün sardı. Feyzo biriyle konuştu kapının ardında. Mahmudo kulak kabarttı, duyamadı. Pencereye gitti. Yağmur azalmıştı. Tek tük vuruyordu pencere camına. Köy ışıklanmaya başlamıştı yavaştan. Feyzo girdi içeri. Kapının önünde durdu. Mahmudo yanına koştu.

"Hayırdır Feyzo?" diye sordu yavaştan.

"Hayırdır beyim," dedi Feyzo başı önünde, "hayırdır. Hezal bacım kurtuldu. Kurtuldu ama... Uşağınız size ömür."

Mahmudo geri döndü başı önünde. Pencereye gitti. Umut suya düştü. Bir zaman sonra:

"Kız mıymış, yoksa oğlan mı," diye sordu Feyzo'ya.

"Kızmış beyim."

Bir sevinç dalgası Mahmudo'nun içini yaladı geçti. Ardından da sevinç, acı, birbirine karıştı.

"Hezal nasılmış, Feyzo?"

"İyiymiş beyim, merak edilecek bir şey yokmuş."

Feyzo'nun cevabı doyurmadı Mahmudo'yu. Üstelemedi. İçine attı. Hazel'in acılarına, görmediği günlere, jandarmaların Hazel'e yaptıklarına daldı gitti. Feyzo da Zeyno hanımı düşündü. Mahmudo duymamıştı daha olanları. Açsa mıydı, açmasa mıydı. İçinden: "Eskiler, acı acıya, su sancıya, demişler", diye geçirdi. Pencerenin yanında duran Mahmudo'nun yanına gitti.

"Beyim," dedi fısıltıyla.

Mahmudo birden döndü. Korkulu gözlerle sordu:

“Hayırdır Feyzo, yoksa Hezal’ıma bir şey oldu da benden mi saklıyorsunuz?”

“Yok beyim, yok. Allah bir de o acıyı mı göstersin. Ama... Diyorum ki... Bir bilmediğin daha var.”

Mahmudo’nun gözü elinde olmayarak tüfeğine gitti. Gözleri büyüdü.

“Nedir bilmediğim Feyzo? Tez söyle.”

“Mahmudo beyim... Siz Saragöl’e gittiğiniz günün bir evvel gecesi Zeyno hanım kendini astı.”

Mahmudo’nun elleri yanına düştü. Başını yukarı kaldırdı. Gözleri kapandı. Feyzo devam etti:

“Öldü ya beyim! Kuşağıynan asmış kendini. Mısto ağa bir kefeni bile çok gördü Zeyno bacıma. Mezarlığa bile gömdürmedi. Kendi gibi mezarı da garip oldu. Bir çukur eştirdi, içine attırdı üstle başla. Tabut yerine hırzel üstünde gitti. Üzme kendini. Olanlan ölene çare olmaz. Nasıl olsa duyacaktın, hiç değilse bir an evvel duy dedim. Acı acıya ey gelirmiş.”

Feyzo başını öne eğdi. Gitti sobanın arkasına çöktü. Mahmudo kalktı odanın içinde dolaştı bir zaman. Horlayan Mısto ağanın baş ucuna dikildi. Gözleri kin kustu Mısto ağanın üzerine. Döndü pencereye gitti. Işıklanan köye baktı. Tüten bacalara ot getirenlere, sepet sırtında otluğa gidenlere. Kuyu başını dolduran allı yeşilli, kofili kadınlara. Zeyno hanım geldi gözlerinin önüne. O kapıyı ilk gün açıp kapadığı gibi. Başı kofili, kudretten sürmeli gözleriyle. Sonra son geldiği geceyi hatırladı. Yağmurda ıslanmış yüzünü, perişanlığını. Gözlerine yaş doldu Mahmudo’nun. Ufaktan ufaktan ağladı. Yüreği çekildi. Bağırmak geldi içinden. Feyzo ağladığını anladı Mahmudo’nun. Usulca kalktı. Kapıyı sessizce açtı, çıktı. Dürüngelerin üstündeki yamaca gitti gözleri. Akşamdan yağan yağmur sabaha kadar silip süpürmüştü Zeyno hanımın üstündeki kara toprağı.

“Hey gidi zalim felek,” dedi. “Bir avuç toprağı da mı çok gördün Zeyno bacıma!”

Otluklardan yana yürüdü.

XIX

Köyün bütün erkekleri Mısto ağanın kapısına toplanmıştı. Gün ancak bir mızrak boyu yükselmişti Acemeli'nden. Gece kuduran yağmur yerine bulutsuz, pırıl pırıl bir sabah bırakıp gitmişti uzaklara. Tefo başına toplanan köyün gençlerine maceralarını anlatıyordu sessizce. Bire on katarak. Cımşido herkesten ayrı, küçük bir taşın üstüne oturmuştu başı önünde. Elindeki bir çöple yeri eşeliyordu. Mahmudo aşırtma fişeklikler omuzlarında çapraz, elinde tüfeği, yaşlıların ortasında ayakta duruyordu. Sigara içiyorlardı konuşmadan. Yan taraflarındaki iri sal taşın üstündeki minderlerde Mısto ağayla Melle Nadır oturuyorlardı. Tespih tokurdatıp kalabalığı süzüyordu Mısto ağa. Melle Nadır'ın anlattıklarını dinler gözükerek. Kerimo yanındaki birkaç gençle Mısto ağanın samanlığından çıkıp kalabalığa doğru ilerlediler. Ellerinde kazmalar, kürekler. Feyzo da arkalarından bir kucak ot ve merteklerle geliyordu. Kalabalık onlardan yana döndü. Mısto ağa, Kerimo'ya seslendi:

"Kerimo ağa, Kerimo ağaa."

Kerimo, Mısto ağanın yanına yöneldi. Mısto ağanın Kerimo'ya dediklerini herkes duydu. Çünkü:

"Kerimo ağa! Mahmudo oğlumun uşağına dedem Muso Paşa'nın yanında mezar kazın. Tez olun," diye bağırdı.

Kerimo da:

"Emrin başım gözüm üstüne," diye cevap verdi.

Kerimo ağa önde, ardında gençler kazma küreklerle mezarlığa yöneldiler. Mezarlığa yönelenler birden gür bir sesle irkildiler. Tüfeğine dayanarak bağıran Mahmudo'nun gür sesiyle. Mahmudo arkalarından:

"Kerimo dayı, Kerimo dayı!" diye bağırıyordu, "hele durun. Yanlış gidiyorsunuz. Benim uşağımın mezarını Zeyno bacımın mezarı yanına eşeceksiniz."

Kerimo dayı ve yanındakiler durdular. Mahmudo devam etti.

"Ölü benimdir. Dediğim yere eşin mezarı. Zeyno bacımın mezarı yanına."

Kerimo bir ağaya bir Mahmudo'ya baktı. Mısto ağa bir iki öksürdü. Bütün emekleri boşa gitti Mısto ağanın. Yüzüne güleçlik verme emekleri. Zalimliğini, atamadı kıllı yüzünden. Sesi yüzüne, sözü içine uydu konuşurken.

"Peki Kerimo! Madem Mahmudo öyle istiyor, öyle olsun. Peki, gidin o kancığın yanında mezar eşin çocuğuna."

Kerimo ve mezar kazıcılar yamaca yöneldiler. Mahmudo altında kalmadı Mısto ağanın kancık sözünün.

"Zeyno bacım kancık değildi," diye cevap ulaştırdı.

Mısto ağa duymamazlıktan geldi tabakayı Melle Nadır'ın önüne sürerken.

Mahmudo'ya bakan yüzlerde bir sevinç dalgası geldi, geçti. Fısıltıya kucak aştı kalabalık. Mısto ağa sal taşın üstünden bir iki yekindikten sonra kalktı. Kalabalığa karıştı. Tabakayı İzo'ya uzattı. Fısıltı kesildi.

Zaman geçmek bilmedi Mısto ağanın kapısı önünde. Mezar kazıcılardan biri gelinceye kadar çakıldı kaldı olduğu yerde. Sonra Feyzo geldi.

Melle Nadır:

"Feyzo oğlum," dedi. "Hele bir bak bakayım cenaze tamam mı?"

Feyzo eve gitti. Çok geçmeden de kucağında Mahmudo'nun adsızı çıktı. Çocuğu işlemeli bir yastığın üstüne koymuşlardı. Beyaz bir beze sarılı olarak. El kadar bir şeydi. Erken doğmuştu, altı aylık. Feyzo kapıda durdu. Kalabalık ortadan ikiye bölündü Feyzo'nun önünde. Feyzo yürüdü açılan yerden. Melle Nadır Feyzo'ya ulaştı, yastığı aldı kucağından. Melle Nadır'dan Mısto ağa aldı. Derken yastık elden ele, bir yarış içinde yamaca ulaştı. Küçük bir mezar kazmışlardı. Mahmudo'nun adsızına. Ufacık, kutu gibi bir mezar. İçi buğu buğu. Yanı başında Zeyno hanımın düzlenmiş çukuru. Kendi gibi toprağı da sahipsiz. Melle Nadır çocuğu yastıktan alıp usulca mezarın içine

koydu. Mertekleri üstüne dizdi. Feyzo da bir kucak otu koydu merteklerin üstüne. Melle Nadır bir kürek tüten toprak attı onun üstüne. Sonra Mısto ağa, ardından Mahmudo. Kürek durmadan el değiştirdi sonra. Küçücük bir mezar peyda oldu Zeyno hanımın yanında. Melle Nadır: "Amiiiin", dedi. Eller havaya kalktı yığınla. Umut dilendi gökten bir zaman. Umudu küçük mezara üflediler sonra. Başları önde, her biri ayrı bir düşünce içinde geri döndüler. Yeniden kalabalık oldular Mısto ağanın evi önünde. Başları gene önlerinde tek tek sıra oldular. Mahmudo'nun eline sarılıp: "Başın sağ olsun, Allah sabır versin beyim," dediler, dağıldılar.

XX

Mahmudo gece gündüz demedi, oturdu Hazel'in başucunda. Yemedi, içmedi. Mısto ağa da sanki yer yarıldı içine girdi. Bir kere olsun gelip de: "Kızım nasılsın?" demedi. Mahmudo, Çoban Agit'i anımsadı her günün akşamı. Hazel dördüncü gecenin şafağında araladı kara gözlerini. Su istedi, Miyese karı süt verdi su yerine. Beşinci günü açtı gözlerini. Arandı. Mahmudo:

"Neye baktın Hezal'ım?" diye sordu.

"Hiç... Uşağıma baktım da!"

"Neydek Hezal'ım, kader böyleymiş. Allah bir uşağı da çok gördü bize. Sen kurtuldun ya, yeter."

İnce ince ağladı Hazel. O ağladı, Mahmudo gözlerini kuruladı. Sessizden ufak ufak yaşlar süzüldü kirpikleri arasından. Gözleri kuruyana kadar ağladı. Altıncı gün yatakta oturdu. Nazo'nun getirdiği murtugeyi sildi süpürdü. Altıncı günde de gelmedi Mısto ağa. Yedinci gün Hazel:

"Üstümü ver Mahmudocan," dedi içtenlikle. Cemo üstünü getirdi, giydirdi.

"Bugün iyiyim," dedi.

"Şükür olsun saklayana. Sen kurtuldun ya! Daha çok uşağın olur," diye Cemo umut verdi.

Sekizinci günü misafir odasına taşındılar aşhanadan. Hazel odanın içinde yürüdükçe, Mahmudo'nun içine sevinç aktı gürül gürül. O günün akşamı Mısto ağa geldi odaya. Kuru bir "geçmiş olsun," dedi. "Kusura kalmayın işim çok. Bu sebebe yanınıza gelemiyorum. Siz keyfinize bakın," dedi, çıktı. Mahmudo ağanın yol değiştirdiğini anladı iyice. İyiliğini görmüştü. Kötülüklerini duymuş, görmüştü. Tutup atamıyordu Çoban Agit'i, Zeyno hanımı, Cemşido'yu, Feyzo'yu bir çırpıda. Buralarda duramayacağını da kestiriyor, bu yüzden Hazel yürüdükçe içi içine sığmıyordu. Hazel bir daha jandarmaların eline düşsün istemiyordu. Jandarmaların Hazel'e yaptıklarını düşündükçe gözleri kısılıp kin akıyordu yüreğine. Sızılı, zalim.

Burdan gitmek. Ama nasıl? Mısto ağanın ekmeği karnında, silahı omuzunda. Düşünüp taşınıp bir yakaya çıkaramıyordu. Hazel'i bırakıp dağa çıksa! Olmaz. Hazel er geç düşer jandarmaların eline. En iyisi Hazel'i de alıp götürmek dağlara. Çocuğunun öldüğüne bu sebepten seviniyordu. Ama Mısto ağa vardı karşıda geçilmez kale kapısı, aşılmaz dağ. Üstelik namlı tilki Mısto ağa. Bir kış boşuna yedirip içirmemişti. Umut tutmuştu o da. Dedesi Muso Paşa'nın ruhu vardı geceleri düşlerine girip: "Yüzümü kara etme torunum," diyen. Mahmudo ak edecekti Mısto ağanın, Muso Paşa'nın yüzlerini. İçinden çıkamadığı derdini, düşüncesini ömründe ilk defa Hezel'e açtı:

"Hezal'ım," dedi, "bilirsin bugün yarın cendırme buraları da taramaya başlar. Bende kinleri var üstelik. Benim de kinim var onlarda, ama belimi büken sensin Hezal'ım. Ben ellerine geçmem kolay kolay. Ama seni bulurlar er geç. Hayın çok, fesat, boş gezen it sürüsü. Korkarım bu sebepten. Hem artık Mısto ağanın gözü de tutmuyor beni. Anlayacağın burda her yanımız kıraç. Niyetim odur ki seni de kendimle beraber çıkaram dağlara."

Ömründe ilk defa bir erkeğin düşüncesine ortak oluyordu Hazel. Hem de kocası olan bir erkeğin. Sevindi. Güç doldu içine. Hazel:

"Burada mı kalacaktım yoksa," dedi. "Sensiz olmak daha mı iyi. Sensizlik zulüm, afat. Ölsek de beraber, kalsak da. Sana ayak bağı olacağımdan korkarsan hiç korkma. Benim de iki elim iki ayağım var, senin de. Beni bu garip ellerde yalnız başıma bırakacaksan, anlıma bir kurşun sık daha iyi. Hiç değil gözün dalda kalmaz. Zati bundan sonra evde oturmak bana haram it kanı olsun."

Yedi yıllık hasretler gibi sarıldılar birbirlerine. Ayrılmak acı geldi. Mahmudo tütün sararken bir yandan da konuştu:

"İyi, Hezal'ım. Şimdi iş kaldı burdan kurtulmaya. Nasıl etsek? Bir de Feyzo'ya danışsak nasıl olur acep?"

"Sen daha iyisini bilirsin. Bilmem ki! Nasıl adamdır Feyzo, iyi bilir misin?"

"Sana diyeyim mi nasıl adam olduğunu. Ha bizim Fadıl, ha Feyzo. Öyle bil işte."

"Öyleyse bir de ona aç. Akıl akıldan üstündür demişler," dedi Hazel.

Mahmudo sardığı sigarayı tabakasına koydu, kapattı. Çakmağını aldı, çıktı. Bir ucu ahırlara ulaşan büyük avludan geçti çakmağın yardımıyla. Hırıldatmadan açtı ahırın kapısını. Ahırın sıcağı bok kokusuyla karışık vurdu suratına. Çakmağını çaktı. Sesini kısarak:

"Feyzoo, Feyzo," diye seslendi ahırın içine.

"Kimdir o," diye bir ses geldi karanlığın içinden.

"Benim Feyzo, ben. Mahmudo."

Feyzo şalvarını dolaştıra dolaştıra taktı bacaklarına. Peykeden atladı. Alışmış ayakları kolay buldu Mahmudo'yu kapı ağzında.

"Hayırdır," diye sordu.

"Hayır sayılır," dedi Mahmudo. "Hele odaya gel biraz konuşak seninle."

Çıktılar. Odaya girince Mahmudo lambayı söndürdü bir üflemede. Hazel sekide kaldı.

"Bu vakit burda olduğunu kimse görmesin."

Çakmağın yardımıyla sobanın arkasına oturdular. Feyzo fısıldadı:

"De anlat Mahmudo beyim, valla meraktan çatlayacağım nerdeyse."

Mahmudo:

"Bilirsin Feyzo," dedi fısıltıyla, "Mısto ağanın gözü artık beni tutmuyor. Bugün sabah cendirme tarar Aladağlar'ı. Maksadım tezinden kurtulmak buradan. Ama nasıl? Biz düşündük taşındık bir yakaya çıkaramadık. Sen ne buyurursun bu işe?"

Feyzo:

"Ben bu meseleyi o günden bu yana düşünüyorum. Yani sen Mısto ağaya karşı geldiğin o günden bu yana. Mısto ağa o günden bu yana kara kara düşünüyor. Belki sen de farkındasın. Hiçbir kere olsun Hezal bacımın yanına geldi mi? Ama Hazo bacı söyledi düneyin. Yemin ettirdi size söylemeyeyim diye de. Ama söylemek boynumun borcu. İşte o gün Nazo, Hezal bacıma murtuge pişiriyormuş, Mısto ağa görmüş,

‘Kime pişiriyorsun onu?’ diye soranda Nazo da: ‘Hezal bacıma,’ demiş. Mısto ağa da: ‘Kuru ekmek neyine yetmiyor hizmetkâr kızının,’ diye söylemiş. İşte bu sebebe Mısto ağanın kara kara düşünmesi hayra tebdil değil. O böyle düşündü mü bil ki plan kuruyor. Onun kurduğu planı anlamak da bir Allah’a mahsus. Bir gece cendırme evi sararsa hiç şaşma. Ya da odaya ateş düşerse. Bu benim aklıma gelenler. Bunlar kolay belki de. Çünkü aklımız eriyor. Onun kurduğu plana akıl ermez hiçbir vakit. Unutmadınsa sana bir gün Hezal bacım gelmeden çok evvel, gene böyle bir gece konuşuyorduk da: ‘Mısto ağa bir uçkurunu, bir de menfaatini sever,’ demiştim. Aklında mı?”

Mahmudo:

“Beli, aklımda.”

Feyzo:

“İşte Mısto ağa şimdi senden menfaat geleceğini hiç sanmıyor. Bir kere sansaydı, az bir menfaati olduğunu anlasaydı, sofran gene yağlı ballı olurdu. Umudu yok senden. İşte tehlike de burda.”

“Haklısın,” dedi Mahmudo, “haklısın. Ama şimdi ne yapmak lazım. Buna çare bulmalı.”

Feyzo:

“Onu da düşündüm Mahmudo beyim,” dedi, “onu da düşündüm. En iyisi gece herkes yattıktan sonra karının elinden tutup çıkmak dağa. İzini kaybet bir zaman. Bundan başka bir çare de yok herhalde.”

“İyi ama, nasıl? Dediğin güzel, güzel ama benlen Allah’ın arasında bir tüfingım var. İtten çıplağım anlayacağın. Bir de bu kanayak. Nereye gidebilirim? İyi, iş bir ağaya yaslanmakla olacaksa zati Mısto ağaya yaslanırım. Daha başkasına niye yaslanayım. Diyek yaslandım Mısto ağaya. Ne yapacak Mısto ağa? Zulümkâr olacak. Ataş, alev yağdıracak dört bir tarafına. Başka aşiretlerin otlarını yaktıracak, mallarını çaldıracak. Böyleliğinen de hem aşiretinin gücünü arttıracak, hem de dedesi Muso Paşa’nın yüzünü ak edecek mezarında. O zaman da benim bir dediğimi iki etmiyecek. Öyle değil mi?”

“Öyle.”

"Yani, ben gene hizmetkâr kalacağım. Sen ağanın sobasını yakacaksın ömür boyu, ben de bekçiliğini yapacağım, kurşun atacağım, iş bitince ikimizi de atacak Çoban Agit gibi, Zeyno bacım gibi, Cımşido gibi. İşte Feyzo kardaş ben bunu istemiyorum. Bir yanım hizmetkâr, bir yanım kaçak olsun istemiyorum. Ya hizmetkâr olurum, ya kaçak. Zati eskiden hizmetkârdım. Tadını iyi bilirim hizmetkârlığın. Bir de dağların tadına bakacağım. Böyle öleceğine, öyle öl. Biraz evvel Hezal'ımla konuştum. O da: 'Ölürüm gene senden ayrılmam. Sen nerde, ben orda. Ölsek de beraber, kalsak da beraber,' diyor. Haklı da. Ben de gözüm dalda kalsın istemiyorum. Nasıl olsa günün birinde, bir cendırmenin kurşunu nasibim olacak. O zamana kadar da Hezal'ım yanımda olur. Ey, kendini dağa vermek için de en azından bir katır lazım. Ey, bizim canlı bir bitimiz bile yok."

Bir zaman konuşmadılar. Karanlıkta Feyzo'nun sesi seçildi:

"Bak Mahmudo beyim," diyordu, "tek bir çare var. O da Mısto ağanın atını alıp gitmek. Mırın ku mırıne, va çi hırıne?[1] Ema o zaman benim de bir şartım olacak: Beni de götüreceksiniz yanınızda. Böyle ölmektense öyle ölmek daha iyi. Kurşunla ölmek, ahır köşesinde ölmekten bin kere daha iyi. Zaten götürmezseniz sabah olanda sizin, atının gittiğini bilecek. Bu da benim ölümüm demek. Haberim yok desem de inanmaz, inanmaz, çünkü ben atın yanında yatıyorum. O zaman da beni doğram doğram doğrar."

"Olsun," dedi Mahmudo, "olsun. Sen de bana bir kardaş. Zararım olmaz bir kurşun daha çoğalmaylan. Kabul. Ölsek de beraber, kalsak da."

Karanlık Feyzo'nun ışıldayan gözlerini kapadı. Sesi titredi:

"Peki, öyleyse ne zaman?" diye sordu Mahmudo'ya.

"Ne zamanı var mı? Öyle bu gece. Şimdi," dedi Mahmudo.

Mahmudo'nun eli karanlıkta Feyzo'nun omuzunu buldu, dostça sıktı.

Feyzo:

"Öyleyse ben atı hazırlayayım," dedi soluk soluğa. "Hayvanın ayaklarına keçe bağlamak lazım. Yoksa ayaklarının sesi yeri göğü tutar. Ha, bir de ağzını bağlamak lazım. Sen de dışarı çık Mısto ağayı

1 Ölüm ölüm hırlamaya ne gerek?

yokla bir. Nazo hanımın odasında yatıyor. Sonra da hazır olun, beni bekleyin. Misafir odasının penceresini tıkırdattım mı dışarı çıkın. Haydin Allah yardımcınız ola."

Feyzo sessizce kapıyı açtı, çıktı. Mahmudo da dışarı çıkmadan Hazel'e:

"Hezal'ım ben gelene kadar sen de hazırlan," dedi.

Ilık bir bahar gecesi vardı dışarıda. Mahmudo ayaklarının ucuna basa basa Nazo hanımın penceresi altına geldi. Mısto ağanın horlaması pencereden dışarı taşıyordu. Bir zaman dinledi Mısto ağanın horultularını. Geri döndü. Çomo[1] kuyruğunu sallaya sallaya yanaştı Mahmudo'ya. Yavunculandı[2]. Mahmudo içeri girerken eğildi başını okşadı Çomo'nun. Karanlığa seslendi odaya girer girmez:

"Hezal'ım hazır mısın?"

"Hazırım Mahmudocan."

Mahmudo da hazırlandı. Fişekliklerini çapraz taktı omuzlarına. Mısto ağanın hediyesi gümüş işlemeli İngiliz onlusunu duvardan indirdi el yordamıyla. Sekiye oturdu. Hazel'in eli ulaştı eline. Sarıldılar. Sevinçle. Bir zaman sonra pencere vuruldu. Ayaklarının ucunda çıktılar dışarı. Pullu kır at huysuzlanıyor, kişneyemiyordu. Ağzına bir telis sarmıştı Feyzo. Tepindikçe ayakları yeri dövüyordu: "Pat, pat", diye. Sesi kendine ulaşmıyordu pullu kır atın. Yakıştıramıyordu bunu şanına. Gemi koparıp almak istiyordu Feyzo'nun elinden. Feyzo usulca:

"On çuval arpa kudurttu namussuzu bu kış. Ama hamdır iyice. Bir kış üstüne eyer vurulmadı. Biraz sonra düşer kulakları."

Mahmudo boynunu okşadı atın. Yelesi göğsünü dövüyordu şahlandıkça. Mahmudo bindi önce. Binbir zorla.

"Hezal bacım da köyün altında binsin," dedi Feyzo fısıltıyla.

Mahmudo atın üstünde. Feyzo'nun eli dizginlerde, Hazel önlerinde yola düştüler. Çomo bir zaman gitti arkalarından. Sonra bir taşın üstüne işedi. Arka ayaklarının üstüne oturup baktı arkalarından. Gidenler gözden yitene kadar kalkmadı oturduğu yerden.

---

1 Çomo: Köpek adı.

2 Yavunculanmak: Yağ çekmek.

XXI

Aşılmaz dağ olmuştu Mahmudo. Bel vermez, başı bulutlarda. Oysa ne düşler kurmuştu Mısto ağa. Mahmudo'yu salacaktı Aladağlar'a. Mahmudo vuracak, yakacak, kıracak, talan vurup getirecekti Mısto ağaya. Aşiretler baş eğecekti önünde Mısto ağanın. Tek tek. Diz çökecekti bütün beyler. Kirvalığa gidecekti aşiretler aşırı. Hangi aşiret beyinin kapısına at sürse, gurur duyacak, koyunlar kesecekti kapı sahibi. Şişecek: "Bu gece Mısto ağa misafirimdi," diyecekti aşiretine. Düğünlere yüz atlı dalında gidecekti. Baş köşelere oturacaktı. O işaret etmeden başlayamayacaktı dengbêjler türkülerine. Yirmi, belki de otuz atlıyla inecekti kasabaya. Hangi dükkâna girse kapıda karşılanacaktı. Kasanın başına buyur edeceklerdi. Hal hatır soracaktı kasabalıdan. Bir de parti tutacaktı. Adı dile kolay bir parti. İşte o partinin durumunu soracak, havadis alacaktı. Molla'nın kahvesine girecekti eli götünde. Dalında otuz hizmetkâr. "Herkese çay ver benden ula Molla," diyecekti. Kalkarken bütün kahve ayağa kalkacak, o da çıkarıp bir yüzlük atacaktı Molla'nın önüne. "Üstü kalsın oğlum," deyip yürüyecekti gene eli götünde. Hizmetkârlarına: "Siz biraz çarşıda dolanın, benim işim var kaymakam beyle," diye ayrılacak, hükümet binasına girecekti. Oturup bir çayını içecekti nüfus memuru Veysel beyin. "Senin yağ hazır Veysel bey. Ne zaman istiyorsan göndereyim bizim motornan," diyecek, sonra da kaymakam beyin, yüzbaşının, savcı beyin halini hatırını soracaktı Veysel beyden. Aladağlar'da herkes: "Kaymakam bey Mısto ağanın iyi adamıdır," diyecekti. İşi hükümet kapısına düşen önce Mısto ağanın kapısına gelecekti Aladağlar'da. O da Veysel beye yollanacaktı bir selamla. "Oğlum," diyecekti hükümet binasına gidene "bu bir teneke yağı da Veysel beye ver kaymakam beye yollasın."

Partisine yol yaptırtacaktı Aladağlar'a ulaşan. O zaman da ardında uzun bir arabası olan bir traktör alacaktı. Mavi boyalı, Saragöl beyleri gibi. Dolduracaktı aşiretini içine arabanın. Kendi de öne binecekti. Şoförün yanına. Kasabaya inecekti anlı şanlı. Bir de foter şapka alacaktı mavi traktörüne uysun diye. Saplı bir radyo da ala-

caktı. Feyzo yanında taşıyacaktı her zaman. Köstekli saatini sandığa koyacak, bir kol saati alacaktı yerine. Bir Nacar kol saati. İkide bir ceketinin kolunu sıyırıp saatine bakacak "Ohooo, daha haberlere tam bir saat var. Ula Feyzo hele radyoyu getir bakim ne var radyoda?" diyecek, radyoyu açmasını bir o bilecekti koca Aladağlar'da. Şarkılar çıkınca radyonun düğmesini tekrar döndürüp kapatacak ve: "Bir şey yok radyoda hele, şarkı var," diyecekti. Haberler başlayınca da saati ayarlayacak ve: "Namussuz bugün tam bir buçuk dakka ileri gitmiş," deyip sonra da haberleri dinleyecekti. Haberler bitince de köylülere olup bitenleri anlatacaktı.

Bu umutları, köylüler Mahmudo'yu dürüngelerin üstünde yarı donmuş bir durumda bulup getirdikleri gün tomurcuklanmaya başladı. O gün bu gün de dal budak verdi durmadan. Mahmudo su verdi bu umutlara. Bir kış çabucak geçti böylesine tatlı düşler içinde. Ama şimdi, şimdi anlıyordu Mahmudo'nun kendisine yâr olmayacağını. Sulayıp dal budak verdirdiği umutlarını gene Mahmudo kesip koparmıştı o gün. Mahmudo o gün sıçıp batırdı her şeyi. Adsızının öldüğü gün. Mısto ağaya da kara geldi o gün. Mahmudo tarumar etmişti umut bağını. Hoyrat Acem yeli gibi kırıp dağıtmıştı ne varsa. O günden sonra uykuları kaçtı Mısto ağanın. Ne gündüzler yetti düşünmeye, ne geceler. Kolay değildi. Mahmudo o gün baş kaldırmıştı. Baş kaldıranın başını vururlar. Yoksa töre bozulur. Törede ağalık da var. Töreyi bozan, ağalığa baş kaldıran hayındır artık. Katli vacip olur. Baş gitmezse, baş kaldıran çoğalır. Ne yapmalıydı?

Gecenin birinde içeri adam sokup uykuda mı bastırsaydı? O olmazdı. Sonra başçavuş: "Bize neden haber vermedin? Bu işler devletimizin işidir, Mısto ağanın değil," diyecekti. Elinin içi gibi biliyordu bunu. Kaş yaparken göz çıkaracaktı. Hem vurdursa bile kime vurduracaktı Mahmudo'yu. Öyle yürekli adamları olsaydı, Mahmudo gibi elin itine niye umut bağlayaydı bu güne kadar. İzo'yu, Tefo'yu desen Mahmudo'yla yağlı ballı. Cımşido'yu desen, tavuk vuramaz. Boştu o iş. En iyisi ihbar etmekti. Ama kimi göndermeliydi ihbar etmeye. İhbara gidecek hem bu işin ustası olmalıydı, hem de ağzı sıkı biri. Günlerce böyle bir adam düşündü. Kendi adamlarından hiçbiri yapmazdı bu

işi. Canlarını verir gene de ihbar etmezlerdi bir eşkıyayı. Çünkü törelerde eşkıyayı ele vermek de yoktu. Düşündü, taşındı günlerce. En son Çalbaranlı muhbirler başı Ali Gizme'yi[1] hatırladı. Gündüzden planını kurdu. Kor Reco'yu gizlice yollayacaktı Ali Gizme'ye. Eski suç ortağı olan baş çoban Kor Reco'yu. Sır çıkmazdı Kor Reco'dan, Çoban Agit'ten bilirdi. Ali Gizme geldikten sonrası kolaydı. O bu işlerin ustasıydı nasıl olsa. Ağzını da bokladı mıydı, tamam.

O gece karar vermenin mutluluğu içinde sarıldı Nazo'ya. Ezdi, hurdahaş etti ondörtlüğü altında. Sonra da yorgunluktan baygın düştü. Nazo lambayı söndürene kadar da horlamaya başladı. O gece Mahmudo penceresinin altına geldiğinde de üçüncü uykusundaydı.

Erkenden uyandı. Giyinirken gözü yatağın yanında duran Nazo'nun güllü donuna ilişti. Güldü. "Senin karının donunu da başına geçirmesem bana da Mısto ağa demesinler," dedi sesli sesli. Nazo gözlerini açtı. Mısto ağa:

"De kalk Nazom," dedi gülerek, "de kalk. De kalk gözümün nuru, kalk. Kalk ki bireler dırlanmasınlar.[2]"

Nazo güllü donunu süt beyaz bacaklarına geçirip giyininceye kadar Mısto ağanın ünlemesi dışardan geldi bile:

"Kuroooo, Feyzooooo. Öldün mü ula itoğlit," diye.

Feyzo'dan ses çıkmayınca ahıra yöneldi Mısto ağa, "Gebermiş namussuz, böyle itoğlitleri tekmemin altına alıp gebertmek lazım," diye söylene söylene. Ahırın kapısını açarken: "İnşallah yatıyordur itoğlit. Bir dayak çekem o zaman. Belki aklı başına gele namussuzun," diye geçirdi aklından. Feyzo'nun yattığı peykeye yaklaşıp gürledi:

"Kalk ula itoğlit. Ulan sen ağa mısın yoksa hizmetkâr mı?"

Feyzo'dan ses çıkmayınca üstündeki keçeyi çekti aldı. Keçenin altındaki bok kürekleri sanki güldüler Mısto ağaya. İyice köpürdü. Ahırları aradı. Pullu kır atın da yerinde yeller esiyordu. Gözlerini ovuşturdu. Yeniden baktı. Kır atın yuları sallanıyordu ahırlıktan.

1 Çizme Ali demek. Yaz kış hep körüklü çizme giydiği için bu lakabı takmışlardı.

2 Bireler Dırlanmasın: Pireler ısırmasın.

Misafir odasına koştu ordan. Mahmudoların yattıkları yatak yığılı duruyordu sekide. Eli ayağına dolaştı. Şaşırdı, bir zaman çabalamadan durdu olduğu yerde. Sonra kapıya koştu. Binek taşının önünü kontrol etti. Sanki kürekle dövmüşlerdi yeri. Otluklara yollandı. Ot kesen hizmetkârlarına sordu Feyzo'yu. Görmediklerini söyleyince daha bir kudurdu kudurmuş itten azgın. Kapının önünde:

"Kuroooooo, Feyzooooo," diye yeri göğü inletti sabah sabah. Köylüler kapılara döküldüler. "Vay fakir Feyzo'nun haline" dediler. Mısto ağa deli koyunlar gibi bir zaman daha dolandı kapıda. Sonra içeri girdi. Misafir odasına. Duvarda her zaman asılı duran baba yadigârı tüfeğini aradı gözleri. İri bir çivi gülerek baktı sanki duvardan. Arsız arsız güldü Mısto ağanın yüzüne. "Vay ne ettin Feyzo! Haklısın. Besle kargayı oysun gözünü. Ulan itoğlitler, eğer ben de bu hayfı sizin yanınıza koyarsam bütün Aladağlar sıçsın dedem Muso Paşa'nın ağzına!" diye mırıldandı. Elleri yana düştü. Bir vakit öylece kaldı. Tabakası düştü aklına. Kalın bir tütün sardı. Bir yandan da düşünüyordu. Şimdi ne yapmalıydı? Birden kafasında şimşek gibi fikirler çaktı. Kalktı. Ot kesen hizmetkârlara doğru bağırdı:

"Ulyoooo, Mehroooo, ula tez gel burya itoğlit," diye.

Ot kesenlerden biri ağaya doğru koşmaya başladı. Geldi önünde el pençe divan durdu. Başını önüne eğdi.

"Buyur beyim."

"Ula itoğlit bak şimdi beni iyi dinle. Bundan sonra Feyzo'nun işine sen bakacaksın. Feyzo'nun yerinde yatacaksın, tamam?"

"Tamam beyim," dedi Mehro gözleri ışıldarken. "Feyzo ne olacak ya?"

"Kes sesini itoğlit. Bir daha da bana sual sorma. Feyzo öldü o kadar. Şimdi doğru Cımşido itoğlitinin evine git. De ki bugün köyü terk etsin, tamam? Yoksa gelir evini başına yıkarım sabaha kalırsa. Seğirt bakim."

Mehro köyden yana koştu. Mısto ağa da eli götünde dolaşmaya başladı kapının önünde. Çomo'nun kuyruk sallamasına aldırmadı. Çomo da vazgeçti kuyruk sallamaktan. Gitti arka ayağını kaldırıp binek taşına işedi. Mehro döndü nefes nefese köyün içinden.

“Dedin mi ula?”

“Beli beyim.”

“Şimdi git misafir odasının sobasını yak, bir de ev tarafına de, iyi bir kahvaltı hazırlasınlar. Sonra da buraya gel,” dedi Mısto ağa sinirli sinirli.

Ardından baktı Mehro’nun. “Bu itloğlit de bugün sabah sivriltiğim kazık olur,” diye mırıldandı. Cımşido geldi aklına. Dönüp Cımşido’nun tek göz damından yana baktı. Kimseler yoktu kapısında. “Hatırımaymış. İtoğlit. Kansız namussuz. Bizde suç ki seni adam yerine koyduk. Ne olacak Saragöl’ün piçi. Ancak o kadar olur. Eğer bu hayfın yanına kalacağını bekliyorsa, boşuna... Burnundan getirecem ula Mahmudo iti... Fitil fitil... Dul karını da ben alacam... Görürsün...”

Kapının önünü bir zaman daha arşınladı. Feyzo’nun Zero kıza düşkünlüğünü hatırladı. Dişlerini gıcırdattı. Çomo’ya bir tekme savurdu.

“Kuroooo, Mehrooo, ula itoğlit,” diye bağırdı.

Mehro elindeki soba küreği ile çıktı kapıya.

“Ula tez git bana Kerimo’yu, İso’yu, bir de Melle Nadır’ı çağır gelsinler.”

Kapının önünü yeniden arşınlamaya başladı. Mahmudo’nun ilk geldiği günü hatırladı yeniden. Kerimo’nun Saragöllü Cemile hanımı anlattığı geceyi düşledi. Mahmudo’yu gönderip Cemile hanımı kaçırtacaktı. Sonra da sarılacaktı Cemile hanımın kapıdan sığmayan beline uzun kış gecelerinde. “Evel Feyzo’dan başlamalı işe. Önce Feyzo namussuzunun Zerosunu sokmalı yatağa. Duymalı Feyzo. Ciğerinin başı sızlamalı. Sonra da Mahmudo’yu kollamalı. Fırsat düştü mü binmeli boynuna, göstermeli Mısto ağanın kim olduğunu. Ulan Mahmudo... Ulan eğer ben senin dul kalan karını sokmazsam koynuma.. Durun hele...” diye düşündü.

Çok geçmeden Mehro yeni mesleğinin verdiği şevkle soluk soluğa döndü. Feyzo’nun yaptığı gibi başını önüne indirip, bekledi. Mısto ağa:

“Söyledin mi ula?”

"Beli beyim," dedi Mehro gözleri yerde.

"Öyleyse şimdi git sofrayı hazırla."

Mehro hızlı adımlarla eve girdi. Peşinden Çomo havladı. Mısto ağa döndü baktı. Kerimo, Melle Nadır, İso kendisine doğru geliyorlardı. Yüzüne güleçlik verdi onları görünce. Çomo'ya bağırdı:

"Oşşşşt, defol itoğlit," diye.

Melle Nadır:

"Selamünaleyküm," dedi elini göğsüne bastırırken.

"Aleykümselam ağalar, buyurun. Buyurun içeri gidek," dedi yürüdü.

Mısto ağa önde, Melle Nadır, Kerimo, İso dalında misafir odasına girdiler.

Melle Nadır:

"Mahmudo nerde beyim," diye sordu.

Mısto ağa sekiye oturdu. Yüzüne zalimlik yeniden bulaştı.

"Mahmudo itloğliti mi? Kaçmışlar bu gece. Bir kış sakladık, doyurduk, besledik, o da bütün iyiliğimizin içine sıçtı kaçtı. Feyzo iti de onlan beraber. Bu bizim aşiretin şansı. Hem gidende baba yadigârı işlemeli tüfingımı, pullu kır atı da alıp kaçmışlar bu gece."

Kerimo:

"Akıl alacak gibi değil beyim. Peki bu namussuzlar bizim ne kötülüğümüzü gördüler? Aklım almadı valla," dedi hayrete bulanmış çapaklı gözleriyle.

"Benim de aklım almadı Kerimo," dedi Mısto ağa, "benim de aklım almadı. Alana da aşk olsun."

Melle Nadır:

"Sen darlanma hiç beyim. Azan belasını, arayan da mevlasını bulur elbet,"

Mısto ağa:

"Beni meraklandıran ne onların gittiği, ne de atımlan tüfingımı götürdükleri. Benim zoruma giden, bu meselenin başka aşiretlerde

duyulması. Siz aşiretimizin ileri gelenlerisiniz. Cahillerin ağzına sahip olun, başkaları duymasın. İyi olmaz," dedi kalın bir tütün sararken.

Melle Nadır:

"Sen hiç meraklanma beyim. Biz o işi hallederiz. Hem aşiretimize ne için söz gelsin. Biz Mahmudo itoğlitine kötülük mü ettik? Yedikleri burnundan gelir Allah'ın izniyle."

Kerimo:

"Gelir tabii. Sen o şirin canını hiç sıkma beyim. İşin o yanını bize bırak."

Mısto ağa:

"Bir de köylüye Mahmudo gece kaçmış demek iyi olmaz. İnsanoğlu. Herkesin aklına başka bir şey gelir. En iyisi biz yollamış olalım. Siz köylüye: 'Mahmudo bizim aşiretin eşkıyası oldu deyin. Dün gece biz yolladık dağa. Mahmudo'nun yanına da Feyzo'yu kattık,' diye köyün içine yayın. Koyun aşiretimiz gam çekmesin. O acı dördümüzün içinde kalsın."

Melle Nadır:

"Çok iyi düşünmüşsün beyim," dedi. "Öyle ya, aşiretimiz boşu boşuna itin biri için neden yasa gama batsın. Sen o işi bize bırak, gerisine hiç karışma."

Bu sırada Mehro elinde bir peşgunla girdi içeri. Sonra da peşgunun üstünü yağla, peynirle donattı. Dördü de kuruldular sofranın başına. Mehro çayları doldurdu. Çekildi kapının ağzında divan durdu.

Yediler, içtiler. Mehro sofrayı kaldırdı. Mısto ağa tabakayı attı Melle Nadır'ın önüne. Sigaralar sarıldı. Mısto ağa:

"Yau," dedi, "insanoğlunun çare bulamayacağı hiçbir şey yok dünya yüzünde ölümden başka. Sabah o namussuzların gittiklerini anladığımda, sanırsın bir kazan kaynar suyu tepemden aşağı döktüler. Gözüm karardı. Ama şimdi? Öyle rahatım ki! Allah sizin gibi adamları aşiretimizden eksik etmesin. Unuttum derdi gamı. Şimdi bir de başka bir iş var. Biliyorsunuz, o geberen kancığın odası da boş kaldı. O odayı doldurmamak aşiretimize kara getirir. Düşündüm o işi de. Bir aşirete kız istemeye gidip yüz iki yüz koyun vereceğime kendi aşi-

retimizden birini sevindiririm daha iyi. Şimdi siz gidin Zero'yu isteyin bana. Otuz koyun da başlık götürün. Bilirsiniz bizim yeni karı da kısır çıktı. Belki kendi aşiretimizin kızı yüzümüzü güldüre. Ama öyle bu gece düğün kurulsun. Aşiretimiz çalsın oynasın."

Bir zaman daha sağdan soldan konuştular. Melle Nadır, Kerimo, İso, Mısto ağadan izin isteyip kalktılar. Ağa kapıya kadar uğurladı üçünü de. Döndü, Melle Nadırlar gittikten sonra tekrar misafir odasına. "Şimdi sana geldi sıra Mahmudo itoğlit!" dedi sekiye kurulurken. Mehro girdi içeri, el pençe divan durdu kapının önünde.

Mısto ağa:

"Şimdi beni iyi dinle ula," dedi. "Burada duyduklarını burdan çıktın mı unutacaksın, tamam? Burdan bir laf çıktı mı dışarı, öldüğün gündür. Ona göre haaa! Şimdi git bana bizim Kor Reco'yu çağır."

Mehro çıktı. Mısto ağa pencereye dayandı. Melle Nadır, Kerimo, İso, Zero'nun evine gidiyorlardı. Cımşido evini yüklüyordu Keleş öküzünün üstüne. Köyün çocukları başına toplanmışlardı Cımşido'nun. Anası bir taşın üstüne çökmüş, dövünüyordu dizlerine vura vura. Mısto ağa sinirle ayrıldı pencereden. Kapıya çıktı.

Mısto ağanın kapıya çıktığını gören köyün kadınları dağıldılar Cımşido'nun anasının başından. Kor Reco önde, Mehro da arkasında otluklardan geliyorlardı yelli yelli. Mısto ağa tekrar içeri girdi Kor Reco'yu görünce. Sekiye çıkıp kuruldu. Tespihini, tabakasını çıkarıp minderin üstüne koydu. Kor Reco, Mehro'yla girdi içeri.

Mısto ağa:

"Ula Mehro şimdi git ahırları süpür. –Mehro çıktıktan sonra– Gel bakim Reco oğlum, böyle yanıma gel."

Kor Reco iri, dağ gibi bir adamdı. Bir gözü kör, sol ayağı da aksıyordu hafiften. Yüzü kıldan gözükmüyordu. Fırça bıyıkları alt dudağını örtüyordu. Yaklaştı Mısto ağanın elini öptü. Dizüstü oturdu ağa izin verene kadar. Mısto ağa tabakayı uzattı Reco'ya:

"Al da bir sigara sar Reco oğlum," dedi sesini yumuşatarak. "Bugün yarın yaylaya çıktın mı hasret kalırsın böyle tütüne. İç de ciğerlerin sevinsin."

Kor Reco kalın bir sigara sardı, yaktı. Dumanını önüne üfledi. Mısto ağa:

"Reco oğlum, sen Çalbaranlı Ali Gizme'yi tanır mısın?"

"Beli, iyi tanırım beyim."

"Güzeeel," dedi Mısto ağa, "hem de çok güzel. Bak şimdi beni iyi dinle Reco oğlum. Bilirsin ki Ali Gizme muhbirler başıdır. Saragöl'de Cımşido ağadan sonra yüzbaşının en iyi adamı Ali Gizme'dir. Aladağlar'da kuş uçsa Ali Gizme'nin haberi olur. Geçimi de muhbirlik üstüne kurulmuştur. Babası da zamanın en iyi muhbirlerindenmiş. Belki dedesi de. Yani Ali Gizme'ye bir on lira verdin mi babasını bile ihbar eder hükümete. Şimdi sen bu Ali Gizme'nin yanına gideceksin bu gece. Gittiğinden hiç kimsenin haberi olmayacak. Gidip Ali Gizme'ye selamımı söyleyeceksin. Diyeceksin ki: Mahmudo'yu muhbirleyip cendırmelere vurdurduğu gün, gelsin benim yanıma. Sürülerimin içinden elli koyunumu seçsin götürsün. Tamam?"

Kor Reco:

"Tamam beyim," dedi. "Yeter ki sen emret. Hem Ali Gizme benim iyi adamımdır. Ama ben bu cin herifi çok iyi bilirim. Evvelden ağzını boklamazsan işe iyi sarılmaz."

"Orası kolay," dedi Mısto ağa, "hem de çok kolay."

Elini koynuna soktu, bir deste para çıkardı. İçinden bir yüzlük, bir de yeşil bir onluk seçti, aldı.

"Al bunları," dedi Kor Reco'ya. "Bu yüzlüğü Ali Gizme'ye ver. Bu onluk da sana. Tamam? Şimdi koyunların başına git. O itoğlitlere güven olmaz. Gece karanlık düşende yola düş. Davran ki sabah erden burada olasın. Yüzümü kara etme."

Kor Reco kalktı Mısto ağanın elini öptü, çıktı.

Akşam erken indi Aladağlar'a. Yıldızlar pırıldamaya başlayınca da Dengbêj Mıho'nun sesi yükseldi Zero'nun evinden. Boşalmış Cımşido'nun evinden de halay çeken köy kadınlarının sesi karıştı Dengbêj Mıho'nun sesine. Çocuklarsa iki evin hiçbirine kabul edilmediler. Ay Aladağlar'ın dalında kayboluncaya kadar koşup durdular iki ev arasında.

XXII

Aladağlar altı ay çırpındı durdu beyaz karın altında. Bir ağır yükten kurtulmanın rahatlığına kavuştu sonunda da. Buğu buğu nefeslendi günlerce. Önce kar çiçekleri uç verdi kara topraktan. Ardından nevruz çıktı. Dağlar, ovalar mor bir renge bulaştı. Derken keçi memesi sökün etti toprağın altından. Mavi mavi. Yeşil bir halı sardı Aladağlar'ı boydan boya. Binbir çiçek nakış döktü halının üzerine. Laleler, papatyalar, dağ gülleri, kurt kulakları, keçi memeleri, kanteperler. Kırmızı kırmızı, mor mor, al al, sarı sarı. Mayıs çiçekleri doldurdu ovaları öbek öbek.

Bir göç başladı ovalardan dağlara. Aşiret aşiret. Kıl çadırlar kuruldu yaylalara. Türküler döküldü gelin ağızlarından, kız ağızlarından. Koyuna kuzu karıştı. Bollandı kaymaklar, çoğaldı yağlar. Sevdalar kıpırdadı ufak ufak. Keklikler yumurta döktü kaya aralarına. Bıldırcınlar tus yattı[1] kanteper diplerinde, çaşır aralarında. Tarla kuşları, toylar, kucakladılar baharı tatlı çığlıklar içinde. Ak bulutlar geldi göğe. Gölgeler bıraktı Aladağlar'ın üstüne kıpır kıpır. Alabalıklar takla vurmaya başladılar sularda. Resmi suya düştü Aladağlar'ın. Allı, pembeli, yeşilli. Işkın[2] yaprak açtı doruklarda. Çaşır[3] yoksul sofrasında misafir. Deli çaşır[4] diplerinde mantarlar teker teker. Bahar meltemiyle dağdan ovaya, ovadan dağa bir çiçek kokusu. Selam selam.

Arabalı deresi de coştu. Dişbudaklar filiz verdi yamaçlarında. Kuşburnu çiçeğe durdu. Alıç beyazlandı. Yaban gülü sardı dereyi. Al al, pembe pembe.

Feyzo dereye bir taş daha attı. Su bulandı. İrili ufaklı bir sürü balık derinlere gittiler ok gibi.

"Namussuzlar," dedi Feyzo iki kolu da yanına düşerken, "diyesin haberliler. Ben daha elimi havaya kaldırmadan onlar kaçıp gidiyor."

1 Tus yattı: Kuluçkaya yattı.

2 Işkın: Uzun saplı, ekşimsi, dağ doruklarında yetişen bir bahar otu.

3 Çaşır: Bir dağ otu. Yemeği ve turşusu yapılır.

4 Deli çaşır: Yenmez, acı bir ot.

Mahmudo kır atı otlatıyordu çimenlerin üstünde. Kır at memnun memnun kuyruğunu sallıyordu. Hazel, kıyıda bir diş budak kümesinin dibinde uyuyordu. Gün çakılmıştı derenin üstüne.

Mahmudo:

"Hiç bol suda taşla balık vurulur mu Feyzo?' Vazgeç o işten. O işi bırak yukarı çık. Biraz yemlik, biraz da kuzukulağı topla. Yüreğim çekildi gene. Yoksa bu iş iş değil."

Feyzo derenin yamacına doğru tırmanmaya başladı. Bir iri taş yuvarlandı ayağının altından. Geldi dereye düştü gümbürtüyle. Küçük bir alabalık vurdu su yüzüne. Başı kopuk. Hazel sıçradı sese. Gözleri iri iri açıldı. Mahmudo, atın dizgini kolunda, gülüyordu.

"Korktun mu Hezal?"

"He," dedi Hazel kısaca.

"Hiç adam bir taştan da korkar mı?"

"Ne bileyim, uykuda cendırmeler bastı sandım."

Mahmudo elinde olmadan derenin yukarılarına baktı. Feyzo kayaların arasında eğilip kalkıyordu.

"Bak," dedi Mahmudo Hazel'e, "iyi bak yukarı. Gördün mü cendırmeyi?"

Hazel dizlerinin üstüne dikeldi. Baktı. Feyzo'yu gördü. Güldü, başını salladı. Solmuş yüzü kızardı. Tekrar uzandı gölgeye. Mahmudo kır atın dizginini bir meşe dalına doladı. Kır at uslu uslu kuyruk sallıyordu durmadan. Diyesin o üç gün evvel gemleri parçalayan kır at o değil şimdi. Mahmudo sırtını sıvazladı.

"Fakir hayvan," diye mırıldandı, "üç gündür neye uğradığını şaşırdı."

Hazel duydu Mahmudo'yu.

"Sanki biz hiç şaşırmadık da..." dedi.

Mahmudo atı sıvazlamayı bıraktı. Geldi Hazel'in yanına çöktü. Yana kaymış kofisini düzeltti Hazel'in.

"İyi olur Hezal'ım," dedi, "İyi olur elbet. Her darlığın sonu varlık-

tır. Az daha dişini sık. Bu gece Karahalıt köyünü buluruz. Ondan o yanı da Çalbaran bir saatlik yol. Burda akşamı beklemek lüzum eder. Yiğitliğin yarısı tedbirdir."

Hazel başını indirdi. Yüzü yeniden soldu. Feyzo, kucağı dolu yemlik ve kuzukulağı ile indi aşağı. Elinde bir de mantar vardı. Teker gibi.

"Hezal bacımın şansı varmış valla. Bakın ne irilikte bir mantar. Yoksa bu zamanda bu derede hiç mantar olur mu? Buldum işte."

Yemlikleri, kuzukulaklarını önlerine boşalttı kucağından.

"Ben bu mantarı pişirene kadar siz onları yiyin. Beni merak etmeyin. Ben hem topladım, hem de yedim."

Mahmudo beş on yemliği dürüp birden ağzına soktu. Avurdunun bir yanı kurbağa avurdu gibi şişti.

Hazel bir kuzukulağı yaprağı aldı, yedi. Yerken yüzünü buruşturdu. Feyzo da sal taşlardan küçük bir ocak yaptı. Güzden kalmış bir kucak da kuru çalı topladı. Ocağı yaktı sonra da. Ocak közlendi çok geçmeden. Mantarı közün üstüne koydu.

"Ah, ahh," dedi, "şimdi burda biraz da tuz olaydı, sen keyfi o zaman seyredeydin."

Mahmudo:

"Unutma da Karahalıt'tan tuz, ezva, bir de küçük bir bıçak alalım."

Feyzo:

"Unutmam Mahmudo beyim," dedi pişmiş mantarı közün üstünden kaldırırken, "sen hiç merak etme. Hiç telaşlanma. O işler bana. Aklımda tutarım hepsini. Mısto ağadan, tek akılda tutmayı öğrendim."

Mantarı Hazel'in önüne koydu.

"Bak bacım, bunun hepsini sen yiyeceksin, tamam mı? Kaç gündür ot yemekten miden koyun midesine döndü."

Hazel mantarın ucundan koparıp bir lokma ağzına koydu. Çiğnedi, tükürdü.

"Yemem vallahi," dedi ağzını buruştururken, "siz yiyin. Tuz olmadan hiçbir şeyin tadı yok."

Mahmudo üstelemedi. Mantara da el uzatmadı. Feyzo kalktı. Dere yukarı, suyu taşlaya taşlaya uzaklaştı. Hazel ayaklarını uzattı. Ayağı gölgeden kurtulur kurtulmaz gün vurdu çıplak, boncuklu ayaklarına. Kalktı suyun başına gitti. Akıp giden suyu seyretti bir zaman. Sonra bir taşın üstüne oturdu. Elinin birini akan suya karşı tuttu. Kalktı tekrar Mahmudo'nun yanına geldi.

"Dupduru su," dedi, "gömleğini çıkar da yıkayayım. Hiç değilse üstün başın temiz olsun. Canın günlerdir su görmedi."

Mahmudo'nun dişleri göründü bıyıklarının altından. Sapsarı. Kravatını dikkatlice çıkardı. Düğümünü bozmadan. Sonra gömleğini sıyırdı sırtından. Hazel gömleği aldı, suyun başına gidip çömeldi. Gömleği bir taşın üstüne koyup sulamaya başladı. Terledi tezden. Alnını koluyla silerken döndü Mahmudo'ya baktı. Mahmudo sırt üstü uzanmıştı güne karşı. Kadınlığı teprendi. Canı Mahmudo'yu istedi. Ağzını suyla doldurdu. Kalktı, ayaklarının ucuna basa basa Mahmudo'nun başucuna geldi. Soğuk suyu birden Mahmudo'nun çıplak göğsüne püskürttü. Mahmudo sıçradı. Hazel kaçtı. Mahmudo da peşine. Dişbudakların sık bir yerinde de Mahmudo'ya tutuldu. Otların üstüne attı Mahmudo Hazel'i. Kurtulmak istedi yalandan. Sonra bıraktı kendini. Eridi Mahmudo'nun altında. Mahmudo birkaç kere ayıldı bayıldı Hazel'in üstünde. Sonra da Hazel'in yanına yattı. Öylece kaldı. Hazel kalktı geçten geç. Suyun başına gitti. Elinin kanını suya verdi. Sonra da gömleği ovuşturmaya başladı. Ap-ak oldu gömlek. Ardından güllü donunu soktu suya. Kurumuş kanları döve döve çıkardı güllü donundan. İkisini de çimenlerin üstüne serdi. Güne karşı. Gidip yeniden suyun başına çömeldi. Yüzünü gördü suda. Pürçeklerini yanaklarına doğru kıvırdı. Kofisini yana eğdi. Olmadı. Öbür yana eğdi. Kofisini çıkarıp attı çimenlerin üstüne hırsla. Örüklerini açtı birer birer. Saçlarını dağıttı dört bir yanına. Sudaki görüntüsüne baktı, gülümsedi. Soğuk suyu avuçladı. Yüzüne vurdu. Kara kirpikleri ıslak ıslak kırpıştı. Görüntüsü duruldu. Güldü. Görüntüsü de güldü. Elini saçlarına götürdü. Görüntüsü de götürdü elini saçlarına. Hazel ne yaptıysa, sudaki şavkı da onu yaptı. Görüntüsüyle bu oyuna daldı gitti.

Feyzo dönemeci bu yana döndü.

"Vurduuuum, vurduuuum," diye bağırıyordu.

Hazel irkildi. Görüntüsü suda kayboldu. Gitti dişbudak dibine sindi. Mahmudo sıçradı, kalktı. Tüfeğe el attı. Dikeldi baktı. Güldü.

"Tühhh," dedi, "beni de korkuttun Hezal. Feyzo'ymuş bağıran. İyi de bir balık vurmuş."

Feyzo kafası ezilmiş koca bir alabalıkla geldi yanlarına.

"İri bir kayanın arkasına sindim," dedi gururla, "başladım beklemeye. Su balıkla dolu. Kaynaşıyorlar, oynaşıyorlar. Namussuzlar. Bu da suyun altında iri bir salın üstünde takla atıyor. Tabii benden habersiz. Taşı nasıl yapıştırdımsa kafasına, çıktı suyun yüzüne."

"Valla aferin sana Feyzo," dedi Mahmudo, "sonunda muradın oldu. Hem iyi bir balık ha! Haydi çabuk pişir de yiyip kalkalım. Nerdeyse akşam karanlığı çökecek."

Feyzo ocağı yeniden yaktı. Eliyle balığın karnını yırttıktan sonra götürüp suda temizledi. Ocağın üstüne bir sal taş yerleştirdi. Balığı taşın üstüne koydu. Ateş taşı kızdırdı. Balık canlandı sanki. Hazel de kalktı ocağın başına geldi. Yüzünü elleri arasına aldı. Balığın önce suları kurudu. Sonra renk değiştirdi. Feyzo ters çevirdi balığı. Ve çok geçmeden de balık pişti taşın üstünde. Yediler. Feyzo balığın kaburgalarını bile emdi.

Hazel:

"Valla üç günden bu yana şimdi karnıma bir şey gittiğini anladım. Sağ ol Feyzo kardaş. Sayende oldu," dedi dişlerini tırnağıyla temizlerken.

Güne sırt veren kayalar gölge saldılar suya. Balıklar derinlere gittiler. Akşamın soluğu duyulmaya başladı derede. Mahmudo atı eyerledi.

"Haydi davranın," dedi Mahmudo, "davranın ki karanlık çökmeden dereyi çıkalım."

Feyzo derenin başına oturmuş kıpırdayan gölgeleri seyrediyordu suda.

Mahmudo:

"Feyzo," dedi, "orda ubanacağına[1] gel atın başını tut. Ben de gömleğimi giyem o zamana kadar. Yoksa geç kalacağız."

Mahmudo gömlek deyince Hazel de donunu hatırladı. Donunu aldı çimenlerin üstünden. Bir kanteper tumunun arkasına sıvıştı. Feyzo dizgini aldı. Mahmudo gömleğini giydi. Dişbudak dalına asılı kravatını alıp düğümünü bozmadan boğazına geçirdi. Kuşandı. Tüfeğini aldı eline. Gözleri Hazel'i aradı. Hazel kanteper tumunun dalından saçlarını öre öre çıktı.

"Haydi düş öne Hezal'ım," dedi, "ata dereyi çıktıktan sonra binersin."

Yokuşa vurdu Hazel'le Feyzo. Mahmudo ayağıyla ocağı dağıttı. Bir kucak ot yoldu sonra. Ocağın üstünü kapattı otlarla. Arkalarından yokuşa vurdu. Çaşıtların, yaban güllerinin akşam kokusu doldu dereye. Kurbağalar avurtlarını şişire şişire ötmeye başladılar. Üç çilli keklik kalktı Hazel'in önünden. Hazel korkuyla sıçradı. Mahmudo nişan aldı kekliklere. Ne düşündüyse vazgeçti. Keklikler derenin karşı yamacına vurdular, kayboldular. Çok geçmeden de başka keklikleri çağırmaya başladılar kendi dilleriyle. Bir ayı homurdandı derenin bir yerlerinde.

Üç nefeste çıktılar dereyi. Aladağlar'a vurdular. Güneşin korkusu gitti ayın yüzünden. Ay ışık saldı Aladağlar'a. Aladağlar göğe ser çektiler. Bir dağ yeli yaladı yüzlerini. Sıcak, çiçek kokan bir yel. Mahmudo tütün tabakasına el attı. Eli cebinde kaldı. Tütünün dün bittiğini hatırladı. Adımlarını sıklaştırdı, Feyzo'ya ulaştı.

"Kuro Feyzo," dedi, "unutma da Karahalıt'tan tütün de alalım."

"Meraklanma beyim," dedi Feyzo, "unutmam."

Hazel en önde dağ keçisi gibi seke seke gidiyordu kanteperlerin, kuşkonmazların arasından. Çiçeklere basmaya kıyamıyordu. Mahmudo eliyle Hazel'i işaret etti Feyzo'ya:

"Bizimki köy sesi duyanda fena hızlandı," dedi fısıltıyla, "hele bak nasıl sekiyor namussuz."

---

1 Ubanmak: Oyalanmak.

Hazel'i seyrettiler ayın altında.

Mahmudo:

"Hezal'ım," diye seslendi ardınca, "haydi gel ata bin. Yorulursun sonra. Karahalıt'a daha çok var."

Hazel durdu. Bekledi. Mahmudo ulaşır ulaşmaz Hazel'i kucakladığı gibi atın sırtına attı. Kır at unutmuştu huysuzluğunu. Hazel'in yüküne kuyruk çırptı sadece.

Feyzo:

"Mahmudo beyim," dedi, "dağın yarısından sonra yamacını dolanır, Karahalıt'ın üstüne ineriz. Dereden gidersek çok çeker."

"Ben buraları çok iyi bilmem," dedi Mahmudo. "Sen biliyorsun nasıl olsa. Ben Aladağlar'ın bu taraflarına hiç gelmedim. Atın dizginini şimdi sen bana ver. Haydi öne düş."

Mahmudo dizgini koluna geçirdi. Feyzo öne düştü. Önünden bir sürü bıldırcın kalktı gürültüyle. Feyzo sıçradı gerisin geri. Hazel gülmesini tutamadı. Utandı Feyzo.

Mahmudo:

"Bu namussuzlar da hep böyle birden kalkarlar," diye Feyzo'nun utancını çalmaya çalıştı.

Dağın yarısından sonra yamaçtan yürüdüler. Feyzo:

"Dua edelim de köylü yaylaya çıkmamış ola. Yoksa köyde ihtiyarlardan başka kimse bulunmaz. O zaman da ihtiyaçlarımızı Çalbaran'dan görürüz."

"Hele bir Karahalıt'a varalım, o yanı sonra düşünürüz," dedi Mahmudo.

Konuşmaların yerini hışırdayan otlar aldı. Hafif bir rüzgâr evelikleri, deli çaşırları, tilki kuyruklarını birbirine vuruyor, hışırdatıyordu. Kanteperler ıslık çalıyordu ufak ufak. Sular şırıldıyordu uzakta, yakında. Aladağlar gece demeden, gündüz demeden coşuyordu baharda. Üçü de bu coşkuya tutuldular. Hazel adsızını düşündü. Mahmudo gelecekteki anlı şanlı günlerinin düşlerine daldı. Feyzo, Zero'yu dü-

şündü. Altında oynaşan küheylanı, omzundaki Rus beşlisiyle Zero'yu kaçırmaya gideceği günlere daldı. Yüreği taştı. Güzel günler çağıldadı içinde gürül gürül. Birden, bir sesle dağıldı üç düş. Yorgun, yaşlı bir ses ezan okuyordu aşağılarda. Ses yorgun argın çıkıyordu doruklara doğru. Sonra da daha yukarılara çıkamadan doruklara bulaşıp kalıyordu.

"Tamam geldik, dedi Feyzo, köy altımızda."

Yamaçtan aşağı döndüler. Biraz yürüdükten sonra birkaç söngün ışık göz etti aşağılardan. Işıkları tuşlayıp[1] gittiler. Hazel'i attan indirdi Mahmudo.

"Herhalde küçük bir köy," dedi Mahmudo.

Feyzo:

"On beş, yirmi hane."

Aralıklarından ışık süzülen bir kapıyı çaldılar. Öksürük sesi geldi önce içerden. Geçten geç kapı açıldı. Don gömlek katına bir ihtiyar göründü kapıda. Elindeki çırayı yukarı kaldırıp önde duran Mahmudo'nun yüzüne tuttu. Seçemedi.

"Cendırmeyseniz muhtarın evi aşağıda," dedi soğuk soğuk.

"Hayır Apo. Cendırme değiliz," dedi Mahmudo.

"Yoksa eşkıya mısınız?" diye kendi diliyle sordu.

"Beli Apo," dedi Mahmudo.

İhtiyarın gergin suratı gevşedi, gülümsedi. Sakalını ovuşturdu. Kapıdan yol verdi.

"Buyurun, başım gözüm üstüne geldiniz. Kusura bakmayın sizi önce cendırme sandım," dedi.

Mahmudo atın dizgini kolunda girdi önden. Ardından Hazel, Feyzo girdiler. Tek göz, toprağın içine kazılmış odayı doldurdular beşi birden. Mahmudo atı odanın ortasındaki direğe bağladı. Hazel köşedeki ayı postunun üstüne oturdu. Mahmudo kirli bir döşeğe dayadı sırtını. Feyzo ayakta kaldı.

Apo:

1 Tuşlamak: Hedefi tutmak.

“Sen de böyle buyur oğlum,” diye Hazel’in yanını gösterdi. Feyzo oturdu. Apo, Mahmudo’ya döndü:

“Kusura kalma oğlum seni cendırmeye benzettiğime. Gözüm görmüyor artık. İhtiyarlık işte. Gençken yüzükten kurşun geçirirdim yüz metreden. Ama şimdi? Şimdi değneksiz gezemiyorum,” dedi.

Gitti döşeğin altından tütün tabakasını çıkardı. Mahmudo’ya uzatırken:

“Senin adın ne babo,” diye sordu.

“Mahmudo.”

“Haaa! Demek Mahmudo dedikleri sensin. Cin deresinde Kaçakçı Kemo’yla bir cendırmeyi vuran Mahmudo. Öyle mi?”

“Beli,” dedi Mahmudo başı önünde.

“Bundan üç gün evvel cendırmeler geldi köye. Muhtarı sordular. ‘Köy hep yaylaya çıktı, muhtar da köylüylen gitti,’ dedik. Seni sordular. ‘Valla böyle birini ne duyduk, ne de gördük,’ dedik. ‘Siz en iyisi Mastakalar’a doğru gidin,’ diye savdık başımızdan. Aladağlar’ı aştılar herhalde.”

Elini Mahmudo’nun dizine vurdu.

“Demek Mahmudo sensin ha? Görkemin de yerinde. Allah bağışlasın. Açlıkla aranız nasıl,” dedi.

Feyzo açlığın derin boşluğunu duydu içinde. Unutmuştu oysa.

“Biraz, Apo,” dedi.

Apo iki dizinden destek alarak kalktı. Köşeden üç kara arpa ekmeği, bir çanak da yoğurt getirdi. Önlerine koydu.

“Buyurun,” dedi, “yoğurt tazedir. Ama ekmekler biraz kerti[1]. Gençsiniz, bir şey olmaz. Ben sizin zamanınızda taştan yumuşak ne bulsam yerdim.”

Üçü de çanağın başına çöktüler. Delice bir iştahla yemeye başladılar. Apo:

“Valla beni de iştaha getirdiniz çocuklar,” deyip Feyzo’nun ekmeğinden kopardı, yoğurda uzandı.

1 Kerti: Bayat.

Mahmudo, Hazel bir de Feyzo ne var ne yok silip süpürdüler. Apo üç günlük azığının bitip tükenmesine sevindi. Hazel boş yoğurt çanağını götürüp köşeye koydu. Kırıntıları topladı. Mahmudo ile Feyzo birer kalın sigara sardılar. Kır at sıçtı evin ortasına "pat, pat" diye. Hazel kır atın buharlanan bokuna doğru gitti. Apo anladı Hazel'in fikrini. Kalktı.

"Dur kızım," dedi, "o benim işim."

Hazel geldi Mahmudo'nun yanına büzüldü. Apo atın tersini iki avucuyla alıp dışarı çıktı. Feyzo:

"İyi bir adama benziyor Apo," dedi.

"Beli," dedi Mahmudo, "görmüş bir galeye[1] benziyor."

Apo içeri girdi. Elinin bokunu kirli bir çaputa sildi. Tabakayı uzanıp aldı Mahmudo'nun önünden. Tütün sararken sordu:

"Bu kışı nerde geçirdiniz babo?" diye.

"..... aşiretinden Mısto ağanın köyünde," dedi Mahmudo.

Apo:

"Haaa," dedi, "iyi bilirim o zalimi. Bir kış da geçmez o malyemezlen."

"Geçirdik çarnaçar," dedi Mahmudo, "iş başa düştü bir kere. Baharın götü açılır açılmaz da kaçtık gecenin birinde."

Apo:

"Dört gün evvel Mısto ağanın bir çobanı geçti buradan. Gene böyle gece vakti. Ekmek istedi bizden. Bir gözü de kör bir kırboz.[2]"

"Kor Reco'dur," dedi Feyzo. "Acep nereye gidiyormuş?"

"Sordum da söylemedi. Ekmek verdim çıktı gitti."

Feyzo başını kaşıdı papağının altından. Hazel dolu dolu esnedi. Mahmudo tabakaya el attı.

Apo:

"Yorgunsunuz. Siz kalkın yatın şimdi. Ben dışarıda beklerim

1 Gale: İhtiyar.

2 Kırboz: Orta yaşlı.

sizi. Gözlerim görmez ama kulaklarım iyi duyar. Aklınıza da başka bir şey gelmesin. Siz burdan geçen ilk eşkıya değilsiniz," dedi, öksüre öksüre çıktı.

Mahmudolar da ışığı söndürdüler ardınca, ihtiyar bir köpek kart kart havladı. Feyzo: "Her şeyin ihtiyarı kalmış köyde. İtin de, adamın da," diye düşündü ayı postuna sarılırken. Gece tez geçti üç ayrı düş içinde. Apo'nun sesi böldü düşleri ortadan ikiye:

"Kalkın babolar, kalk ana," diyordu baş uçlarında.

Kalktılar. Mahmudo:

"İyi yatmışız. Sağ ol Apo. Sen çağırmasan öğleyi bulurduk en azından."

"Şimdi kalkın ekmeğinizi yiyin, vurun dağa. Size komşudan yoğurt getirdim. Gün eşkıyanın üstüne dağda doğmalı. Haydin."

Yoğurtlarını yiyip, ağızlarını sildiler kol ağızlarına. Mahmudo kuşandı. Feyzo atı direkten açtı.

Apo:

"Şimdi yola düşmeden beni iyi dinleyin," dedi. "Buralarda istediğiniz kapıyı korkmadan, çekinmeden çalın. Ama Saragöl'de yok. Çünkü Saragöl'de ne ağa kaldı, ne de aşiret. Bizim bildiğimiz bir ağa konak sahipliği ile, beslediği adam sayısı ile, aşiretinin büyüklüğü ile tanınır. Ama Saragöl'de? Saragöl'de bunlar kalmadı. Şimdi Saragöl'de ağa, motorunun sayısı ile, sattığı buğdayın azlığı çokluğu ile tanınıyor. Saragöl'ün adamı da, ağası da bozuldu. Nasihatim olsun size. Aman aman Saragöllüye inanmayın kolay kolay. Güven kalmadı Saragöllüye. Yarısı muhbir oldu çıktı. Geçimini muhbirliğe bağladı çoğu. Hayınlığa verdiler kendilerini. Dalınızı berk yerlere verin. Ağanın motorlusuna değil, motorsuzuna güvenin. Bir de çobanlarına. Tüfingınızı üçleyin, kurşunizi çoğaltın. Vuracak yerde vurun, kaçacak yerde kaçın. Fakir fukaraya dokunmayın. Allah'ın vurduğunu bir de siz vurmayın. Ben rahmetli Hasenanlı Kaçak Ferzande'nin yanında vuruştum dağlarda. Ferzande adam soymazdı. Soyanda kervan soyardı. Siz de öyle yapın. Gerçi şimdi kervan mervan kalmadı ya!

Siz de otobüs, kamyon soyun. Neylersin devir değişti. Ama erkeklik değişmedi. Yara alırsanız sıcakken üstüne işeyin. Sonra da üstüne at boku bağlayın bir zaman. En son da bağa yaprağı sarın, bağlayın. Şeyh duasından da, doktor ilacından da iyidir. Bunu unutmayın, ama beni gördüğünüzü unutun. De haydi şimdi yolunuz açık olsun."

Elini öptüler Apo'nun. Apo çıkarken arkalarından seslendi.

"Oğlum bir de Çalbaran'dan azık almayı unutmayın. İhtiyaçlarınızı ordan görün. Çünkü eşkıyanın hali belli olmaz."

Apo'nun anlattıklarını düşüne düşüne yola düştüler. Gün Aladağlar'dan uç verdi. Tarla kuşları göğe çakıldıkları yerlerde kıpırdadılar. Uzun gölgeleri önlerinde kısala kısala yol aldılar Saragöl'e doğru. Çalbaran'ın üstündeki kayalıklarda mola verdiler. Gün inişe devrildi. Açlık yeniden başladı sancı gibi. Işgın topladılar. Yemlik yediler dürüm dürüm. Ağızları yeşile boyandı. Kır atla yarışırcasına otladılar. Dördü de doydu. Kır atı bir kuşburnu dalına bağladılar. Kır at, pembe çiçeklerine dokunmadı kuşburnunun. Hazel iri bir kayanın gölgesine daldalandı. Mahmudo da gitti yanına oturdu. Feyzo ayakta kaldı. Yüzü Saragöl'e doğru.

Mahmudo:

"Feyzo," dedi, "sen şimdi yüksek bir yere çık, aşağıları kolla. Nöbeti sıraylan tutalım. Bir sen, bir ben."

Hazel uzandığı yerden dikeldi. Ters ters Mahmudo'ya baktı.

"Beni adam yerine koymuyor musunuz?" dedi. "Hani Mısto ağanın evinde böyle konuşmamıştık!"

Mahmudo başını önüne indirdi.

"Peki Hezal, kızma. Sen de tut."

Feyzo aşağılara doğru yürüdü. Yüksek bir kayanın üstüne çıktı. Başını Saragöl'e doğru uzattı. Koca bir ova aşağılara doğru uzanıp gidiyordu. "Demek Saragöl dedikleri bu ova ha!" diye düşündü. İlk defa görecekti Saragöl'ü. Rüyalarına giren Saragöl'ü. Aladağlar'a gelip Mısto ağaya çalışan Saragöl ırgatlarından az mı duymuştu Saragöl'ü. Dinleye dinleye bir Saragöl yaratmıştı kafasında. Ağasıyla, ırgatıy-

la, traktörüyle bir Saragöl. Tek traktörü düşleyemiyordu kafasında. Hiç görmemişti. Güneş gibi yanan lambalarını, canavara benzeyen sesini, iri gövdesini, otluk büyüklüğündeki tekerlerini yığamıyordu bir araya kafasında. Aklı duruyordu orda. "Ben de göreceğim traktörü. Zeromu dağlara alıp kaçırdığımda ona da anlatacağım traktörü. Şaşırıp kalacak. Beni büyük adam belleyecek. Sevinecek bana vardığına. Zeromu da indireceğim Saragöl'e. Şaşırıp kalacak traktörü gördüğünde. Belki de korkacak. Korkma Zerom diyeceğim. Bak ben yanındayım. Bak, korkma deyip gidip çıkacağım üstüne traktörün. İyice şaşıracak Zero. O da sevecek traktörü," diye geçirdi içinden.

Saragöl mavi bir deniz gibi uzanıp gidiyordu. Duman, duman. Gözleri dumanı delemedi. Taradı gözleri Saragöl'ü. Aradığını bulamadı. Canavarı. Gün Kateviler'in doruğundan o yana kaydı, kayboldu. Duman iyice çöktü Saragöl'ün üstüne. On beş yirmi ev Çalbaran diye duruyordu az aşağıda. Kayadan kayarak indi. Hoplaya hoplaya geldi Mahmudoların yanına. İkisi de uyuyordu. Unutmuşlardı nöbeti. Feyzo dürttü Mahmudo'yu. Mahmudo sıçradı.

"Ne oldu Feyzo?" dedi çabuk çabuk.

"Hiiç," dedi Feyzo, "nerdeyse karanlık çökecek, gitsek iyi olur."

Mahmudo, Hazel'i uyandırdı. Hazel sıçradı, doğruldu. Etrafına bakındı. Mahmudo güldü:

"Korkma Hezal'ım," dedi, "korkma. Yola çıkacağız da!"

Kır atı kuşburnundan açtılar. Feyzo dizgini koluna taktı. Aşağılara doğru, kayaların, çiçeklerin arasından kayarak uzaklaştılar. Çalbaran'ın üstünde on bir-on iki yaşlarında bir çocuğa rastladılar. Çocuk korkmadı.

"Dayı, siz eşkıya mısınız?" diye sordu.

"Nerden bildin?" dedi Mahmudo.

"Tüfeğinizden anladım."

Feyzo:

"Sizin köy daha yaylaya çıkmadı mı?" diye sordu.

Çocuk önündeki kuzulu koyunları kışlarken:

“Bizim köyün yaylası yok,” diye cevap verdi Feyzo’ya.

Mahmudo:

“Bu koyunlar sizin mi?”

“Beli, bizim.”

“Peki, adın ne senin?”

“Orhan.”

“Gurro o ne biçim ad?”

“Ne biçim olacak. Şehirli adı.”

“Peki, babanın adı ne?”

“Ali Gizme.”

“Niye Gizme?”

“Ne bileyim.”

“.....”

“Şimdi nereye gidiyorsunuz eşkıya dayı?”

“Sizin köye.”

“Kime?”

“Kim misafir ederse ona.”

“Bize.”

“Baban kızar sana.”

“Kızmaz, sevinir.”

“İyi. Öyleyse di[1] çubukla koyunlarını.”

Akşamın karanlığıyla girdiler köye. Köyün içinden Ali Gizme’nin evine vardılar. Koyunlar meledi kapıya ulaşınca. Bir kadın çıktı. Mahmudo’ya baktı, içeri girdi eteklerini yeldire yeldire. Çok geçmeden elinde el feneri Ali Gizme çıktı kapıya.

“Kimsiniz, ne istiyorsunuz?” diye sordu sinirli sinirli.

“Kim olacak, tanrı misafiri.”

“Eşkıya mısın?”

1 Di: Haydi.

"Beli."

"Buyurun öyleyse."

Feneri Mahmudo'nun yüzüne tuttu. Sonra Feyzo'nun yüzüne. Hazel'e aldırmadı bile.

"Adın ne beyim?"

"Mahmudo."

"İyi, çok güzel. Durmayın kapıda. Buyurun içeri, buyurun."

Orhan sokuldu babasının yanına. Yavunculandı. Mahmudolar girdiler karanlık kapıdan. Ali Gizme oğlunun kafasını ovdu.

"Aferin oğlum," dedi, "sen adam olacaksın."

Çocuk daha da bir yavunculandı.

"Haydi şimdi koyunları içeri al. Anana da de, yemek hazırlasın."

Avluda kapanıp kalmış Mahmudolara yol gösterdi fenerle. Atın dizginini Feyzo'dan aldı.

"Siz şöyle misafir odasına buyurun, ben de atı bağlayıp hemen geleyim."

Hazel önde odaya girdiler. Oda karanlıktı. Kapı ağzında durup beklediler Ali Gizme'yi. Çok geçmeden Ali Gizme elinde bir gaz lambasıyla girdi içeri. Oda sarı ışığa kesti o an. Feyzo sarı ışıkta ancak Ali Gizme'nin körüklü çizmelerini bir de burun kanatlarına doğru kıvrılmış sarı bıyıklarını görebildi. Yüzünü seçemedi.

"Siz hele şöyle buyurun, ben lüksü yakayım. Yoksa bu lamba ışığı insanın gözünü kör eder."

Geçip minderlere oturdular. Sırtlarını halı yastıklara dayadılar. Ali Gizme uzandı, lüks lambasını indirdi çengelden. Odanın ortasında boş kalan çengel sallandı bir zaman. İspirto döktü hazneye. Yaktı. Mavi bir alev yükseldi lambanın içinde. Feyzo şaşkınlıkla baktı mavi aleve. İlk görüyordu alevin mavi olanını. Mavi ışıkta Ali Gizme'nin çuvaldız deliği gözlerini, iri çengel burnunu seyretti, içi ısınmadı. "Saragöl'e geldiğimiz adamından belli oluyor," diye geçirdi içinden. Ali Gizme pompa vurdu lambaya. Oda günlük güneşlik kesildi. Gaz

lambası da utancından küçüldükçe küçüldü. Feyzo şaştı lambanın ışığına. "Bu lambanın ışığı böyle olursa, göresin traktörün ışığı nasıldır," diye düşündü. Ali Gizme lambayı yeniden çengele astı. Cebinden bir Bafra sigarası çıkardı. Önce Mahmudo'ya, sonra da Fezo'ya uzattı. Feyzo'nun eli titredi sigarayı kutudan alırken. Bir sigara düşürdü yere. Elindekini kutuya koyup yerdekini aldı.

"Bırak bırak," dedi Ali Gizme, "bırak onu. İçilmez, pis oldu. Bırak kalsın. Yenisini al."

Feyzo almadı. Kutudan yenisini aldı.

Ali Gizme:

"Siz sigaralarınızı içene kadar müsaadenizle ben de ev tarafına bir uğrayayım. Biliyorum açsınız," dedi, çıktı.

Feyzo halının üstünde duran sigarayı alıp koynuna koydu. Mahmudo bıyık altından güldü. Feyzo duvarları süsleyen resimlere daldı. Bir duvarda Acem halısına işlenmiş Şahla Süreyya'yı, karşısına düşen duvarda renkli Fevzi Çakmak'ın resmini, onun yanında da Mustafa Kemal'in Kocatepe'deki resmini uzun uzun seyretti. Sigarası söndü parmaklarının arasında. Hiçbirini tanımadı. Bir tek Fevzi Çakmak'ın resmi altında duran Ali Gizme'nin resmini tanıdı. Askerlik resmini. Eli çenesinde, yan dönmüş, onbaşı rütbesi gözüküyordu. Çenesine dayadığı kolunda iri bir saat.

Feyzo:

"Bunlar hangi padişahlarımız," diye sordu Mahmudo güldü.

"Bu karşıdaki Mustafa Kemal, bu da Şah ile karısı Süreyya. Onu (Fevzi Çakmak) ben de tanımıyorum."

Feyzo padişahlarımızın çok görkemli olduğunu düşündü. "Allah bunları başımızdan hiçbir zaman eksik etmesin," diye yakardı. Ali Gizme girdi içeri. Fevzi Çakmak'ın bulunduğu duvarın dibine minderin üstüne oturdu. Feyzo ayaklarını topladı.

"Ehh, artık hoş geldiniz. Kusura kalmayın geç oldu ama temiz oldu," dedi.

"Hoş bulduk," diye yalnız Mahmudo cevap verdi.

Hazel yaşmak aldı. Feyzo başını indirdi.

"Yorgunluğunuz yüzünden belli. Herhalde uzun zamandan beri yoldasınız."

"Beli," diye cevap verdi Mahmudo, "dört beş gündür."

"Sorması ayıp ama, nerden gelir, nereye gidersiniz?"

"Valla kışı Aladağlar'da geçirdik, şimdi de Saragöl'e iniyoruz."

"Ehh, hayırlısı. Zaten büyüklerimiz, 'Eşkıyanın durağı olmaz' demişler. Öyledir de. Kışı hangi ağanın yanında geçirdiniz sorması ayıp?"

"Mısto ağanın yanında," dedi Mahmudo.

"Tanımam," dedi Ali Gizme kısaca.

Feyzo şaşırdı iyice. Demek Mısto ağayı da tanımayan vardı bu dünyada. Ayaklarını iyice topladı. Ali Gizme bunu fark etti.

"Rahat otur kardeşim," dedi, "rahat otur. Burası Aladağlar değil, burası Saragöl sayılır. Burda ağabeylik para eylemez. O iş Aladağlar'da kaldı. Herhalde Türkçe de bilmiyorsun. Değil mi?"

"Beli, bilmiyorum" dedi Feyzo utana utana.

"Anlamıştım zaten," dedi Ali Gizme, "ben adamı gözünden tanırım."

Feyzo kızardı. Mahmudo, Ali Gizme'nin böyle çok soru sormasına kızdı. Kızdığını belli etmedi.

Ali Gizme:

"Sizin adınızı duymuştum," dedi Mahmudo'ya, "bu güz Cin deresinde jandarmayla müsademeye tutuşmuştunuz. Değil mi?"

"Öyle," dedi Mahmudo soğuk soğuk.

"Çok yazık oldu Kaçakçı Kemo'ya. İyi adamımdı."

"Öyle," dedi Mahmudo, "beli yazık oldu."

"Sen de canını sıkma Mahmudo," diye ekledi, "nasıl olsa bugün yarın af çıkar. Sen de kurtulursun."

"Belki."

Odaya bir sessizlik çöktü bundan sonra. Dördü de ayrı ayrı düşüncelere daldılar. Ta yemek gelinceye kadar Ali Gizme, Mısto ağanın

vereceği elli koyunu, Mahmudo bu adamı gözü tutmadığını, Feyzo vahşiliğini, Hazel de adsızını düşündü. Orhan bir bakır siniyle içeri girince dördü de düşlerinden uyandılar. Ali Gizme buyur etti, sofranın başını aldılar. Yumurta kayganasını, çaşır kavurmasını yiyip üstüne buz gibi su içtiler. Sonra da: "Allah şen etsin," deyip kalktılar sofradan. Ali Gizme cebinden çıkardığı mendile elini sildikten sonra:

"Bir şey değil," dedi İbrahim başçavuşun ağzıyla.

Feyzo da Hazel de hiçbir şey anlamadılar. Feyzo ayaklarını dizinin altına aldı. Ali Gizme'nin dediklerini hatırladı. Ayağının tekini çıkardı altından. Ali Gizme:

"Kuro sen hiç rahat oturmak nedir bilmez misin?" dedi. "Çıkar öbür ayağını da altından. Peki sen eşkıya olmadan evvel ne iş görürdün?"

"Mısto ağanın hizmetkârıydım."

"Hımmm," dedi Ali Gizme, "belli. Ama artık hizmetkârlık Aladağlar'ın dalında kaldı. Artık şimdi eşkıyasın. O bu sana değil, sen ona buna 'rahat otur' diyeceksin. Değil mi ya!"

Feyzo kızardı. Ali Gizme sigara tuttu yeniden. Mahmudo aldı. Feyzo elini göğsüne bastırarak 'içmem beyim,' dedi. Al Gizme kutuyu kapayıp cebine koydu. Feyzo rahatladı.

"Yüzünüzden yorgunluk akıyor," dedi Ali Gizme, "kolay değil günlerdir dağlardasınız. Benim gerçi uykum yok. Zaten geceleri geç yatıyorum. Gündüzleri de uyanmam öğleyi buluyor. Ben şimdi yataklarınızı sereyim, siz keyfinize bakın." Cevap beklemeden kalktı. Yüklüğün üstünden cecimi aldı. Ayrı ayrı üç döşek serdi yere. Üç de yorgan attı üstlerine.

"Haa," dedi birden, "belki yarın erkenden yola çıkarsınız da unuturum. Neye ihtiyacınız varsa söyleyin bizim oğlana, getirsin. Ben şimdi eve tembihlerim zaten. Eh, haydin size iyi geceler. Ben belki yarın erken kalkamam. Şimdiden yolunuz açık olsun, güle güle gidin."

Tam çıkacakken Feyzo ezile büzüle:

"Beyim bunu biz mi söndüreceğiz," diye sordu Ali Gizme'ye.

"Aferin sana gurro," dedi, "iyi ki aklıma düşürdün. Belki de siz bilmezsiniz lambayı söndürmeyi."

Önce gaz lambasının fitilini yukarı verdi. Sonra da lüks lambasının hava düğmesini çevirdi. Lambadan çıkan fısıltı bir hoşuna gitti ki Feyzo'nun! Ossuruklu Kuş Memo'yu hatırladı. Güldüğünü sakladı. Ali Gizme kapıyı açtı, çıktı.

Mahmudo:

"Haydin yatalım. Erkenden yola düşmemiz lazım," dedi.

Kalktılar. Üstlü başlı yataklarına girdiler. Mahmudo'yla Hazel tez elden uyudular. Feyzo bir zaman daha yatakta döndü durdu. Saragöl'ü düşledi. Traktör denen canavarı, Zero'yu hatırladı. Düşünce yoruldu sonunda. Nefesi Mahmudo'nun horlamalarına uydu. Daldı. Uyudu. Ali Gizme'nin yorgasını kapıya çekip, üstüne atladıktan sonra karanlığa karıştığını duymayacak kadar derin uyudu.

Hazel ortalık ağarmaya başlarken uyandı. Yanı başında uyuyan Mahmudo'yu seyretti sessizce. Feyzo'nun başı yastıktan kaymış horluyordu kötü kötü. Yatağını topladı. Döşeği kaldırmak isterken bir sancı saplandı göbeğinin altına. Vazgeçti döşeği kaldırmaktan. Mahmudo'yu dürttü. Birden açtı gözlerini Mahmudo.

"Kalk Mahmudocan," dedi gülerek, "kalk, geçtir."

Mahmudo etrafına bakındı uykulu uykulu. Yorganı attı üstünden. Feyzo'yu örseledi bir iki. Feyzo zorla açtı gözlerini.

"Ne oldu?" diye sordu.

"Ne olacak geciktik," dedi Mahmudo.

Kalktılar. İki erkek yatakları yüklüğe yığdılar.

Feyzo:

"Ben bir dışarı çıkayım. Kimseyi görürsem söyleyeyim azığımızı hazır etsinler," dedi.

Çıktı. Avluda Orhan'a rastladı. Orhan sırıttı.

"Kalktınız mı dayı?" diye sordu.

"Beli, kalktık babo. Baban bizim yol azığımızı hazır edecekti. Hazırsa getir de yola düşek. Geçtir," dedi.

"Ohooo," dedi Orhan, "babam daha öğleye kalkmaz. Ne lazımsa söyle ben hazır edip getireyim."

“Biraz tuz, kibrit, ekmek, torak, bir de bir bıçak,” diye Feyzo sıraladı.

“Tamam dayı, sen odaya git, ben şimdi hepsini alır getiririm.”

Feyzo odaya girdi.

Mahmudo:

“Aldın mı?” diye sordu Feyzo’ya.

“Yok, Ali Gizme yatıyormuş daha. Oğluna söyledim, getirecek.”

“Tütünü unutmayaydın,” dedi Mahmudo.

“Tühh, valla unuttum.”

“Neyse çocuk geldiğinde isteriz.”

Mahmudo kuşandı. Tüfeğini kucağına alıp mindere oturdu. Feyzo duvardaki resimlere daldı yeniden. Karanlık sökülüyordu odanın içinde. Az sonra da koyun, kuzu, dana, inek, çocuk, kadın, horoz, tavuk sesleri doldurdu köyün içini.

Hazel:

“Bu köylü yaylaya çıkmıyor mu Mahmudocan?” diye sordu.

“Bilmem,” dedi Mahmudo kısaca.

Sessizlik yeniden çöreklendi odanın içine. Mahmudo gözlerini kapıdan ayırmadan sordu:

“Feyzo, hele çık bak o Ermeni dığası nerde kaldı? Geleceği yok herhalde,” diye.

Feyzo kapıyı açtı, eşikten bağırdı.

“Orhoooo!”

Hazel:

“Öyle bağırma Feyzo kardaş, köyü ayağa kaldıracaksın nerdeyse.”

Geçten geç Orhan bir kuşak arası azıkla geldi.

“Kusura kalmayın, dayı,” dedi sırıtarak, “bizim anayı ancak bulduм. Malı nahıra katmaya gitmiş köyün içine.”

“Sağ ol Orho,” dedi Feyzo, “bir de bize birkaç paket tütün getir. Demin söylemeyi unuttum.”

Orhan, Feyzo'nun kendisini "Orho" diye çağırmasına kızdı. O kızgınlıkla:

"O zaman niye söylemedin," dedi, "ne bileyim babam tütününü nereye koymuş. Ama ben gene de anaya sorayım," dedi çıktı.

Hazel mindere iyice büzüldü. Mahmudo odayı arşınlamaya başladı. Feyzo resimlere daldı yeniden. Karanlık çekildi odadan. Orhan üç paket tütünle girdi odaya.

"Anam zor buldu tütünleri, babam sandıkların arasına saklamış meğer."

Feyzo tütünleri alıp kuşağın arasına yerleştirdi.

"Sana zahmet babo," dedi Feyzo, "bir de bizim atı çek dışarı."

Orhan çıktı. Yeniden garip bir sessizlik çöktü odaya. Mahmudo pencereye gitti. Köyün sığırları, koyunları toplanıyordu köy meydanına. Kır atın nal sesleri duyuldu avluda.

Mahmudo:

"Haydi Hezal'ım, davran," dedi usulca.

Feyzo azık kuşağını sırtına bağladı. Mahmudo tüfeğini omuzuna geçirdi. Çıktılar. Mahmudo atın dizginini Orhan'ın elinden aldı, kır atın boynunu aşırttı, bindi.

"Feyzo, yardım et de Hezal da terkime bensin," dedi.

Feyzo'nun yardımıyla Hezal terkiye attı kendini. Mahmudo'ya sıkı sıkı sarıldı.

Mahmudo:

"Babana çok çok selam söyle bizden taraf," dedi Orhan'a.

Atın başını çevirip sürdü. Mahmudolar önde, Feyzo da arkada geçtiler köyün içinden. Çalbaranlılar işlerini bıraktılar ellerinden. Hayvanlarını nahıra katan hayvanlarını, basmalara bok taşıyanlar sepetlerini, su dolduranlar küleklerini, inek sağanlar ineğin memesini. Sessizce seyrettiler Mahmudoları.

Köyün altında Feyzo önüne çıkan bir mal cığırına[1] saptı. Mahmudolar da peşine. Cığır, Saragöl'e doğru uzayıp gidiyordu. Feyzo yel gibi gidi-

1 Cığır: Hayvanların iz yaptıkları ince yol.

yordu. Mahmudo baktı baktı başını salladı. Feyzo bir türkü tutturdu. Gerilerden akıp gelen bir türkü. Bir eşkıya türküsü. Yanık ve içliydi sesi. Şimdiye kadar, olduğundan bu yana duymadığı bir sevinç duyuyordu içinde. Bilemediği, anlayamadığı, pırıl pırıl bir sevinç. Gün arkalarından doğdu. Aladağlar mor bir renge büründü. Kateviler ışıdı uzakta. Aladağlar gölge düşürdü Saragöl'e.

"Bizim köy hangi tarafta kaldı Mahmudocan," diye sordu Hazel.

"Bizim köy mü?" dedi Mahmudo. "Uzakta kaldı. Ta Köse dağa doğru."

Hazel başını çevirdi, baktı Köse dağdan yana. Mahmudo atı mahmuzladı.

Mal cığırı bir zaman düzlükten gittikten sonra bir dereye indi. Feyzo daha da bir hızlandı dere aşağı. Çığır çok geçmeden birkaç çizgiye bölündü, kayboldu Feyzo'nun önünde. Feyzo aldırmadı. Keseden vurdu dere aşağı. Sivri kayalar irili ufaklı serpilmişti derenin dört bir yanına. Kayaların diplerinden dikenli kuşburnular, dişbudaklar, alıç, at götü ağaçları[1] çiçeğe durmuşlar, dereye binbir çeşit kokular salıyorlardı. Mahmudo ile Hazel derenin başında attan indiler. Mahmudo atı yedeğine aldı.

Feyzo durdu. Dere yukarı baktı. Mahmudoları gördü. Kayaların, ağaçların arasında bir kaybolup bir çıkıyorlardı. Yaban ördeği gibi. Feyzo ağırdan yürümeye başladı. Zorla tutuyordu kendini. Bir kuvvet onu Saragöl'e doğru itiyordu durmadan. Yol derede iyice bozuldu. Ağaçların arasından yürümek daha da zorlaştı. Derenin ilerisinden bir sürü keklik kalktı. Geldi üstünden geçti Feyzo'nun. Birkaç alıcı kuş durmadan dönüp duruyordu derenin üstünde. Feyzo harman büyüklüğünde bir genişliğe çıktı. Durdu. Geriye baktı. Kimseyi göremedi. Beklemeye başladı. Bir halay türküsü döküldü dudaklarından. Zero'nun yüzü geldi gözlerinin önüne. Mahzun, güzel. Birden on adım ötesindeki dişbudak tumu kıpırdadı. Türkü dudaklarının ucunda kaldı Feyzo'nun. Korktu. Ayı sandı. Usuldan geri döndü. Birden bir ses duydu ardında.

1 At götü agacı: Alıç ağacı.

"Teslim ol," diye.

Başı döndü. Gözleri karardı. Birden koşmaya başladı gerisin geri. Koşmasıyla tüfek seslerinin dereyi doldurması bir oldu. Feyzo kara bir taşı kucakladı. Kayayı tırmıkladı, çırpındı, sonra da kalakaldı. Sırtı Saragöl'e dönük. Traktöre hasret.

Kır at ürktü tüfek seslerinden. Mahmudo zorla zaptetti. Tüfeğini indirdi omuzundan. Mermiyi hazneye verdi.

"Sen ata bin Hezal'ım," dedi çabuk çabuk, "dere yukarı git gidebildiğin kadar. Bir yer bul saklan. Olmazsa atı bırak gitsin saklandıktan sonra. Beni bekle. Üç kere ıslık sesi duymadan da çıkma saklandığın yerden. Hakkını helal et... Durma... Durma ki Feyzo dardadır. Umudu bendedir biçarenin."

Hazel'i kucakladığı gibi atın sırtına attı. Gözleri doldu Hazel'in. Konuşamadı. Boğazına bir şeyler yığıldı kaldı. Mahmudo'nun çakmak çakmak yanan gözlerine baktı. "Gel Mahmudom, gel beraber kaçalım!" demeye korktu. Kır atın başını çevirdi dere yukarı. Döndü döndü baktı. Mahmudo tüfeği elinde yaban tekesi gibi sekiyordu kayadan kayaya. Birbirine bağlı iki yürek. Biri dere yukarı, biri dere aşağı uzaklaşıyorlardı birbirlerinden. Yüreklerinden kan aka aka.

Mahmudo kayalardan seke seke, ağaçların arasından süzüle süzüle uzaklaştı. Kulağı seste, eli tetikte dereye indi. Dere boyunca daha dikkatli yürümeye başladı. Feyzo'nun vurulduğunu düşündükçe yüreği sıkışıyor, ayaklarını daha zor zaptediyordu "İnşallah bir şey olmamıştır Feyzo'ya," diye düşünüyor, erkekliğin yarısının tedbir olduğunu unutmamaya çalışıyordu. Gözleri dört bir yanını kolaçan ediyordu. Ağaçların altından süzülüyor, taşların dibine yatıp etrafı dinliyordu. İri bir kayanın etrafını dolandı. Etrafta çıt yoktu. Başını kayanın yanından uzatıp ileriyi gözledi. Birden irkildi. Feyzo az ilerisinde kara bir taşa sarılmış uyuyordu sanki. Taş çizgi çizgi kana bulanmıştı. Mahmudo ileri atılmak istedi içinden. Zor tuttu kendisini. Birden beş on tüfek birden patladı. Bir kurşunun yeli değdi yüzüne. Kafasını çekti kayanın ardına. Tüfeğin namlusunu uzatıp ateş etti kayanın önüne. Bir ses geldi karşıdan:

“Mahmudoooo, teslim ol! Elimizden kurtulamazsın artık. Boşuna kan dökme. Teslim ol! Dört yanın sarıldı!” diye.

“Ulan itoğlitler behen[1] Mahmudo demişler,” diye gürledi Mahmudo, namımı duymadınız mı daha. Beş onunuzun cemdegini[2] bu dereye sermeden teslim olursam bana da Mahmudo demesinler. Ulan siz alsaz alsaz ancak benim cemdegimi teslim alırsınız.”

İngiliz onlusunun tetiğine dokundu. Bir, bir daha. Karşıdan beş on tüfek birden cevap verdi. Keklikler çaşır diplerine sindiler. Gök boşaldı alıcı kuşlardan. Acı bir sessizlik çöktü dereye. Ağudan beter.

Hazel kır atın başını çekti. At durdu. Bekledi. Mahmudo’suz nereye giderdi. Mısto ağanın evinde Mahmudo’ya söylediği sözler çalındı kulağına yeniden, “Ölsek de beraber, kalsak da beraber Mahmudocan.” “Ölsek de beraber... ölsek de beraber... kalsak da...” diye söylendi. Attan indi. Kır atın dizginini bir ağaç köküne sardı. Gitti bir taşın üstüne oturdu. Başını elleri arasına aldı. Tüfek sesleri doldurdu dereyi. Karşıdan bir ses geldi yeniden:

“Mahmudoooo, gel iyiliğinen teslim ooool! Sonra arkadaşının gününe düşersin. Kanun önünden kaçılmaz. Teslim ooool!” diye.

Mahmudo tetiğe dokundu. Dere uğuldadı.

“Ulan itoğliii, ulan erkeksen gel teslim aaal, ulan hepızın avradıniii ...ceğim!” diye bağırdı.

Kurşun yağmuru başladı birden. Kayalara çarpan kurşunların yerinden alevler çıkıyordu. Bir zaman sonra silahlar sustu. Mahmudo yer değiştirdi. Gözleri fıldır fıldır dönüyordu yuvalarında. Aynı ses tekrar ulaştı Mahmudo’ya:

“Etme eyleme, gel teslim ol Mahmudo. Yoksa seni de karını da vururuz. Biliyoruz karının da seninle beraber olduğunu. Gelin teslim olun. Kanunun kestiği parmak acımaz.”

Mahmudo bu sefer cevap vermedi. Bulunduğu yeri kaybetmek istedi. Birden yamaçtan küçük bir taş yuvarlandı. Geldi Mahmudo’nun

1 Behen: Bana.

2 Cemdek: Ceset.

siperlendiği kayaya çarptı. Nefesini tuttu. Tüfeğini taşın geldiği tarafa çevirdi. Gözleri yamacı taradı. Yukarılarda bir kuşburnu tumunun kıpırdadığını fark etti. Tüfeğini omuzuna dayadı, nişan aldı. On mermiyi de boşalttı tumun üstüne. Bir kafa çıktı tumun ardından. Elleri yüzünde. Parmaklarının arasından kan fışkırmakta. İki adım attı ileri. Elleri yanına düştü. Beli kıvrıldı. Sonra bir yabani gül yığınının üstüne usuldan uzandı. Mahmudo geri geri kaçmaya başladı. "Hayıfını aldım Feyzo!.. Aldım Feyzo!.. Aldım Feyzo!.." diye söyleniyordu koşarken. Bir at götü ağacının yanını dolanırken dere yeniden inledi tüfek sesleriyle.

Hazel tekrar kalktı oturduğu taşın üstünden. "Şükür daha sağ Mahmudom!" diye söylendi.

Mahmudo sürüne sürüne uzaklaşmaya başladı. Bir bıçak ağızlı taş yardı dizini. Acı içine aktı. Bu sefer de başka bir ses kayalarda yankılandı:

"Başçavuşuuuuuuuuum! Başçavuşuuuuum!" diye.

"Ne oldu ulaaan?"

"Başçavuşuuum! Hasan vurulmuuuuuş!"

Mahmudo fırsatı kaçırmadı. Dikeldi. Koşmaya başladı varıyla yoğuyla. Dizinden akan kan ayakkabısına doluyordu. Aldırmadı.

"Sarın dört yanını namussuzuuun, sağ koymayıın!" diye bir ses yükseldi. Dere tüfek seslerinden inim inim inlemeye başladı o anda.

Hazel:

"Şükür sağ Mahmudom! Şükür saklayana! Şükür... Şükür..." Tüfekler ateş saçıyordu beş-on ağızdan. Mahmudo yeniden sürünmeye başladı.

Hasan yatıyordu yaban güllerinin üstünde. Yüzünde pıhtılaşmış kanlar. Sol elinin parmağında bir ince altın yüzük. Yüzüğün üstüne bir sinek kondu. Kara bir sinek. Kondu, kalktı. Yüzüne kondu bu defa. Başını kana soktu. Bir yandan da göğsünden akan kanlar yaban güllerini suluyordu. İbrahim başçavuşun sesi duyuldu:

"Kaçırmayın bu zalimi, Hasan'ın intikamını koymayın yanına! Ateeeeeeeşşş!"

Hazel kalktı atın yanına gitti. Titreyen elleri kır atın yelesini sıktı. "Ölmedi... Mahmudom sağ daha... Şükür saklayana..."

Feyzo'nun gözleri açık. Dört bir yanı sinek. Sinekler kan emen. Bir eli yumuk. İçinde bir Bafra sigarası.

Mahmudo tüfek menzilinden kurtulduğunu anladı. Kurşunlar sağından solundan kayalara çarpıp ufak taşlar gibi düşmekteydi yere. Dirsekleri, dizleri sızım sızım sızlamakta. Birden doğruldu Mahmudo. Koşmaya başladı. Bütün gücüyle. Ceketinin kolu bir kuşburnu dalına takıldı. Durmadı. Bir parça Suriye kumaşı ziyaret mendili gibi asılı kaldı kuşburnu dalında koştu, koştu. Ardında anlaşılmaz bağrışmalar. Dere tüfek sesleriyle inip kalkmakta. Nefesi soluklandı Mahmudo'nun. Göğsüne yüreği sığmaz oldu.

Hazel:

"Şükür daha sağ Mahmudom. Ölse bu tüfek sesleri niye? Sağ," diye mırıldandı. Bir tapırtı duydu yakınında. Kır at ürktü. Hazel irkildi. Koştu kır atın boynuna sarıldı. Gözleri korkuya bulandı. Mahmudo çıktı ağaçların arasından. Dizleri, dirsekleri kan içinde. Üstü başı paramparça. Durdu. Hazel'e baktı. İnanmadı.

"Hezal sen misin?" diye sordu.

"Davran," dedi Hazel, "davran benim. Gidemedim. Davran konuşmanın sırası değil."

Atı bir taşın yanına çekti. Mahmudo taşın üstüne çıkıp atladı kır atın sırtına. Hazel dizgini atın başından aşırıp uzattı Mahmudo'ya. Kurşunlar kayalara çarpmakta. Bu defa Hazel çıktı taşın üstüne. Kır at göt attı. Mahmudo'nun ayağına basıp sıçradı atın terkisine. Mahmudo mahmuzladı kır atı. Kır at sıçradı öne. Başçavuşun kısılmış sesi duyuldu.

"Kaçırmayın namussuzu! Derenin üstünü tutun. Bırakmayın Hasan'ın kanını yerde!"

Kır at fırladı ileri hamle hamle.

Hazel:

"Yaralı mısın Mahmudocan?"

"Yok. Konuşma da iyice sarıl bana."

Hazel daha bir sarıldı Mahmudo'ya.

XXIII

O gece kurt kuş uyudu. Ali Gizme uyumadı. Şafak kızarana kadar at sürdü Aladağlar'da. Yıldızlar solmaya başladığında Mısto ağanın kapısı önünde çekti yorganın dizginini Çomo canını dişine takıp saldırdı yorgaya. Yorga çifteler savurdu. Çomo'nun üstüne. Köyün köpekleri de baş kaldırdılar duvar diplerinden. Tokluk düşleri yarıda kaldı. Ulumaya başladılar Çomo'ya inat. Büyük dış kapı aralandı. Don gömlek katına biri başını uzattı dışarı:

"Kim o?" diye sordu ürkek ürkek.

"Benim. Ali. Ali Gizme."

Don gömlekli adam çıktı kapının arasından. Çomo'yu taşladı. Çomo kuyruğunu altına kıstırıp bir tezek yığınının arkasına sindi. Köyün köpekleri de sustular. Ali Gizme attan indi. Yorganın dizginini hizmetkârın eline sıkıştırdı.

"Ağa evde mi?" diye sordu hizmetkâra.

"Beli beyim, evde."

"Şimdi acele atı içeri çek, sonra da ağaya benim geldiğimi haber ver." Hizmetkâr ses çıkarmadan yorganın dizginine asıldı. Ali Gizme sağrısına vurdu. Yorga iki arka ayağını yanlara ayırdı. Sıçtı Mısto ağanın kapısı önüne. Sonra da uysal uysal gitti hizmetkârın dalıncak. Kır atın yerine bağladı yorgayı. Yorga huysuzlandı. Hizmetkâr aldırmadı, çıktı. Ağanın dördüncü karısının penceresini tıkırdattı. Zero'nun sesi geldi uykulu uykulu.

"Kim o?" diye.

"Benim Zero abla. Mehro. Ali Gizme geldi şimdi. Ağayı görmek istiyor acele."

Beklemeden döndü yürüdü. Ali Gizme lambayı yakmış oturuyordu sekide. El bağladı Mehro kapı ağzında. Ali Gizme'nin kırçıl sakalı uzamış, gözleri küçüldükçe küçülmüştü. Elindeki çizmesine sırıyordu[1] durmadan. Mısto ağanın öksürüğü duyuldu avluda.

1 Sırımak: Beklemeden vurmak.

Mehro kapıyı açtı, bekledi. Mısto ağa girdi içeri. Don gömlek. Ali Gizme kalktı ayağa.

Mısto ağa:

"Vay, vay," dedi, "sen misin gelen! Bizim karı, Ali gibi bir şeyler söyledi, ama senin geleceğini düşünemedim doğrusu. Sen hoş geldin, gözüm üstüne geldin."

Sarıldılar. Kırk yıllık hasretten beter.

"Hoş bulduk beyim," dedi Ali Gizme yerine otururken, "hoş bulduk." Cebinden çıkardığı Bafra sigarasını uzattı Mısto ağaya. Mısto ağa sigarayı aldı, yaktı, dumanını odanın içine üfledi.

"Kuro Mehro, git Nazo bacını kaldır yemek hazırlasın. Ali bey uzak yoldan geldi, açtır," dedi.

Mehro kapıdan avluya süzüldü.

Mısto ağa:

"Eh, şimdi anlat Ali bey. İnşallah hayırlı haberler getirdin."

"Eh, hayırlı sayılır beyim."

"Yani haberin hayırsızı da mı var?"

"Öyle sayılır."

"Nasıl yani?"

"Şöyle ki: Efendim, sizin Kor Reco geldiği günün ertesi Saragöl'deki bütün adamlarıma haber saldım. Aman yaman, Mahmudo diye birini görürseniz veya ondan bir haber alırsanız hemen bana ulaştırasınız diye. Bir yandan adamlarıma haber gönderdim, bir yandan da kulağım seste. Bir yandan da kendi kendime hesap ediyorum ki Mahmudo Saragöl'e inerse hangi ağalar saklar. Kaso ağa saklamaz, çünkü motoru var. Cımşid ağa saklamaz. Onun da eşkıyadan korkusu yok. Çünkü dağda koyunu yok, düzde malı yok. Niye korksun Mahmudo'dan. Motoru da yakamaz. Çünkü kapısının önünde. Başında bir iki bekçi. Dilaver beyi desen gene öyle. Ferzo bey, Şero bey. Haydar bey de saklamaz. Geriye Çelebaşılı Kuto ağa, Meterli Kazo, bir de Hasunlu Bişar kalıyor. Saklasa saklasa bunlar eşkıya sak-

lar. Çünkü eşkıyadan korkuları var. Çünkü dağda koyunları, çayırda otları, düzde hayvanları var. Kendi kendime dedim ki: Oğlum Ali senin işin de bu üç ağayı kollamak. Fakat feleğin işine bak ki ben ne işler hesap ediyorum, o ne işler hesap ediyor. Hani bir söz var: 'Kurban olayım tipiye, sürdü getirdi kapıya,' diye. Meğer ne lüzum varmış Saragöl'ü zelzeleye vermenin. Ne lüzumu varmış sabahlara kadar oturup hesap yapmanın. Uzatmayalım Kor Reco döndükten dört gün sonra, bir akşam vakti seninkiler bizim oğlanla çıkıp gelmezler mi bizim kapıya! Dağda bizim oğlana rastlamışlar. Bizim oğlan akıllı. Hemen anlamış bunların eşkıya olduğunu. Almış getirmiş eve. Ne yalan söyleyeyim, Mahmudo'yu önce karşımda görünce şaşırmadım değil. Ama hemen kendimi topladım. Buyur ettim içeri. Mahmudo, karısı, bir de senin o hizmetkârın."

"Feyzo, Feyzo namussuz," dedi Mısto ağa.

"He işte bir de Feyzo. Akşamdan yedirdim, içirdim. Mahmudo'ya Bafra sigarasının birini söndürmeden birini uzatıyorum. Bu arada da sorup soruşturuyorum. Uzatmayayım bu arada sabahleyin Saragöl'e ineceklerini de ağızlarından aldım. Herifler dört gündür dağlarda perişan olmuşlar. Aç, susuz, uykusuz. Gece bir vakit geçtikten sonra yataklarını serdim. Bizim oğlana da sabahleyin misafirleri iyice ubandırmasını[1] tembihledim. Gece atladım yorgaya doğru kazaya. Buldum İbrahim başçavuşun evini, çaldım kapısını. Başçavuş beni karşısında görünce şaşırdı. 'Hayrola Ali bey?' dedi. 'Hayırdır,' dedim. 'Mahmudo, karısı bir de Zilan'dan azılı bir eşkıya yanında bu gece bizdeler.' Başçavuş önce inanamadı. 'Yahu biz o eşoğlunu güzün Aladağlar'ı aşamadan boğuldu tahmin etmiştik,' dedi. 'Demek iki canlı eşoğlunun biri. Başçavuşun da hayfı var Mahmudo'da. Mahmudo'nun sağ olduğuna, hem de bende misafir olduğuna o kadar sevindi ki ağzı kulaklarına ulaştı. Ağzı yırtılacak sandım. Herifin içeri girmesiyle giyinip çıkması bir oldu. Yüzbaşıdan gitti izin aldı. Yüzbaşı benim haberlerime inandığından İbrahim başçavuşa hemen izin vermiş. On tane de jandarma yanımıza alıp şafak sökmeden yola

1 Ubandırmak: Geciktirmek.

düştük. Sür babam sür. Kuru dereye ulaştık gün Aladağlar'ın başında kızarınca. Başçavuşa dedim ki, 'bak başçavuşum, bu namussuzları bizim evde kıstırsak zararı benim çoluk çocuğuma olur. En iyisi Kuru derede pusu kurup bekleyelim. Saragöl'e ineceklerine göre mecburi burdan geçecekler.' İbrahim başçavuş da yattı benim aklıma. Kabul etti. Herifin içi yanmış Mahmudo'dan, yol boyu, 'iyi tanıdın mı, Mahmudo mu?' dedi durdu. Uzatmayalım Kuru derede pusu kurup beklemeye başladık. Ama pusu kurduğumuz yer nasıl biliyor musun? Kuş kurtulmaz, önümüz açıklık. Bir harman yeri genişliğinde. Dört bir yan kayalık, ağaçlık. Başladık beklemeye. Bir de baktım senin hizmetkâr göründü açıklığın öbür başından. Belinde bir kuşak sarılı. Başçavuşa: 'Başçavuşum işte o Zilanlı azılı eşkıya dediğim adam bu,' dedim. Seninki geldi meydanın ortasında durdu. Dönüp dönüp arkasına bakmakta. 'Aman, ses etmeyelim başçavuşum. Mahmudo'yu da bekleyelim,' dedim. 'Nerdeyse baş verir Mahmudo da.' Ama seninki birden neden işkillendiyse ürkek ürkek etrafına bakınmaya başladı. Baktım ki geri döndü kaçacak. 'Aman başçavuşum bu namussuz elimizden bir kurtulursa, bir daha ele geçmez. Fırsat budur. Kaçırmak olmaz.' Başçavuş elini havaya kaldırdı. Jandarmalar tetikte. Seninki birden dönüp kaçmaya başladı. Başçavuşun da eli indi havadan. Kalbur gibi taradılar itoğliti. Yığıldı kaldı bir taşın üstüne."

"Geberdi yani babasının goruna sıçtığım," dedi Mısto ağa.

"Geberdi de söz mü? Delik deşik oldu."

"Ya Mahmudo? Mahmudo ne oldu? Sen onu anlat. Meraktan çatlayacağım valla."

"Meraklanma anlatacağım Mısto ağa, anlatacağım. Ben başçavuşa dedim ki, 'yazık oldu başçavuşum, ne yazık ki Mahmudo'yu kaçırdık.' Başçavuş kurt adam. Hasılı kayış[1] olmuş bu işlerde. 'Kaçmaz,' dedi. 'Bunlar kaçmaz kolay kolay. Arkadaşının yardımına gelir muhakkak.' Dediği de çıktı. Bir de baktım ki Mahmudo'nun başı bir kayanın yanından gözüktü. Seninkini gördü. Yüzü buruştu. Tam başına çökeceği sırada başçavuş işaret verdi, verdi ama boşuna. İtoğlit insan değil

1 Kayış olmak: Pişmek.

de cin sanki. Uzatmayalım. Çarpışma başladı. Başladı ama ne başladı. Dersin karşıdan on kişi birden ateş ediyor. Yanımızdan yöremizden kurşun yağıyor yağmur gibi. Jandarmalar başlarını sokmuşlar bir sipere, atıyorlar havaya. Takka da takka. Başka bir şey yok. Ama Mahmudo alav ataş kusuyor. Tazı gibi adam. Bir bakıyorsun derenin bu geçesinden ateş etti, bir de bakıyorsun tüfeği öbür geçede şavkılandı. Tüfek öyle olur işte. Pırıl pırıl."

"Elbet parlar," dedi Mısto ağa, "tüfek benim tüfeğim. Baba yadigârı. Onu da götürdü namussuz gidende."

"Neyse," dedi Ali Gizme, "herif bu arada bir de jandarma vurdu mu sana? Baktım başçavuşun eli ayağı titriyor. 'Yahu başçavuşum,' dedim, 'böyle durmaynan bu namussuz vurulmaz. Bir şeyler yapmak lazım,' dedim. Başçavuş: 'Etrafını sarın,' diye bağırdı. Bağırdı ama kime. Herkes canının hayına düşmüş. Başçavuş: 'Ali bey benim de çoluk çocuğum var. Bir namussuz için kendimi ateşin önüne atamam,' diyor durmadan. Jandarmaların ise adım atacak halleri yok. Hele bir arkadaşlarının da vurulduğunu öğrenince bokları bulamaçlarına karıştı iyice. Uzatmayalım, derken Mahmudo'nun tüfeğinin sesi hırp diye kesildi birden. Ve yer yarılıp içine girdi sanki namussuz. Karısı ne oldu, at nereye gitti anlayamadık."

"Yani kaçırdınız elinizden."

"Bu seferliğine öyle sayılır. Benim ağımdan kurtulmaz sandım, kurtuldu. Ama bir daha düşerse elime Hızır gelse imdadına kurtaramaz. Canını sıkma. Biri gitti, kaldı biri."

Birer Bafra yaktılar. Mehro tepsiyle girdi içeri. Mısto ağa tepsiyi sekiye koy diye işaret etti. Ali Gizme yumuldu bulgur pilavıyla çaşır kavurmasına. Mehro kapının dibinde seyretti sekide olup bitenleri. Silip süpürdüler sofrada ne var ne yok. Bafralar tazelendi ardından. Mısto ağa:

"Ben Muso Paşa'nın torunuyum Ali bey. Ben ne iyilik altında kalırım, ne de kötülük. Şimdi sana on kuzulu koyun vereceğim Feyzo itinin müjdesine. Mahmudo'nun vurulduğu gün de gelir elli koyununu alırsın. Tamam mı?"

"Senin canın sağ olsun ağam, sen ondan yana hiç meraklanma. Bu can bu tende oldukça o Mahmudo iti yaşayamaz. Zati yüzbaşı da şimdi kan kusmaktadır ki mevla hiddetinden koruya. Bir yanım ağa, bir yanım hükümet olduktan sonra dert mi bana. Onu Mahmudo düşünsün."

Ceketinin kolunu sıyırıp saatine baktı.

"Ohoooo," dedi, "sabah olacak nerdeyse. Burda görünmem iyi olmaz. İzin verirsen kalkayım."

Mısto ağayla sarılıp helallaştılar.

Mısto ağa:

"Kuro Mehro," dedi, "tez Ali beyin atını çek. Sen de yanına düş. Beraber yaylaya gidin. Kor Reco'yu bul selamımı söyle. Ali beye on kuzulu koyun seçsin versin. Burda duyduklarını da unut. Yoksa kendi başına iş açarsın, tamam mı?"

Mehro eli önünde bağlı:

"Beli beyim," dedi çıktı.

Şafak Acem elinden kızarıyordu.

XXIV

Dağlara duman indi. Yeşile bürünmüş doruklarda mavilendi. Gün son ışıklarını da dağlardan çekince ova karardı. İnce bir yel çıktı. Yedi Kardeşler Kateviler'in üstünden boy gösterdi. Çok geçmedi Kervankıran da Aladağlar'ın böğründen uç verdi. Tarla kuşları sustu, ova sessizliğe büründü. Serin, alımlı, çiçek kokulu bir gece çöktü Saragöl'ün üstüne.

Hazel dizgini çekti. At durdu. Ardınca gelen Mahmudo hızlandı. Hazel attan indi. Ağzı boşalan at yabani bir yonca tumuna ağız attı. Yoncayı köküyle kopardı aldı. Hazel dizgini çekti, at aldırmadı. Mahmudo ulaştı.

"Niye indin Hezal," diye sordu.

"Senin için Mahmudocan. Yoruldun. Sabahtan bu yana yürüyorsun. Biraz da sen ata bin, ben yürüyeyim."

"Olmaz," diye Mahmudo sözü kesti aldı. "Senin ayağınla gidersek halimiz duman olur. Cendırme peşimizdedir. Bu gece Aladağlar'a vurmalıyız. Geceyi bir dağ köyünde geçiririz. Belki de birkaç günü. Haydi sen ata bin."

Dizgini Hazel'in elinden aldı, atın boynuna geçirdi. Hazel'i tuttuğu gibi yeniden atın sırtına attı. Hazel ses etmedi. Mahmudo öne düştü. Çise düşmüş ıslak otların arasından yürüdü. Dizlerine kadar ıslandı. Aldırmadı. Mavi dumanlı dağlar yaklaştıkça korkusu dağıldı. İçine bir sevinç doldu. Küçük bir tepenin böğründe yel hızını artırdı. Hazel üşümeye başladı. Atın üstünde büzüldü. Çare etmedi. Atı bir iki tekmeledi, Mahmudo'ya ulaştı. Mahmudo durdu, döndü Hazel'e baktı.

Hazel:

"Sen de binsen Mahmudocan," dedi usulca. "Yel kötü tutuyor burayı. Üşüdüm. Nasıl olsa bu yakınlarda köy möy yok daha."

"Var," dedi Mahmudo. "Şulopulo var. İki dağ aşınca Şulopulo'dayız. Sen sür atı. Beni düşünme."

"Sensiz içime sinmiyor Mahmudocan. Hem üşüyorum da. Sen olsan dalına sığınırım."

Mahmudo güldü. Atın boynunu okşadı:

"Öyleyse sen terkiye git," dedi Hazel'e.

Mahmudo sıçradı eyerin üstüne oturdu. Hazel sarıldı Mahmudo'ya.

Tepeyi dolandılar. Hazel döndü Saragöl'e baktı. Saragöl altlarında karaya bulanmış duruyordu. Bir dereye indiler. Yel kesildi. Dağ otlarının hışırtısı doldurdu dereyi. Bir zaman dereden gittiler. Sonra yeniden bir dağa vurdular. Yel yeniden kesti önlerini. Dağın doruğunda yel yeniden hızlandı. Yel köpek sesleri getirdi. Hazel güldü, Mahmudo'ya daha bir sarıldı.

"Yakında bir köy var herhal," dedi.

"Yok Hezal, köy değil. Bu ses çoban köpeklerinin sesi. Ama gene de haklısın. Koyun yatağı olan yerde köy de otur."

Mahmudo atın başını çevirdi. Yele karşı, köpek seslerine doğru mahmuzladı atı. At huysuzlandı, kuyruk sallamaya düştü. Uzakta yanan bir ateş gördüler.

Mahmudo:

"Bak çobanların yaktığı ateşi gördün mü?" dedi Hazel'e.

Hazel başını Mahmudo'dan kurtardı, ileriye baktı. İleride, bir dağın yamacında ateş yanıyordu. At ışığa doğru corta[1] kalktı. Derede çoban köpekleri önlerini kesti. Aç kurt gibi saldırıyorlardı. Hazel korktu, büzüldü. Mahmudo atın dizginini çekti çaresiz. At acı acı kişnedi. Mahmudo beline sarılı kolunu sıktı.

"Korkma Hezal," dedi. "Bir şey olmaz. Bu zalimler insana dokunmaz. Niyetleri bizi sürüye yaklaştırmamak."

O demeye kalmadı ateşin başında keçelerine sarılmış oturan çobanlardan biri kalktı.

"Roryoooo, kim var oradaaaa," diye bağırdı.

---

1 Corta kalmak: Dört naldan daha yavaş gitmek.

“Biziiiiz, yabancı değiliiiiiz,” diye Mahmudo sesi karşıladı.

Bir ses köpekleri adlarıyla çağırdı. Köpekler sese doğru koştular.

“Kimsiniiiiz,” diye aynı ses yeniden sordu.

Mahmudo yanıt vermedi. Atın karnını mahmuzladı. At eşkine kalktı ateşe doğru. Ateşin başında bekleşen çobanlar yanıt alamayınca karanlığa karıştılar. Bir mekanizma sesi duyuldu. Bir başka ses köpekleri kıskıladı. Köpekler saldırdılar. Mahmudo dizgini çekti. Tüfeğini omuzundan indirdi, emniyeti açtı. Hazel sıkı sıkıya sarıldı Mahmudo’ya. Mahmudo köpekler ulaşmadan ünledi:

“Yabancı değiliiiz,” diye.

“Anladık yabancı değilsin. Yabancı değilsen adını bağışla,” dedi tok bir ses.

Mahmudo derinden nefeslendi. Köpekler üzengiye saldırdılar. At çiftelenmeye başladı.

“Adım Mahmudooo, eşkıya Mahmudoooo.”

Çobanlar karanlıktan çıktılar. Tüfekli olan ateşin başında kaldı. Öbür ikisi Mahmudolardan yana koştu. Biri köpekleri çağırdı. Köpekler sustular, kuyruk sallayarak sesten yana koştular. Biri nefes nefese ulaştı yanlarına. Atın dizginini tuttu.

“Kusura kalma Mahmudo bey,” dedi. “Sizi yanlış biri belledik. Buyurun.”

Ateşin başına ulaşmadan öbür iki çoban da ulaştılar. Tok sesli olanı:

“Bir adını bağışlasaydın ya baştan Mahmudo beyim! Bilmeden sizi bunca zora koştuk.”

Ateşin başına ulaşınca birbirlerini gözlemeye koyuldular. Meraklı üç çift göz önce Mahmudo’yu sonra da Hazel’i taradı. Atın başını tutan gençten biriydi. İkincisinin sakalına, omuzu alaca keçeli olanın da hem sakalına hem saçına kır düşmüştü. Mahmudo eli tüfekli yaşlı çobanın baş çoban olduğunu anladı. Selamını ona verdi. Üçü de ellerini göğüslerine bastırarak aldılar selamı. Mahmudo attan aşağı atladı. Genç olanı elini Hazel’e uzattı:

"Yardım edeyim Hezal abla," dedi saygıyla.

Hazel'in içini bir gurur ufaktan okşadı. Güç geldi yüreğine.

"Ben inerim kardaş," dedi, atın sırtından atladı.

Atın başını tutan çoban dizgini koluna geçirdi, karanlığa karıştı. Baş çoban arkasından:

"Atı iyi otlat gurro," diye seslendi.

Kır sakallı çoban Mahmudo ile Hazel'in altına keçe serdi. Ateşin başına oturdular. Sıcak Hazel'in yüzünü doladı. İçlerine dolan serinlik kaçmaya başladı ağırdan. Baş çoban sırtındaki keçeyi katladı altına koydu, ellerini ateşe uzattı. Sonra yanındaki çobana döndü:

"Fero, biraz çalı çırpı toplarsan iyi edersin," dedi "konuklarımız dağ yeli almışlar belli."

Mahmudo kendini ateşten geri aldı.

"Yok Apo çok üşümedik," dedi.

Fero bıyık altından güldü, kalktı karanlığa karıştı. Hazel sürünün mışıltısına kulak verdi.

Apo Mahacır:

"Biz Şulopulo köyünün çobanlarıyız. Bugün duyduk. Cendırme yaman taradı buraları. Sizi arıyorlarmış. Bizim köyün muhtarını da bir iyi dövmüşler sizin yerinizi biliyor diye. Umudu kesince Burnubulak tarafına vurup gitmişler. Dün yaman etmişsiniz adamları. Bir cendırme ölmüş, biri de ağır yaralanmış."

Sustu, yanıt bekledi. Mahmudo'nun yüzüne baktı. Mahmudo dalmış gitmişti uzaklara. Ateşin yanından kuru bir çöp aldı Apo Mahacır. Sönmeye yüz tutan ateşi canlandırdı. Bir yandan da konuştu:

"Senin o vurulan arkadaşını ova köylüleri götürüp gömmüşler cendırme çekildikten sonra. Tanıyan olmamış. Söylendiğine göre pek de eşkıyaya benzemiyormuş. Cebinde ekmek kırıklarından başka bir şey yokmuş... Herhalde yeni eşkıya olmuş biri, değil mi?"

Mahmudo başını ateşten kaldırdı. Apo Mahacır'la göz göze geldiler. Mahmudo yeniden indirdi başını önüne.

"Beli Apo," dedi usulca gözleri ateşi delmek isterken. "Yeni eşkıya olmuş biriydi. Felek fırsat vermedi ama."

Apo Mahacır yerinde kımıldadı:

"Kusura kalma Mahmudo beyim," dedi usulca. "Yaranı deştim. Arkadaşın olduğunu bilmiyordum."

Üçü de sessizce bir zaman ateşi seyrettiler. Apo Mahacır kalktı.

"Açsınız herhal, ben size biraz süt sağayım," dedi, karanlığa karıştı.

Mahmudo "yok" diyemedi. Açlık gururunu, inadını aldı götürdü.

Hazel:

"İyi adamlara rastlamışız Mahmudocan," dedi Apo Mahacır'ın ardından.

Mahmudo gülümsedi ufaktan.

"Öyledir Hezal," dedi ardından. "Buraların adamı iyi olur, yürekli olur. Karınlarını dağ otu doldurur. Yüzlerine dağ yeli değer. Kurdun kalleşini, ayının korkağını görmezler. Ova insanı gibi tilki değillerdir."

Çalı çırpı toplamaya giden çoban bir kucak kuruyla döndü. Kucağındakileri ateşin üstüne boşalttı. Ateş önce karardı, tütsülendi, sonra da parladı. Alevler ince yalımlı yelin ağzında karanlığa aç kurt gibi saldırdılar. Hazel'in yüzü kızardı. Geri çekildi. Sonra da sırtını döndü ateşe. Apo Mahacır bir tas köpüklü süt getirdi. Tası ateşin yanına sürdü. Gitti bir dağarcıktan ekmek çıkardı, getirdi konukların önüne koydu. Mahmudo ile Hazel yeni yetimden beter saldırdılar süt ekmeğe. Apo Mahacır'la Fero ışıldayan, gurur duyan gözlerle seyrettiler konuklarını.

Mahmudo karnını doyurup bir eliyle bıyıklarını, ağzını silince Apo Mahacır tütün tabakasını uzattı.

"Sar Mahmudo beyim," dedi gülerek, "Muş tütünüdür."

Mahmudo tabakayı aldı, kalın bir sigara sardı. Ucu yanmış bir çalı çekti çıkardı ateşten. Sigarasını yaktı. Apo Mahacır Mahmudo'dan aldığı tabakayı bu sefer Hazel'e uzattı. Hazel utandı, başını göğsüne indirdi, beyaz yanaklarına kan seğirtti. Elini göğsüne bastırdı.

"Sağ ol Apo, ben sigara içmem," dedi. Apo Mahacır güldü:

"Öğrenirsin, öğrenirsin bacım," dedi tabakayı uzatırken. "Rahmetli Hasenanlı Kaçak Ferzande'nin karısı Besra bir erkekten daha tez tütün sarar, bir erkekten daha iyi sigara içermiş. Az kaldı senin de bir Besra olmana. Koçaklığını duyduk. Hadi ilk sigaranı benim tabakadan sar. Bize de bu yadigâr kalsın senden. İlerde çocuklarımıza anlatırız."

Hazel başını kaldırmadı. Yüzü kızardıkça kızardı. Apo Mahacır elinde tabaka bekledi. Göz ucuyla Mahmudo'ya baktı. Mahmudo da Hazel'i seyrediyordu. Yüzünde gurura bulanmış bir gülümseme vardı. Hazel başını kaldırmayınca Mahmudo:

"İç Hezal, iç," dedi. "İç de yüzümüzü karaya çıkarma. Ardımızdan Mahmudo'nun karısı Hezal daha sigara içmesini bile bilmiyormuş demesinler. Bilesin ki artık yolumuz eşkıyalığa düştü. Bu yolda sigara içmekten başka daha çok zorluklar var. Bu daha işin başı sayılır. Hadi al. Kırma Apo'yu."

Sonra tabakayı Apo Mahacır'ın elinden aldı, bir sigara sardı, Hazel'e uzattı. Hazel elini koynundan çıkardı, sigarayı aldı. Boğazı yana yana içti. Acıya dayandı. Gözlerinden akmak isteyen yaşları içinde tuttu, bırakmadı. Apo Mahacır:

"Kimin bacısısın sen Hezal bacı? Valla bin maşallah sana. Daha ilkinde kırk yıllık içiciye döndün," dedi gülerek.

Hazel sigarayı sonuna kadar içti. Sigarayı bitirince göz ucuyla Mahmudo'ya baktı. Mahmudo gözü ateşte, özü karlı dağların ardında dalıp gitmişti. Ara sıra dudaklarının ucuna gelen ufak gülümsemeler ona tatlı düşlerde at oynattırıyordu besbelli.

Gide gide ateş sönmeye yüz tuttu. Yel soğuk yüzünü gösterdi yeniden. Mahmudo'nun tatlı düşleri, Hazel'in gözlerinde dolan uyku dağıldı gitti acılı yelin ağzında. Mahmudo sırtını ovuşturdu.

"Biz kalksak Apo," dedi usulca.

"Nereye Mahmudo beyim?"

Mahmudo bir zaman düşündü. Sonra başını kaldırdı Apo Mahacır'a baktı, güldü:

"Nereye olursa oraya Apo," dedi.

Apo Mahacır başını indirdi. Elindeki çubukla ateşi eşeledi. Ateş aldırmadı. Atı otlatmaya giden genç çoban at yedeğinde döndü. At keyfli keyfli kuyruk sallıyordu çobanın arkasında. Çoban üşümüştü, titriyordu. Fero kalktı dizgini aldı arkadaşının elinden.

Apo Mahacır:

"Atın da birkaç günlük ömrü kalmış iki namlı eşkıyanın altında. Örselenmiş zavallı," dedi gözleriyle atı tararken.

Mahmudo dalgın gözlerini kaldırdı sönmüş ateşten. O da baktı ata. Sanki yeni görüyordu hayvanı. Hayvanın tüyleri kabarmış, kaburgaları çıkmış, gözleri çapaklanmış duruyordu ateşin yanında. Bir tek kuyruğu sallanıyordu keyifle.

Mahmudo:

"Haklısın Apo," dedi gözleri atın üzerinde. "At atlıktan çıkmış. Neylesin zavallı. Demir olsa dayanmazdı onun çektiklerine."

"Size değil bir at, iki at bile az. Eşkıyanın terkisine bağlı yedek atı, omuzuna asılı yedek tüfingı olmadıktan sonra onun eşkıyalığı Saragöl baharından çok sürmez. Şimdi sizin altınızda öyle iki at olmalı ki yel ulaşamaya ardınızdan. Bilirsin eşkıyalığın bir yanı vurmak, bir yanı da kaçmaktır. Törelerimiz de hep kaçan eşkıyaya korkak, hep vuruşan eşkıyaya da ahmak, der. Bu iki şey etle tırnak gibidir eşkıyalıkta. Birini birinden ayırdın mı işin bitiktir bilesin. Anlayacağın eşkıyalıkta Leto gibi kurnaz, Hasenanlı gibi de yürekli olmak gerek. Ama kusura bakmayın deminden beri sizi gözlüyorum da eşkıyadan çok Aladağlar'a giden yolcuya benziyorsunuz. Şimdi sizin altınızda küheylan atlar, boynunuzda dürbünler, omuzunuzda ışıldayan tüfingler olmalı. Hem bu dediklerim sizin bir göz işaretinize bağlı."

Mahmudo başını kaldırdı, soran gözlerle baktı Apo Mahacır'a. Hazel utandı, üşüdü, daha bir sığındı içine. Apo Mahacır gözlerinden anladı Mahmudo'nun tecrübesizliğini. Devam etti:

"Artık namlı eşkıyalar sayılırsınız. Saragöl'de her oğul cendırmelerin elinden kurtulamaz. Hem biri ölü, bir ağır yaralı verdirerek. İşte

bunu siz daha ilk adımda başardınız, üstelik de izinizi kaybettirdiniz. Sana başın üstüne yemin ederim ki Mahmudo bey, şimdi Saragöl'de, her evde, her tarla başında, her sürü ardında konuşulan sizsiniz."

Sustu. Mahmudo'nun yüzü kızardı. Hazel'in gözlerine ufak bir pırıltı geldi, gitti. Apo Mahacır yeniden yol verdi konuşmasına:

"Aha, bizi al ele. Koyunu yatağa getirdikten bu yana hep sizi konuşuyorduk. Ta bizim itler sizin üstünüze gelene kadar. Meğer iyi adam sözü üstüne gelirmiş. Demem o ki, artık Saragöl'de söylenen adın var. Namlı eşkıya bilinirsin. Artık bundan sonra önüne kolay kolay cendırme de çıkamaz. Şimdi sana akıl vermiş gibi olmayayım ama, gene de sözümü dinle. Ben bu saçı sakalı dağlarda ağarttım. Nice eşkıyalar gördüm bu dağlarda. Sen tecrübesizsin bu işte daha. Ama ben her eşkıyadan bir tecrübe öğrendim. Sen şimdi, benim tecrübesiz olduğumu nereden anladın gecenin bu zamanında, diyeceksin. Anlatayım: Siz geldiğinizde bize korku, telaş getirmediniz. Herhangi bir konuk gibi karşıladık sizi. Önünüze süt ekmek koyduk, ses etmediniz, yumuldunuz süt ekmeğe. Biz yolcuya süt ekmek veririz bu dağlarda. Ama eşkıya kuzu ister. Tecrübeli eşkıya olsaydın şimdi bu sönen ateşte kuzu kızarırdı. Hem bizim de ağzımıza et değerdi sayende. Yarın sürüyü köye indirince ağaya anlatırdık durumu. Ses etmezdi bile. Ağa kurdun kaptığı kuzuyu bizden alır ama, eşkıyanın yediği kuzuya baş indirir. Saragöl Aladağlar'a benzemez, Burda kurttan, cendırmeden korkmazlar. Ama eşkıyadan korkarlar. Çünkü kurt traktör demiri yemez, cendırme ise yarı hizmetkârdır beylerin önünde, Cendırmeye baş kaldıran eşkıya ise yarı yarıya beylerin de düşmanı sayılır. Saragöl'de beyler cendırmeyle ortak olalı pek eşkıya tutunamaz oldu bu koca ovada. Eskiden beyler tıfınkle dolaşırdı Saragöl'de. Ama şimdi karınlarında bin bir planla dolaşırlar.

Ya işte böyle Mahmudo beyim! Bırak kuzu kestirmeyi, iki kişi kalkmış tek atla dolaşıyorsunuz. Senin şimdi ufak bir haberin namlı at sahiplerine ulaşsın, tamam. İstediğin küheylan altındadır. Kimse bu ovada eşkıyayı karşısına almak istemez. Bilir gücü yetmeyeceğini. Hele eşkıya dediğin senin gibi, Hezal bacım gibi yürekli olursa. Şimdi sana

bu bölgenin iki namlı atını söyleyeceğim: Biri Muşyanlı Elo'nun kısrağı, öbürü de Rutanlı Eho'nun dor atı. Yarın her köye haber uçur, akşama kalmaz atlar altındadır. Sına sözümü. Bu iki at sizi bir yıl her dardan kurtarır. Seneye de başka at gerekir. Oldu mu Mahmudo beyim?"

Mahmudo güldü:

"Haklısın Apo," dedi. "Yarın yaparız o işi."

Apo Mahacır ellerini dizine dayadı, kalktı. Yıldızları seyretti gökte.

"Şafak atmasına daha çok var," diye söylendi öz özüne.

Sonra ateşin başında büzülmüş Mahmudo'yla Hazel'i seyreden genç çobana döndü:

"Kalk gurro," dedi. "Sürüden Edo ağanın koyunlarından bir şişek seç, kes. Mahmudo beyimizin sayesinde içimiz şenlensin bu gece."

Mahmudo sadece güldü. Hazel gözüyle karanlığa karışan genç çobanı takip etti.

Çok geçmeden şişek kesildi. Fero'nun getirdiği çalılarla ateş yeniden canlandı. Apo Mahacır alışmış elleriyle şişeği soydu, tulum çıkardı. Butlar ağırdan kızarmaya başladı ateşin üstünde. Hazel'in uykusu dağıldı. Et kokusu serin yelin ağzında vurdu gitti Saragöl'e. Yenilip içildi. Apo Mıkko kaval çaldı ardından. Koyunlar meleştiler. Dağ taş sustu, Apo Mahacır'ı dinledi. Ateş yeniden sönmeye yüz tuttu. Tokluk yorgunluğu getirdi. Uyku dalar gibi çöktü üstlerine. Sonunda Apo Mahacır dayanamadı:

"Kalkın yatalım desem şimdi, ikiniz de birer keçenin altına yumulup yatacaksınız valla. Aladağ yolcusu gibi. Değil mi Mahmudo beyim?"

Mahmudo şaşırdı. Uyumayıp da ne yapacaklardı. Soran gözlerle baktı Apo Mahacır'a. Apo Mahacır güldü:

"İşte bu olmaz Mahmudo beyim," dedi, "Şimdi kalk atına bin, Hezal bacımı da terkine al. Köyümüz bir kurşun atımı ötede. Dört nal gir köye. Karanlığa beş kurşun boşalt, köy yerinden oynasın. Edo ağanın evini sor ses gelen bir yere. Adını söyle ardından da. Burada kuru yerde, bir keçenin altında yatacağına çift döşek üstünde yat Edo

ağanın konağında. Biz de hiç değilse keçelerimizin altında uyuyalım bu etin üstüne."

Mahmudo iki dizinden destek aldı, kalktı.

"Haydi davran Hezal," dedi sonra da, "Apo Mahacır doğru söyler."

Hazel zor ha zor kalktı yerinden. Uykulu gözlerle baktı karanlığa. Ata bindiler, karanlığa karıştılar.

Çok geçmeden kurşun sesleri yardı çıktı sessiz geceyi. Apo Mahacır:

"Bu Mahmudo gerçekten yaman bir eşkıya olacak," diye söylendi keçesine sarılırken. "Öğretilenin fazlasını bu kadar çabuk kavrayan bir eşkıyayı bu dağlar ilk görüyor."

Kervankıran solgun ışıklarıyla parlıyordu Almalı deresinin üstünde. Az sonra çiçek kokan dağlardan taze bir bahar güneşi doğmaya hazırlanıyordu.

XXV

Bahar tez geldi geçti. O dolu dizgin dağlardan inen azgın bahar çiçeğine, gülüne bakmadan kırıldı, döküldü, eridi, kurudu, yok oldu gitti. Kıran düştü mor çiçekli dağlara. Saragöl sarardı soldu. Saragöl insanıyla, hayvanıyla yalnız başına kaldı kızgın güneşin önünde. Dağa taşa yorgunluk çöktü. Yılgınlık engerek yılanı gibi çöreklendi Saragöl insanının içine. Acı sıcak ne var ne yok boyun eğdirdi önünde. Yılgınlık yorgunluğu, yorgunluk yoksulluğu getirdi. Yaşam çekilmez bir dert oldu çıktı. Irgat işsizliğe divan durdu. Koyun sütten kesildi. Keklik başını aldı gitti derelere. Saragöl traktörle döğer-biçere karşı yalnız başına kaldı. Kimsesiz, çaresiz. Traktör oldu Hallacı Mansur, döğer-biçer oldu Hamidiye Alayları. Saragöl'ün altını üstüne getirdiler. Talan ettiler Saragöl'ü. Korku doladı yoksul evlerini. Korku, yılgınlık, acı. Bey korkusu, yaşam korkusu, eşkıya korkusu çöktü Saragöl'ün üstüne.

Hazel altındaki dor atın dizginlerine asıldı. At köpük saça saça durdu. Ardından Mahmudo ulaştı çil kısrağıyla. O da çekti atının dizginlerini.

Hazel:

"Mahmudo, yoruldum," dedi. "At bir saatten beri içimi dışıma getirdi. Şu gözenin başında dinlensek bir sigara içimi."

Dağın yamacından bir kaynak akıyordu. Akarını yarpız, bağa yaprağı bürümüştü. Sarı otların arasından yeşil bir çizgi gibi uzanıp gidiyordu ovaya doğru. Daha ovaya ulaşmadan da sır olup cinlere karışıyordu.

Hazel atından indi. Atın dizginini kara bir taşa doladı. Alnında domurcuklanan terleri sildi eliyle. Gözenin başına diz çöktü, kana kana içti soğuk sudan. Yüzünü yıkadı, çekildi. Bacaklarını uzattı, kollarını başının altına yastık etti. Mahmudo da içti soğuk sudan. Sonra gözenin başındaki bir taşın üstüne oturdu. Gözleri sarı ovayı, Çaşır dağını, Işgın dağını taradı ağırdan. Cebinden bir Bafra sigarası çıkardı, Hazel'e uzattı. Hazel dikeldi. Mahmudo'nun uzattığı paketten bir

sigara aldı. Cebinden çıkardığı çakmağıyla önce kendi sigarasını sonra da Mahmudo'nun sigarasını yaktı. Sigara ağzında yeniden uzandı kurumuş otların üstüne. Mahmudo'nun gözü Çaşır dağına takıldı kaldı yeniden. Sigarasını bitirdiğinde konuştu:

"Hezal," dedi, "en azından bu gece Çaşır dağını aşmamız gerek. Yarını gene yolda geçiririz. Ertesi gün de Hamurun dereyi tutarız. Bu yüzden böyle her yoruldukça mola verip boşu boşuna zaman kaybetmeyelim buralarda."

Hazel güldü, başını iki yana salladı, diliyle damağında birkaç kere "cıt cıt cıt" yaptı.

"Vazgeç bu işten Mahmudo," dedi. "Tutturdun şimdi de bir yol kesmek. Ne olacak elin adamını soymakla? Hem soyup da ne olacak? Neye ihtiyacımız var ki! Ne istedik de gelmedi önümüze. Kaç gündür bir yol kesmek tutturmuşsun, başka şey demiyorsun. Gel vazgeç bu sevdadan."

Mahmudo yerden aldığı bir kanteper kurusunu yarpız yapraklarına vurdu hızla. Bir yığın yaprak tırpanla biçilmiş gibi döküldü yere. Bir daha vurdu. Arada konuştu:

"Ben değil sen tutturdun asıl," dedi. "Sigara içmeyen sendin, şimdi benden beter içici oldun. At sürmekten korkardın, alışınca sana ulaşamaz oldum. Tabanca bağlamazdın, şimdi sana kurşun yetiştiremiyorum. Eskiden köy basmaktan nefret ederdin, alışınca kıyısından geçtiğin köyleri bile kurşunluyorsun. Şimdi de korkarım kamyon soymaya alışınca, Hamurun deresinden bu yana gelmeyesin... Hem sonra bu işi yapmak gerek. Saragöl'e inen bir eşkıya otuz kırk kamyonu sıraya dizmeden çeker giderse Aladağlar'a şanına karalık getirir. Bu iş olacak Hezal."

Sustu. Elindeki kanteper kurusuyla yeniden yarpız yapraklarını kırıp budamaya başladı. Hazel dikeldi olduğu yerden. Dizlerini karnına çekti, başını dizlerinin üstüne koydu. Dalgın gözleri bir zaman kaldı kasabayı örten Parmaklık Geçiti'nde. Geçten geç konuştu.

"Biliyor musun Mahmudo, ne düşünüyorum?" dedi.

"Ne bileyim ne düşünüyorsun. Ben tilki Amer miyim içindekini bileyim."

Hazel uzandı olduğu yerden. Elini Mahmudo'nun omuzuna doladı. Güldü:

"Demek bana kızdın Mahmudo? Madem istiyorsun, değil yarın, bu gece tutarız Hamurun deresini."

Mahmudo döndü Hazel'e baktı. Hazel ufaktan gülüyordu. Kofisinin altından fışkıran saçlar kara kaşlarını yalıyordu bin yıllık hasret gibi. Mahmudo da güldü:

"Söyle bakalım demin ne düşünüyordun," dedi.

Hazel iyice yanaştı Mahmudo'ya. Kolunu beline doladı, başını omuzuna yasladı.

"Şey diyordum Mahmudo... Diyorum ki, bizim de elimize bir diş yapan geçe de Mirkan beyin o en küçük karısı gibi altına kaplatam dişlerimi. İnsan gülende altın gözüke ağzı. Değil mi?"

"Olur," dedi Mahmudo. "Hele bir bu elimizdeki işi bitirelim, o iş kolay. Haber salar kasabadan bir dişçi çağırtırız yakın bir köye. Kasabada bulunmaz, vilayetten çağırtırız. İstersen bütün dişlerini altın kaplatırsın o zaman."

Hazel'in yüzünü bir sevinç dalgası yaladı geçti. Mahmudo'ya daha bir sarıldı.

"Hepsini değil Mahmudocan," dedi sevinçle, "alttan iki üstten de dört diş yeter."

Sustular. Bir zaman aşağı dereden gelen keklik seslerini dinlediler. Hazel birden Mahmudo'yu sarstı. Mahmudo dalgınlığından zor uyandı. Başını kaldırdı Hazel'in işaret ettiği yana baktı. Elleri koynunda bir adam kendilerine doğru geliyordu.

Mahmudo:

"Tabancanı ver Hezal," dedi.

Hazel tabancasını kınından çıkardı, Mahmudo'ya uzattı. Mahmudo tabancayı aldı, kucağına koydu. Dizlerini topladı göğsüne dayadı. İkisi

de sessizce adamı gözlemeye başladılar. Hazel'in gözlerinde sinsi pırıltılar oynaşıyordu. Mahmudo gözünü kırpmadan gelen adama bakıyordu. Hazel birden durgunlaştı.

"Mahmudo, neyse bu adam ağlıyor," dedi.

Adam iyice yaklaşınca ağladığını Mahmudo da gördü. Hazel'in gözlerinin keskinliğine şaştı kaldı. Adam ağlıyordu. Gözlerinden boşanan yaşları yırtık ceketinin eteği ile siliyor, başı önünde dünyadan habersiz yürüyordu. Kısrak kuyruk sallamasa, dor at kişnemese Mahmudoları görecek hali yoktu. Adam at kişnemesi duyunca olduğu yere çakıldı. Korkuyla bakındı etrafına. Mahmudoları gördü. Olduğu yerde bir zaman seyretti Mahmudoları. Aralarında otuz adım ya var, ya yoktu. Yeniden ağlamaya başladı. Saçı sakalı ağarmış bir ihtiyardı. Yolunu değiştirdi, yürüdü. Mahmudo tabancayı Hazel'e geri verdi, güldü.

"Hele buraya gel Apo," diye seslendi. "Nedir derdin? Bu yaşta senin gibi adama ağlamak yaraşır mı hiç?"

Adam durdu. Başını kaldırdı baktı, yeniden yürüdü. Mahmudo ayağa kalktı. Bu sefer sesi daha gür çıktı.

"Duymadın mı Apo," dedi. "Seni çağırdım buraya. Hele gel bir sigara iç."

Adam çarnaçar başını salladı, Mahmudolardan yana yürüdü. Sanırsın bostan korkuluğuydu. Geldi, sessizce durdu Mahmudo'nun karşısında.

Mahmudo:

"Hele otur Apo," dedi, önce kendi oturdu.

Adam dizlerinin üstüne çöktü bir sıçan toprağının üstüne.

Mahmudo bir sigara uzattı. Adam dalgın gözlerle baktı Mahmudo'ya. Sonra sigarayı aldı, kirli bir çakmakla yaktı. İlk nefeste ağlaması durdu. Hazel: "Bu erkek milletinin memesi sigara olsa gerek," diye düşündü. Adam bu sefer de burun çekmeye durdu. Durup durup burnunu çekmesi Hazel'e eğlenceli bir oyun gibi geldi.

Mahmudo:

"Derdin ne, Apo?" diye sordu. "Ne oldu? Sürünü kurt mu götürdü?"

Adam kızarmış gözlerini Mahmudo'ya dikti. Dayanamadı, yeniden ağlamaya başladı. Sessizce, acılı ağlıyordu.

"Oğlum ben aha şu köydenim," diye karşı dağı gösterdi, "Üç koyunum vardı. Bugün birisini kasabada yok fiyatına sattım tüccarlara. Oğlum asker, evde kimsem yok. Ağaya borcum vardı. 'Vermezsen gelinini elinden alacağım,' dedi. Ey oğul, gelin oğlumun emaneti, mecbur kaldım koyunumun birini satmaya. Keşki satmaz olaydım... Sattım da neye yaradı..."

Burun çekmeler yeniden ağlamaya dönüştü. Tutamıyordu kendini.

"Paramı koynuma koydum, yola düştüm. Ağaya borcumu verip gelinimi kurtaracaktım o zalimin elinden... Ama o Mahmudo iti koymadı iki yaprak olayım... Bu derede kesti önümü... Bütün paramı aldı, gitti... Ben şimdi ne yaparım a oğul?"

Ağlamaları çoğaldı, Mahmudo şaşkınlıkla Hazel'e baktı. Hazel gülüyordu.

Mahmudo:

"Apo, bu senin paranı elinden alan hangi Mahmudo?" diye sordu.

"Duymadın mı daha adı yere batasıcayı oğul? Bu da bu sene türedi. Saragöl'ün başı belasız olur mu hiç? Hangi Mahmudo olacak, o karısıyla geçen sene dağa çıkan Mahmudo. İtoğliti beylere, yollara yol geçiremediğinden bizim gibi yoksullara düştü."

Apo'nun ağlaması durdu. Gözleri kinlendi.

"O da belasını bulur bir gün. Yetim büyür ama, ahı kalır."

Mahmudo birden ayağa kalktı. Dor atın eyer kayışından onlusunu çekti, aldı. Bu sefer şaşırmak Apo'ya düştü.

Mahmudo:

"Nerede soydu seni o Mahmudo iti?" diye sordu gülerek.

Adam eliyle dereyi gösterdi. Mahmudo dor atın sırtına atladı.

"Merak etme Apo, Mahmudo denilen o adam belasını şimdi benden bulur başkasına kalmadan," dedi, dor atı mahmuzladı.

Adamın suratı iyice aptallaştı. Bir dolu dizgin dereye at süren Mahmudo'ya, bir Hazel'e baktı. Hazel güldü:

"Meraklanma Apo," dedi, "yitiğin bulunur şimdi."

Gerçekten de çok geçmeden dereden iki el Mahmudo'nun onlusunun sesi geldi. Apo kalktı. Batan güne karşı ellerini yüzüne siper etti, dereyi gözlemeye başladı. Mahmudo gittiği gibi çıktı dereden. Tüfeği omuzuna asılı ulaştı yanlarına. Attan inmeden elindeki birkaç onluğu Apo'ya doğru fırlattı. Apo aceleyle topladı paraları. Saydı, cebine koydu.

"Tamam," dedi sevinçle, "hepsi tamam."

Mahmudo attan indi. Atın dizginini Hazel'e verdi, elleri belinde geldi Apo'nun karşısında durdu:

"Paran tamam mı Apo?" diye sordu.

"Sağ ol beyim. Allah senden razı olsun, tamam."

"İyi. Bak Apo, bundan sonra bir adamı iyice tanımadan ona it dersen o kır düşmüş sakallarını yolarım. Bu da tamam mı?"

Apo iyice şaşırdı. Yeniden bir Mahmudo'ya, bir Hazel'e baktı.

"Anlamadım beyim. Ben kime it dedim? Ben o senin geberttiğin Mahmudo'ya it dedim. O gebermiş babalıya."

"Suuus," diye bağırdı Mahmudo.

Apo'nun üstüne yürüdü. Apo diz çöktü, elleriyle başını sardı. Mahmudo bir tekme savurdu Apo'ya. Apo yere serildi.

"Suuus köpek. Ben yetmezmişim gibi bir de babamı karıştırma itoğliti."

Apo başını yerden kaldırdı. Rengi uçmuş, gözleri dana gözüne dönmüştü

"Yoksa... yoksa... se... se..." diye kekeledi.

Hazel:

"Beli Apo," dedi. "Karşında duran gerçek Mahmudo'dur işte."

Apo, Mahmudo'ya doğru süründü. Ayaklarına kapandı. Çizmelerini yalamaya başladı. Bir yandan da:

"Bağışla canımı Mahmudo beyim," diyordu inleyerek, "bağışla. Bir boktu yedim. Ben ettim, sen etme Mahmudo beyim. Karının bokunu yiyeyim, bağışla beni."

Mahmudo dimdik duruyordu. Güneşin son ışıkları yüzünde oynaşıyordu, Apo ayaklarını yaladıkça, yalvardıkça yüzüne sevinç dalgaları gelip gidiyordu. Mahmudo ayaklarının altında bir insanla yükseliyordu göklere doğru. Gökler uzak, insanoğlu doyumsuzdu. Göklere ulaşmak için daha çok insan gerekecekti ayaklarının altına.

İKİNCİ BÖLÜM

I

Mahmudo ile Hazel tam yedi güz aştılar Aladağlar'ı. Yedi kış Aladağlar'da, yedi yaz da Saragöl'de geçti. Zaman durmadı. İbrahim başçavuş, Nazmi başçavuş geldi geçti. Murat sessizce aktı gece gündüz. Yüzbaşılar değişti. Ölen öldü, kalan durmadan değişti. Mahmudo değişti. Hazel değişti. Acı Saragöl'ün, Aladağlar'ın karnında sancı. Acı ak günlere gebe. Acı doğurmadı tezden. Saragöl acı çekti. Aladağlar acı çekti. Acıya doymadı Mahmudo. Vurdu, kırdı, yaktı. Attığını vurdu tuttuğunu vurdu. Vurdukça nam saldı. Nam dağlardan yüce, nam yedi kat yerin altında engerek ağusu. Ağlattı, güldürdü. Acımadı. Acıya acıya acıyı unuttu yedi yılda. Hizmetkâr olduğu günleri unuttu. Baş eğdiği, el bağladığı günleri unuttu. Anadan doğma eşkıya, soydan eşkıya bildi kendini. Hasenanlı Kaçak Ferzande belledi kendini. Unuttu ağladığını, unuttu güldüğünü. Yokluğu unuttu. Vurmayı, vurulmamayı öğrendi. Kalleşliği, hayinliği öğrendi. Vurdu, vurdu, vurdu... Talan vurdu, kuş vurdu, jandarma vurdu. Kaybettikçe vurdu, kazandıkça vurdu. Ağlayanı vurdu, güleni vurdu. Vurdukça kudurdu, kudurdukça vurdu. Saragöl'de vurdu, Aladağlar'da vurdu. Yetmedi Bitlis'te vurdu. Malazgirt'te vurdu. Vurdukça vurulmamayı öğrendi. Öğrendikçe vurdu, vurdukça öğrendi. Ne gece dedi, ne gündüz. Ne kış bildi, ne güz. Vurdu, kırdı. Bey kapıları açıldı önüne. Aşiretler haraç gönderdi, yoksul selam. Ne aşiret tanıdı, ne bey. Yoksula tükürdü geçti. Oldu bir afat, zulüm yağdırdı. Bir gecede Mısto ağanın dört yüz

koyununu kesti. Çiçekler kan açtı Aladağlar'da. Kor Reco'nun sırtında yedi kurşun. Dokuz canlısı aç, susuz.

Ali Gizme gece oldu. Mahmudo gündüz. Gecenin koynunda kahpe planlar. Kahpe planlar kâr etmedi, gündüze. Eridi. Mahmudo: "O hayını vurmazsam karımın leçeği başıma olsun," diye haberler saldı dört bir yana. Ali Gizme Saragöl ağalarının koltuğuna sığındı. Saragöl ağaları demir kapı. Kâr etmez eşkıya kurşunu. Dağlara sığındı Mahmudo. Dağlar yoksul kapısı. Kapı açık her gelene. Eşkıyaya, kurda, kuşa. Güvenmez oldu her şeye Mahmudo. Hazel'e bile sırtını dönüp yatmadı. İşkillendi dağdan taştan. Şüphenin ağzında kurşun. Şüphe bir atımlık barut namlu ağzında. Şüphe oynak orospu. Her gösterilen yolun tersine gitti şüphe. Kaldığı köylerde yatmadı. Yattıysa bile yatak değiştirdi sabahlara dek.

Hazel de uydu Mahmudo'ya. Değişti yedi yılda. Bey sofralarına oturdu. Lokma kesti beylerden önce. "Rahat otur," dedi yaşlıya, gence. İt kursağı yağ götürmedi. Azdı. Azdı kızan köpeğinden beter. Hazel'in kadınlığı, Mahmudo'nun erkekliği azdı. Bey karıları Mahmudo'dan gebe. Yattılar altına. Yatmayan beyinden, aşiretinden oldu. Mağaralarda, çalılarda sallandı durdu güllü donlar. Zero'nun ölüsünü buldular bir derede. Çırılçıplak. Kalçası kurşunlardan paramparça. Mısto ağanın koynunda taze bir dördüncü. Kısır. Hazel'in koynunda bıyıkları yeni terlemiş çobanlar. Çobanlar sır saklayan. Çobanlar dağlara borçlu. Dağlar Mahmudo'yla Hazel'e.

Küheylan atlar geldi geçti altlarından. Küheylanlar Urfa beylerinden hediye. Küheylanlar çatladı altlarında. At hasret kavuşturan. At murat alan. At yol kesen. Atın sırtından zulüm. Küheylanlar köy basan, ev yıkan oldu altlarında. Dur durak bilmediler yedi yıl. Çocuklar korkuyla uyandılar her at kişnemesinde. Tam yedi yıl. Dile kolay. Saragöl kan ağladı tam yedi yıl. Çocuklar korkulu gözlerle büyüdüler. Cinsiz, hortlaksız, umacısız, Mahmudolu, jandarmalı. Kapıları akşamdan kapadı. Kapılar ardında demir küsküler. Küsküler Kaf dağına kilit. Ürkek ve de korkak büyüdüler Saragöl çocukları. Korkunun gözünde acı, korkunun gözünde yokluk, sahipsizlik.

Saragöllü, kaçtı Mahmudo'dan. Jandarma da kaçtı. Mahmudo kaçmadı. Düştü peşlerine. Tuttuğunu vurdu, vuramadığının peşini bırakmadı. Küheylanlar patladı altında. Saragöl el'amana geldi Mahmudo ile Hazel'in elinden. Mahmudo ağızlarda söylendi. Türkü oldu Aladağlar'da. Saragöl'de küfür. Saragöl'de zulüm afat oldu ağızlarda. Beddua oldu yaşlı çaresizliklerinde. Mahmudolar doldurdu Saragöl'ü.

Her dağa çıkan Mahmudo koydu adını. Kaçakçı, yol kesen, hırsız. Yol kesildi, "Mahmudo kesmiş," dediler. Mal çalındı, "Mahmudo çalmış," dediler. Köy basıldı, "Mahmudo basmış," dediler. Bir gecede hem Bitlis deresinde, hem de Hamur deresinde kamyonlar soyuldu, "Mahmudo soymuş," dediler. İnandılar. İnandılar altındaki dor atın uçtuğuna. Saragöl beyleri ürktüler. Haberler gönderdiler birbirlerine. Hizmetkârlar köprüler kurdular beyler arasında. Saragöl beyleri, "Olmaz," dediler. "Bu adamın sonu gelmeli," dediler. Yüzbaşılar, "Olmaz," dediler. "Saragöl'ü bu adamın zulmünden kurtarmalı," dediler. Başçavuşlar, jandarmalar, "Olmaz. Artık bu işe bir çare bulmalı," dediler. Ali Gizme'ye maaş bağladılar Saragöl beyleri.

Kış bahara el edende Mahmudo sökün etti. Aladağlar'dan Hazel'le. Aladağlar bel verdi küheylanlarla. Eğildiler. Utandılar koca dağlıklarından. Baş indirdiler.

Bir şafak vakti vardılar Karahalıt'a. Üç el ateş ettiler Apo'nun kapısı önünde. Uykuları bölündü çocukların. Gözleri korkuya büründü. Karahalıt Mahmudo'nun Aladağlar'dan indiğini anladı o an. Yorganlarını çektiler başlarına. Apo'nun kapısı açıldı tezden. Apo don gömlek katına. Küheylanlardan indiler.

Hazel:

"Apo bizi tanımadın mı yoksa?" diye sordu.

"Tanımaz olur muyum Sultanım," dedi Apo ürkek ürkek, "tanımaz olur muyum hiç. Buyurun. Yüzümü ağarttınız kapıma gelmekle. Buyurun."

"Çok konuşma da atları içeri çek," dedi Mahmudo, "hayvanlar terli." Apo atları içeri çekti. Çıktı el bağladı önlerinde. Mahmudo ile Hazel kapının önündeki sal taşın üstüne oturdular. Apo koştu içeri-

deki ayı postunu getirip altlarına serdi. Kenara çekilip başı önünde beklemeye başladı.

Hazel:

"Apo, ne öyle Mamo'nun ayısı gibi dikildin kaldın oraya. Haydi çabuk ayran hazırla bize. Susadık."

Apo kapıdan süzüldü. Mahmudo bir Bafra sigarası çıkardı yan cebinden. Hazel'e uzattı.

"Şimdi içmem, ayran gelsin sonra."

Apo bir tas ayranla çıktı evden, Mahmudo çekip aldı tası Apo'nun elinden. Kafasına dikti tası. Yarıladı. Hazel'e uzattı. Hazel dibini getirdi tasın. Ağızlarını kollarıyla sildiler.

"Açız," dedi Mahmudo, "akşamdan bu yana at sürüyoruz gırç üstünde. Şimdi bize bir koyun kes. İki kadın da çağır pişirsinler tez elden."

Apo ellerini ovuşturdu. Rengi kaçtı. Soluk yüzü ap-ak oldu o an.

"Apo musun ne karın ağrısısın, duymadın mı Mahmudo'nun dediklerini?" diye çıkıştı Hazel.

"Duymasına duydum," dedi Apo, "duydum ama..."

"Aması ne?" dedi Mahmudo sert sert.

"Aması odur ki evimde benden başka canlı yok Mahmudo beyim."

"Bak Apo," dedi Mahmudo, "zamanın birinde ekmeğini yedik, nasihatini dinledik. Onun hatırına ses etmiyorum bu cevabına. Eğer ki bunu başka biri söyleseydi gövdesini çoktan yere sermiştim. Bunu bilmiş olasın. Bana senden başka kimse yok demedi bugüne kadar. Anladın mı? Ama seni bağışladım geçmiştekinin hatırına. Git içerden Allah ne verdiyse getir şimdi."

"Sağ ol beyim," dedi Apo ezile büzüle, "çok sağ ol. Allah ömrünü artırsın. Ellerinizden öperim."

Başı önünde içeri girdi. Çok geçmeden de elinde birkaç ekmek, bir sahan çökelek, bir çanak da yoğurtla çıktı. Elindekileri saygıyla Mahmudo ile Hazel'in önüne koydu. El bağladı, bekledi.

Mahmudo:

"Şimdi de haber et köylüler toplansınlar buraya," dedi.

Kapılar çalındı. Kapılar korkuyla aralandı Karahalıt'ın. Kadınlar, erkekler, gençler, ihtiyarlar yürüdü Apo'nun evinden yana. Küme küme. Başları önlerinde. Saygılı. Çocuklar daha bir sokuldular birbirlerine, daha bir sarıldılar yorganlara. Gidenler elini öptüler Mahmudo'nun. Ellerini göğüslerine basıp baş eğdiler. Hazel'in önüne gelince de erkekler toprağın üstüne diz çöktüler. Kadınlar ayakta kaldılar.

Hazel:

"Rahat oturun," dedi, Mahmudo'nun başı önünde düşündüğünü görünce. Ayaklarının tekini altlarından çıkarıp dizlerini göğüslerine yasladılar. Mahmudo gençten birine sigara paketini verdi.

"Ulan, sigara tut millete."

Ulan sigara tuttu millete. Kimi aldı, kimi almadı. Korkudan, saygıdan. Gün de Aladağlar'ın doruğundan sıyrıldı bu yana. Toprak damların üstünde sarı ışıklar saldı. Hazel bir sigara yaktı. Döndü güne üfledi dumanını. Mahmudo'ya eğildi:

"Acele et," dedi fısıltıyla, "geç oldu."

Mahmudo kalabalığı süzdü. Gözü kime ulaştıysa, o çeki düzen verdi kendine. Mahmudo yüzbaşısına benzetti kendini o an. O da kıtayı teftiş edende kime baksa o daha bir toparlanırdı. Hoşuna gitti. Uzattı teftişi. Başını kaldırdı, öksürdü.

"Sizin köyde muhbir kim?" diye sordu ortaya.

Kalabalık dalgalandı ufaktan. Gözler birbirine baktı kaçamak. Sonra da derin bir sessizlik çöreklendi Apo'nun evi önüne. Yaşlı, sakalı aklaşmış bir Apo bir iki öksürdü. Boğazını iyice temizledi. Bastonuna dayandı:

"Oğul," dedi ağır ağır, "bizim köyden hayın çıkmaz. Bunu iyi bilesin. Hayınımız olaydı, beyimiz de olurdu. Beyimiz olaydı toprağımız olmazdı. Toprağımız olmasaydı, o zaman hayın çıkardı bizim köyden. Bir garip köyüz biz. Bitlis'ten kovulmuşuz zamanında. Ağamız atmış bizi toprağından. Satıp savmış gelip bu dağların eteğine kapılanmışız. Geçinip gideriz. Hayın olsaydık Bitlis'te kalırdık. Ağamızın itliğini yapardık.

Yağımızla kavruluyoruz. Ne hukümata ihtiyacımız var, ne de ağaya. Ama onlar rahat bırakmaz bizi. Hani hırsız-oğul misali. Bilirsin adamın birinin evine hırsız girmiş de oğlu yakalamış hırsızı. 'Baba bir hırsız tuttum' diye bağırmış babasına. Babası da: 'Allahından bulsun oğul, bırak gitsin,' demiş. Oğlu da: 'Baba, ben onu bırakıyorum, o beni bırakmıyor,' demiş. Şimdi bizimki de hırsız-oğul misali Mahmudo beyim. Bakarsın gecenin birinde cendırme bastı köyü 'Siz eşkıya saklıyormuşsunuz,' diye. Dökerler namusumuzu ortalığa. Bakarsın komşu aşiret mallarımızı götürüp kesmiş sınırı geçti diye. Hayın olsak hiç cendırme basar mı köyümüzü? Sen Ali Gizme'nin köyünde cendırmenin hiç hırsız, eşkıya aradığını gördün mü? Ali Gizme'nin evinde silah sayısız. Cendırme onun evini aramaz da bizim köyü basar 'silahınız var,' diye. Doğru silahımız var. Yalan değil. Ama ne eşkıyalık için, ne de hırsızlık için. Silahımız sahipsizlikten. Silahımız kurda kuşa karşı. Hırsıza karşı. Silahımız korkumuzdan. Güvencesiz, kimsesiz oluşumuzdan. Cendırme bizim arkamız olsa silah bizim neyimize! Cendırme ağanın dalı, muhbirin dalı. Cendırme de haklı belki. Bizim dilimiz yok, derdimizi anlatacak kimsemiz yok. Biz tek susmak biliriz. Yoksulun arkası yufka olur Mahmudo oğlum. Bunun için rahat ol oğul. Bizim köyden her şey çıkar da muhbir çıkmaz. Açız, yoksuluz, kimsesiz ama namusluyuz. Hayın değiliz. Zaten namustan başka bir şeyimiz yok. Hiç değilse onu çok görme bize. Ya oğul, işte böyle. Laf lafı açtı. Nerden vurduk, nereye çıktık."

Mahmudo başını önüne indirdi Apo lafını bitirince:

"Haklısın Apo, hem de çok haklısın. İnandım sizin köye."

Sessizlik yeniden çöktü ortalığa. Gençler göz altından Mahmudo'ya bakmaya başladılar. Hayranlıkla baktılar iri göbeğine, kaytan bıyıklarına, siyah kravatlı beyaz gömleğine, çelik yeleğine, körüklü çizmelerine. Kadınlar Hazel'i süzdükçe patladılar hasetten. Apo delikanlılardan birine el edip yanına çağırdı:

"Ulan, git bizim evden yastık döşek getir. Mahmudo bey kuru postun üstünde oturmasın."

Kuro yel gibi gitti. Hazel sigarasını tazeledi. Kalabalığın ortasına sordu:

"Söyleyin, bu yakınlarda hiç cendırme uğradı mı buraya?"

Deminki apo cevapladı gene:

"Geçmedi sultanım, geçmedi. Hem cendırmenin zamanına daha var. Biliyorsun Saragöl'e alacalık daha yeni yeni düşmekte. Kar iyice kalkmadan cendırme çıkmaz buralara. Uğrasaydı hiç saklar mıydık sizden."

Mahmudo:

"İsterseniz saklayın. Zararı size dokunur. Cendırmenin yeli bile bana dokunamaz, kaldı ki kendi. Onu siz düşünün," dedi.

"Haklısın," dedi Apo "hem yerden göğe kadar haklısın. Cendırme senden alamadığı hayfı bizden alıyor. Sen vurdukça, onlar da bize zulüm ediyorlar. Bir senin değil oğul, bütün dağa çıkanların. Biz fakiriz, biz çaresiziz. Bilirsin, fakirin dostu bitidir. Bizim bitimiz de kalmadı. Keçe külah ortada kalmışız. Cendırme bize zulüm eder, kış bize zulüm eder, eş..." (Eşkıya bize zulüm eder,) diyecekti vazgeçti.

"Kurt bize zulüm eder," diye lafı değiştirdi, "gece bize zulüm eder. Allah bile rahmetini esirgiyor bizden. İşe yarayacağı zaman yağmura hasret kalırız. İşe yaramayan zamanda da damları deler geçer yağmur. Kalmışız tek başımıza bu dünya üstünde. Arkasız, sahipsiz. Neye elimizi atsak ataş olur yapışır canımıza."

"O sizin ahmaklığınızdan," diye Mahmudo Apo'nun sözünü kesti, "korkaklığınızdan. Cendırme bana niye zulüm edemiyor, ağa niye benden korkuyor? Kurt, kuş her şey korkar benden. Niye? Çünkü ben onlardan korkmam. Kalkmış suçu ona buna buluyorsun Apo. Suç kendinde. Sen korkaksan, sen zavallıysan onun bunun suçu ne? Eşkıya çoban değil ki gelsin başını beklesin."

"Haklısın," dedi Apo başı önünde, "haklısın Mahmudo bey."

Mahmudo elinde yastık minder, başucunda bekleyen delikanlıya baktı.

"İstemez ulan, istemez. Birazdan kalkacağız."

Delikanlı yastık minderler koltuğunda geri döndü. Kimse ses çıkarmadı. Mahmudo:

"Size bir şey sormak için buraya topladım," dedi. "Ama laf nere vurdu gitti. Bana bir dürbün lazım. Uzağı kollamak için. Tedbir iyidir. Bu havalide dürbünü olan biri var mı tanıyıp bildiğiniz?"

Kalabalık uğultuya kesti bir zaman. Gençlerden biri iki adım öne çıktı, el bağladı.

"Var beyim," dedi, "Çoban Sılo'nun var bir dürbünü. Milanlı Çoban Sılo'nun. Kore'den getirmiş."

Mahmudo:

"İyi biliyor musun kuro? Satıp matmasın?" dedi.

"Hayır," dedi delikanlı, "iyi biliyorum. Hem Çoban Sılo dürbününü satmaz. Çünkü o dürbünsüz edemez. Köylülerinden birisinin anlattığına göre, gece bile çıkarmıyormuş dürbününü boynundan."

"Öyleyse iyi," dedi Mahmudo, "hem de çok iyi. O zaman biz kalkalım Hezal. Akşama ancak tutarız Milan'ı."

Kalktılar. Mahmudo kemerini gevşetti. Göbeği daha bir sarktı ileri. Kravatını düzeltti. Hazel tabancasını yanına doğru kaydırdı. İri kalçalarını salladı.

Mahmudo:

"Apo, atları çek," dedi.

İki delikanlı Apo'dan önce seğirttiler içeri. Mahmudo tekrar o delikanlıya döndü:

"Bak kuro, bizi boşa göndermeyesin. Eğer yalan çıkarsa seni delik deşik ederim döndüğümde."

"Valla doğru," dedi delikanlı kızara kızara.

Delikanlılar atları çektiler kapıya. Zor zaptediyorlardı dizginleri. Atlar küheylan. Biri al, biri doru. Bir kış beslemişler arpayla bey kapılarında. Tüyleri pırıl pırıl. Hazel al olanın boynunu okşadı.

"Dur Aloş'um, dur. Huysuzlanma muradım. Dur."

Delikanlı dizgini başına geçirdi Aloş'un. Hazel üzengiye ayak koydu. Yekinip bindi. Mahmudo da doruya bindi. Atlar oynamaya başladılar hovardaca. Mahmudo köylüden yana çevirdi atın başını.

"Bakın, ne buraya geldiğimizi gördünüz, ne de duydunuz buradan geçtiğimizi. Tamam mı? Haydin eyvallah."

Bir uğultu koptu. "Güle güle, yolunuz açık olsun"lar birbirine karıştı. Mahmudo dor atı mahmuzladı. İleri sıçradı dor at. Ardından Aloş asıldı dizginlere. Apo tuttuğu nefesini boşalttı "ohhhh" diye. Atlar beyaz karın üstünde gittikçe ufaldılar.

II

Çoban Sılo o gün sürüyü kardan yürütüp Musik dağına çıkardı. Sürü saldırdı topraktan yeni uç veren dağ otlarına. Koyun dağı sardıkça bir sevinç doluyordu Çoban Sılo'nun içine. Sevinçle türküler söylüyor, oynayıp zıplıyordu çocuklar gibi. Altından çirişler fışkıran bir kayanın üstüne oturdu sonra. Saragöl ayağının altında. Kar kuzu gibi yatıyordu koca ovada. Işgın dağı, Çaşır dağı, Kateviler kardan kurtulmuş etekleri, alacalı bulacalı doruklarıyla duruyorlardı ovanın dört bir yanında. Sıra sıra. Dürbününü tuttu gözüne. Dağlara daha bir yakından baktı. "Ohoooo," dedi dürbün gözünde, "Çaşır dağında da sürü var. Herhalde Çoban Mahacır da sürüsünü çıkarmış dağa." Dürbününü indirdi gözünden. Hasret kalmıştı bu güne. Tam altı ay. Tam altı aydır dürbünsüz, sürüsüz, dağsız kapanmıştı evine. "On beş güne dağlar yeşerir, ova da kararır. O zaman da gel keyfim gel." Sevinçle dağarcığını açtı boynundan. Kara bir ekmek çıkardı içinden. Süt beyazı, iri memeli bir keçiyi kovaladı kayaların arasında. İki taşın arasına sıkıştırıp tuttu sonunda. Arka ayaklarından tutup keçiyi önüne doğru çekti. İri memelerini avuçladı. "Cemo karı gene kargışı basar bana bu gece," diye gülerek söyledi. Beş on sıkımda tası doldurdu köpüklü sütle. Keçiyi bıraktı. Keçi kısa kuyruğunu sallaya sallaya sürüye karıştı. Kara ekmeği süte doğradı. İştahla yemeye başladı. Dürbününü tuttu gözüne yeniden. Bu sefer Köse dağı gözlemeye başladı. Köse dağ boz bulanık duruyordu. Kılıç Gediğine yapışık. "Suç senin Köse dağ. Ot bitireydin sana da iyi bir ad koyarlardı Köse yerine." Tekrar başladı sütünü içmeye, içti, bitirdi. Ağzını koluyla sildi. Tası çiriş yapraklarıyla temizledi. Dağarcığını boynuna geçirdi. Kalktı "Akşama kadar bir dağarcık da çiriş toplamalı ki çocukların ağzı yeşile değsin bir." Başladı çiriş toplamaya kayaların, taşların arasından. Topal ayağını çeke çeke dağın yamacında kayboldu. Bir dağarcık çirişle döndü bir zaman sonra. Aşağılardan bir koyun meledi acı acı. Dikeldi sağlam ayağının üstüne. Dürbününü gözüne tuttu. Aşağıları taradı. "Meco'nun koyunu," dedi dürbününü gözünden indirirken. Seke seke aşağı koştu. Kara bir koyun uzanmıştı yere. Dört

ayağını germiş ıhlıyordu. Başını toprağa sürüyor, acı acı meliyordu. Koyunun iki arka bacağı arasından küçük, beyaz iki tırnak gözüküyordu. Koyun tanıdı Sılo'yu. Yalvaran gözlerle baktı çobana.

Sılo:

"Sabret anam, şimdi kavuştururum seni hasretine," dedi. Toprağı avuçladı yerden. Elinin içini toprakla ovdu. Arkadan ucu çıkmış tırnakları tuttu. Çekti. Koyun inledi derinden. Siyah bir baş göründü tırnakların arasından. Kuzunun başını tuttu. "Sabret anam, sabret. Az kaldı," diye başını çevirip koyuna söyledi. Koyun başını indirdi. Melemeye başladı. Cemo karının süt beyaz keçisi Sılo'yu seyrediyordu bir kayanın üstünden. "Defol namussuz," diye bağırdı keçiye. "Defol, nasıl olsa, sen kurtuldun bu dertten. Acın halinden tok ne anlar?" Kuzunun arka ayakları da kurtuldu anasından. İnce ince meledi kuzu. Anası ses verdi balasına. Kuzuyu koyunun başı hizasına çekti Sılo. Koyun yalamaya başladı kuzuyu. Karşılarına geçip seyretmeye başladı. "Gayret kara koyunum gayret," dedi. "Bu kaçıncı kuzundur ki ben ebesi oldum. Unutmuşum sayısını. Sen de unutmuşsun ya! Ne emekle büyüttün kuzularını bunu bir ben, bir de sen bilirsin kara koyunum. Ama hiçbiri de sana yar olmadı. Bu sevincin de güze kadar kara koyunum, güze kadar. Güzün Meco gene sormadan satar balanı tüccarlara. Kalırsın yana yana. Beklersin bir dahaki baharı. Beklersin kara koyunum, beklersin binbir umutla."

Kuzu dört ayağı üstüne dikelmeye başladı. Dikeldi, düştü. Yeniden çabaladı kalkmaya. Ayakları titredi. Anası başını kaldırdı. Daha bir hızla çevresini yalamaya başladı kuzunun. Sılo da kalktı oturduğu yerden. Kuzuyu karnından tutup kaldırdı. Yürüdü. Kara koyun peşlerine düştü meleye meleye. İki arka ayağı arasından kuzunun eşi sallanıyordu. Sılo dönüp acı acı meleyen kara koyuna baktı. "Korkma kara koyunum," dedi, "korkma. Kaçırmam yavrunu. Hangisini kaçırdım ki bunu da kaçırayım. Kaç kuzunu kurda verdim kara koyun? Korkma, kuzunu daha çok güneş alan bir yere koyacam o kadar. Kurumuş götüreyim ki Meco'dan iki yumurta almayı hak edeyim. Benim bütün kârım bu senden." Kuzuyu gün alan bir kayanın dibine koydu. Koyun

da arka ayaklarını sürüye sürüye ulaştı kuzusuna. Yalamaya başladı. "Bak kara koyun," dedi Sılo, "Ben şimdi sürüyü toplamaya gidiyorum. Buraya döndüğümde kuzunu kurutmuş olasın, tamam mı?"

Dağ yukarı tırmanmaya başladı sağlam ayağından destek ala ala. Keçileri kayaların üstünden, koyunları dağın yamaçlarından taşlaya taşlaya bir araya topladı. Sürüyü önüne kattı. Göz kararıyla sayıp tamamladı. Yüreği sevinçle dolu, kavalını çıkardı belinden. Üfledi. Bavıko'nun türküsünü çalmaya başladı kaval. Mor bir koyun döndü döndü geri baktı. Keçiler önde, koyunlar ardında yola dizildiler.

"Hére vi Bavıké qurban	Ey Bavık kurbanın olam
Chiyay bîlınd bé dar néwi	Yüce dağlar ağaçsız olmasın
Hére vi Bavıké qurban	Ey Bavık kurbanın olam
Nâlé khuro béav néwi	Derin dereler susuz olmasın
Héré vi Bavıké qurban	Ey Bavık kurbanın olam
Chavé réşo be yâr néwi"	Kara gözler yarsız olmasın
	(Türkçesi: Hüseyin Erdem)

Diyordu kaval. Kayanın dibine ulaştığında kavalını beline soktu. Eğilip kuzuyu aldı kucağına. "Aferin sana kara koyun, iyi kurutmuşsun," dedi. Kuzu kucağında yürüdü. Kuzu meledi. "Haydi sen de beni takip et kara koyun." Sürüye ulaşmak için hızlandı. Sürü ovaya indi. Geldiği yoldan gırca ayak bastı sürü. Gölgeleri uzadıkça uzuyordu beyaz karın üstünde.

Koyun karın üstünde tek sıra girdi köye. Köyün altında büyük oğlu Esko karşıladı babasını.

"Baba," dedi soluk soluğa, "baba, Mahmudo ile karısı bizdeler şimdi. Az evvel geldiler. Seni sordular."

"Kim? Mahmudo ile karısı mı?"

"Beli baba."

"Beni mi sordular?"

"Beli. Seni sordular."

“Bunca zengin varken köyde niye benim kapımı seçe ki?”

“.....”

Başını iki yana salladı. Bir anlam veremedi bu işe. Koyun köyün içine dağılıyordu. Sılo topal ayağını ardınca sürüye sürüye evine yollandı “Vakitsiz gelen misafir kesesinden yer, demişler. Madem benim kapıma deyip geldi, hoş geldi sefa geldi.” Kapının önünde karısına rastladı. Karısı:

“Mahmudo ile karısı bizdeler,” dedi fısıltıyla, “atlarını da Cemo karının evine çektim.”

“Duydum,” dedi Sılo, “iyi etmişsin.”

Çarıklarını çıkarıp ayaklarının çamurunu sildi kapıda. İçeri girdi. Mahmudo ile Hazel karısının serdiği döşeğe kurulmuş sigara tüttürüyorlardı.

“Selamünaleyküm,” dedi usulca dürbününü direğe asarken.

Mahmudo selam aldı. Sılo gitti Mahmudo’nun elini öptü. Hazel’e eli göğsünde “Hoş geldin abla,” dedi saygıyla. Mahmudo gözünü dürbünden ayırmadan sordu:

“Bu dürbün senin mi Sılo?”

“Beli. Benimdir beyim.”

“Hele getir bir bakayım.”

Sılo kalktı. Dürbünü indirdi direkten. Eliyle dürbünü sildikten sonra Mahmudo’ya uzattı. Mahmudo dürbünü elinde evirdi çevirdi. Gözüne götürdü, duvara baktı.

“Yakını göstermez beyim,” dedi Sılo.

“Ya?”

“Uzağı gösterir.”

“Uzak dediğin nereyi gösterir mesela.”

“Ta Köse dağı. Ayağının altına getirir.”

Kalktı dürbünü aldı Mahmudo’nun elinden. Yanına çömeldi.

“Bak beyim,” dedi sevinçle, “bu düğmeyi bu yana büktükçe uzağı

yakına getirir. Dumanladı mı bil ki gücü o kadar. Benim dürbünüm Köse dağdan sonra bulanır. Köse dağdan o yanı göstermez."

Mahmudo:

"Demek ta Köse dağı gösteriyor ha?"

"Beli beyim," dedi heyecanlı heyecanlı, "gösterir. Ama üstündekileri göstermez. Ama Çaşır dağında, Işgın dağında kuş uçsa görürüm bu dürbünle. Tabii her dürbün gösteremez bunun gibi. Bu gâvur icadı. Bu dürbün olmasaydı ayı, kurt aman vermezdi bana bu güne kadar. Ama bu dürbünün sayesinde kurt daha ininden çıkanda haberim olur."

"Çok iyi, çok güzel. Peki senin eline nerden geçti bu dürbün?"

"O hikâye çok uzun beyim. Kore'den getirdim. Ben tam bir sene Kore'de harp ettim. Bak, bu gördüğün ayağım o zaman sakatlandı. Şarapnel düştü ayağımın üstüne. Tam üç ay yattım Amerikan hastanesinde. O gâvur doktorlar kurtardı beni. Arkadaşlar: 'Türkiye'de olaydı ayağını keserdiler,' dediler. Ama gâvurun düzeni kuvvetli, kurtardılar beni. Dürbünün hikâyesi de başka. Ablamın yanında da yüzüm kara, bir gece rüyalandım. Su lazım oldu. Ey, başı pis pis de harbe gidilmez. Bir adam başı pis şehit olursa şehitliği batal olur bilirsin. İşte o gün şafakta kalktım, daldım ormana. Oralar hep ormanlıktır beyim. Bir göl bulup yıkandım. Abdest alırken bir de etrafıma baktım ki ne görem? Beş on ufak baş beni gözlemiyor mu ağaçların arasından. Anladım ki beni esir almaya gelmişler. Yavaştan suyun kenarında duran matarama el attım. Matarayı elime aldığım gibi sıçradım ayağa. 'Tesliiiiim!' diye bağırdım. Elleri havada çıktılar ağaçların arasından. Sonra anladık ki benim matarayı bomba sanmışlar. Uzatmayalım, tam oniki tane düşman askeri. Kattım on ikisini de önüme. Koyun gibi. Matara elimde. Doğru Amerikan kumandanının çadırına. Kumandan çıktı çadırdan yanındaki tercümanıyla. Ben meseleyi tercümana, tercüman da komutana anlattı. İşte o komutan bana bu gördüğün dürbünü hediye etti."

"Aferin," dedi Mahmudo, "hak etmişsin ama."

Hazel aldı dürbünü. Gözüne tuttu, tekrar Mahmudo'ya uzattı. Sılo'nun çocukları doldular eve. Bir sürü. İrili, ufaklı. Delinip boyun-

larına geçirilen bez parçaları örtüyordu çıplaklıklarını. Köşede, iki dana bağlı duruyordu direğe. Çocuklar gidip danaların yanına kümelendiler.

Sılo'nun karısı:

"Ocağı dışarda yaktım Sılo, aşı dışarda pişiriyorum. İçerde duman misafirleri rahatsız eder diye korktum."

"İyi etmişsin karı."

Çok geçmeden Sılo'nun karısı tekrar girdi içeri. Köşeden aldığı bir bezi Mahmudoların önündeki hasırın üstüne yaydı. Cebinden bir anahtar çıkardı. Gitti danaların yanında duran sandığı açtı. Üç kara ekmek çıkardı. Çocuklar yan gözle baktılar analarına. Çiriş çorbasını kalayı gitmiş bir tasa koyduğunu, iki yumurtayı suda pişirdikten sonra soyduğunu, hep gizliden gizliye izlediler. Sofra hazırlandı. Sılo başıyla işaret etti çocuklara. Çocuklar teker teker kapının arasından dışarı süzüldüler.

Sılo:

"Buyurun beyim," dedi utana utana, "azımızı çok görün. Kusurumuza kalmayın." Karısı ayakta kaldı. El bağlayıp bekledi. Sılo yumurtanın birini Mahmudo'nun, öbürünü de Hazel'in önüne sürdü. Mahmudo çirişe kaşık saldı.

"Demek çiriş çıktı ha?" diye sordu Sılo'ya.

"Beli, çıktı. Bunları bugün Musik dağından topladım," dedi. Silip süpürdüler ne varsa.

Sılo:

"Karı ekmek getir, misafilerimiz doymadılar herhalde." Mahmudo eliyle durdurdu Sılo'nun karısını. Ağzındaki son lokmayı yuttu alel acele.

"İstemez," dedi, "doyduk."

Çekildiler sofradan. Hazel Bafra sigarasını çıkardı cebinden. Sılo'ya uzattı.

"Sağ ol abla," dedi Sılo eli göğsünde, "kullanmıyorum."

Mahmudo ile Hazel sigaralarını tellendirdiler. Sılo'nun karısı görünmeden çıktı kapıya. Çocuklar teker teker girdiler içeri. Ocağın başına kümelendiler. Küçük kızları:

"Ana bize de ekmek," dedi.

Esko, çimdikledi kızı. Kız başını indirdi önüne. Kızardı.

Mahmudo:

"Sılo, biz yorgunuz. Yatak ser bize. Sen de dışarıyı kolla bu gece. Tetikte ol. Bir şeyden şüphelendiğin an haber ver."

"Sen rahatına bak beyim, ben sabaha kadar gözümü yummam dışarda."

Sılo'nun karısı evin üst başına yamalı bir döşek serdi. Üstüne kirli bir yorganı katladı koydu.

"Kusurumu bağışlayın," dedi elleri önünde bağlı geri geri giderek. Çocukları yanına aldı, danaların baş ucuna büzüldü. Sılo'nun çoban keçesini üstlerine çekti. Sılo dışarı çıktı. Mahmudo soyundu. Kıllı göbeğini bir zaman kaşıdı çıranın ışığında. Hazel de soyunmaya başladı. Üç dört entari üst üste giymişti. Entarilerin altından iri göğüsleri çıktı meydana. Sılo'nun karısı Hazel'in iri memelerini, sırtını döven kara saçlarını, geniş kalçalarını hayranlıkla seyretti. Elinde olmadan eli kendi göğüslerine gitti. Körleşmiş, cıvımış memesinin ucunu göbeğinin üstünde buldu ancak. Mahmudo çırayı söndürmeden döndü Hazel'e baktı.

"Hemen uyuma," dedi, "kalk ilk nöbeti sen tut. Uykun bastırınca uyandır beni."

Hazel kalktı yatağın içinde oturdu. Mahmudo tüfeği direkten Hazel'in kucağına koydu. Hazel mermiyi namluya sürdü, tüfeğin emniyetini kapadı. Çocuklar korkuyla açtılar gözlerini. Mahmudo çırayı üfledi.

Hazel, Mahmudo'yu gecenin bilmediği bir vaktinde uyandırdı.

"Haydi kalk, sıra sende," dedi, "benim gözümden uyku dökülüyor artık." Mahmudo homurdandı bir zaman. Tüfeği kucağına aldı. Hazel hemen uyudu. Mahmudo bir sigara yaktı. Dumanı karanlığa üfledi.

Horozlar ötmeye başlayınca kalktı giyindi. Kuşandı, dışarı çıktı. Sılo bacadan indi kapının sesine. Titriyordu

"Rahat yattın mı beyim?" diye sordu diş dişe vururken. "Merak etmeseydin, nasıl olsa ben vardım dışarda."

Mahmudo:

"Sen şu titremeyi bırak da, bir su getir. Elimi yüzümü yıkayacağım," dedi. Sılo elleri koynunda içeri gitti. Hazel çarmıha gerilmiş gibi yatıyordu yatağın üstünde. Yorgan yanına kaymıştı, iri göğüsleri gömleğinin arasından dışarı fırlamış, yukarı kayan eteğinin altında göbeği gözüküyordu ap-ak. Sılo başını çevirdi yana. Yürüdü, çocukların arasında yatan karısını dürttü.

"Kalk," dedi karısına, "kalk da ibriğe su koy, dışarı götür. Mahmudo beyim elini yüzünü yıkayacak. Ben biraz ısınayım çocukların arasında."

Kadın usulca kalktı. Hazel'i gördü. Dönüp kocasına baktı. Gitti usulca yorganı Hazel'in üstüne örttü. İbriği suyla doldurup dışarı çıktı. Mahmudo eli götünde kapıda dolaşıyordu. İbriği yere koyup Mahmudo'yu beklemeye başladı elleri göbeğinin üstünde bağlı. Mahmudo bir zaman gidip geldi kapının önünde. Sonra yere çömeldi.

"Getir dök," dedi Sılo'nun karısına.

Kadın döktü, Mahmudo elini yüzünü yıkadı. Cebinden çıkardığı ak bir mendille sildi yüzünü.

"Sılo'yu çağır bana," dedi soğuk soğuk.

Kadın ibriği eşiğe koyup içeri süzüldü. Sılo çıktı kaşına kaşına.

"Bu köyün ağası kim?" diye sordu Mahmudo.

"Fero."

"Hah, şimdi sen o Fero'ya git, selamımı söyle, bize bir bohça azık hazırlatsın al, gel."

Sılo köyün üst başına doğru seğirtti. Bir damın üstünden ezan sesi geldi. Mahmudo içeri girdi. Hazel'i uyandırdı. Hazel giyindi alel acele.

"İyi yatmışım," dedi gülerek.

“Beni akşamdan kaldırırsan nöbete elbet rahat yatarsın. Hadi elini yüzünü yıka da yola düşelim. Geç oldu.”

Hazel önden Sılo’nun karısı da arkasından dışarı çıktılar. Çocuklar keçenin altından başlarını çıkarıp Mahmudo’yu gözlemeye başladılar sessizce. Mahmudo önce tüfeğini attı omuzuna. Sonra direkte asılı duran dürbünü aldı, boynuna taktı. Esko gördü olanı. Sessizce keçenin altından kayıp dışarı süzüldü. Anası dışarda Hazel’in eline su döküyordu.

“Babam nere gitti?” diye sordu anasına.

“Erken erken ne işin var babanla?”

Esko cevap vermedi. Gözü köyü taradı boydan boya. Babasını gördü Fero’nun kapısında. Koştu. Sılo da gördü oğlunu. Esko babasına ulaşır ulaşmaz:

“Baba,” dedi soluk soluğa, “baba Mahmudo dürbünümüzü alıp boynuna taktı.” Sılo’nun gözleri iri iri açıldı.

“Nee, Mahmudo dürbünümü boynuna mı taktı?”

“Beli baba.”

“Oğlum sen burda bekle,” dedi acele acele, “Fero ağanın karısı azık getirecek. Ben eve gidiyorum. Sen de azığı al gel arkamdan.”

Hızlandı eve doğru. Mahmudo ile Hazel kapıda duruyorlardı. Dürbün Mahmudo’nun boynunda. Sılo geldi önlerinde durdu. Gözü dürbününde. Göğsü inip kalkmakta ki demirci körüğü sanırsın. Sırtı terledi soğuk soğuk. Karısı da çıktı kapıya.

Hazel:

“Atları getir,” dedi kadına.

Kadın koştu.

Mahmudo:

“Azık vermediler mi?” diye sordu Sılo’ya.

“.....”

“Sana söylüyorum, duymadın mı? Azık vermediler mi?”

“Dürbünümü ver.”

“Anlamadım, bir daha söyle.”

“Dürbünümü ver dedim.”

“Ne dürbünü?”

“Benim dürbünümü.”

“O dürbün benim oldu artık, senden bana hediye. Sen bir çobansın altı üstü. Ne yapacaksın dürbünü? Dürbün çobana göre değil, bir eşkıyaya göredir. Hele eşkıyanın adı Mahmudo olursa!”

Sılo iki adım daha yaklaştı Mahmudo’ya.

“Ver dürbünümü,” dedi yalvarırcasına, “dürbünümü alacağına canımı al.”

“İstiyorsan onu da alırım Sılo. Zor değil benim için can almak. Hadi çekil başımdan.”

Esko azık torbası elinde geldi babasının yanında durdu. Dik dik bakıyordu Mahmudo’ya. Kadın atlar yedeğinde çıktı Cemo karının evinden.

Sılo:

“Dürbünümü ver Mahmudo. O benim varım yoğumdur.”

“Sahi mi?” dedi Mahmudo gülerek.

Sılo birden atıldı Mahmudo’nun boğazına. Dürbüne sarıldı. Mahmudo Sılo’nun iki bileğini kavradı. Sıktı, sıktı. Sonra kaldırıp attı Sılo’yu yere. Gelişi güzel tekmelemeye başladı. Kafa göz dinlemeden. Esko azık torbasını atıp Mahmudo’nun bacaklarına sarıldı. Hazel gülmeye başladı kıkır kıkır. Mahmudo bıraktı tekmelemeyi. Esko’yu da kaldırıp kenara fırlattı. Köylüler kapı aralarından seyrediyorlardı olup biteni. Sılo ellerine dayanıp kalktı. Ağzından burnundan kan geliyordu. Hazel atların dizginini aldı kadının elinden. Sılo çanaklarına kan dolmuş gözleriyle baktı Mahmudo’ya.

“Bu dünya sana da kalmaz ey zalim,” dedi boğuk boğuk.

Mahmudo güldü. Sılo son gücüyle atıldı Mahmudo’nun üstüne.

“Ver dürbünümü... Ver dürbünümü... Ver dü...”

Mahmudo tekrar attı Sılo'yu yere. Bu sefer daha hızlı tekmelemeye başladı. Esko bacağına sarıldı gene Mahmudo'nun. Mahmudo tabancasını sıyırdı gene kınından. Sılo'nun kafasına doğru düzeltti. Esko irileşmiş gözlerle geriledi. Kadın birden sıçrayıp kapandı kocasının üstüne. Köylüler kapılarını kapadılar. Mahmudo iki adım geri çekildi.

"Çekil bu itin üstünden," dedi kadına, "çekil yoksa seni de geberteceğim. Ulan bu güne kadar bana beyler el kaldırmadı, sen mi kaldıracaksın it dölü!"

Kadın başından leçeğini açtı. Mahmudo'nun ayakları altına attı.

"Bağışla beyim," dedi ağlayarak, "çoluk çocuğunun hatırına bağışla. Namusum senindir. Bir kusurdu işledik. Affet."

Mahmudo tabancayı kınına soktu. Dizgini aşırdı, atladı sırtına. Hazel de atladı Aloş'un sırtına.

Mahmudo:

"Bu iti sana ve çocuklarına bağışladım," dedi kadına.

Atın başını çevirdi, sürdü. Sılo kana bulanmış başını kaldırdı yerden. Arkalarından baktı. Elleriyle yeri tırmalayıp böğürmeye başladı. Çocukları başına yığıldılar babalarının. Köylüler kapı aralarından çıkıp ürkek ürkek Sılo'nun evine doğru yürümeye başladılar. Esko babasının kanlı başını aldı kucağına:

"Ağlama baba," dedi içini çeke çeke, "Ağlama. Büyüyüp ben de eşkıya olacağım. O iti gebertip dürbünümüzü gene geri alacağım. Ağlama... Ağlama baba..."

III

Çala kamçı indiler Milan'ın altına. Bir zaman dereden gittiler. Yamaca vurup ovaya çıktılar. Şimdi önlerinde süt beyaz Saragöl uzanıyordu.

Hazel:

"Haydi, var mısın atları yarıştırmaya?" diye sordu Mahmudo'ya.

"Varım, ama hangi tarafa süreceğiz atları? Önce ona karar vermek lazım."

Mahmudo dürbünü aldı, gözlerine götürdü. Dürbün Işgın dağını, Çaşır dağını, Kateviler'i taradı.

"Çok iyi gösteriyor," diye söyledi, "dersin bütün dağlar önündedir."

Hazel:

"Hele ver ben de bakayım."

Mahmudo dürbünü Hazel'e uzattı.

"Mahmudo bak, Çaşır dağında bir sürü otluyor. –Dürbünü gözünden indirdi– istersen oraya süreriz atları. Olmazsa çobana da bir koyun kestirir yeriz güzelce. Ha, ne dersin?"

"Sen bilirsin," diye cevap verdi Mahmudo.

Atların başını Çaşır dağından yana çevirdiler. Mahmudo birden ikiye doğru saymaya başladı. Üçte at başı bıraktılar. Atlar öne doğru fırladılar. Dor at önü aldı. Bir zaman sonra kesildi. Aloş vurdu geçti bu defa. Mahmudo ulaşamayacağını anlayınca atın dizginini çekti. Dor at dört naldan eşkine düştü.

Hazel döndü arkasına baktı. Mahmudo'nun yavaşladığını gördü. O da atın dizginine asıldı. Aloş bir zaman daha zorladı dizgini. Sonra ağırlaştı, durdu.

Hazel:

"Ne oldu senin ata?" diye bağırdı.

"Benim ağırlığım sende olsaydı senin Aloş'un yüz metre koşamazdı altında. Hüner atında değil, hüner senin hafifliğinde."

Mahmudo ulaştı Hazel'e. At başı gitmeye başladılar yeniden. Mahmudo:

“Biraz hızlı sürelim de kar düşmeden Çaşır dağını tutalım. Yoksa kar batmaya başlarsa, ovada kalırız atlarınan,” dedi.

“Bu sene Saragöl’e erken indiğimize hiç de iyi etmedik,” dedi Hazel, “baksana kar ovada hâlâ kuzu gibi yatıyor.”

“Senin canın istedi, suç bende değil. Ne güzel yan gelip yatıyorduk Aladağlar’da. Sen tutturdun canım sıkılıyor diye.”

“Yanılmışım,” dedi Hazel, “ben Saragöl’e alacalık düşmüştür diye düşünmüştüm o zaman.”

“İyi düşünmüşsün. Aferin sana.”

“Olmazsa bir dağ köyüne çekilelim,” diye Hazel yol gösterdi, “kar ovadan kalkıncaya kadar.”

“Haklısın, bir dağ köyüne çekilmek iyi olacak. Kar kalktıktan sonra inmeli ovaya. Zaten Saragöl’e indiğimiz duyulmuştur kasabada. Muhbirlere hay gerek. En iyi senin de dediğin gibi bir dağ köyüne çekilip karın kalkmasını beklemek.”

“Kar kalktıktan sonra inelim tabii. Ne acelemiz var? Ataş almaya mı geldik Saragöl’e. Kar kalktı mı işimiz kolay. Nasıl olsa dürbünümüz de var. Uçan kuştan bile haberimiz olur o zaman.”

Mahmudo:

“Bu dürbün işi iyi oldu.”

“Oldu ama, Sılo iti de bizi epey uğraştırdı. Ama suç Sılo’da değil, suç sende. Ne lüzumu vardı o kadar nazını çekmeye. Sıkacaktın kurşunu beynine olup bitecekti.”

“Canım istemedi. Bu baharın ilk hoş geldinini götü boklu bir çobanla açmak istemedim. Hem çobanlar tekin değildir. Peygamber mesleğidir çobanlık. Bu sebepten vurmadım. Yoksa kurşuna acıdığımdan değil.”

Sustular. Atların ayakları altından çıkan gırçın sesine dalıp gittiler. Gün ovanın üstüne dikildiğinde kar da düşmeye başladı ağırdan. Hayvanlar bata çıka gidiyordu. Bereket Çaşır dağına ulaştılar. Dağın vadilerinden akan kar suları ovada karın altına sızıp gidiyordu. Dağ buğulanıyor, nefes veriyordu. Karaya ayak basınca atlardan indiler. Atlar yedeklerinde dağa tırmanmaya başladılar. Çok geçmeden de nefes nefese kaldılar. Sekilik bir yere varınca Hazel:

“Yoruldum Mahmudo, burda biraz nefeslensek?”

“Ben de yoruldum Hezal. Bir kış Aladağlar’da yiyip içip yatmak hamlattı bizi. Şimdi de bir tepeyi çıkmadan nefesimiz kesiliyor.”

Atların gemlerini kollarına dolayıp bir kayanın yanına oturdular. Sırtlarını kayaya dayadılar. Gün yüzlerine vurdukça gevşediler, yayıldılar. Hazel dürbünü aldı. Saragöl yıldız yıldız parlıyordu. Dürbünü birden gözünden indirdi.

“Hele al bak Mahmudo, diyesin kasaba tarafından bir atlı geliyor.”

Mahmudo dürbünü aldı, Hazel’in parmağıyla işaret ettiği tarafa baktı.

“Beli, gelen bir atlıya benziyor. Üstünde de çok iri bir adam var.”

“Zengin biridir.”

“Belki, hele iyice yaklaşsın anlarız.”

Hazel sigara tuttu. Yakıp tellendirdiler.

Mahmudo:

“Hadi kalk, atlı gelene kadar biz de atları otlatalım biraz. Zavallı hayvanlar dünden bu yana açlar,” dedi.

Kalktılar. Gemlerini ağızlarından çıkartıp boyunlarına taktılar. Atlar topraktan yeni fışkıran yeşil otlara saldırdılar. Mahmudo dürbünü tekrar gözüne tutup atlıyı aradı. Dürbünü gözünden indirip saatine baktı.

“Yarım saat sonra buradadır.”

Yeniden atların otlamasını seyre daldılar. Aloş otlarken Hazel de tüylerini parlatmaya çalışıyordu. At kuyruk sallıyordu zevkinden. Mahmudo bir türkü tutturdu inceden. Sözleri duyulmuyordu.

Hazel:

“Yüksek sesle söyle de ben de duyayım,” dedi.

Mahmudo türküyü kesti. Dürbünü aldı. Atlıyı kollamaya başladı. Dürbün gözünde konuştu:

“Bunlar iki kişi,” dedi, “terkileşmişler.”

Hazel bir elini güneşe siper etti, baktı. Mahmudo devam etti:

“Biri yaşlı, biri genç. Buranın köylülerinden olacaklar. Ya Karahalıtlı ya da Çalbaranlı.”

Hazel:

“Çalbaranlıdır.”

“Nerden bildin?”

“Ne bileyim, içimden öyle geldi.”

Atlılar iyice yaklaştılar. Çıplak gözle de seçiliyorlardı iyice. Az sonra gelip önlerinden geçeceklerdi.

Hazel:

“Mahmudo, sen bir atışta o arkadakini vurabilir misin?” diye sordu.

“Niye öndeki değil de arkadaki?”

“Ne bileyim. Öndeki daha genç gibi geldi bana. Yazık.”

Mahmudo:

“Vururum,” dedi.

“Vuramazsın,” diye Hazel Mahmudo’yu kızıştırdı.

“Vururum.”

Tüfeğini indirdi omuzundan. Nişan aldı, bekledi. Hazel de hemen dürbünü kaptı. Seyretmeye başladı. Gerçekten de arkadaki daha yaşlıcaydı. Eliyle ayağıyla bir şeyler anlatıyordu. Öndeki durmadan gülüyordu. Birden tüfeğin sesi Çaşır dağında yankılandı. At şaha kalktı. Arkadakinin gülüşü dondu ağzında. Atın sargısından aşağı kaydı. Öndeki atın başını geri çevirdi. Gerisin geri kamçıladı atı. Mahmudo tüfeği indirdi omuzundan. Hazel karın üstünde yatan adama çevirdi dürbünü.

“Aferin sana Mahmudo, adamı tam kulağının üstünden vurmuşsun.”

Tek kalan öbürü atı çala kamçı sürüyordu. Mahmudo gidenin ardından baktı, güldü. Dürbünü Hazel’in elinden aldı.

“Ağzı açıkta kalmış. Altın dişleri gözüküyor.”

Hazel:

“Neyse bu sene siftahı altın dişliden açtın,” deyip güldü.

Mahmudo:

“Öbürü de neye uğradığını şaşırdı. Kasabaya kadar atı çatlamasa iyi,” dedi.

“Kasabaya niye gitsin ki?” dedi Hazel, “kasabaya kadar köy mü yok sanki?”

“Mecbur gitmeye, gidecek ki arkadaşının vurulduğunu haber versin binbaşıya. Sanki binbaşı benim ...mi kesecek?”

Mahmudo kalktı atı açtı bağladığı yerden. Hazel de kalktı.

“Azık torbasını unutmasaydın ne iyi olacaktı Mahmudo.”

Mahmudo:

“Namussuz herif bende akıl koydu mu ki torbayı hatırlayayım. Haydi yukarı çıkalım. Eğer sabahki sürü dağdan inmişse sana bir koyun kestiririm çobana.”

Atların kolanlarını sıktılar. Ağızlarına gemlerini vurdular. Binip dağa baş yukarı sürdüler. Çaşır dağı önlerinde bel vermeden sürüden ayrılmış koyunlara rastladılar.

“Şansın varmış Hezal. Çoban daha sürüyü toplamamış bile.”

Beyaz bir koyun sırtını küçük bir kayaya vermiş doğuruyordu az ötelerinde. Hazel atın başını çekti doğuran koyunu görünce. Dizgini koyundan yana çevirdi. Koyun başını kaldırdı, irileşmiş gözleriyle Hazel’e baktı. Tekrar düştü başı topağın üstüne. İki arka ayağı arasından ak bir baş gözüküyordu. Sürmeli gözlü, küçük bir baş. Atın başını çevirdi Hazel. Kamçıladı Aloş’u. Aloş dor ata ulaştı. Hazel:

“Mahmudo çoban kısır koyun kessin bize. Kuzulu olmasın karnı.”

“.....”

Genç bir çoban elinde kavalı, sırtında keçesi, yanında iki iri kurt köpeği bir kayanın başına oturmuş, dağ yukarı çıkan Mahmudoları seyrediyordu. Hazel de gördü çobanı.

“Bak Mahmudo,” diye Hazel çobanı gösterdi.

Atların başını çobana doğru çevirdiler. Çoban ayağa kalktı. Köpekler kayadan aşağı atladılar. Kuyruklarını bellerinin üstünde kıvırdılar. Çoban da indi kayanın üstünden. İtleri kovdu.

“Selamünaleyküm,” dedi Mahmudo.

Çoban koştu, Mahmudo’nun atının başını tuttu.

“Aleykümselam.”

Mahmudo attan indi. Hazel çobanı süzdü üstten aşağı. Başında kıllı papağı, ince bıyıkları, sırtındaki keçeyle uymuştu birbirine.

Mahmudo:

"Kuro bizi tanıdın mı?" diye sordu çobana.

"Tanıdım," dedi çoban, "siz altı cendırme vuran Mahmudo değil misiniz?"

Mahmudo güldü:

"Beli, iyi bildin."

Çobanın ince dudakları arasından beyaz dişleri göründü. Döndü Hazel'e baktı. Hazel yüzünü çevirdi.

Çoban:

"Hazel abla inseydin attan," dedi.

Hazel duymamazlıktan geldi. Aloş ön ayağıyla yeri eşeledi. Sonra da arka iki ayağını yanlara ayırdı, işedi, köpüklü, ak.

"Açlığınız nasıl Mahmudo beyim," diye sordu çoban, "açsanız hemen süt sağayım size."

Hazel sıçradı attan indi. Aloş'un gemini çobana uzatırken:

"Süt değil, koyun kes bize," dedi soğuk soğuk "kısır olsun ama."

Çoban elini sokup papağının altından başını kaşıdı.

"Emrin başım gözüm üstüne Hazel abla," dedi gülerek, "size şimdi bir kısır koyun keserim."

Atları kurumuş bir ağacın dalına bağladı. Koşarak yamaçtan aşağı gitti. Çoban önünde bir kısır koyunla döndüğünde, gün de inişe akmaya başladı üstlerinden. Çoban koyunu yere uzattı. Büküp kıbleye çevirdi yüzünü.

Mahmudo:

"Bu getirdiğin koyun kimin koyunu?" diye sordu.

"Sero beyin."

"İyi, Sero bey iyi adamımdır. Bana kestiğini söylersen laf gelmez sana."

Çoban belinden dört ağızlı bir bıçak çıkardı. Ağızlarından birini açtı, yanındaki taşa sürdü. Hazel kalktı oturduğu taşın üstünden.

Gitti koyunun iki arka ayağını tuttu. Çoban çaldı bıçağı koyunun boğazına. Kan oluk gibi fışkırdı. Sonra bir hırıltı çıktı kesilen boğazdan. Çoban iliği de kopardı bıçağın ucuyla. Bıçağı koyunun yününde temizledi. Ağzını katladı cebine koydu. Koyun önce çırpındı. Hazel zor zaptediyordu ayaklarını. Derken çırpınma titremeye döndü. Hazel ayağa kalktı. Elleri belinde seyretti koyunun ölümünü. Koyun son defa çırpındı. Ayakları kaskatı kesildi. Hazel gitti Mahmudo'nun yanına oturdu yeniden.

"Hayvanların canı insandan daha tatlı. Daha zor ölüyor," dedi.

Mahmudo döndü koyuna baktı. Çoban koyunu soymaya başlamıştı bile.

"Hepsini soyma," dedi Mahmudo, "bir butunu soysan yeter bize. Zayi olmasın. Geri kalanını köye götürürsün."

"Baş üstüne," dedi çoban.

Alışık elleri çabucak soydu koyunun butunu. Kalktı kayaların arasından çalı çırpı topladı bir kucak. İki kayanın arasında koca bir ateş yaktı. Ataş közlenmeye başlayınca butu bir dala geçirdi, iki kayanın üstüne uzattı. Et kokusu dağıldı ortalığa. Hazel'in ağzında tükrük bollandı.

"Hele bir sigara ver," dedi Mahmudo'ya.

Mahmudo'nun verdiği sigarayı cebinden çıkardığı çakmakla yaktı. Kalktı ocağın başına gitti.

"Sen bırak, ben çeviririm. Sen ekmekleri hazır et."

Çoban kalktı. Hazel başladı butu çevirmeye. Çoban dağarcığından çıkardığı ekmekleri keçenin üstüne yaydı. But kızardı. Mahmudo ile Hazel buta saldırdılar. Görülmemiş bir uğraş başladı. Çoban ayakta el bağlayıp bekledi yemek boyunca. Yemekten sonra sigara yakıp tellendirdiler.

Mahmudo:

"Gurro susadık, bu yakınlarda su var mı?"

"Var beyim, aşağı derede güzel bir göze var. Bekleyin gidip getireyim."

Dağarcığından bir taş çıkardı. Tas elinde bayır aşağı koştu. Mahmudo sırt üstü uzandı keçenin üstüne.

"Bu gece hiç yatmadım," dedi, "çoban suyu getirene kadar ne kestirsem kârdır."

Başını koymasıyla horlamaya başlaması bir oldu. Hazel bir zaman seyretti Mahmudo'yu. Sonra yavaşça kalktı. Çobanın ardından yürüdü bayır aşağı. Aşağılarda bir kayayı Mahmudo'ya dalda etti, oturdu. Kofisini çıkardı başından. Saçlarını dağıttı. Dudaklarından bir türkünün sözleri döküldü önce. Sonra söz ezgi oldu. Çoban göründü. Elindeki su dolu tası dökmeden yürümeye çalışıyordu. Hazel el etti çobana. Çoban Hazel'den yana döndü. Geldi, önünde durdu. Tası Hazel'e uzattı. Hazel suya baktı tasın içinde. Çobanın yüzüne bakmadan sordu:

"Evli misin ulan?"

"Evli değilim Hazel abla," dedi çoban başı önünde.

Hazel tası başına dikti. Buz gibi suyu kana kana içti. Su içinin ateşini söndürmedi. Boş tası çobana uzattı. Çoban elini uzattı tasa. Hazel çobanın bileğini kavradı. Çekti üstüne çobanı. Bir koyun acı acı meledi yakınlarda. Duymadılar. Geçten geç çoban kalktı Hazel'in üstünden. Şalvarının uçkurunu düğümledi. Işıl ışıl gözleri Hazel'in yüzünde şavkılandı.

"Hakkını verdim," dedi Hazel güllü donunu ak bacaklarına geçirirken, "haydi şimdi koş Mahmudo beyine su ulaştır."

Çoban tas elinde koştu bayır aşağı. Hazel saçlarını topladı, dört bir yanından altınlar sallanan çemberli kofisini koydu başına. Kalktı. Yeni doğurmuş bir koyun alaca kuzusunu yalıyordu az ötede. Hazel ellerini götüne koyup dağ yukarı yürüdü. Bir koçeriyi[1] ıslıkla çala çala Mahmudo'nun yanına ulaştı. Mahmudo horultuyla uyuyordu hâlâ. Uyandırdı. Mahmudo kalktı keçenin üstüne oturdu. Gözlerini ovuşturdu. Etrafına bakındı.

"Çok yiyince uyuşukluk geldi üstüme," dedi. "Çoban nerde kaldı? Su getirmedi mi?"

"Getirmedi, göze çok uzak olsa gerek." Mahmudo kalktı. Dürbünü aldı aşağıları gözledi.

"Görünürlerde çoban moban yok."

1 Koçeri: Halay türküsü.

Hazel de kalktı. Aloş'un dizginini ağaç dalından açtı. Otlamaya başladı Aloş'u. Mahmudo da Hazel'e uydu. İki at kıpır kıpır otlamaya başladılar. Çoban elinde su taşı bir kayanın arkasından çıktı. Yanlarına ulaştığında Mahmudo:

"Ulan, niye bu kadar geciktin?" diye sordu.

Çoban Hazel'in yüzüne baktı. Hazel yüzünü çevirdi.

"Beyim birinde ayağım takıldı düştüm yarı yolda. Su döküldü tamı tamına. Tekrar indim dereye. Bu sebepten..."

Çoban, Hazel'in güldüğünü fark etti. Bakamadı. Mahmudo tası aldı çobanın elinden. Tası yarıladı, Hazel'e uzattı. Hazel başını arkaya attı.

"Benim susuzluğum gitti Mahmudo, sen iç."

Mahmudo tası başına dikti. O arada Hazel çobanla göz göze geldi. Çoban göz kırptı. Hazel güldü. Aloş'u çekip uzaklaştı. Çoban ellerini önünde kavuşturdu, bekledi. Mahmudo:

"Ne oldu ulan?" diye sordu.

Çoban başını önüne bıraktı.

"Beyim izin verirsen ben sürüyü toplayayım. Ancak kavuştururum."

Mahmudo:

"İzin verdim, Şero beye selamımı götürmeyi unutma. Yakında geleceğimi söyle."

Çoban yerden dağarcığını aldı, keçeyi sırtına attı, bir butsuz koyunu sırtladı.

"Allah yolunuzu açık etsin beyim," dedi, dere aşağı yollandı.

Mahmudo'yla Hazel bir zaman daha otlattılar atlarını. Kolonları sıkıştırıp atladılar sonra da atların sırtına. Gün Kateviler'in üstünde kıpırdayıp duruyordu.

Hazel:

"Hangi tarafa Mahmudo?" diye sordu.

"Karahalıt'a."

IV

Terkisi boşalan atlı dönemeci aşıncaya kadar bakmadı ardına, bakamadı. Dönemeçten sonra da bakamadı. Çaşır dağında binlerce namlu. Namluların ucu sırtında. Bin kurşun namluda. Ha geldi, ha gelecek. Bin parmak tetikte. Hazır, beklemekte.

Bu bin namlu senin işin Saragöl. Bu tuzak senin tuzağın.

Az önce Ferzo'nun anlattığı öykü. Ağanın çobanıyla, nazlı, kırk örüklü kızının öyküsü. Ve Ferzo'nun dudaklarında yarım kalan sözcük. Öykü en acıklı yerinde.

Yoksula acı, kimsesize karanlık gece, yarım öykü, eşkıyaya kurt gözü Saragöl. Bu hayınlık, bu zalimlik senin işin.

Kar batmaya başladı atın cılız ayakları altında. At zayıf. At danacı Ferzo'nun atı. Arpasız, otsuz büyümüş. At korkmuş silah sesinden. Kulakları kıpır kıpır.

Çobana ayak bağı. Bey kızının önünde demirden töre kapıları. Hep senin işin Saragöl.

Atlı kamçılar, at direnir. Gitmez, gidemez. Kanı çekilir ayaklarının. Atlının ardında bin namlu. Bin el tetikte. Hazır, beklemekte. Kurtulmak yoksul düşü.

Keşiş dualı, bey bereketli, yoksul lanetli Saragöl. Bu iş senin işin.

İndi attan. Çeker çeker at gelmez. At bin namluya ortak. Çakılmış olduğu yere. Ağzında köpükler. Gözleri de bir acılı ki! At bin namluya ortak değil. "Ahh, ah! Ah ki ne ah. Ah şimdi altımda Kutto ağamın kır atı olaydı. Kurşun ulaşmazdı dalımdan."

Yoksul düşmanı, hayın barındıran, bey yurtlu, kalleş, it soylu Saragöl. Keşiş kızı lanetli, şeyh tekkeli, bey konaklı, zalim mayalı Saragöl. Bütün bunlar hep senin işin. Senin oyunun Saragöl.

Bıraktı atın gemini. Yürüdü bata çıka. Önündeki ovaya baktı. Baktı gözünün gücü kadar. Ova ıssız. Ova soğuk.

Yoksula ıssız çöl, hayına, ağaya, eşkıyaya, şeyhe sihirli papak. Kan emen, kan kusan. Kanla kuruyan göl. Çoban kanına muhtaç Saragöl.

Düşe kalka koşmaya başladı. Kar amansız. "Ahh, ah! Ah ki ne ah! Ah bu kar olmasaydı. Nasıl koşardı o zaman. Kurşun ulaşmazdı dalımdan."

Kalleşlikte hünerli, bey görkemli, hizmetkâra iç yaktıran Saragöl. Bu hayınlık senden. Kış senin işin, tipi senin işin. Ağaya, eşkıyaya, şeyhe, haine Şeddadın cenneti, ırgata topraksız, taşlı Saragöl.

Karaköm göründü uzaktan. Cımşid ağanın konağı kardan beyaz. Ardına bakamadan koştu. Düştü, kalkamadı. Nasırlı elleri karı avuçladı. Kar cıvık. Ardında bir namlu. Namlular kardan da soğuk. Titredi. Kalktı. Birden geri döndü, baktı. Çaşır dağındaki bin namluyu gördü. Namlular ışıl ışıl.

"Vurun ulaaaaan, vuruuun!" diye bağırdı, "vurun da kurtulayım! Vuruuun, vuruuun. Vuruun... vurun... vurun."

Karaköm'den yana döndü. Başı önünde ağır ağır yürüdü. Korku Kaf dağının ardında yedi zincirle bağlı şimdi. "Silahım olaydı Ferzo'nun ahını koymazdım yanınıza. Ne fayda ki silahım yoktu. Dua edin, kurtuldunuz elimden. Hem de ne kurtuldunuz elimden. Bana Mıkko demişler ulan. Çalbaranlı Mıkko," diye söylendi. Döndü Çaşır dağına baktı. Çaşır dağı duman duman. Gözü seçemedi. Cımşid ağanın konağını tuşlayıp yürüdü. Köyün köpek seslerini duydu çok geçmeden. Gün Kateviler'de oynaşırken Cımşid ağanın kapısına dayandı. Mıkko'yu Cımşid ağanın itleri gördüler en önce. Üçü saldırdı Mıkko'ya. En irilerinden biri başını kaldırdı baktı yattığı yerden. Aldırmadı. Başını tekrar ön ayaklarının üstüne koydu, uyudu. Diğer üçü Mıkko'yu kalağa[1] tırmandırdılar. Hizmetkârlar çıktı kapıya. Kalağın üstünde Mıkko'yu gördüler. İtleri kovdu biri. Öbürü zorla indirdi Mıkko'yu kalaktan. Mıkko, gözleri çanağında donmuş, üstü ıslak, diş dişe vurmakta ki bahar leyleği sanırsın.

"Beni Cımşid ağaya götürün," dedi diş dişe, "anlatacaklarım var."

Hizmetkârlar kollarına girdiler. Mıkko'nun. Mıkko kollarına düştü. Sürükleye sürükleye misafir odasına soktular.

1 Kalak: Tezek yığını.

Cımşid ağa:

"Kuro, bu adama ne olmuş böyle? Derdi ne?" diye sordu.

Sekide Cımşid ağanın yanında oturan tahsildar Veli Efendi bağdaşını bozdu. Hayrete bulaşmış gözlerle baktı Mıkko'ya.

"Bilmiyoruz beyim," dedi hizmetkârlardan yaşlı olanı, "demincek itler ürüdü, kapıya çıktık. Bu adam kalağın başına tırmanmış, orda duruyordu. Zorla indirdik. Size anlatacakları varmış."

Cımşid ağa Mıkko'yu iyice gözden geçirdi.

"Hele bir nefesini topla kuro," dedi Mıkko'ya, "sonra anlat."

Mıkko kapının önüne diz çöktü. Veli Efendi Bafra sigarasını çıkardı. Mıkko'nun önüne bir sigara attı. Mıkko sigarayı aldı, kulağının arkasına koydu.

Cımşid ağa:

"İç iç," dedi, "izin verdim."

Mıkko sigarayı aldı, yaktı. Derin bir kullep çekti, içinde bir zaman bekletti, bıraktı. Cımşid ağa:

"Haydi, anlat bakalım anlatacaklarını," dedi.

Mıkko bir iki yutkunduktan sonra:

"Beyim," dedi, "ben Çalbaranlıyım. Bu sabah bizim köylü Ferzo'yla kasabaya indik. Askerlik şubesinden çağırmışlardı. Ferzo'nun atına terkileşmiştik. Tam Çaşır dağının altından geçerken biri dağdan ateş etti bir el. Ferzo vuruldu. Ben de zor attım kendimi buraya."

Cımşid ağa:

"Peki öldü mü?" diye sordu.

"Herhalde beyim."

"Düşmanı falan var mıydı?"

"Yoktu beyim. Bizim köyün danacısıydı senelerden beri. Karıncayı incitmeyen bir adamdı. Kim ona düşman olacak?"

"Dağdan mı ateş ettiler dedin?"

"Beli."

"Peki, ateş edeni gördün mü?"

Mıkko kızardı. Korktuğunu sakladı.

"Baktım ama, göremedim," dedi.

Cımşid ağa başını kaşıdı. Bir zaman başı önünde düşündü. Kalın bir tütün sardı tabakasından. Tabakayı Veli Efendi'ye uzattı.

"Demek ki zalim indi Aladağlar'dan," diye söylendi. "Böyle işler Mahmudo itinin işidir. Ama anlayamadığım bir şey var. O kurnaz zalim niye insin bu vakit Saragöl'e. Kar daha kuzu gibi yatıyor ovada."

Veli Efendi:

"Ne olmuş Cımşid ağa?" diye sordu.

"Ne olecek Veli Efendi," dedi, "Mahmudo iti inmiş Aladağlar'dan. Keyfi için bir adam vurmuş Çaşır dağında. O namussuzdan başke keyfine kim adam vurur Saragöl'de?"

Veli Efendi:

"Belki de o değildir. Peşin hükme varmak insanoğluna zarar getirir bilirsin. Bir başkası da olabilir."

"Veli Efendi, cehal cehal konuşme Allah eşkıne. Saragöl'de eşğiya kaldı mı bu itten başke? Eşğiya adı nerdeyse dünya yüzünden silinecek, bızın millet hela eski zagoni sürdürür. Sürdürür dedimse bu itoğli sürdürür yalınız. Sağ olsun hökümatımız eşğiyanın köküni kazıdi, kazıdi hema arada sırada beyle namussuziler gene de çıhıyor. Elımi Kelamı Kadime basarım kı o fekiri vuren Mahmudo'dur. Bah bu sozım kulağına küpe olsun. Bu gece ürgenırız. Eğer cidden Mahmudo inmişse Aladağlar'dan halı harap demekdır. Bu karda heç bir terefe atamaz gendını."

"İnşallah efendim, inşallah," dedi Veli Efendi. "Bir himmet buyurasınız da belki Saragöl bu musibetten kurtula sayenizde."

Cımşid ağa kapıdaki hizmetkâra döndü:

"Kuro," dedi, "çabuk bana bizim şoförlernen öbür hizmetkârları çağır gelsinler."

Hizmetkâr çıktı. Mıkko, donmuş iri gözleriyle önüne bakıyordu hâlâ.

Cımşid ağa:

"Kuro," dedi, "garip itten daha yaman korkmuşsun. Olur böyle şeyler. Hadi kalk üstünü başını ısıt sobada."

Mıkko başı önünde kalktı sobanın arkasına oturdu. Üç hizmetkâr, iki şoför içeri girdiler. Kapının önünde el bağlayıp beklediler.

Cımşid ağa:

"Uşaklar," dedi, "bu gece size iş düştü. Hem de yaman bir iş. Tahminimce, bu kuronun anlattıklarına da bakılırsa Mahmude inmiş olmalı Aladağlar'dan. Ama emin değilim. İşte bunu öğrenmek size düşecek bu gece. Halıto sen Şero beyin köyüne, Halıso sen Milan'a, Rızo sen Çalbaran'a. Filit sen de Dilaver beyin köyüne. Ali Gizme orda. Söyleyeceksin acele gelsin bu gece. Eğer tahminim doğru çıkarsa Ali Gizme'ye çok iş düşecek. Sıro sen de Karahalıt'a. Dikkat et orası berbat köydür. Sen orda Ağo'nun evine gideceksin. O iyi adamımızdır. O doğruyu söyler. Tamam mı? Haydin sizi göreyim uşaklar. Bu gece kurt uyusun, kuş uyusun siz uyumayın. Artık bu itin sonu gelmeli. Şeri bize dokunmaya başladı çünkü."

Halıto, Halıso, Filito, Sıro bir de Rızo ellerini göğüslerine bastırarak ağanın divanını terk ettiler.

Veli Efendi:

"Ne oldu Cımşid ağa?" diye sordu, "nedir bu telâş, nedir bu hay-ı huy?"

"Veli Efendi uşahları hevadise günderdım. Bu kuronun arhadaşına Çaşır dağından ataş edılmışdi ya, eğer ki bu Mahmudo'ysa bu gece ya Şero begın koyında konakler, ya Milan'a vurır çıhar, ya Çalbaran'a, ya da Karahalıt'a. Bu dört yerin dışında heçbir yere gidemez. Kar batmasaydı amennah. Ema bu karda başka bir köye gitmesi imkân haricidir. İşte telaşımız bu Veli Efendi. Bekleme bu namussuzinin yerini bulah."

"Haklısın," dedi Veli Efendi, "çok haklısın Cımşid ağa. Görüşleriniz oldukça isabetli. Brova azizim."

Yenildi içildi Cımşid ağanın konağında. Gecenin bir vaktinden sonra Veli Efendi'ye sekide bir yatak serdiler. Döşeği örtülü, tüy yastıklı. Mıkko da bir çoban keçesine büründü sobanın dalında. Ay soluk ışıklarını şafağa kadar Saragöl'e saldı durdu.

V

Şafakla Ali Gizme birlikte sökün ettiler Cımşid ağanın kapısına. Kapıda traktörlerin yanında nöbet tutan seslendi:

"Hey, kimsin?" diye.

"Ali Gizme."

Hizmetkâr biliyordu Ali Gizme'nin geleceğini. Ağanın akşamki emri üzerine Ali Gizme'yi kiler tarafında küçük bir odaya buyur etti. Sonra Cımşid ağayı uyandırmaya koştu son karısının koynundan. Çok geçmeden de Cımşid ağa girdi küçük odaya. Don gömlek katına. Ali Gizme ayağa kalktı. Cımşid ağanın elini öptü.

"Sağ ol Ali," dedi Cımşid ağa otururken, "berhudar ol. Ben seni daha geç gelirsin diye düşünmüştüm. Hizmetkâr sana yolda bir şeyler anlattı mı?"

"Karmakarışık bir şeyler anlattı beyim."

"Mahmudo inmiş Aladağlar'dan. Dün de sizin köylü birini vurmuş Çaşır dağında."

"Başkasıdır," dedi Ali Gizme, "kendi adını 'Mahmudo' koyan birisinin işidir. Mahmudo tilkiden kurnazdır. Hiç iner mi bu vakit Aladağlar'dan."

"İmkânsız," dedi Cımşid ağa, "adamın biri adını 'Mahmudo' koysa bile keyfine adam vurmaz, bunu iyi bilesin. Hem işin aslını biraz sonra anlarız. Hele şimdi sana bir çay demleyelim de gerisi kolay." Hizmetkârına döndü:

"Kuro çabuk bir çay demlet bize."

Ali Gizme Bafra sigarasını çıkardı. Birer Bafra tellendirdiler. Küçük oda dumana boğuldu. Hizmetkâr bir tepsi üstünde iki bardakla girdi.

"Halıso, geldi beyim," dedi tepsiyi yere koyarken.

"Çağır çağır. Tez gelsin buraya."

Hizmetkâr kapıya çıktı, Halıso'yla tekrar girdi içeri.

"Anlat kuro, çabuk anlat. Ne oldu?"

"Beyim," dedi Halıso, "Mahmudo evvelsi gece uğramış Milan'a. Çoban Sılo'nun evinde geçirmiş geceyi de. Sabahleyin de Sılo'nun dürbününü almış gitmiş karısı Hazel'le beraber. Sılo'yu da hurdahaş etmiş döve döve."

Cımşid ağa iki elini dizine vurdu sevinçle.

"Ben sana demedim mi Ali? Demedim mi?"

Ali Gizme başını kaşıdı:

"Akıl alacak iş değil," dedi. "Hayret! Kudurdu bu it desene. Ecel dolandırıyor. Yoksa kar Saragöl'de kuzu gibi yatarken Mahmudo gibi kurnaz tilkinin ovaya inmesi başka şeye yorulmaz."

"Tabii ecel dolandırıyor," dedi Cımşid ağa sevinçle, "bilirsin keçinin eceli gelende çobanın değneğine sürtünürmüş."

"İnşallah," dedi Ali Gizme düşünceli düşünceli, "inşallah."

Çaylar içilirken Şero beyin köyüne giden şoför Halıto girdi odaya. Soruyu Cımşid ağanın gözleri sordu:

"Beyim, dün Çaşır dağında olan Mahmudo'ymuş. Şero beyin de bir koyununu kesmiş dağda. Ama çoban hangi tarafa gittiklerini bilmiyor," diye, Halıto ağanın soran gözüne cevap verdi.

Cımşid ağanın gözleri ışıldadı. Ali Gizme'nin dizine vurdu avucuyla.

"Ya," dedi, "nasılmış Ali oğlum. Gördün mü? Hâlâ inanmıyor musun Mahmudo'nun Aladağlar'dan indiğine? –Hizmetkâra döndü– Peki kuro sen git, çok sağ ol."

Aladağlar günü doğuranda Rızo da Çalbaran'dan döndü. Başını önüne indirdi:

"Beyim Çalbaran'a uğramamış. Sonra görüp duyan da yok Mahmudo'nun Aladağlar'dan indiğini."

"İyi iyi, çık dışarı uğursuz itoğlit. Senin yüzünde bir meymenet var mı ki getirdiğin de haber olsun?"

Rızo başı önünde, yorgun, ayakları dizine kadar su, perişan bir

halde çıktı dışarı. Gün kuşluğu sırtladı. Sıro da döndü Karahalıt'tan. Yorgun, perişan.

Cımşid ağa ile Ali Gizme kapıda duruyorlardı Sıro geldiğinde. Veli Efendi uyanmamıştı daha. Cımşid ağa:

"Kuro gittin mi Karahalıt'a?" diye hızlı hızlı sordu.

"Beli," dedi hizmetkâr, "gittim. Mahmudo Karahalıt'ta."

Ali Gizme Cımşid ağanın yüzüne baktı. Güldüler ufaktan. Cımşid ağa:

"Demek Karahalıt'ta?"

"Beli."

"İyi öğrenseydin kuro."

"İyi öğrendim beyim. Gece vardım Ağo'nun kapısına. Selamını söyledim. Hal hekât böyle böyle, dedim. Ape Mirzo'nun evinde kalıyormuş. Ağo'nun çok selamı var, ellerinden öpüyor. Bir de: 'Cımşid ağaya selamımı söyle, Mahmudo'nun burda olduğunu benden duymamış olsun,' diye yalvardı."

Cımşid ağa kara cüzdanını çıkardı, bir yeşil yüzlük çıkardı, Sıro'ya verdi. Sıro'nun gözleri ışıklandı.

"Sağ ol beyim," dedi parayı avucunda sıkarken, "sağ ol. Ben senin hizmetkârınım."

"Haydi savuş," dedi Cımşid ağa, "kimseye de bir şey söyleme."

Sıro baş indirdi, uzaklaştı.

"Ben sana demedim mi Ali?" dedi Cımşid ağa sevinçle. "Belli keçinin eceli gelmiş."

Ali Gizme:

"Hiç inanamıyorum beyim," dedi, "hiç inanamıyorum. Bu itoğli kudurmuş valla. Bu tilkiden kurnaz namussuz nasıl oldu da indi bu zamanda Saragöl'e, aklım ermiyor. Anlarız..."

Cımşid ağa:

"İşte şimdi iş sana düştü Ali," dedi, "haydi seni göreyim. Kurtar bu cenabetten Saragöl'ü. Bundan sonra umut sana kaldı Ali."

Ali Gizme:

"Haklısın beyim," dedi, "durmanın sırası değil. Hem yedi senelik hayfım var o namussuzda. Şimdi itoğliti bir şeyden kuşkulanıp Karahalıt'ı terk etmeden inmeli kasabaya."

Kalaktan tezek çıkaran hizmetkâra seslendi:

"Kurooo, tez atımı çek."

Hizmetkâr tezeği bıraktı, ahırlardan yana koştu.

Cımşid ağa elini yeniden attı kara cüzdanına. Bir beş yüzlük seçti destenin arasından. Ali Gizme'ye uzattı.

"Al bunu oğlum," dedi, "al bu şimdiden benim müjdem olsun Mahmudo itinin başına. Ben misafirin yanına gideyim şimdi, herif işkillenmesin. Haydi yolun açık olsun."

Ali Gizme, Cımşid ağanın uzattığı eli öptü. Cımşid ağa silkelendi. Palto omuzlarına yerleşti. Eve girdi. Veli Efendi sekide mindere kurulmuş oturuyordu. Mıkko sobanın dalında bir yumak olmuştu sanki.

"Sebahı şerifler heyirli olsın Veli Efendi," dedi, "rehat yattın mi bu gece?"

"Teşekkür ederim efendim," dedi Veli Efendi, "çok rahat uyudum evet."

VI

Ali Gizme köprüden geçmedi. Murat nehri boyunca sürdü atı. Şırşırdan[1] geçti. Hastanenin arkasını dolandı. Mahalle arasına vurdu atı. Kimseye görünmeden karakolun arka bahçesine dayandı. Nöbetçi jandarma tanıdı Ali Gizme'yi. Jandarmaya binbaşıyı acele görmesi gerektiğini söyledi.

Jandarma:

"İhbar mı?" diye sordu.

Ali Gizme cevap vermedi. Jandarma karakola girdi. Döndü çok geçmeden. Jandarma:

"Binbaşım seni bekliyor," dedi.

Ali Gizme attan indi. Dizgini nöbetçinin eline verdi. Odada binbaşıdan başka Şero beyin muhbiri İsmet, Milanlı Şafo, bir de kendi oğlu Orhan vardı. Çay içiyorlardı. Binbaşı yer gösterdi, Ali Gizme oturdu.

"Herhalde hayırlı haberin var Ali bey," dedi, güldü.

Ali odadakileri gözden geçirdi.

"Binbaşım, herhalde Mahmudo'nun Saragöl'e indiğini duymışsınız. Ele tehmın ederim."

"Doğrudur tahminin," dedi binbaşı, "duyduk."

Ali Gizme kızdı içinden. Haberi kendinden evvel verenleri süzdü hayın hayın.

Binbaşı:

"Yalnız, şu anda hangi köyde olduğunu bilmiyoruz."

Ali Gizme'nin yüzüne güleçlik geldi.

"Onı de ben söyliyeyım binbaşım, Mahmudo şındi Karahalıt koyında Ape Mirzo'nun evinde."

Binbaşı masanın arkasından kalktı. Alabros saçlarını karıştırdı.

---

1 Şırşır: Şelale.

“İyi biliyor musun Ali? Sonra bizi yanıltmayasın. Elimiz boşa çıkarsa kaçırırız fırsatı. Duyarsa bizim peşinde olduğumuzu, fırtar yeniden Aladağlar’a. Bir daha da kar kalkmadan inmez ovaya. Bu yüzden ihbarın doğru olmalı.”

“Doğrudur,” dedi Ali Gizme, “ben yanlış haber almem. Heber çoh teze bir heber. Ama sız ağır kalır herıfı kaçırırsaz, o zaman de suç benden gider. Ama şındi elimin içi kimi biliyorum ki Mahmudo Karahalıt koyında, Ape Mırzo’nun evinde. Bu sozıme buradakiler de şahat olsın.”

Binbaşı eli götünde bir zaman dolaştı odanın içinde. Sigara üstüne sigara yaktı durmadan. Sonra birden odanın ortasında durdu.

“Çok sağ olun,” dedi ortaya, “dördünüz de çok sağ olun. Sizden bir ricam, şimdi kalkın doğru köylerinize gidin. Kasabada dolaşmayın. Hakkınızda iyi olmayabilir. Ağzınızı kapatın, oturun çoluk çocuğunuzun yanında. Artık işin bundan ötesi bize ait. Çok merak ediyorum şu Mahmudo denen adamı. İnşallah karşılaşırız bu gece. Haydi şimdi size güle güle.”

Ali Gizme önde, öbür üçü arkada, başları önlerinde, saygıyla selam verip çıktılar. Binbaşı zile bastı, posta girdi içeri.

“Oğlum, çabuk bana Yavuz başçavuşu çağır.”

“Başüstüne,” dedi posta.

Yarım döndü, topuk vurdu, çıktı. Az sonra da Yavuz başçavuş girdi içeri. Selam verdi, hazırolda bekledi. Binbaşı:

“Otur Yavuz, otur,” dedi.

Oturdu.

“Şimdi beni iyi dinle; şu anda aldığımız bir istihbarata göre Mahmudo ile karısı Karahalıt köyünde bulunuyorlar. Bu gece basacağız köyü. Memleket bu köpekten temizlenmeli artık. Biz de bıktık, halk da bıktı.”

“Demek Mahmudo inmiş Saragöl’e?” dedi başçavuş.

“Evet indi,” dedi binbaşı, “indi. Şimdi, biz bugün kaç jandarma gönderdik göreve?”

"Sekiz," dedi başçavuş.

"İyi. Dört jandarma da karakolda kalsın, geri kalanını da hazır beklet. Mahmudo'dan bahsetme. Herhangi bir eşkıya olduğunu söyle. Gece kar sertleştiğinde yola çıkarız. Yalnız dikkatli ol dışarı haber falan sızmasın."

Yavuz başçavuş:

"Başüstüne komutanım," dedi, çıktı.

Binbaşı masasına oturdu. Başını elleri arasına aldı, bir zaman öylece kaldı. Sonra bir sigara yaktı, zile bastı. Posta girdi içeri.

"Oğlum ben şimdi eve gidiyorum, şayet beni arayan soran olursa 'rahatsız' olduğumu ve bu yüzden istirahat etmek için eve gittiğimi söylersin. Anladın mı?"

"Anladım komutanım."

Binbaşı kasketini aldı çıktı. Dışarda otuz kırk jandarma tüfek temizliği yapıyorlardı güle oynaya.

VII

Mahmudo ile Hazel yattıktan sonra Apo Mirzo kapıya çıktı. Saragöl'deki karın şavkı Aladağlar'a vurmuştu. Sessiz sedasız bir gece vardı dışarda. Sal taşın üstünden çoban keçesini aldı sırtına. Evin arkasını dolandı, dama çıktı. Sırtını bacaya verdi, oturdu. İki gecedir uyumuyordu. Gündüzleri de bir duvar dibinde bir iki saat kestirmek yetiyor, artıyordu bile. İki gündür şeyh tekkesi olmuştu kapısı. Köylü bulduğunu taşıyordu kapısına. Yoğurtlar, sütler, kaymaklar, peynirler. Dolup taşıyordu evi. Kendisi de birlikte yiyor, içiyor, sigara tellendiriyordu. Dün öğlende Ağo davet etmişti. Kuzu yediler Ağo'nun evinde. Süt kuzusu. Eti tavuk etinden yumuşak. Yanında bulgur pilavı. Tas tas ayranlar su yerine. Mahmudolar bir başkalık getirmişlerdi yaşamına. Bir hareket bir canlılık. Bilmediği, anlayamadığı bir sevinç. Bunca ağa, bunca bey varken Saragöl'de, Mahmudo onun kapısına at sürmüştü. Onur duyuyordu. Tabakasını çıkardı koynundan. Alışkın parmakları kalın bir sigara sardı tabakanın üstünde. Sonra yaktı, dumanı Saragöl'e doğru üfledi. Artık gözü karanlıkta seçemiyordu. Gündüzleri zorla idare ediyordu az da olsa. Geçmiş, çok uzaklarda kalmış gecelere gitti. Ta Hasenanlı Kaçak Ferzande'nin yanında vuruştuğu günlere. Karanlık gecelerde at koşturduğu günlere. Özgürlüklere, sızısız günlere. Kırk örüklü Meyrosunu Zilan'dan kaçırdığı günlere. Sonra çobanlık günlerine. Bey kapılarında boyun büktüğü günlere. Karısının öldüğü, uykusuz gecelere. Ondan bu yana koptu düşünceleri. Tek anımsadığı, gir içeri çık dışarı. Ölmeden yaşa. Gülmeden, ağlamadan, üzülmeden yaşa, yaşa babam yaşa. Aç yaşa, susuz yaşa.

Bir köpek ürüdü bir damın üstünde. "Kor Hemit'in iti," dedi. "O namussuz da boşa ürümez ya! Neyse hayra tebdil ola," diye ekledi. Nefesini tuttu. Papağını kaldırdı kulağının üstünden. İnce bir at kişnemesi duydu Saragöl'den yana. Dizinin üstüne dikeldi. Köpek yeniden ürüdü. Kalktı. Damdan usulca indi. Köyün altındaki harmanlardan yana yürüdü. Harmanlarda ayağı gırça değdi. Uzandı gırçın üstüne. Kulağını kara dayadı. Kar soğuk, kar sert. Uğultular geldi karın içinden kulağına. Kalktı. Yüzünü Saragöl'e doğru gönderdi. Geceyi dinledi bir zaman. Bir at kişnemesi duydu gene. Belli belirsiz bir sızıltı gibi. "Kulaklarım da

yanlış duyuyor artık," diye söylendi. Tekrar dayadı kulağını karın üstüne. Aynı uğultuları duydu. Kor Hemit'in iti ürüdü acı acı. Keçeyi aldı yerden. Köye doğru hızlandı. Ayağı bir taşa takıldı. Tökezledi, elindeki değneğini yere karşı verdi, düşmedi. Daha bir hızlandı. Kapısına ulaştı. Nefesini boşalttı birkaç kere. Nefesini topladı, içeri girdi.

"Mahmudo, Mahmudo oğlum," diye seslendi odanın içine.

"Ne oldu Apo? Ne var?"

"Hele kalk oğul. Şüphelendim bu gece. Saragöl tarafından acayip sesler geliyor kulağıma."

Hazel de uyandı.

"Ne olmuş Mahmudo?"

"Bir şey yok Hezal. Sen uyumana bak."

Mahmudo tüfeği elinde odanın karanlığından gecenin aklığına çıktı. Kapının önünde durdu, etrafı dinledi.

Apo:

"Hele Saragöl tarafına bak oğul, bak bir şey görüyor musun? Benim gözüm seçmiyor bir şey."

Mahmudo gecenin altında beyazlanan Saragöl'e baktı. Belli belirsiz kıpırtılar gördü beyaz karın üstünde. Döndü, konuşmadan, hızla içeri girdi. Ape Mirzo da peşinden.

Mahmudo:

"Kalk Hezal, kalk. Kalk ki yatmanın sırası değil."

Hazel kalktı, isli dumanlı çakmak çıraya uzandı Mahmudo'nun elinde. Çıra soluklandı sarı sarı. Hazel elleriyle gözlerini ovuştururken sordu:

"Ne var? Ne oldu Mahmudo?" diye.

"Ne olacak daha, basıldık."

"Basıldık mı?"

"Haydi, konuşma da giyin. Durmanın sırası değil."

Hazel giyindi tezden. Kemerini bağladı, tabancasını taktı kemere.

Mahmudo:

"Apo, atları kimin evine çekmiştin?"

"Ağonun."

"Ağonun mu?"

"Beli."

"O zaman vazgeçelim atlardan. Oyalanmayalım, geç kalırız. Sonra gelir alırız atları."

Mahmudo da kuşandı. Dürbününü boynuna taktı. Çıktılar. Apo Mirzo peşlerine çıktı kapıya.

"Yolunuz açık olsun," dedi arkalarından.

Tekrar içeri girdi. Çırayı üfledi. Az önce Hazel'in kalktığı yatağa girdi, yorganı başına çekti. Yıllardan sonra ilk defa kadın kokan bir yatağa giriyordu.

Mahmudo ile Hazel dağa vurdular. Hazel tökezlendi. Bir dolu küfür etti ayağının takıldığı taşa, Mahmudo geri döndü, kolundan tuttu, kaldırdı Hazel'i. Tekrar dağa tırmanmaya başladılar. Dağın yarısına ulaştıklarında Hazel:

"Nefesim kesildi Mahmudo," dedi, durdu.

Mahmudo da durdu. Soluklandılar. Mahmudo aşağılara baktı. Jandarmalar açık seçik belli oluyorlardı köyün altında.

Hazel:

"Kurtulduk Mahmudo," dedi.

Mahmudo birden Hazel'in kolundan tuttu. Aşağı doğru çekmeye başladı. Hazel şaşırdı.

"Niye dönüyoruz geri? Kurtulduk sayılır, dönmek niye?" diye sordu.

"Dönmezsek bu sonumuz olur," dedi Hazel'i sürüklerken iniş aşağı.

"Anlamadım. Ne demek sonumuz olur?"

"Bundan sonra hiçbir köy saklamaz bizi de ondan."

"Şimdiye kadar nasıl sakladıysa, gene öyle saklar."

"Saklamaz. Cendırmenin önünden kaçan bir eşkıyayı saklamaz Saragöl. Bu da sonumuz olur. Mahmudo on cendırmenin önünden kaçmış derler."

"Demezler kurban olduğum, demezler. Gel vazgeç bu delilikten. Bak nasıl olsa kurtulduk."

"Derler. Ben on cendırmenin önünden kaçıp da kara çaldıramam namıma. Ölürüm daha iyi."

Hazel sustu. Üst baştan köye girdiler. Jandarmalar da aşağıda harmanların altına ulaştılar.

Mahmudo:

"Hezal sen Apo'nun evine gir. Ben dama çıkacağım. Ben ateş etmeden de ateş etme. Kendine sahip ol. Ölürsem hakkını helal et şimdiden."

Sarıldılar, ayrıldılar.

Hazel:

"Helal olsun Mahmudo. Ananın ak sütü gibi helal olsun," dedi.

Mahmudo evin arkasından vurdu, dama çıktı. Bacanın arkasına uzandı. Mermiyi namluya verdi, beklemeye başladı. Gözleri aşağıları kolaçan ediyordu. Jandarmalar harmanlarda atlardan indiler. Otuz kırk kadar vardılar. Bir yere yığıldılar, sonra dağıldılar etrafa. Mahmudo: "Gelin itoğlitler, gelin. Gelin pilav var," diye söylendi. Yarım ay şeklinde, tüfekler ellerinde, Apo Mirzo'nun evine doğru ilerlemeye başladılar. İyice yaklaştıklarında Mahmudo:

"Heeeeeey! Ulan bana Mahmudo demişler. Kalleşlik yoktur benim kitabımda! Tedbirinizi alın!" diye bağırdı.

Tetiğe dokundu. Hazel de aşağıdan çekti tetiği. Jandarmalar Mahmudo adını duyunca tam siper yattılar. Başladılar kara düzen ateş etmeye. Köy cehenneme döndü o an. Yorganlar başlara çekildi. Çocuklar birbirlerine sokuldular anasız yataklarında. Kurşun sesleri yakın köylere ulaştı. Köpek sesleri duyulmadı. Cımşid ağa çıktı kapıya. Kulak verdi Karahalıt'tan yana. Ali Gizme kapıda sağa sola gidip gelmeye başladı. Tüfekler bir zaman sonra sustu. Bir ses geldi karşıdan.

"Mahmudoooo, teslim ooool! Kurtulamazsın elimizdeeen!" diye.

Mahmudo tetiğe dokundu. Bir, bir daha. Sustu, kulak kabarttı, Hazel ateş ediyordu aşağıda. Bacanın arkasından kalktı. Kurşunlara aldırmadan damdan aşağı indi. Duvarın köşesinden karşıyı gözlemeye başladı. Bir jandarma evin arkasını dolanmaya çalışıyordu. Mahmudo gördü jandarmayı. Nişan aldı, bekledi. Jandarma sindiği

taşın ardından kalkar kalkmaz dokundu tetiğe. Tüfeği elinden fırladı jandarmanın: "Ooooy, yandım anaaaam!" diye bağırdı.

Sesi tüfek seslerine karıştı, Mahmudo: "Bu bir!" diye söylendi. Elini tüfeğinin namlusuna götürdü. Namlu alev alev yanıyordu. Namluyu toprağa soktu. Tüfek sesleri kesildi yeniden. Az önceki ses gene geldi bir taşın ardından:

"Etme Mahmudoooo! Teslim ooool, dört yanın da sarıldıı!"

"Varın işinize gidiiin!" diye cevap verdi Mahmudo sese, "belanızı benden bulmayıın. En az onunuzu gebertmeden teslim olmaaam. Teslim olsam da ancak ölüm teslim oluuur!"

"Suç bizden gittiii!" dedi aynı ses, "cezanı kendin tayin ettiiin!"

Mahmudo tetiğe dokundu. Kulak kabarttı. Hazel'in tabancasının sesini duyamadı.

İçine bir korku düştü. Tekrar dama çıktı. Bacağında bir uyuşukluk hissetti bacanın arkasına yatarken. Elini bacağına götürdü. Eli sıcak kana bulaştı. Korktu. Deli dolu ateş etmeye başladı. Köy yeniden ana baba gününe döndü. Köpekler kaçıp derelere attılar kendilerini. Ahırlarda koyun, kuzu melemeye başladı. Çocuklar ağladılar yorganların altında. Şafak Aladağlar'ın doruğunda kızarmaya başladı. Soğuyan yara sızladı. Acısı yüreğine vurdu Mahmudo'nun. Artık duymuyordu Hazel'in tabancasının sesini. Öldüğünü düşündü Hazel'in. Gözleri karardı.

"Hezaaaal!" diye bağırdı bütün gücüyle

Bağırmasıyla karşıdan otuz kırk tüfek birden ateş kustu üstüne. Bir kurşun sol koluna saplandı. Ortalık iyice ışıklandı. Jandarmalar artık Mahmudo'nun ateş ettiği yeri iyice görüyorlardı. Başını çıkarmasına fırsat vermiyorlardı. Mahmudo da kara düzen ateş ediyordu artık. Çok geçmeden kolu da sızlamaya başladı. Tüfek sesleri arasında:

"Hezaaaaaaaal!" diye bağırdı.

Damın önünden:

"Mahmudooooo!" diye bir ses yükseldi.

Mahmudo duymadı Hazel'in sesini. Birden kalktı bacanın ardından, ateş ede ede damın önüne geldi. Atladı aşağı. Kırk tüfek birden

taradı kapının önünü. Mahmudo yığıldı kaldı. Başçavuş bir taşın ardından başını kaldırdı, baktı. Boylu boyunca uzalı yatan Mahmudo'yu gördü kapının önünde.

"Binbaşııım! Binbaşıııım, Mahmudo vurulduuuuu!" diye bağırdı.

Arkalarda bir taşın ardına yatmış olan binbaşı başını çıkardı taşın ardından. O da gördü Mahmudo'yu.

"Belki numara yapıyordur başçavuş," diye seslendi, "iyice emin olmadan kalkma yerinden."

Başçavuş döndü köyün içine baktı. Kapı aralığından bakan birini gördü. El etti, adam çekinerek çıktı kapı ardından. Başçavuş:

"Git bak bakalım gebermiş mi köpek," dedi.

Adam ağır ağır yürüdü. Mahmudo'nun başı ucunda durdu bir zaman. Sonra döndü başçavuşa baktı. Başçavuş:

"Gebermiş mi?" diye sordu.

"Evet. Gebermiş," dedi adam.

"Binbaşııım, binbaşıııım! Vurmuşuuuuuz Mahmudo'yuuu!" diye bağırdı başçavuş.

Binbaşı yattığı taşın ardından kalktı. Gün güle oynaya çıktı Aladağlar'ın arkasından. Jandarmalar siperlerinden kalktılar. Binbaşı koştu. Hazel de çıktı kapıya. Mahmudo'nun başucunda durdu. Kurşunlardan parçalanmış kafasına, al kana bulanmış kravatına baktı anlamsız anlamsız. Başını indirdi önüne, öylece kaldı. Binbaşı da ulaştı. Baktı Mahmudo'nun delik deşik olmuş cesedine.

"Demek Mahmudo dedikleri bu köpekmiş. –Hazel'e döndü– Sen de karısı Hazel misin?"

Hazel binbaşının yüzüne baktı donuk donuk.

"Beli. Karısıyım Mahmudo'nun," dedi.

Jandarmalar toplandılar Mahmudo'nun başına. Köylüler sessizce, konuşmadan uzaktan seyrettiler, Mahmudo'nun ölüsünü. Binbaşı jandarmalara döndü:

"Aferin çocuklar," dedi, "iyi başardık. Böylece memleketi bir zalimin belasından kurtardık. Şimdi acele bir kızak bulun köyün içinden. Bu iti kasabaya götürelim. Buna imrenenler ibret alsın hiç değilse."

Yaşlı bir köylü yanaştı binbaşının yanına. Bir iki öksürdükten sonra:

"Binbaşım," dedi yavaşça, "damın arkasında bir jandarma ölüsü var."

Binbaşı köylünün gösterdiği yana koştu, başçavuş, jandarmalar ardından gittiler. Bir jandarma taşın dibinde sanki uyuyordu. Alnından akan kan yüzünde kurumuştu. Binbaşı baş ucunda oturdu jandarmanın. Başını kaldırdı toprağın üstünden. Gözlerini kapadı.

"Demek bir şehit verdik bu namussuzun uğruna," diye söylendi.

Kalktı, damın önüne doğru yürüdü. Geldi Mahmudo'nun başucunda durdu, döndü Hazel'e baktı. Ölüye ağız dolusu tükürdü.

Ağo tek at koşulu kızağı çeke çeke geldi kapının önüne. Binbaşı başçavuşa:

"Bizim jandarmayı getirin," dedi.

İki arkadaşı jandarmayı kucaklarında getirdiler.

"Kızağın içine koyun," diye emir verdi binbaşı.

Jandarmayı kızağın içine uzattılar. Sonra da binbaşının emriyle Mahmudo'nun ölüsünü kollarından kızağın arkasına bağladılar. Binbaşı:

"Çek," dedi Ağo'ya.

Ağo dizgini çekti. Mahmudo'nun ayakları süründü kızağın ardınca. Ayakkabısının teki çıktı ayağından. Beyaz işlemeli çorabı kana bulanmıştı. Başçavuş Hazel'in kolundan tutu. Yürüdüler kızağın ardınca. Binbaşı atına bindi. Jandarmalar atları yedeklerinde, başları önlerinde, kızağın ardınca yürüdüler. Hazel kolunu silkti kurtardı başçavuşun elinden. Ellerini koynuna soktu, hızlandı. Kızağa ulaştı. Mahmudo'nun yanında yürümeye başladı. Başçavuş başını iki yana salladıktan sonra, yanında atını getiren jandarmanın elinden dizgini aldı, atına bindi. Kafile ağır ağır harmanları geçti.

Apo Mirzo bir zaman kapının önünde göllenmiş Mahmudo'nun kanını seyretti. Evin yanından taşıdığı taşlarla göllenmiş kanın etrafına bir duvar ördü. Gitti içerden bir kucak çalı çırpı çıkardı. Çalıları ördüğü duvarın üstüne örttü. Ellerini göğe kaldırdı, dudakları kıpırdadı bir zaman. Başını indirdi geçten geç. Duayı çalıların üstüne üfledi. Yerden değneğini aldı, evinin önüne toplanan çocuklara salladı.

VIII

Mahmudo'nun vurulduğu haberi çığ gibi yayıldı Saragö'le. Daha jandarmalar kasabaya ulaşmadan dağ köylerinden gelenler doldurdu kasabanın tek caddesini. Akın akın. Kafile kafile. Kateviler'in eteklerinden, Kılıç Gediği'nden, Çaşır dağı eteklerinden, Işgın dağından, Almalı deresinden bir insan seli akıyordu kasabaya. Gün kuşluk vaktine ulaşmadan kahveler doldu. Kasabanın yaşlıları sabahın erinden tutmuşlardı caminin duvar diplerini. Eğri, dar ve kısa caddesinde kasabanın bir insan seli dalgalanıyordu. Kasaba, kasaba olalı beri böyle bir gün görmemişti. Ne kurtuluşunda, ne at yarışlarında, ne de seçim konuşmaları yapıldığı zamanlarda. Cadde dolup boşanmıyordu. Yürümek, dolaşmak olanağı yoktu. Saragöl beyleri eşraf sohbetine tutuşmuştu kahve köşelerinde, kepenkleri kapalı dükkânlarda. Şakir Efendi dükkânın kapısına zincir, soba küreği, süpürge, kilit, tencere, kendir ne bulmuşsa asmış, gelene geçene selam dağıtıyordu. Kazığın devranıydı bugün. Bişar iri göbeğini hoplata hoplata çıktı dükkânından. Şakir Efendi'nin dükkân kapısına baktı. Aceleyle içeri girdi. Ve çok geçmeden dükkânın kapısındaki çiviler kendirle, zincirle, tırpanla doldu. Manav Şaban Efendi'yle, Topal Eço kıştan kalma, çürümüş portakal elma tablalarını sergilediler kapı önünde.

Caddeyi dolduran kalabalık dalgalanıyor, kıpırdıyor, uğulduyordu. Uğultunun arasından sigara dumanları yükseliyordu. Sanki bir yanardağ püskürmeye hazırlanıyordu. Babalarının eteğine yapışan köy çocukları aşağıdan yukarı bakıyorlardı konuşulanlara. Mollanın garsonları çay taşıyorlardı hükümet binasına. Kasaba baştan ayağa heyecana bulanmıştı. Bayramlarda bacalara tüneyen çarşaflı kadınlar çoktan almışlardı yerlerini. Binlerce kara karga tünemişti sanki damlara. Kaymakamın, binbaşının, savcı beyin hanımları çay içiyorlardı doktor beyin evinin balkonunda. Kasabanın beyaz gömlekli gençleri kol kola, sigaralar ağızda, voltaya girmişlerdi doktor beyin evi önünde. Dağ köylerinden gelenlere takılıp gülüyorlardı.

Birden "geliyorlar" fısıltısı kapladı ortalığı. Kahveler boşandı, duvar dipleri yalnızlığa büründü. Halk karakolun önünü doldurmaya

başladı. Bahçe kapısını tutan silahlı dört jandarma bahçeye sokmamaya uğraşıyordu kalabalığı. Caddenin öbür ucundan binbaşının atı göründü. Binbaşı başı önünde, dimdik durmaya çalışıyordu atın üstünde. Doktor beyin evinin önünden geçerken balkondaki kadınlar ayakta alkışladılar binbaşıyı. Binbaşı başını eğerek selam verdi. Gülmeden, bakmadan. Ardından Ağo'nun tek atlı kızağı girdi kalabalığın içine. Şakir Efendi dükkânını kapadı alel acele. Karakoldan yana koşarken, bir yandan da siyah gözlüklerini taktı gözüne. Kalabalığı yara yara ilerledi. Şakir Efendi alkış tuttu binbaşıya. Tek tük alkış sesleri duyuldu. Bir uğultu boğdu alkış seslerini. Mahmudo sürünüyordu kızağın ardında. Çorapları yırtılmış, lime lime etler sarkıyordu ayaklarından. Etleri parçalanmış ayaklar. Kemikler gözüküyordu. Kanı gitmiş, ak kemikler. Hazel elleri koynunda, başı önünde yürüyordu Mahmudo'nun yanıncak. Kalabalık ortadan yarılıyor, yol açıyordu kızağa. Yarık yeniden kapanıyordu kızak geçince. Jandarmalar kalabalığın arkasında kalmıştı. Kızak Şakir Efendi'nin önünden geçince Şakir Efendi ileri atıldı, Mahmudo'nun ölüsüne tükürdü ağız dolusu. İki berber çırağı da yaptı aynı işi. "Ölüye tükürülmez!" diye bir ses çıktı kalabalığın içinden.

Derken "tükürülmez" sesleri çoğaldı. "Tükürülmez... tükürülmez... tükürülmez... O ölü artık..." Uğultu çoğaldıkça çoğaldı. Şakir Efendi başını önüne indirdi, sessizce kalabalıktan ayrıldı. Kızak karakolun bahçesine girdi. Binbaşı emir verdi. İki jandarma Mahmudo'nun kollarını açtılar kızaktan. Başı toprağın üstüne düştü. Kara kana bulanmış kravatı ceketinin yakasına yapışmıştı. Dürbünü boynundan kaydı. Jandarmanın biri tüfeğini getirdi Mahmudo'nun. Kundağı gümüş işlemeli tüfeğini. Ölüsüne dayadı. Hazel başucuna çöktü Mahmudo'nun. Başını kaldırdı kalabalığa baktı. Yorgun, uykusuz, acılı gözleri tekrar yere döndü. Kalabalık karakolun bahçe duvarını taşıyordu. Jandarmalar zaptedemiyorlardı kalabalığı. Eşraftan bir kaçının, Saragöl beylerinin bahçeye girmesine ses çıkarmadılar. Şakir Efendi'yle Bişar da girdiler bahçeye. Derken hükümet binası boşandı. Kaymakam, doktor, savcı önde, diğer memurlar arkada bahçeye doluştular. Bahçe ana baba gününe döndü. Kimi Mahmudo'yu seyredi-

yor, kimi binbaşıyı tebrik ediyor, kimi kalabalığı süzüyor, kimi Hazel'e bakıp şakalaşıyordu. Kaymakam bey bir jandarmanın getirdiği sandalyenin üstüne çıktı. Uğultunun kesilmesini bekledi. Bahçedekiler kollarını kavuşturup kaymakamdan yana döndüler. Kaymakam bir iki öksürdü.

"Kıymetli vatandaşlar," diye başladı söze, "sözlerime başlamadan önce çok değerli komutanımız Burhan binbaşıyı bu büyük başarısından dolayı huzurunuzda tebrik etmek isterim."

Sandalyeden indi, binbaşıyı başarısından dolayı kutladı. Bahçe alkış tuttu, kalabalık sustu. Tekrar çıktı sandalyeye:

"Evet vatandaşlarım, bu başarı cidden kutlanmaya layık bir başarı. Uzun zamandan beri kıymetli kasabamızı korkuya salan böyle bir caniden halkımızı kurtarmak cidden alkışlanmaya değer. Bir jandarmamızı daha şehit verdik dün gece. Kahramanca çarpışarak sizler için öldü. Toprağı nur olsun. Şimdi burada bir caninin, bir zalimin, bir eşkıyanın akıbetini görüyorsunuz. Dilerim ki bu zalimin akıbeti eşkıyalığa özenenlere bir ders olsun. Ayrıca bu büyük başarıyı sağlamada yardımlarını esirgemeyen Saragöl halkına teşekkürü bir borç bilirim."

Bahçe alkış tuttu. Kaymakam indi sandalyeden. Bu sefer kasabanın sözü çok, özü yok belediye başkanı çıktı sandalyeye:

"Aziz ve muhterem vatandaşlarım, bu ulvii, bu mukaddeeees, bu cansiperaneee, bu kutsiii, bu sitayişkâraneeee ve uluu ve mutluuu....." diye uzun bir nutuk attı.

Dediklerini ne bahçedekiler, ne de bahçe dışındakiler anladı. Sadece sandalyeden inerken bahçe alkış tuttu. Fötr şapkasını çıkardı, bahçe dışını selamladı. Binbaşı bahçedekilere Mahmudo'yu nasıl vurduklarını anlatmaya başladı. Bahçe dışındaki uğultu "hırrrp" diye kesildi. Binbaşının anlattıkları yarı buçuk duyuluyordu dışarıdan. Binbaşı olayı anlatıp bitirdikten sonra tekrar tebrik edildi. Kaymakam bey:

"Binbaşım arzu ederseniz şu günü birkaç fotoğrafla tespit edelim. Ha, ne dersiniz?"

“Hay hay efendim, madem arzu ediyorsunuz derhal.”

Binbaşı başçavuşu çağırdı, kaymakamın arzusunu söyledi. Başçavuş sordu soruşturdu. Kasabada Terzi İsmet’ten başkasının fotoğraf makinesi olmadığını öğrendi. Bir jandarma koştu Terzi İsmet’in dükkânına. Dükkân kapalıydı. Geri döndü. Başçavuş kalabalığa:

“Terzi İsmet aranızda mı?” diye sordu birkaç kez.

Bahçe kapısı dalgalandı. Terzi İsmet girdi kapıdan.

Başçavuş:

“İsmet bey, sizin bir fotoğraf makineniz varmış. Binbaşım birkaç fotoğraf çekmenizi arzu ederler,” diye ricada bulundu.

İsmet bir jandarmaya çakmağını verdi.

“Bak kardeş, şimdi doğru bizim eve git, hanıma bu çakmağı göster. İsmet abi fotoğraf makinasını istiyor de. Al, gel.”

Çok geçmeden jandarma fotoğraf makinesiyle döndü. Binbaşı Mahmudo’nun başucunda sohbete dalmıştı. Başçavuş yavaşça yaklaştı binbaşının yanına.

“Binbaşım,” dedi yavaşça, “fotoğrafçı hazır.”

“Çok iyi başçavuş. –Kaymakam beye döndü– Kaymakam bey fotoğrafçı arkadaş hazır. Fotoğraf çektirmeyi arzu etmiştiniz de.”

“Ha, evet,” dedi kaymakam, “çok iyi olur. –Bahçedekilere– Arkadaşlar buyurun birkaç fotoğraf çektirelim. Böylece bu güzel günü bir hatıra olarak tespit etmiş oluruz.”

Binbaşı başçavuşa Mahmudo’yu bahçenin ortasındaki tümseğin üstüne çekmesini söyledi. Şakir Efendi koştu başçavuşun yardımına. Mahmudo’yu tümseğin üstüne kadar sürüklediler. Şakir Efendi Mahmudo’nun başı altına iri bir taş koydu. Canlılık vermek istedi ölüye. Başçavuş gümüş kundaklı tüfeğini yanına uzattı Mahmudo’nun.

Kaymakam:

“Arkadaşlar şöyle buyurun,” diye tümseğin arkasını gösterdi.

On beş yirmi kişi tümseğin arkasında toplandılar. Hazel’i ortalarına aldılar.

Terzi İsmet karşılarına diz çöktü.

"Hazır mısınız? Çekiyoruuum," dedi, çekti.

Kaymakam:

"Binbaşım arzu ederseniz bir fotoğraf da ikimiz çektirelim."

"Hay hay Kaymakam bey."

Kaymakam ceketinin yakasını, binbaşı kravatını düzeltti. Hazel'i ortalarına aldılar. Kaymakamla binbaşının elleri götlerinde, Hazel'in elleri koynunda bir fotoğraf daha çektirdiler. Mahmudo'nun başı ucunda Terzi İsmet birkaç tane de Mahmudo'nun tek pozunu çekti. Sonra da fotoğraf makinesi boynunda kalabalığa karıştı. Bahçe kapısındaki kalabalık dalgalandı, açıldı. Belediyenin çöp arabası girdi bahçeye. Bir jandarma Mahmudo'nun dürbününü çıkardı boynundan. Kaymakam aldı dürbünü jandarmanın elinden.

"Bu ne mal binbaşım? Hiç bu tip dürbün görmedim bu güne kadar."

Bu sefer binbaşı aldı dürbünü eline.

"Amerikan malı olacak herhalde."

"Nerden bulmuş acaba?"

"Kim bilir?"

"Hayret..."

Jandarmalar çelik yeleğini çıkardılar Mahmudo'nun. Kemerine sokulu gümüş saplı kamasını, tabancasını aldılar. Belediye reisi ellerini ovuştura ovuştur binbaşıya yaklaştı.

"Binbaşım," dedi saygıyla, "müsaade buyurursanız köpeğin ölüsünü arabaya atalım gitsin."

"Tabii, iyi olur Reis bey."

İki çöpçü, iki jandarma Mahmudo'yu kol kıç ettiler. Kaldırıp arabanın içine attılar. Mahmudo'nun kolu sarktı arabadan. Hazel birden koştu. Gitti Mahmudo'nun sarkan eline sarıldı. Döndü binbaşıya baktı. Bahçe dışındaki kalabalığı gözden geçirdi. Başlar indi. Başçavuş ulaştı, Hazel'i kolundan çekti. Eli Mahmudo'nun elinden yüzüldü. Araba homurdandı. Bahçe kapısından çıktı, kalabalığın arkasında kayboldu. Binbaşı bahçedekileri çay içmeye davet etti odasına. Bahçe

boşaldı. Kırçıl sakalı birbirine karışmış, irice, zayıf yüzlü bir köylü Hazel'e baktı, baktı:

"Ölmeli, dedikleri kadar da güzelmiş," dedi, arkasına döndü, yürüdü.

Başçavuş Hazel'i kolundan çeke çeke karakola soktu. Şakir Efendi'yle Bişar dükkânlarına koştular.

Topal Eço:

"Portakalaa geliiin, portakalaaaa," diye bağırmaya başladı çürümüş portakal sandıklarının başında.

Saragöl beyleri kasa başlarını tuttular eşraf dükkânlarında. Karakolun bahçesi tek başına kaldı gene.

Ve çok geçmeden kasaba boşalmaya başladı. Gelenler ayrı ayrı kollardan, akın akın köylerinin yolunu tuttular. Yaşlılar Hasenanlı Kaçak Ferzande'yi, Leto'yu, Siyabend'i anlattılar gençlere yol tez bitsin diye. Damlara tünemiş olan kara çarşaflar kayboldular. Doktor beyin balkonundaki hanımlar içeri geçtiler. Şakir Efendi tezgâhının arkasında şube katibi Abdurrahman'la gevezeliğe daldı. Beyaz gömlekli kasaba gençleri Molla'nın kahvesinde fantiye[1] tutuştular. Yoksulluk belini büktü toprak caddenin yeniden.

Öğleden sonra Hazel'i savcının huzuruna çıkardılar. Savcı sordu, tercüman Kürtçeye çevirdi.

Savcı:

"Adın ne?" diye sordu Hazel'e.

"Hezal."

"Evli misin?"

"Dulum."

"Babanın adı?"

"Kazo."

"Ananın adı?"

"Zeyno."

"Doğum yerin?"

1 Fanti: Kâğıt oyunu.

“.....”

“Bilmiyor musun?”

“.....”

“Şimdi bana bu güne kadar ne yapmışsan tek tek anlat.”

Sorgu akşama kadar sürdü. Savcı serbest bıraktı sonunda Hazel’i. Bir jandarmanın yanında çıktı Hazel adliye binasından.

Jandarma:

“Serbestsin,” dedi.

Hazel elleri koynunda bir zaman durdu bahçe kapısında. Issız caddede kaldı gözleri. Ağır ağır yürüdü. Bişar’ın dükkânı önünden geçti. Bişar gördü Hazel’i. Kapıya çıktı. Öksürdü. Hazel döndü, baktı. Bişar göz kırptı. Hazel yere tükürdü, yürüdü. Bişar güldü, içeri girdi.

“Hezal bacı, Hezal bacı.”

Hazel durdu. Uzun beyaz gömlekli, elinde çay tepsisi, orta yaşlı biri yanına yaklaştı. Hazel adamın yüzüne baktı, yürüdü. Adam da hızlandı. Hazel’e ulaştı.

“Beni tanımadın mı Hezal bacı?”

“Tanımadım,” dedi Hazel adamın yüzüne bakmadan.

“Ben Fadıl’ım. Ne tez unuttun bacım.”

Hazel durdu. Fadıl’ın yüzüne baktı.

“Yaşlanmışsın. Kusura kalma Fadıl kardaş. Önce itin biri sandım seni.”

“Haklısın bacım, haklısın. Burda it çok. Evim de burda. Molla’nın kahvesinde garsonluk yapıyorum. Haydi dön eve gidelim. Sen benim öz-be öz bacımsın... Ne yapalım? Ölenlen olanın çaresi yokmuş. Zero seni görse çok sevinir. Haydi.”

Geri döndüler. Bişar’ın dükkânı önünden geçtiler yeniden. Bişar çıktı kapıya.

“Aferin sana ulan!” dedi alay dolu, “aferin. İyi, ayarladın maya gibi karıyı. Haydi, beline kuvvet.”

Fadıl döndü, Bişar’a ters ters baktı.

“Öyle konuşma Bişar abi. O benim bacımdır.”

Molla’nın kahvesinden yana saptılar.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Haber yel atlı. Tez yayıldı. Gazeteler Mahmudo'nun zalimliğini, binbaşı ve jandarmaların kahramanlığını yazdılar. Doğruydu. Jandarma Genel Komutanlığı bir telgrafla kutladı binbaşıyı. Hakkıydı. Ölen jandarmanın ailesine başsağlığı telgrafı ve para yardımı yağdı ülkenin her yanından. Binbaşı ve jandarmalar hediyelere boğuldu. Jandarmalara birer takım elbiselik kumaş, binbaşı ve başçavuşa para, bir de hepsine birer ay mükafat izni. Başarılarından ötürü. Yedi yıldır başarılamayan bir işti başardıkları. Ne yapılsa değerdi. Azdı bile.

Yazın sarı sıcağı çöktü kasabanın üzerine. Bakkallar, manifaturacılar uyuyorlardı tezgâhların ardında.

Caminin yanındaki çeşmenin çamurlu arkında üç dört kaz bir şeyler arıyordu.

Alnı domur domur ter, sırtı kambur, saçı sakalına karışmış yaşlı bir köylü girdi Terzi İsmet'in dükkânına. Başını indirdi, bekledi. Terzi İsmet elindeki iğneyi dizinde duran kumaşa soktu, başını kaldırdı, köylüye baktı:

"Allah versin dayı."

İğneyi aldı, kumaşı dikmeye başladı. Bir zaman sonra sehpanın üstünde duran sigaraya uzandı, çakmağı çakarken köylüyü gördü. Başı önünde bekliyordu.

"Dayı Allah versin dedik ya!"

İşini bıraktı. Adamın çıkmasını bekledi. Adam ellerini ovuşturdu.

"Ya, ne istiyorsun?"

"Begım," dedi köylü ezile büzüle, "ben dilençi degılım. Senden bir isdegım var. Korharım kızasın."

"Söyle hadi ne isteğin varsa. Ben tekke kapısı mıyım? Neyse söyle, kızmam."

"Kızarsın."

"Kızmam yahu. Ne söyleyeceksen söyle. Görmüyor musun elimde işim var."

"Kızma begım. Bu behar sen Mahmudo'nun bir şeklini almışdın ya!"

"Ey, almıştım, n'olacak?"

"Bir tene istiyorım varsa."

Terzi İsmet başından savmak istedi köylüyü.

"Var. Ama beş lira."

Köylünün yüzüne bir güleçlik geldi. Elini koynuna soktu, karıştırdı. Bir kirli çaput çıkardı. Dolağını açtı. İçindeki beş lirayı çıkardı. Terzi İsmet'e uzattı.

"Büyür begım."

Terzi İsmet beklemiyordu bunu. Beş lira deyince adamın çekip gideceğini umut etmişti. Hem resim de yoktu. Silik çıktığından sadece bir resim almıştı. Onu da kim bilir nereye atmıştı. Masanın gözlerini karıştırdı. Fotoğrafı veresiye defterinin arasında buldu.

"Al, dayı."

Köylü fotoğrafı aldı. Parayı çıkardığı çaputa dikkatle sardı, başı önünde çıktı. Terzi İsmet başını iki yana salladı, işine daldı.

"Begım?"

Başını kaldırdı işinden. Gençten bir köylü şapkası elinde, dükkânın ortasında duruyordu.

"Ne var ulan?"

"Begım sende Mahmudo'nun şekli varmış, satirmişsin. Bir tene de bene sat."

Başka fotoğrafı yoktu Mahmudo'nun. Ne etsem, diye düşündü. Ve birden kafasında şimşekler çaktı.

"Bak ulan," dedi, "şimdi yanımda resim yok. Yarın gel kaç tane istersen vereyim. Ama bir resim beş lira. Oldu mu?"

"Olsun."

Delikanlı çıktı. Terzi İsmet elindeki kumaşı sehpanın üzerine bıraktı, kalktı. Kapıyı kilitledi, yürüdü. Köprüden karşıya geçti. Şosenin kenarında Ağrı'ya giden arabayı beklemeye başladı. Bir yük kamyonunun üstünde attı kendini Ağrı'ya. O gece Foto Doğu'ya Mahmudo'nun tek resminden yüz tane tab ettirdi. Sabahın erinden döndü kasabaya. Dükkânı açtı, işine koyuldu. Dün gelen delikanlı girdi içeri çok geçmeden. Yanında üç köylü daha vardı.

"Begım, dünegın gelmışdım Mahmudo'nun şekli üçün. Sebah olanda gel dedin. Bu arkadeşler de alacek."

"Olur. Bir dakika, vereyim."

Terzi İsmet masanın gözünden dört silik resim çıkardı, delikanlıya uzattı. Yirmi lirayı alıp pantolonunun cebine soktu. Delikanlılar çıktılar.

Başkaları girdi bu sefer. Onlar da Mahmudo'nun fotoğrafını istiyorlardı. Onlara da sattı. İşini bıraktı, kapıyı kollamaya başladı. Yüz resim öğlende bitti. Öğlende dükkânı kapadı. Doğru karşı yakaya geçti. Ağrı'ya giden bir vasıta beklemeye başladı. O gece Foto Doğu'ya beş yüz resim daha tab ettirdi. Şafakla döndü kasabaya. Bir haftada o beş yüz resim de bitti. Tekrar tuttu Ağrı'nın yolunu. Vasıta beklemedi şosede. Sedat'ın minibüsünü kiraladı elli liraya.

"Beni bekle," diye de emir verdi Ağrı'da. "Parasından çekinme."

Akşam kasabaya dönmeden karısına bir manto aldı kırçıllı. Parasını peşin verdi veresiyeci Ayhan'a.

Ve derler ki "Terzi İsmet, Murat'ın kenarındaki o bahçeli evi Mahmudo'nun fotoğraflarından kazandığı paralarla yaptırdı." O geniş bahçeli, ak badanalı evi.

SON